

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

İLKÖĞRETİM 6., 7. ve 8. SINIFLARDA OKUTULAN
TÜRKÇE KİTAPLARINDAKİ DÜZ YAZI METİNLERİNİN
ÇOCUĞA GÖRELİK İLKESİNE ve METİNLERİN
İÇERDİĞİ EĞİTSEL İLETİLERE GÖRE İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Yard. Doç. Dr. Zülfi GÜLER

HAZIRLAYAN

Elif Emine KÜÇÜK

ELAZIĞ-2005

ONAY

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

**İlköğretim 6., 7. ve 8. Sınıflarda Okutulan Türkçe Kitaplarındaki Düz Yazı
Metinlerinin Çocuğa Görelik İlkesine ve Metinlerin İçerdiği Eğitsel İletilere Göre
İncelenmesi**

Elif Emine Küçük

**Fırat Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı
2005; Page: XVI+187**

Bireyin duygu ve düşüncelerine yön verebilmesi, yaratıcı ve eleştirel düşünme gücünü kazanabilmesi, olaylara objektif bakabilmesi, sosyalleşebilmesi, ulusal ve evrensel değerleri kavrayıp benimsemesi, çağdaş yaşama ayak uydurması ait olduğu toplumun ilerleyip gelişmesi için gereklidir.

Bütün bunlar ancak eğitim ile sağlanır. Eğitim bir uyum ve değişme sürecidir. İnsanın sahip olduğu özellikler çocukluktan itibaren başlayarak eğitim süreciyle şekillenir, olumlu nitelik kazanır. Eğitimin, en verimli sonuç alındığı yıllar çocukluk devresidir.

Türkçe dersleri ise öğrencilere ana dilini tam ve doğru kullanabilme becerilerini kazandırmayı amaçlamaktadır. Türkçe derslerinin temel aracı metinlerdir. Bu sebeple metinlerin çocuğa görelik ilkesine uygun olması gerekmektedir.

Araştırmada Türkçe Eğitim Programı'nda ortaya konan hedeflere bağlı kalarak, araştırmanın örneklemini oluşturan ilköğretim 6. 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki düz yazı metinleri üzerinde, çocuğa görelik ilkesi ve eğitsel iletiler açısından inceleme yapılmıştır. Çocuğa görelik ilkesi dil, anlatım ve konu temel alınarak incelenmiştir. Eğitsel iletiler saptanmış, iletiyi sezdireni ya da doğrudan aktaran

cümleler alınmış ve iletilerin içerik ve amaçlarına göre dağılımları gösterilmiştir. Dil ve anlatım bulguları sınıflar açısından sırasıyla; eğitsel iletiler ise türler doğrultusunda yorumlanmıştır.

İnceleme sonucunda ders kitaplarındaki düz yazı metnlerin, çocukların edebiyata ve edebi eserleri okumaya ilgi duyma, farklı yaşantıları tanıma, eleştirel düşünebilme, hayal gücünü devindirebilme işlevlerini tam anlamıyla gerçekleştiremediği ortaya çıkmaktadır. Dil ve anlatım yönüyle çocuğa görelige uygun olan bu metnlerin sınıf seviyesine göre büyük farklıklar göstermemesi ve metnlerle verilen iletilerin benzer amaçlara yönelik olması elde edilen en önemli sonuçlar arasındadır.

Anahtar Sözcükler: Türkçe ders kitapları, düz yazı metnleri, çocuğa görelilik, eğitsel ileti, dil, anlatım.

ABSTRACT

Master Thesis

The Investigation of The Prose Texts in The Turkish Course Books for Primary School Class 6, 7, 8 According to Convenience to Principle of Relativity to Child and According to The Educational Messages Included in The Texts.

Elif Emine KÜÇÜK

Fırat University

Institute of Social Science

Turkish Education Branch of Science

2005; Page:XVI +187

For an individual: to be able to give direction to his/her emotions and opinions, to acquire creative and critical thinking power, to approach occurrences objectively, to socialize, to imbibe the national and universal values, to keep in step with the modern life are crucial for social development.

All these are possible only with education, which is a process of adaptation and change. The peculiarities individual posses, shape via the education process starting from the childhood and get positive characteristic. The most fertile and feeding back period of education is the childhood term.

Turkish courses aims to give the students the ability to use parent language in a correct and perfect form. The texts are the main instrument for Turkish Courses. Therefore the texts should be harmonious with the Principle of Relativity to Child.

In the study, the investigations have been applied on the prose texts in the Turkish Course Books for Primary School Class 6, 7 and 8, which constitute the sample of the study, from the aspect of being convenient to Principle of Relativity to Child and

educational messages have been investigated dependently on the targets determined in the Turkish Education Program.

The Principle of Relativity to Child has been scrutinized on the basis of language, expression and subject. The educational messages have been determined, the sentences quoting the message directly or indirectly have been selected, and the distributions of the messages as to content and objective have been depicted. Language and expression findings have been interpreted from the aspect of classes respectively and the educational messages have been explained in the direction of kinds.

In the results of the research, it has been revealed that the prose texts in the course books can not perfectly carry out the functions of making children interested in the literature and reading the literary works of art, to know the different lives, to think critical, and to activate imaginative power. The texts being appropriate to relativity to child in the senses of language and expression but not being differentiating among the classes, and the messages given in the texts being for the same aim are among the most considerable results.

Keywords: Turkish Course Books, Prose Texts, Relativity to Child, Educational Message, Language, Expression

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	V
İÇİNDEKİLER.....	VII
TABLolar LİSTESİ	XIII
EKLER LİSTESİ.....	XIV
KISALTMALAR.....	XV
ÖN SÖZ.....	XVI

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ.....	1
1.1. PROBLEM DURUMU.....	7
1.1.1. Problem Cümlesi.....	9
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	9
1.2.1. Araştırmanın Alt Amaçları.....	10
1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	10
1.4. VARSAYIMLAR.....	10
1.5. SINIRLILIKLAR.....	11
1.6. TANIMLAR.....	11

İKİNCİ BÖLÜM

2. KURAMSAL AÇIKLAMALAR ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	12
2.1. KURAMSAL AÇIKLAMALAR.....	12
2.1.1. EDEBİYATIN TANIMI.....	12
2.1.2. EĞİTİMİN TANIMI ve ÖZELLİKLERİ.....	13
2.1.3. EDEBİYATIN EĞİTİM İLE İLİŞKİSİ	16
2.1.4. ÇOCUK EDEBİYATI	17
2.1.4.1.Çocuk Edebiyatının Hedefleri.....	19
2.1.4.2.Çocuk Edebiyatı Ürünlerinde Bulunması Gereken	
Temel Nitelikler.....	20
2.1.4.3.Türkçe Ders Kitapları ve Metin Seçimi.....	21
2.1.5. DÜZ YAZI	24
2.1.5.1.Kurgusal Türler.....	24
2.1.5.1.1. Masal.....	24
2.1.5.1.1.1.Masalların eğitime katkısı.....	25
2.1.5.1.1.2.Ders kitaplarına alınacak masallarda	
bulunması gereken özellikler.....	27

2.1.5.1.2.	Fabl.....	27
2.1.5.1.3.	Destan.....	28
2.1.5.1.4.	Efsane.....	29
2.1.5.1.5.	Öykü.....	29
2.1.5.1.6.	Roman.....	30
2.1.5.1.6.1.	Ders kitaplarına alınacak öykü ve romanlarda bulunması gereken özellikler.....	31
2.1.5.1.7.	Tiyatro.....	32
2.1.5.2.	Gerçek Yaşamdan Kaynaklanan Yazılar.....	33
2.1.5.2.1.	Anı.....	33
2.1.5.2.2.	Günlük.....	34
2.1.5.2.3.	Mektup.. ..	34
2.1.5.2.4.	Biyografi/Otobiyografi.....	35
2.1.5.2.5.	Gezi Yazısı.....	36
2.1.5.3.	Bilgilendirici Yazılar.....	37
2.1.5.3.1.	Makale.....	37
2.1.5.3.2.	Eleştiri.....	37
2.1.5.3.3.	Deneme.....	38
2.1.5.3.4.	Sohbet.....	38
2.1.5.3.5.	Fıkra.....	38
2.1.5.3.6.	Röportaj.....	39
2.1.5.4.	Diğer Türler.....	40
2.1.5.4.1.	Söylev.....	40
2.1.5.4.2.	Konferans.....	40
2.1.5.4.3.	Haber Yazısı.. ..	40
2.1.6.	ÇOCUĞUN GELİŞİM DÖNEMLERİ.....	41
2.1.6.1.	Bilişsel Gelişim ve Dil Gelişimi.....	41
2.1.6.1.1.	Bilişsel gelişimin bu basamağı göz önüne alınarak, ders kitaplarına seçilecek metinlerde olması gereken nitelikler.....	44
2.1.6.2.	Kişilik Gelişimi.....	45
2.1.6.2.1.	Kişilik gelişiminin bu basamağı göz önüne alınarak, ders kitaplarına seçilecek metinlerde olması gereken nitelikler.....	47
2.1.6.3.	Sosyal Gelişim.....	48
2.1.6.3.1.	Sosyal gelişimin bu basamağı göz önüne alınarak, ders kitaplarına seçilecek metinlerde olması gereken nitelikler.....	49
2.1.6.4.	Ahlak Gelişimi.....	50
2.1.6.4.1.	Ahlak gelişiminin bu basamağı göz önüne alınarak, ders kitaplarına seçilecek metinlerde olması gereken nitelikler.....	51
2.1.7.	ÇOCUĞA GÖRELİK.....	52
2.1.7.1.	Konu ve Tema Açısından Çocuğa Görelilik.....	54
2.1.7.2.	Dil ve Anlatım Açısından Çocuğa Görelilik.....	56
2.1.7.2.1.	Dil açısından çocuğa görelilik.....	56

2.1.7.2.2. Anlatım açısından çocuğa görelik.....	59
2.1.8. DİL ve İLETİŞİM.....	63
2.1.8.1.İletişimin Tanımı.....	63
2.1.8.2.Dilsel İletişimin Öğeleri.....	64
2.1.8.3.İletilerin Eğitsel Boyutu.....	67
2.1.8.4.Ders Kitaplarındaki Metinlerde Eğitselliğin İzlenmesi.....	67
2.1.8.5.İletileri Sınıflandırılması.....	68
2.2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	69

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	71
3.1. Araştırmanın Modeli.....	71
3.2. Evren ve Örneklem.....	71
3.3. Verilerin Toplanması.....	72
3.4. Verilerin Çözümlemesi.....	72

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR ve YORUM.....	74
4.1. Birinci Alt Amaca İlişkin Olarak Elde Edilen Bulgular.....	74
4.1.1. Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerinin Şekillerine Göre Dağılımına İlişkin Bulgular.....	74
4.1.2. Türkçe Ders Kitaplarındaki Düz Yazı Metinlerinin Türlerine Göre Dağılımına İlişkin Bulgular.....	75
4.2. İkinci Alt Amaca İlişkin Olarak Elde Edilen Bulgular.....	81
4.3. Üçüncü Alt Amaca İlişkin Olarak Elde Edilen Bulgular.....	85
4.4. Dördüncü Alt Amaca İlişkin Olarak Elde Edilen Bulgular.....	89
4.4.1. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Düz Yazı Metinlerinde Dil ve Anlatıma İlişkin Bulgular.....	89
4.4.1.1.Kurgusal Türler.....	89
4.4.1.1.1. Masal.....	89
4.4.1.1.2. Öykü.....	90
4.4.1.1.3. Roman.....	92

4.4.1.1.4. Tiyatro/Seyirlik Oyun.....	93
4.4.1.2. Gerçek Yaşamdan Kaynaklanan Yazılar.....	95
4.4.1.2.1. Anı.....	95
4.4.1.2.2. Gezi Yazısı.....	96
4.4.1.2.3. Mektup.....	98
4.4.1.2.4. Biyografi.....	98
4.4.1.2.5. Günlük.....	98
4.4.1.3. Bilgilendirici Yazılar.....	99
4.4.1.3.1. Makale.....	99
4.4.1.3.2. Deneme.....	101
4.4.1.3.3. Fıkra.....	103
4.4.1.3.4. Sohbet.....	103
4.4.2. 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Düz Yazı Metinlerinde Dil ve Anlatıma İlişkin Bulgular.....	105
4.4.2.1. Kurgusal Türler.....	105
4.4.2.1.1. Öykü.....	105
4.4.2.1.2. Roman.....	107
4.4.2.1.3. Tiyatro/Seyirlik Oyun.....	109
4.4.2.2. Gerçek Yaşamdan Kaynaklanan Yazılar.....	111
4.4.2.2.1. Anı.....	111
4.4.2.2.2. Gezi Yazısı.....	112
4.4.2.2.3. Mektup.....	113
4.4.2.2.4. Biyografi.....	114
4.4.2.3. Bilgilendirici Yazılar.....	114
4.4.2.3.1. Makale.....	114
4.4.2.3.2. Deneme.....	117
4.4.2.3.3. Fıkra.....	119
4.4.2.3.4. Sohbet.....	119
4.4.2.3.5. Röportaj.....	121
4.4.2.3.6. Haber Yazısı.....	121
4.4.3. 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Düz Yazı Metinlerinde Dil ve Anlatıma İlişkin Bulgular.....	122
4.4.3.1. Kurgusal Türler.....	122

4.4.3.1.1. Fabl.....	122
4.4.3.1.2. Destan.....	123
4.4.3.1.3. Öykü.....	123
4.4.3.1.4. Roman.....	125
4.4.3.1.5. Tiyatro/Seyirlik Oyun.....	126
4.4.3.2. Gerçek Yaşamdan Kaynaklanan Yazılar.....	127
4.4.3.2.1. Anı.....	127
4.4.3.2.2. Gezi Yazısı.....	128
4.4.3.2.3. Mektup.....	128
4.4.3.2.4. Biyografi.....	129
4.4.3.3. Bilgilendirici Yazılar.....	130
4.4.3.3.1. Makale.....	130
4.4.3.3.2. Sohbet.....	132
4.4.3.3.3. Eleştiri.....	134
4.4.3.3.4. Fıkra.....	134
4.4.3.3.5. Röpotaj.....	135
4.4.3.3.6. Haber Yazısı.....	136
4.4.3.3.7. Söylev.....	136
4.4.3.3.8. Konferans Metni.....	139
4.5. Beşinci Alt Amaca İlişkin Olarak Elde Edilen Bulgular.....	140
4.5.1. Eğitsel İletiler ve Sunuluşları.....	140
4.5.1.1. Kurgusal Türlerde Eğitsel İletiler ile İlgili Bulgular.....	140
4.5.1.1.1. Masal Türüne İlişkin Bulgular.....	140
4.5.1.1.2. Fabl Türüne İlişkin Bulgular.....	140
4.5.1.1.3. Destan Türüne İlişkin Bulgular.....	141
4.5.1.1.4. Öykü Türüne İlişkin Bulgular.....	142
4.5.1.1.5. Roman Türüne İlişkin Bulgular.....	145
4.5.1.1.6. Tiyatro ve Seyirlik Oyun Türlerine İlişkin Bulgular.....	146
4.5.1.2. Gerçek Yaşamdan Kaynaklanan Yazılar Eğitsel İletiler ile İlgili Bulgular.....	150
4.5.1.2.1. Anı Türüne İlişkin Bulgular.....	150
4.5.1.2.2. Gezi Yazısı Türüne İlişkin Bulgular.....	152

4.5.1.2.3. Mektup Türüne İlişkin Bulgular.....	153
4.5.1.2.4. Biyografi Türüne İlişkin Bulgular.....	154
4.5.1.2.5. Günlük Türüne İlişkin Bulgular.....	155
4.5.1.3. Bilgilendirici Yazılarda Eğitsel İletiler.....	156
4.5.1.3.1. Makale Türüne İlişkin Bulgular.....	156
4.5.1.3.2. Deneme Türüne İlişkin Bulgular.....	160
4.5.1.3.3. Sohbet Türüne İlişkin Bulgular.....	163
4.5.1.3.4. Fıkra Türüne İlişkin Bulgular.....	165
4.5.1.3.5. Röportaj Türüne İlişkin Bulgular.....	166
4.5.1.3.6. Eleştiri Türüne İlişkin Bulgular.....	167
4.5.1.3.7. Haber Yazısı Metinlerine İlişkin Bulgular.....	168
4.5.1.3.8. Söylev Türüne İlişkin Bulgular.....	168
4.5.1.3.9. Konferans Türüne İlişkin Bulgular.....	169
4.5.2. İletilerin Sınıflandırılması.....	169
 BEŞİNCİ BÖLÜM	
5. SONUÇ ve ÖNERİLER.....	173
5.1. SONUÇ.....	173
5.2. ÖNERİLER.....	176
 KAYNAKLAR.....	178
 EKLER.....	184
 ÖZ GEÇMİŞ.....	187

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo No	Sayfa No
1: 6., 7. ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Şekillerine Göre Dağılımı.....	74
2: 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Düz Yazı Metinlerinin Türlerine Göre Dağılımı.....	75
3: 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Kurgusal Türler.....	76
4: 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Gerçek Yaşamdan Kaynaklanan Yazıların Dağılımı.....	76
5: 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Bilgilendirici Yazıların Dağılımı.....	77
6: 7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Düz Yazı Metinlerin Türlerine Göre Dağılımı.....	77
7: 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Kurgusal Türlerin Dağılımı.....	78
8: 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Gerçek Yaşamdan Kaynaklanan Yazıların Dağılımı.....	78
9: 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Bilgilendirici Yazıların Dağılımı.....	79
10: 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Düz Yazı Metinlerinin Türlerine Göre Dağılımı.....	79
12: 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Gerçek Yaşamdan Kaynaklanan Yazıların Dağılımı.....	80
13: 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Bilgilendirici Yazıların Dağılımı.....	81
14: 6. Sınıf Düz Yazı Metinlerinin Konularına Göre Dağılımı.....	81
15: 7. Sınıf Düz Yazı Metinlerinin Konularına Göre Dağılımı.....	83
16: 8. Sınıf Düz Yazı Metinlerinin Konularına Göre Dağılımı.....	84
17: 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Düz Yazı Metinlerinin Yazarlarına Göre Dağılımı.....	85
18: 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Düz Yazı Metinlerinin Yazarlarına Göre Dağılımı.....	86
19: 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Düz Yazı Metinlerinin Yazarlarına Göre Dağılımı.....	87
20: Yabancı Yazarlar.....	88
21: Ortak yazarlar.....	88
22: Metinlerdeki eğitsel iletilerin içeriklerine göre dağılımı.....	170
23: Tüm düz yazı metinlerindeki eğitsel iletilerin amaçlarına göre dağılımı.....	171

EKLER LİSTESİ

EK 1: 2549 Sayılı Tebliğler Dergisinde 6., 7. ve 8. Sınıf Türkçe Dersleri İçin Önerilen Ders Kitapları.....	184
--	------------

KISALTMALAR LİSTESİ

- A. :** Aktarma
B. : Benzetme
D. : Deyim
E. : Eğretileme
M.A. : Mecaz anlam
T.A. : Temel anlam
Te.A. : Terim anlam
Y.A. : Yan anlam

ÖN SÖZ

Bireylerin ana dilini tam doğru olarak kullanabilmeleri, ana dil bilincine ve duyarlılığına sahip olabilmeleri, Türk Milli Eğitim Sisteminin hedeflediği yurttaş tipi esas olarak Türkçe dersleri ile gerçekleştirilmektedir. Türkçe derslerinin temel aracı metinler, türkçe eğitim ve öğretiminde büyük yere ve öneme sahiptir. Metinlerin seçiminde Temel Eğitim Okulları Türkçe Eğitim Programı'nda ortaya konan hedeflere bağlı olarak çocuğa görelilik ilkesi esas alınmalıdır.

Ders kitaplarıdaki metinlerin öğrencilerin içinde bulunduğu yaşın getirdiği özelliklerinin göz önüne alınarak hazırlanması Türkçe derslerini, öğrencilerin ana dili kullanma becerilerini geliştirecek; sosyal, psikolojik ve ahlak gelişimleri açısından destekleyecek; öğrencilerde okumaya ve edebiyata ilgi duymayı da gerçekleştirecek, kısaca Türkçe derslerinin verimi artırılacaktır. Bu nedenle çalışmada ilköğretim okulları 6., 7. ve 8. sınıflarında okutulan Türkçe ders kitapları çocuğa görelilik ve içerdiği eğitsel iletiler açısından incelenmiştir.

Bu çalışmanın hazırlanmasına yönlendiren ve çalışma sırasında yol gösteren danışman hocam Yard. Doç. Dr. Zülfi GÜLER'e, çalışma süresince değerli fikirleriyle yardımcı olan değerli hocalarım Yard. Doç. Dr. Şener DEMİREL'e, Yard. Doç. Dr. Çetin SEMERCİ'ye, Yard. Doç. Dr. Nuriye SEMERCİ'ye, çalışmada kullandığım bazı kaynaklara ulaşmama yardımcı olan arkadaşım Arş.Gör. Murat ŞENGÜL'e teşekkürü bir borç bilirim.

Zorluklarla karşılaştığım her anımda yanımda olan, sevgileriyle ve fikirleriyle engelleri aşmamı sağlayan, anneme ve babama sevgiyle dolu sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Elif Emine KÜÇÜK
ELAZIĞ - 2005

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

İnsanoğlu var olduğundan itibaren, dünyayı keşfetme, bilinmeyenleri öğrenme çabasında olmuştur. Her keşif insanlığı yeni konulara yöneltmiştir. Öğrenilenler artıkça alanlaşma baş göstermiş, düşünceler ve duygular belli bir düzene oturmuştur. Bilim ilerledikçe öğrenme, araştırma, bulma, ortaya bir eser çıkarma çabası yöntem ve metotlara uygun bir sistemde ilerlemiştir. Gelecek kuşakların bu tecrübe ve bilgiden faydalanmaları için eğitilmeleri gerekmektedir.

Gelişen ve ilerleyen dünyada bireysel ve toplumsal açıdan iyi bir konum elde edebilmek için en önemli şartlardan biri eğitimidir. İnsanda ‘istendik yönde, kalıcı davranış değişiklikleri meydana getirme süreci’ olan eğitim, olumlu yönde beceri ve alışkanlıklar kazandırma, bilgiyi elde etme yollarını öğretme, ulusal değerlere yönelik bireyler yetiştirme amacındadır. Ulusların benliklerini kaybetmeden, var olmaları, bu var oluş içinde ilerleyin, dünyaya ayak uydurmaları ancak yeterli eğitim sisteminden geçmektedir.

İnsan doğuştan birçok ham özelliklerle dünyaya gelir. Bu özelliklerin eğitilip, şekle sokulması, faydalı amaçlara yönlendirilmesi edinilen bilgi ile orantılıdır. Bilgiyi edinme yolları ise keşfetme, araştırma, yeni şeyler üretme ile mümkündür. Bugünkü eğitim sistemimizde de istenen ise bireylere bilgiyi depolamak yerine onlara bilgiyi edinmeyi öğretmek, beceriler kazandırıp bunların gelişerek devamını sağlamaktır.

Eğitim işi, bir anlamda alışveriştir; verilenlerin alınması, ne derecede alındığı, alınanların etkin anlamda kullanıp, kullanılmadığının denetlenmesi eğitimin niteliklerindendir. Ve bu alışveriş dil ile yapılır. Bir iletişim dizgesi olan dil eğitimin temel aracıdır. Eğitim, iletişimle yani dil ile mümkündür. Eğitimde başarının sağlanması, ana dilin iyi öğretilmesine bağlıdır. Dilin tam ve doğru kullanımı, anlamayı ve anlatmayı kuvvetlendireceğinden, anlaşmayı kolaylaştıracak ve eğitimde verimliliği sağlayacaktır.

Eğitimin temel aracı olan dilden en üst düzeyde yararlanabilme dilin özellik ve işlevlerinin farkında olmayı gerektirir. Dilin birçok işlevi vardır. Dil iletişimi görevini gerçekleştirirken sosyal ilişkileri de düzenler. Sosyal ilişkilerin düzenlenmesiyle, kültürel öğelerin alışverişiyle zamanla dil değişir, gelişir. Bir topluma gelen yenilik kendini ilk önce dilde gösterir. Daha net bir ifadeyle toplumsal gelişme ya da duraklama, kültürel gelişmeler ya da yozlaşmaların ilk yansıması dilde aranmalıdır. Bu da dilin etkilenebilme yönünü gösterir.

İnsan doğumundan itibaren kendini, ait olduğu toplumun bilgilerini, sosyal ilişkilerini, inanç, öğreti ve kuramların oluşturduğu bir kültür ağı içinde bulur. Dil kültürün, özellikle sözle yaşatılan manevi değerlerin önemli bir taşıyıcısıdır. Onun gösterge olarak kullanılma gibi bir özelliği dolayısıyla maddi kültür unsurlarının taşıma fonksiyonu da bulunmaktadır. Nesilden nesle kültür aktarımının sağlanması düşüncesi dili devreye sokar. Sonuçta dil bugüne ait bir kavram olmaktan çıkarak, geçmişten gelen geleceğe dönük bir iletişim araç kimliği kazanır (Adalı, 1983: 31; Cemiloğlu, 1998: 1). Bu sebeple, dil eğitimi ile toplumun geçmişten gelen kültürel özelliklerinin geleceğe aktarılması, bu özelliklerin unutulmadan devam etmesi sağlanmış olur. Kültürüne, gelenek ve göreneklerine bağlı toplumların ulus olma bilinci kaybolmaz.

Dilin kültürel yönünden başka, zihni yönü de vardır. Dil ile düşünce birbiriyle ilişkilidir. İnsan zihnindeki düşünceler dil ile ortaya çıkar ve şekillenir. Düşünce dil olmadan var olamaz. Saussure, dil ile düşünce arasındaki ilişkiyi şöyle betimler: “Dil bir kağıda benzetilebilir. Düşünce kağıdın ön yüzü, ses ise arka yüzüdür. Kağıdın ön yüzünü kestiniz mi, ister istemez arka yüzünü de kesmiş olursunuz. Dilde de durum aynı: ne ses düşünceden ayrılabilir, ne de düşünce sestten.” Yine Watson’a göre dil ile düşünce özdeş, Piaget’e göre ise bilişsel gelişim dilden bağımsız olsa bile, dilde anlatım bulur (Cemiloğlu, 1998: 10). “Leibniz, “Dillerin insan zihninin en iyi aynası olduğunu, kelimelerin anlamlarının tam bir analizinin, aklın nasıl işlediğini her şeyden iyi gösterebileceğini sanıyorum” der. Kelimelerin birtakım işaretler olduğunu, zihnin de bu işaretlerle düşündüğünü, düşünürken de bu kelimeleri nesnelerin yerine koyduğunu belirtir. Humboldt, düşüncenin bir sürü işaret ve bağılıklarla, ancak dilde meydana gelebileceğini ileri sürüyordu. Ona göre, kelimeler yalnızca düşünceyi yaratmaya

yarayan birer araç değil, düşünceyi tamamlayan, onu yaratan şeylerdi.” (Aksan, 1998: 22).

Dilbilimcilerin ortak görüşü olan dil ile düşüncenin ayrılmaz birer parça olduğu, dil eğitiminde göz önüne alınır. Dil gelişimi ve öğretimi, bir anlamda düşüncenin gelişimi ve öğretimidir.

Bireyin dili kullanabilmesi, kavram geliştirebilmesine bağlıdır. Çocuğun soyut kavramlara sahip olması, onun zekasını ve düşünce gücünü de geliştirir. Onun edindiği soyut kavramlar, ve bu soyut kavramlara hakim olabilme yeterliği zihinsel açıdan gelişmişliğinin ölçütü olarak kabul edilebilir (Binbaşıoğlu, : 126).

Eğitimin edebiyatla olan ilişkisi küçümsenemeyecek ölçüdedir. “Estetik boyutlu davranışlar kazandırma süreci” (Sever, 1998: 125) olarak tanımlanan edebiyatın “eğitmek, insanın duygularını terbiye etmek, hayal dünyasını zenginleştirmek, estetik zevkini geliştirmek, milletin kıymet hükümlerini yansıtmak; insana şahsiyet ve millî kimlik kazandırmak; insanları sosyalleştirerek toplumla uyumlu hale getirmek, mazi ile ati arasında köprü kurmak” gibi çok yönlü işlevleri vardır (Karakuş, 2002: 187).

Her sanatçının bir malzemesi, her sanatçının kullandığı bir ham maddesi vardır. Edebiyatın da malzemesi dil olan bir dil sanatıdır. Her dilin en mükemmel kullanımını kendi edebiyatında görürüz. Yazınsal metinlerin okuması, anlamlandırılması kavramsal yönden de insanı geliştirir. Böylece bireyin ana dilini kullanma olanakları zenginleşir (Cemiloğlu, 1998: 14; Sever, 1998:129).

Edebiyat dilin en yetkin kullanışı olduğundan dil öğretiminde yeri ve önemi büyüktür. Edebiyatın dil öğretiminde yer alması da edebî metinler ile mümkün olacaktır.

Edebî eser ya da metinleri okuyup, kavrayabilen anlayabilen kişiler, bu metinlerde insanların çok çeşitli “duyma, düşünme ve hareket etme örnekleriyle” karşılaşır. Kendini başkalarının yerine koyabilir, özdeşim kurma yeteneği oluşmuştur. İnsanların farklılaşabilen özellikleri olduğunu, bu kişisel özellikleri makul

karşılayabilir. “Edebiyatın bu işlevine, duyuları geliştirme, duyarlık kazandırma, duygu ve düşünce arasında sağlıklı bir denge kurma da denebilir.” (Sever, 1998: 127).

Türkçe ders kitaplarında bulunan edebî metinler dil eğitimi sağladığı gibi bireye yeni yaşantılar ve bakış açıları kazandırır. Genel olarak edebiyatın bireysel ve toplumsal gelişmeyi destekleyici işlevleri vardır. Bireyin, kendi donanımı, hayata karşı hazırlığı bakımında edebiyatın bu eğitsel yönünden yararlanması gerekmektedir.

Dilin eğitimle olan ilişkisi ve dilin işlevleri ana dili eğitimi önemli kılmaktadır. Ana dili “başlangıçta anneden ve yakın aile çevresinden, daha sonra da ilişkili bulunan çevrelerden öğrenilen, insanın bilinçaltına inen ve bireylerin toplumla olan en güçlü bağlarını oluşturan dildir.” (Aksan, 1998: 81).

Ana dili, bireyin yaşadığı çevrenin ve iletişim içerisine girdiği toplumsal ortamın ürünüdür. Birey çevresini, toplumunu ve bu toplumun ortaya koyduğu ve geliştirdiği kültürel birikimi ana diliyle algılar; dili gelişip, yetkinleştikçe bilgi, kültür ve düşünce evreni de gelişme gösterir (Sever, 2000: 1).

Ana dilinin temeli, ilk önce ailede atılır. İlköğretim döneminde ise geliştirilmeye başlanır. Bu döneme kadar çocuk, annesinden, ailesinden ve içinde bulunduğu sosyal çevreye göre ana dilini kazanmış olsa da bu döneme kadar ana dilini kurallarının farkında olup bilinçli olarak kullanamaz.

İnsan sağlıklı düşünmeyi, doğru karar vermeyi, duygu, düşünce ve isteklerini açık olarak ifade etmeyi, iletişimde başarı sağlamayı ana dili ile gerçekleştirir. Ancak ana dili yetkinleşmiş bireyler, onun etkili bir düşünme, öğrenme ve iletişim aracı olarak kullanabilir (Karakuş, 2002: 60).

Ana dili eğitimi ile kültürünü, tarihini bilen, geçmişten aldığı güç ile geleceğini hazırlayan, birbirlerini anlayabilen, evrensel gelişmeleri takip edebilen bireylerin vücuda getirdiği sağlam bir toplum yapısını ortaya koyar. Bireydeki anlatmada zorluk çekme, anlatırken sözcük seçememe, anlatılanı yanlışlığa düşmeden anlayamama, yetersiz ana dili eğitiminin sonuçlarıdır. Birbirlerini anlayamayan, birbirlerine

anlatamayan bireylerin kuvvetli bağlardan oluşmuş bir toplum yapısı odaya koyamayacakları açıktır. Bu sebeple ana dili eğitimine, ilköğretim döneminde daha önemli ve özel bir yere sahiptir.

Ana dili öğretiminin özelliklerinin belirlemek, Türkçe dersinin amaçlarının daha belirgin kılar (Özdemir, 1993: 26-27):

1. “Anadil öğretiminde, çocuğun dilsel evreni çıkış noktası olmalıdır. Çocuğun dil evreninin sınırlarını çevresi, ilgi ve ihtiyaçları belirler. Çocuğun dilsel evreninin sınırları, aşamalı olarak geliştirilir.
2. Anadil etkinliklerinin hepsi birbiriyle ilişkili olarak bir bütünü oluşturur. Konuşma, dinleme, anlama, yazıya dönüştürme gibi etkinliklerden her biri bütünü etkiler. Etkinlikler arasındaki ilişkiler, derslerin akışını ve değişkenliğini oluşturmaktadır.
3. Anadil dersi bir bilgi dersi değil, bir beceri ve alışkanlık dersidir. Alışkanlığın oluşması, becerilerin kazanılması ise yapmayı ve uygulamayı gerektirir.
4. Anadil dersi bir alışkanlık ve beceri dersi olduğu kadar insan kişiliği kurma, geliştirme dersidir. bu derse işlenecek metinler, bunlar üzerinde yaptırılacak çalışmalar kişiliğin oluşumunda önemli bir yeri olan ulusal bilinci ve coşkuyu kazanma, olayları neden sonuç ilişkisi içinde ele alarak yargılama gücünü geliştirme, güzel metinler aracılığıyla dil beğenisini yerleştirme, yazma ve okuma etkinliği ile imgelem gücünü besleme, güzel ve etkili anlatma amacına yönelik olmalıdır.
5. Anadil dersi hem bir amaç hem de bir araç dersidir. Ana dil öğretiminde sürdürülen ve alışkanlığa dönüştürülmek istenen davranışlar tüm öteki dersleri de kapsar.”

Ana dili olarak Türkçe dersinin genel amaçları, Türk Millî Eğitimin genel amaç ve temel ilkelerine uygun olarak şöyle belirlenmiştir (Akt: Koşar, 2001: 104):

1. Öğrencilere görüp izlediklerini, dinlediklerini, okuduklarını tam ve doğru olarak anlama gücü kazandırmak;
2. Onlara, görüp izlediklerini, dinlediklerini, okuduklarını, incelediklerini ve düşündüklerini, tasarladıklarını söz ya da yazı ile doğru ve amaca uygun olarak anlatma beceri ve alışkanlığı kazandırmak;
3. Öğrencilere Türk dilini sevdirmek; onları Türkçe’yi gelişim süreci içinde bilinçle, özenle ve güvenle kullanmaya yöneltmek;

4. Onlara, dinleme, okuma alışkanlık ve zevkini kazandırmak; estetik duygularının
5. gelişmesinde yardımcı olmak;
6. Türlü etkinliklerle öğrencilerin kelime dağarcığını zenginleştirmek;
7. Onların ulusal duygusunu ve coşkusunu güçlendirmede kendi payına düşeni yapmak;
8. Sözlü ve yazılı Türk ve dünya kültür ürünleri yoluyla, Türk kültürünü tanıma ve kazanmalarında; Türk yurdunu ve ulusunu, doğayı, hayatı ve insanlığı sevmelerinde yardımcı olmak;
9. Onlara bilimsel, eleştirci, doğru, yapıcı ve yaratıcı düşünme yollarını kazandırmada Türkçe dersinin payına düşeni gerçekleştirmektir.

Türkçe derslerinin bir “beceri ve alışkanlık” dersi olup, iki boyuta sahiptir. Bunlar: anlama ve anlatmadır. Anlama ve anlatma gücünün kazanımı ise dört dil becerisinin geliştirilmesi ile mümkündür.

Anlama

1. Okuma
2. Dinleme

Anlatma

1. Konuşma
2. Yazma

Dil, insanlar arasındaki anlaşmayı sağlayan bir araçtır. Anlaşma ise anlama ve anlatma ile gerçekleşir. Türkçe dersi programı için belirlenmiş olan amaçlar doğrultusunda Türk dilinin tam ve doğru olarak öğrenilmesiyle, çocuğa anlama ve anlatma gücü kazandırılıp, geliştirilecektir. Ana dili eğitimini tamamlayan öğrenciler, anlatılanı yanlışlığa düşmeden, mantıksal sırayı bozmadan anlayabilir; anlatmak istediklerini ise doğru cümlelerle, alıcının anlayabileceği şekilde anlatabilir.

Dil edinimi süreci aşamalarla ilerler ve ideal noktaya ulaşır. Türkçe dersi ile hedeflenen, öğrencilerin Türk dilini sevmelerin sağlamak olup, oluşan bu sevgi ile öğrencilerin gelecekte ana dillerini kurallarına uygun olarak kullanmalarını sağlamaktır. Türkçe dersi ile ana dilini bilinçli kullanmak için Türk dilinin kuralları sezdirmek amaçlanır. Türk dilbilgisi kurallarının sezdirilmesi, dilin doğru kullanımlarını görmeleriyle olacaktır. Tüm bunları gören bir öğrenciden dil açısından beklenen en son nokta ise Türkçe’yi doğru kullanabilmesidir.

Ana dili eğitimi başta Türkçe dersi, Güzel Konuşma ve Yazma, Kompozisyon derslerinin kapsamındadır. Fakat sadece bunlarla sınırlı olmayıp, diğer derslerle

bütünsellik taşır. Diğer dersler de ana dili dersinin malzemesini, kaynağını oluşturur. Ana dilleriyle öğretim yapmaları dolayısıyla bütün öğretmenler de belli bir ölçüde ana dili okutmuş olmaktadır. Bu sebeple ana dili kullanımına, Türkçe dersi öğretmenleri kadar diğer derslerin öğretmenleri de özen göstermelidir. Öğrenci ana dilini bildiği ölçüde öteki dersleri anlayacak, düşünce yapısı gelişecektir. Düşünce yapısı geliştikçe ana diline hakim olacaktır. Aksi takdirde ana dilinde yetersiz olan birey, bilgilerini genişletip ve derinleştirmede başarısız olacaktır (Tezcan, 1983: 75). İkinci dil öğrenmede de başarılı olabilmek için gereken en önemli şart, ana dilini, tüm kurallarıyla doğru ve eksiksiz olarak bilmektir.

Ana dili öğretimi, “kendi kuralları ve mantığı içinde yalnızca dil öğretimini ilgilendiren bir konu değil, toplum hayatının bütün unsurlarını yakından ilgilendiren hayatî bir kavramlar bütünüdür.” (Yalçın, 2002: 15). Ana dili öğretimi sadece dilin öğrenimi, sözcük dağarcığının zenginleşmesini, dil bilgisi kurallarına tam olarak hakim olması amacını taşımaz. Ana dili eğitimi ile bir anlamda bireyin ulusal benliğinin farkında olmasına; ulusal, kültürel ve ahlaki değerlere sahip olmasına çalışılır. Bu sebeple Türkçe derslerinde, artık zihinsel süreçte ilerleme kaydeden 6-8. sınıftan başlanarak bireyin vicdani, ahlaki, bireysel ve sosyal olarak kendini bulabilmesine imkan hazırlanmalıdır. Bu imkanlar en kapsamlı olarak, Türkçe derslerinde sağlanabilir. Konu ve tema çeşitliliğinden de faydalanılarak, zengin dil imkanlarının sunulduğu, dolaylı ya da doğrudan eğitsel değeri olan yazılı metinlerin Türkçe ders kitaplarına alınmasıyla bu imkanlar elden geldiğince öğrenciye verilebilir. Soyut düşünebilme yetenekleri gelişmiş olan bu öğrencilere ana dili eğitiminde de, bazı değerlerin sezdirilip benimsetilmesinde de en önemli yere sahip olan ders kitaplarından büyük yardım alınmaktadır. Türkçe ders kitaplarının doğru yolu gösterici olabilmesi, kitapların hazırlanışın da azami derecede dikkat ve özen göstermek yazarların temel görevleri de sayılabilir.

1.1. PROBLEM DURUMU

Bireylerin eğitilmesindeki amaç, onların “kişisel yeteneklerini, insan ilişkilerine özgü becerilerini, ekonomik yeterliklerini geliştirmek ve yurttaşlık görevlerini tam

olarak yerine getirmeyi sağlamak” (Oğuzkan, 1985: 3) olup, bu amacı gerçekleştirecek en yetkin araç “insan ruhunun; maddenin dar ve kısır kalıplarını kırarak onu, düşünce süzgecinden geçirip yerine ve zamanına göre ifade etmek gücü olan” (Ağca, 2001b:11) dildir.

“Bireyin önce yakın aile çevresinin bulunduğu ortamda edindiği ve daha sonra ilişkili olduğu diğer çevrelerde geliştirdiği, toplumla en güçlü bağlarını oluşturan dil olarak tanımlanan ana dilin işleyiş ve kuruluş düzeni; bireyin düşünsel yaşamına yön veren, bir başka deyişle düşünme yeteneğini geliştirebilmesini sağlayan en önemli kaynaktır. Kişinin sağlıklı düşünmesi, dış evrende olup bitenleri, doğru anlaması, bunlar üzerinde yeni görüşler oluşturmaya, bu düzeni iyi kavramasına bağlıdır.” (Sağır, 2002: 2). Bu sebeple ana dili eğitimine büyük önem verilmiştir.

Dil eğitiminde metinlerin büyük önemi vardır. Türkçe ders kitaplarında bulunan metinler, Millî Eğitim’in belirlemiş olduğu anlama, anlatım ve dilbilgisi amaçlarını sağlıklı bir biçimde tam olarak gerçekleştirecek nitelikte olmalıdır. Bu amaçları sağlıklı olarak gerçekleştirmesini de metinlerin anlaşılabilirliğinin tespitinin bir yönü öğretim ilkeleriyle sağlanabilir. Bu ilkelere ‘çocuğa görelik’ metin seçiminde, göz önüne alınması gereken önemli bir ölçüdür. İlköğretimin her sınıfı ve kademesi farklı gelişim süreçlerini, bu gelişim süreçlerine göre çocukların farklı beğenilerini, ilgilerini bünyesinde barındırır. Çocuğa görelik ise tüm bunları belirleyebilmede açıkça olmasa da en yakın seviyede yardımcı olacak bir öğretim ilkesidir. Öğrencilerin derslerden zevk almaları; ders kitaplarını kuru ve sıkıcı bulmamaları derslere aktif olarak katılmalarını, eğlenirken öğrenmelerini sağlayacaktır.

Bir metnin, çocuğa göreliği, o dersin hedefleri de hesaba katılarak saptanabilir. Dil eğitimi ve öğretiminin hedeflendiği Türkçe derslerinde araç olarak kullanılacak ders kitaplarındaki metinlerin, dili çocuğun kavram düzeyine hitap ederken zihinsel ve dilsel açıdan dağarcığını geliştirmeye yönelik olmalıdır. Anlamanın temel taşı sözcük dağarcığının kuvvetlendirilmesi ve geliştirilmesidir. Metni anlayabilen öğrenci okumaktan zevk alacak, okudukça ifade kabiliyetini güçlendirecektir. Dilin en güzel kullanışlarını gören çocuk ilk önce öykünme yoluyla geliştirdiği ifade gücünde yeni ve özgün bir üslup kazanacaktır. Metinler, anlatım gibi dilbilgisi kurallarının sezdirilmesi

ve bu kurallarda örneklemeleere gidilmesi, örneklerin üzerinde pratikler ve karşılaştırmalar yapılabilmesi bakımından en zengin eğitim ve öğretim aracıdır. Metinlerin eğitim ve öğretimdeki bu çok yönlü kullanılabilirliğinin sağlanması için metinlerin çocuğa görelilik ilkesine uygun olmaları gerekmektedir.

Her metin bir konu üzerine kuruludur ve dolaylı ya da doğrudan bünyesinde bir ileti bulundurur. Metnin dil açısından yeterliği, içerdiği iletilerin anlaşılması ve eğiticiliğinin sağlanması bakımından gereklidir. Türkçe ders kitaplarındaki metinler çocuğa görelilik ilkesinden başka içerdiği eğitsel iletiler açısından da değerlendirilip, seçilmelidir. Metinler, dil eğitim ve öğretimini sağlarken; öğrencilerin Türk Millî Eğitim sisteminin hedeflediği vatandaş tipine uygun bireyler yetiştirilmesine de katkı sağlamalıdır.

1.1.1.Problem Cümlesi

Türkiye’de ilköğretim okulları 6., 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan düz yazı metinlerin seçiminde çocuğa görelilik ilkesi göz önünde bulundurulmuş mu?

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmada ilköğretim 6., 7. ve 8. sınıf, Türkçe ders kitaplarında bulunan düzyazı metinlerinin dil ve anlatım yönünde çocuğa görelilik ilkesine uygunluğu ve içerdiği eğitsel iletilerin değerlendirmesi yapılmaya çalışılmıştır. Ders kitaplarına seçilmiş olan düzyazı metinlerinin, tüm metinlere göre oranının, düz yazı metinlerin türlere göre dağılımının ne olduğu, sınıflara göre bu oranların farklılaşıp farklılaşmadığını, metinlerin dil ve anlatım özelliklerinin, anlatımı belirleyen unsurların yani dilin kullanılışını, metinlerin sahip olduğu eğitsel iletileri, bu iletilerin öğrencilerin gelişim süreçlerini hangi açıdan destekleyici olduğunu belirlemektir.

1.2.1. Araştırmanın Alt Amaçları

Yukarıda genel bir biçimde tanımlanan amaca ilişkin alt amaçlar şunlardır:

1. Ders kitaplarına seçilmiş olan metinlerin, şekillerine göre, düz yazı biçimlerinin türlerine göre dağılımı nasıldır? Sınıflar arasındaki farklar ve benzerlikler nelerdir?
2. Ders kitaplarına seçilmiş olan metinlerin konularına göre dağılımı nasıldır?
3. Ders kitaplarına seçilmiş olan metinlerin yazarlara göre dağılımı nasıldır?
4. Ders kitaplarına seçilmiş olan metinlerin dil ve anlatım özellikleri çocuğa görelilik ilkesine göre uygun mudur? Estetik söyleyişler, dilin incelikli kullanımı nasıldır?
5. Ders kitaplarına seçilmiş olan metinlerin içerdiği eğitsel iletiler çocuğun gelişim sürecinde ona kişisel, sosyal, ahlakî değerler kazandırabilecek niteliğe sahip midir?

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

İlköğretim 6., 7. ve 8. sınıflarda okutulan Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin içeriksel amaca yönelik bu çalışmada elde edilen verilerin, genel anlamda Türkçe Eğitim Programı'ndaki amaçlar doğrultusunda, ortaya konan hedeflerin gerçekleşmesi açısından; Türkçe dersini daha işlevsel ve güncel hayatla bağlı duruma getirilmesine, ders kitaplarına metin seçiminde, olumlu etkiler yapacağı umulmaktadır.

1.4. VARSAYIMLAR

Bu araştırma aşağıdaki varsayımlara dayalı olarak yürütülmüştür.

1. Araştırmada kullanılan örneklem, Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu'nun 2003-2004 eğitim-öğretim yılında ilköğretim okullarının 6., 7. ve 8. sınıflarında okutulmak üzere 2549 sayılı Tebliğler Dergisi'nde önerilen

ders kitaplarında (bkz. Ek1) yer alan düz yazı metinleri evreni temsil etmek için yeterli görülmüştür.

2. Araştırmada çocuğa görelilik ve iletilerin eğitselliği alan uzmanlarının görüşler temel alınarak, düz yazı metinleri dil, anlatım ve eğitsellik açısından incelenmesi çocuğa görelilik ilkesine uygunluğunun tespitinde yeterli görülmüştür.

1.5. SINIRLILIKLAR

Bu araştırma, Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu tarafından 2003-2004 eğitim-öğretim yılında ilköğretim okulları 6., 7. ve 8. sınıflarda okutulmak üzere 2549 sayılı Tebliğler Dergisi'nde önerilen ders kitapları (bkz.Ek1) içerisinde Millî Eğitim Bakanlığı Yayınevi tarafından hazırlanan 6., 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki düz yazı metinleriyle sınırlıdır.

1.6. TANIMLAR

Eğitim: Eğitim, fiziksel uyarımlar sonucu, beyinde istendik biyo-kimyasal değişiklikler meydana getirme sürecidir (Sönmez, 2001: 2).

Çocuk Edebiyatı: 2-14 yaşları arasındaki kimselerin ihtiyacını karşılayan edebiyat anlamı taşıyan çocuk edebiyatı, çocukluk çağında bulunan kimselerin hayal, duygu ve düşüncelerine yönelik sözlü ve yazılı bütün eserleri kapsar (Oğuzkan, 2001:3).

Çocuğa Görelilik İlkesi: Çocuğa görelilik, çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarını, dil evrenini göz önünde tutmak demektir (Sever, 2003: 9).

Eğitsel: Eğitim yönü, eğitici değeri bulunan. Eğitimle ilgili anlamına gelmektedir (Demirel, 2001: 45).

İKİNCİ BÖLÜM

2. KURAMSAL AÇIKLAMALAR ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde çalışmamızı, kuramsal açıdan temellendirmek amacıyla çalışma konusu ve alanıyla ilgili bilgilere ve yapılan araştırma sonuçları, kaynaklara dayalı olarak yer verilmiştir.

2.1. KURAMSAL AÇIKLAMALAR

Bu bölümde çalışmamıza yardımcı olacak, sonuçlara daha doğru ve sağlıklı biçimde ulaşmamızı sağlayacak bilgilere ve açıklamalara çeşitli kaynaklara dalı olarak yer verilmiştir.

2.1.1. EDEBİYATIN TANIMI

Edebiyat, köken itibariyle, Kamus Tercümesi'nde, zarafet, usluluk; Divanü Lügat-i-Türk'te Türkçe karşılığı 'erdem' anlamına gelen edeb kökünden türetilmiştir (Kürkçüoğlu, 1973: 39). Türkçe Sözlük'te (1981: 255) edebiyatı terim anlamı olarak ise “duygu, düşünce ve imgelerin söz ya da yazı ile estetik bir biçimde anlatılması sanatı, yazın” şeklinde tanım bulmaktadır. Aytaç (1999: 11) ise edebiyatı “malzemesi dil, kaynağı yaşıntılar olan bir yaratıcılık, başka deyişle bir sanat dalı” olarak açıklamıştır.

Edebiyatın bir sanat dalı oluşunun en önemli sebebi estetik yönünün ön planda olmasıdır. Çünkü sanat, insanlarda güzellik, kavramına bağlı, heyecan ve ilgi uyandıracak şekilde yeni objeler yaratma faaliyetidir (Tural, 1993: 10).

Edebiyatın gerek ve ölçülerine uygun bir şekilde oluşturulmuş eserlere edebî eser denir. Yazılan her yazı, ortaya konan her eser edebî değerde değildir. Edebî eserin başta gelen özelliği güzel ve etkileyici olmasıdır. Bununla beraber duygu ve hayale hitap edebilmesidir.

Edebî eser dilin kullanımı ve anlatım bakımından sıradan değildir. Edebî dil, günlük dilden farklı olarak seçilen sözcükler bakımından, dilin kullanımı bakımından estetikdir. Edebî eseri diğer eserlerden ayıran, sözcüklerin seçimi ve dilin kullanılışıdır; bir anlamda dil ve anlatımdır. Edebî eserde sözcükler sadece temel anlamlarıyla değil; yan ve mecaz anlamlarıyla da kullanılmıştır. Edebî söyleyişlerde aktarmalar, benzetmeler, deyimler bulunur. Kısacası bu, estetik bir söylem olup günlük dilden farklıdır. Dilin incelikli kullanılması önemlidir.

Edebiyat, sosyal ve kültürel köprü görevini çok çeşitli yönlerle sağlar. Edebiyat dili ile, taşıdığı sosyal ve kültürel izler ile nesilden nesle toplumların kimliğini taşır. “Edebiyat eserinin gerçek dilin kullanımındaki özel ifadeli, özel iletişim ve bildirişim amaçlı dil yapısı; gerek, kendi öz talih ve tercihini ve toplumun talih ve tercihiyle özdeşleştirme niyetli duygu, hayal, düşünceleri; gerek benimsediği anlatım formu sosyo-kültürel yapının göstergeleridir.” (Tural, 2003: 11).

Edebiyatı tek yönlü tanımlayamayız. Güzeli bulmak çabasının yanında edebiyat, faydalıdır. Sanatın sanat için mi, yoksa toplum için mi olduğu konusunda fikir ayrılıkları ilkçağdan günümüze kadar gelmiştir. Edebiyat bir sanat olduğu için ilk önce estetik, zevk ve güzellik gelir. Bununla beraber edebiyattan faydalanılamaz fikrine kapılmamak gerekir. Zevkle okunan bir edebî eserden okuyucu kendine bir sonuç çıkarabilir. Bu sonuç ya da eğitcilik ve öğreticilik yapılması zorunlu olan bir görev ya da ders niteliğinde değildir (Warren ve Wellek, 1983: 34).

2.1.2. EĞİTİMİN TANIMI ve ÖZELLİKLERİ

İnsan doğuştan itibaren, her canlı varlık gibi yaşadığı çevreye, topluma ve dünyaya uyum sağlama çabası içersindedir. Bu uyum süreci eğitim sayesinde mümkün olur. “Yaşama hazırlanma amacıyla gerçekleştirilen bütün etkinlikler için kullanılan terim eğitimidir.” (Binbaşoğlu, 1988: 1). İnsan hayatının tümüne yayılan ve her alanda kullanılan eğitim üzerine tanımlar yapılmış ve düşünceler üretilmiştir. Bu tanımlardan bazıları şöyledir:

Eflatun eğitimi, “insana en iyi olgunluğu vermek”; Kant ise “insanın doğuştan getirdiği gizli bütün kabiliyetlerin geliştirilmesi faaliyeti” olarak görmüştür (Akt: Çelikkaya, 1997: 27). Akyüz’e göre eğitim, “toplumu sahip olduğu maşeri vicdanın çağdaş değerlerle gözden geçirilmesini ve şekillenmesini temin etmeye yarayan bütün düşünce ve çabaların bir organizasyon halidir” (1991: 13). Oğuzkan ve Alaylıoğlu eğitimi “yeni yetişen kuşakları toplum hayatına hazırlamak amacıyla onların gerekli bilgi, beceri ve anlayış kazanmalarına ve kişiliklerini geliştirmelerine yardım etme etkinliği; insan davranışlarında yetenek, istidat, karakter ve bilgi bakımından belli gelişmeler sağlamak amacıyla yürütülen etkiler sistemi; her kuşağa geçmişe ait bilgi ve tecrübeleri planlı ve sistemli biçimde verme ve kazandırma eylemi” olarak tanımlamışlardır (Akt: Oğuzkan, 1985: 2).

Eğitim toplumsal bir süreçtir. İnsanı ve toplumu etkileyici özelliğinin yanında, toplumdan etkilenme özelliğine de sahiptir. Eğitimin amaç ve hedefleri toplumdan topluma değişiklik gösterir. Eğitimin amaç ve hedefleri toplumdan topluma da değişebilir, ya da aynı toplumun büyük sosyal olaylarla değişmesi eğitimin çehresini de değiştirebilir.

Varış (1995: 13) eğitimin toplumla ilişkisinin var olduğunu, toplumun sosyal, kültürel, politik ve ekonomik olgularından etkileneceğini belirtir. Eğitimin yerel oluşunu, insanın etkileşimde bulunduğu çevresiyle eğitim görmesine; ulusal oluşunu, eğitimin ulusal bütünlük, kalkınma ve gelişmeyi hedeflemesine, uluslar arası oluşunu, eğitimde yapılan araştırmaların, geliştirmelerin izlenen yöntemlerin karşılıklı yapısına bağlar.

Tanımların ortak özelliği, eğitimin insana yönelik amaçlar taşıdığı, ve davranışları değiştirme süreci olduğudur. Bütün insan hayatına yayılan eğitim sürecinin “zaman ve mekan yönünden kapsamlı ve çok boyutlu”, oluşundan dolayı, eğitimin bilgi yani öğretim de dahil olmak üzere her türlü yaşantıyı kapsadığını söyleyebiliriz (Varış, 1995: 13).

Eğitilmiş bir insan, yaratıcı ve eleştirel düşünebilen, fanatiklikten ve bağınazlıktan uzak, kendisi ve çevresiyle etkileşim kurabilen, önyargılardan arınmış, kendini gerçekleştirmiş, ulusal ve evrensel değere sahip insandır.

Türk Milli Eğitim sistemi, hedeflediğı eğitilmiş insan tipini Türk Milli Eğitimi'nin genel amaçları ile ortaya koymuştur (Demirel, 1999: 18):

“Türk Milli Eğitiminin genel amacı, Türk Milletinin bütün fertlerini;

1. Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesi bulunan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin milli ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;
2. Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişkin bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;
3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirmek, gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığını kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak;

Böylece, bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı seçkin bir ortağı yapmaktır.”

Türk Milli Eğitim sisteminin hedefleri doğrultusunda, ulusal ve evrensel değere önem veren, kültürel zenginlikleri bilen, kişilik gelişimini tamamlamış kendini gerçekleştirmiş bireyler yetiştirmenin büyük bir kısmı eğitime ve eğitimcilere düşmektedir.

2.1.3. EDEBİYATIN EĞİTİM İLE İLİŞKİSİ

Edebiyat da diğer sanatlar gibi insana yönelik bir yaratıcılık faaliyetidir. Edebiyatın, bilim mi sanat mı olduğu, hala açıklığa kavuşmamış bir konu olsa da edebiyat güzel olanı yakalamaya çalışırken, bilgiyi de beraberinde getirir. Kısaca barındırdığı estetik yapının yanında eğiticidir.

Eğitimin de edebiyatın da konusu insandır; her ikisi de yetiştirme işi ile uğraşır (Kavcar, 1974: 9). Edebiyat insan için oluşturulan bir sanat dalıdır. Eğitim ise insan da belli hedef ve amaçlar izlenerek, istendik yönde ‘kalıcı izli davranış değişikliği’ oluşturma sürecidir. Yine her ikisinin de ortak özelliği toplumdan etkilenip, toplumu etkilemeleridir.

Eğitim sürecinde edebiyatın büyük önemi vardır. Edebiyat, ilk bakışta insanın ruhuna ve duygularına hitap eder. İnsan sadece mantık ve fikirden ibaret değildir. Onun duygusal ve ruhsal yönünü de göz önüne almak gerekir. Edebiyat insanın duygu dünyasının kurulup gelişmesine, yani insan olabilmesine yardımcı olur (Akt: Kavcar, 1974: 30). Duygulara hitap etmesini sağlayan en önemli özelliği edebiyatı edebiyat yapan dil ve anlatım özellikleridir.

Dilin en seçme kelimelerle ve diğer dil imkanlarını kullanarak ilgi ve heyecan duyuracak şekilde “özel bir yapı” haline getirilmesiyle (Tural, 1993: 11) oluşan edebiyat eseri, insanları dil yönünden bilinçlendirirken, sözcük dağarcıklarını geliştirici niteliğe de sahiptir. Günlük dil kullanımları yanında incelikli söyleyişler, mecazlar, aktarmalar, benzetmeler, deyim ve atasözleri ile, okurun anlam dünyasının zenginleşmesine de katkı sağlar.

İçerik bakımından, insanları bilgilendirmek, ahlak bilgileri sunmak, yeni şeyler öğretmek, ahlak bilgileri vermek gibi doğrudan doğruya yararlanılabilecek bilgileri ya da ‘yaşamdaki mutluluğun reçetesini vermek’ edebiyatın temel amacı değildir. Fakat edebiyatın toplumla iç içe, ‘yaşamdan hem etkilenen hem de yaşamı etkileyen bir olgu’ (Göktürk, 2002: 24) oluşu, onun milletlerin başından geçen büyük olayların etkisinde kalışı, kültürel izlerini bünyesinde barındırışı dolaylı da olsa nesilleri bilgilенmesini

sağlar (Kavcar, 1974: 14). Ayrıca, dogmalar yaratmadan, çocuğun bağımsız bir kişilik oluşturmalarını sağlayan edebiyat, yazarın duyarlı bir yaklaşımıyla, okuma isteği uyandıran anlatımıyla, çocuğun kendi düş, düşünce ve imgeleme gücünü harekete geçirerek yeni yaşantılar kurgulayabileceği ipuçları sunar. Bununla birlikte çocuğun insan, doğa, hayvan sevgisine duyarlıklarını besler, bilim ve sanat sevgisiyle üretme, yaratma isteğini uyandırır (Sever, 2000: 637).

Edebî eser yazarının temelde deneyimleri ve birikimlerine dayanarak oluşturulmuştur. Böylece edebiyat, okuyucuya yeni bireyler ve sosyal ortamlar gösterip tanıtırken, onların gelecek yaşantıları için bir anlamda hazırlık yapmalarını, rastlayabilecekleri sorunlara nasıl yaklaşmaları gerektiği konusunda alternatif fikirler geliştirmelerini sağlayacaktır.

Edebiyatın toplumsal etkilere maruz kalması, topluma etki etmesi kaçınılmazdır. Çünkü birey toplumu oluşturan bir parçadır. Bütün etkileyen durum, olay ya da değişiklikler parçaları, parçadaki değişiklik ve gelişim de toplumu etkiler. Edebiyatın temelinde o kültürün izleri yatar, amacı da ait olunan toplumun beklentileridir. Evrensel niteliği olsa da edebî bir eser, içinde doğduğu ulustan ayrı düşünülemez. O ulusa ait değer yargılarının, kültürel özelliklerinin, geleneksel motiflerinin taşıyıcılığını da yapar.

Edebî eser, bir durum ya da olayın yeniden şekil almasıyla karşımıza çıkar. Bu açıdan yaratıcılık niteliği gerektirir. Bu yaratıcılık yazar ile sınırlı değildir. Okuyucu da aynı yaratma sürecine farklı bir zamanda da olsa dahildir. Bu farklı zaman, eserin okunup yorumlandığı, okuyucu zihninde şekil bulduğu andır. Bu açıdan, yaratıcı düşüncenin gelişimine katkısı olmaktadır.

2.1.4. ÇOCUK EDEBİYATI

Çocuğun edebiyatla karşılaşması, okul öncesine dayanır. Okul öncesinde anneden ya da başka bir büyükten dinlenen ninniler, masallar, öyküler çocuğun edebiyatla ilk buluşmasıdır.

Çocuk edebiyatı alanı, ülkemizde hala hem fikir hem de ürünleri açısından kök salamamıştır. Çocuğun gerçek anlamda tanınmaması, basite alınması, çocuğa yönelik eserlerin oluşturulmasının manasız olarak görülmesi; edebiyatın yaşa, cinsiyete göre değişmeyeceğinin savunulması; edebiyatın eğitici yönünün umursanmaması çocuk edebiyatının bugüne kadar gelişmemesinin sebeplerindendir. Bu sebeple çocuklara yönelik eserler azdır, var olan edebî eserlerin bir kısmı ise gereken özelliklere sahip değildir.

Çocuk edebiyatı üzerine yapılmış olan tanımlardan bazıları şunlardır: “Çocukların büyüme ve gelişmelerine, hayal, duygu, düşünce ve duyarlıklarına, zevklerine, eğitirken eğlenmelerine katkıda buldurmak amacıyla gerçekleştirilen çocuksu bir edebiyattır.” (Şirin, 1998: 9). Diğer bir tanıma göre çocuk edebiyatı, “erken çocukluk döneminde başlayıp, ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır.” (Sever, 2003: 9).

Bu tanımlardan yola çıkarak genel olarak çocuk edebiyatının; konu, dil ve anlatım bakımından çocuğu merkeze alıp, onun ilgi ve isteklerine hitap eden, hayal gücünü ortaya çıkarıp geliştiren, eğitsel iletileriyle çocuğun belli başlı olumlu olumsuz davranış ve durumlara yönelik fikir edinmesini sağlayan, tüm bunların yanında edebiyatın en temel özelliği olan estetik kaygıyı taşıyan edebî türlerin toplamı olduğu söylenebilir.

Çocuk edebiyatında, edebiyatın varoluşunu sağlayan bütün gerek ve ölçüler vardır. Bunun yanında çocuk edebiyatı çocuksuluğu yansıtır. Yazar, çocuk kalbinin tüm duyarlıklarını, çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarını, onun somuttan soyuta yönelen düşüncesini bilir. Çocuğa göreliğin ölçüsünü dil ve anlatım belirler (Şirin,1993: 42).

Eserlerin dil ve anlatımının çocuğun zihinsel ve dil gelişim dönemleri ve bu dönemlerin özelliklerine göre ayarlanması; ilgi duydukları konu ve temaların işlenmesi, zihinsel gelişim özellikleri göz önüne alınarak doğru anlatım türlerinin seçilmesi, verilecek metinlerde eğitselliğin dolaylı ya da doğrudan yolla gözetilmesi çocuk

edebiyatının temel özelliklerini oluşturur. Fakat edebî ölçütlerin zarar görmemesi için tüm bu düzenleme ve uyarlamalarda aşırıya gidilmemesi gerekmektedir.

Bunlarla beraber çocuğa yönelik eserlerin yapmacık bir biçimde, çocukça olmaması gerekmektedir. Bertrand Russel (1999: 192), yazarların çocuğa yönelik eserlerin ‘çocukça’ olmasında hiçbir faydanın görülmeceğini söyler. “Hiçbir çocuk, çocukça olmanın sevimli olduğunu düşünmez; onun istediği en kısa zamanda bir yetişkin gibi davranmayı öğrenmektir. Bu nedenle bir çocuk kitabı çocukça tavırlara yukarıdan bakma zevkini sergilememelidir. Böyle bir kitap bir çocuğun ya canını sıkar ya da onun zihinsel gelişme içtepisini şaşırtıp kalır. Bu nedenle çocuklar için en iyi kitaplar büyükler için yazılmış olduğu halde onlara uygun düşenlerdir.”

Çocuk edebiyatı ürünlerinde de, ilköğretim Türkçe ders kitaplarında da “Cumhuriyet dönemi hayatının beklentilerine, şartlarına ve ihtiyaçlarına cevap verebilecek sadece alıcı olmayıp aynı zamanda verici duruma geçebilecek, maziye bilen hali yaşayan, atıye yönelmiş fertler yetiştirmeye yardımcı olmaları için çocuk edebiyatına dahil eserlerin muhtevası, dili, üslubu ve sunuluş tarzına özen göstermek gerekir.” (Günay, 1987:247).

Ayrıca ilköğretim dönemi öğrencilerinin, ilk sınıflardan üst sınıflara doğru dereceli olarak karşılaştığı edebî metinlerin sayısı artırılıp, türleri çeşitlendirilmeli; kolaydan zora, basitten karmaşığa doğru ilerlemelidir. Türkçe ders kitaplarındaki metinler genel olarak edebî türlerden seçilir. Bu metinler türünün en kıymetlileri ve en niteliklileri olmalıdır. Çocuk edebiyatının tanımı ve ne olduğu, onun hedef ve özelliklerinin de belirlenmesiyle tam olarak sağlanacaktır.

2.1.4.1. Çocuk Edebiyatının Hedefleri

Çocuk edebiyatının hedefleri çeşitli kaynaklardan yararlanarak şöyle sıralanabilir (Kıbrıs, 2002: 18; Gönen, 1998: 43):

1. Çocuğa kitap okuma sevgisi ve zevkini aşılayarak, onun doğru ve nitelikli eser seçebilmesinin sağlanması,

2. Çocuğa edebî ve estetik olanın gösterilmesi, edebî zevkin aşılması,
3. Çocuğun edebî türlerin, en güzel örnekleriyle karşılaştırılması,
4. Çocuğa dil bilincinin kazandırılıp, onun sözcük dağarcığını geliştirilmesi,
5. Çocuğa temel dil becerilerinin kazandırılması ve bu becerilerin geliştirilmesinin sağlanması,
6. Çocuğun sosyal ve duygusal gelişiminin desteklenmesi.
7. Çocuğun zihinsel gelişiminin desteklenmesi.
8. Olumlu kişilik modelleriyle, çocuğun kişilik gelişimine katkıda bulunulması.
9. Çocuğun ahlaki gelişiminin desteklenmesi.
10. Çocuğun yaratıcı düşünme gücünü elde etmesine yardımcı olmak. Hayal gücünün geliştirilmesi,
11. Çocuğa eleştirel bakış açısının kazandırılması.
12. Çocuğa yeni yaşam deneyimlerinin kazandırılması.
13. Çocuğu değişik konu ve kavramları yansıtan kitaplar ile tanıştırılarak, onun ufkunun, içlerinde uyumakta olan ‘ben’inin uyandırılıp geliştirilmesidir.

2.1.4.2.Çocuk Edebiyatı Ürünlerinde Bulunması Gereken Temel Nitelikler

Çocuk edebiyatının hedefleri ışığında, çocuğa uygun edebî türlerde bulunması gereken nitelikleri şöyle sıralayabiliriz (Bozdağ, 2000: 366; Sever, 2003: 11):

1. Çocuk edebiyatı ürünleri, dil yönünden çocuğa uygunluğunun belirlenmesinde çocuğun içinde bulunduğu yaşın getirdiği dilsel özellikleri göz önüne alınmalıdır. Dilsel gelişime katkı sağlamalıdır.
2. Çocuk edebiyatı ürünleri, anlatım açısından; yalın, doğal, içten ve canlı olmalıdır.
3. Dilbilgisi kurallarına uygun cümle kuruluşunun sağlanmış olması, anlatım bozuklukları konusunda hassas davranılması gerekmektedir.
4. Okul öncesi eğitim çağında da temel eğitim çağında da çocukların eğlenerek öğrenmeleri sağlanmalıdır.
5. Sosyal ve ahlaki açıdan düzene uygun birey olabilme çabasına destek vermelidir.

6. Çocuğun kendi kişiliğini tanımasına katkı sağlamalı, kendi değer ve yeteneklerini ona hissettirmelidir.
7. Çocukları nitelikli ürünlere yöneltmeyi sağlayabilmeli, bunun yanında onlara okuma kültürünü kazandırmalıdır. Çocuk adına ortaya konan veya ders kitaplarına seçilen edebî ürünler çocuk-sanat-edebiyat etkileşimini sağlamalıdır.

2.1.4.3. Türkçe Ders Kitapları ve Metin Seçimi

Ders kitabı bir öğretim sürecinde, bir dersin işlenişine, içeriğine, müfredata yön veren temel öğelerdendir. Öğretmenin en önemli yardımcısı olan ders kitapları eğitim araçlarında “tamamlayıcı materyaller” arasındadır (Çalık, 2001: 1). Ders kitapları hedef ve amaçlara ulaşmayı sağlarken, yöntem ve tekniklerin uygulamaya da imkan tanır. Dersin verimliliği ders kitabının niteliğiyle orantılı olarak artar veya azalır. Ders kitabının niteliği dış yapı ve iç yapı özellikleri olarak iki yönden tespit edilebilir. Dış yapı özelliklerinde cilt, kağıt ve basım kalitesi, kitabın ebadı, görsel unsurlar yani fotoğraflar, resimler, karikatürler, tablolar, şemalar ve çizelgeler, yazı puntosu, satır ve paragraf boşlukları; iç yapıda ise dil ve anlatım, sınıf düzeyine ve amaç, hedef ve belirlenmiş müfredata uygun olarak düzenlenmelidir.

Ders kitabı bir dersin işlenişinde kaynak yani mesaj iletendir (Kılıç ve Seven, 2002: 100). Bu sebeple kaynağın, iletenin açık, anlaşılabilir ve hitap ettiği kitleye uygunluğu son derece önemlidir. Ciddiyetsiz, bağlantısız, plansız oluşturulmuş ders kitabı öğretim ve öğrenim süreçlerini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu sebeple, ders kitaplarının eğitim ve öğretim ortamlarına sunulmadan özenle incelenmesi gerekmektedir. Ders kitaplarının içerik yapısının, programa, hedef ve amaçlara, uygulanacak yöntem ve tekniklere uygunluğu metinlerin seçimine bağlıdır.

Metin, “belli bir bildirişim bağlamında bir ya da birden çok kişi tarafından sözlü ve yazılı olarak üretilen bir dil dizgesi bütünüdür. Başka bir bildirişim değeri taşıyan, eyleme yönelik devingen bir bütündür. Bildirişim işlevi olmayan yazılı ya da sözlü belge metin değildir... Her yazınsal metin kendi içinde ve kendisi için biçiminde tanımlanan bir kapalılık içinde değerlendirilmelidir.” (Akt: Akbayır, 2003: 84). Metin

iletişime yönelik olması temel özelliğidir. Ana dili öğretiminde ise metin kavramı başta gelir.

Doğru seçilmiş metinler, çocuğu okumaya sevk edip, edebiyat ile tanıştırmamanın yanında; duygu, düşünce ve hayalleri zenginleştirir. Metin çalışmaları, muhakeme ve mukayese gücünün gelişmesine yardım eder. Dilbilgisi çalışmaları mantığı kuvvetlendirir. Sözlü ve yazılı anlatımı bir plan çerçevesinde doğru ve güzel biçimde geliştirir, olgunlaştırır (Karakuş, 2002: 128).

Türkçe derslerinin genel ve özel amaçları ana dilinin tam ve doğru olarak öğretilmesi, kurallarının sezdirilmesine yöneliktir. Ana dili öğretiminin ve eğitiminin tam olarak sağlanması, okuma, yazma, konuşma ve dinlemeden oluşan dört temel dil becerisinin kazandırılıp geliştirilmesiyle mümkündür. Ders kitaplarındaki metinlerin bu yöndeki yararı öğrencilerin zihinsel, düşsel güçleri, dilbilgisi kurallarını bilmeleri, eleştirel düşünmeleri, temel dil becerilerini doğru kullanarak anlama ve anlatım gücünü kazanabilmeleridir (Oymak, 2002: 111).

Türkçe ders kitaplarına alınacak metinler dil bakımından yeterli olmalıdır. Çünkü “çocuk dünyaya gözünü dil ile açar, dünyayı dil ile algılar, kavrar, dünyaya dil ile katkıda bulunur. Dil düşüncenin, düşünce dilin yaratıcısı olduğuna göre, çocuğun kişiliği de dille biçimlenmiş olacak. Bu yüzden çocuğa verilecek metinlerdeki dilin; ana dilin zenginliklerini olanaklarını yansıtacak yeterlikte olması gerekir. Metin ile; ana dilin mecaz gücü, gerçekçi anlatımı, akıcılığı, yalınlığı, deyimleme gücü, düşünce ve duygu değeri tam olarak yansımalıdır.” (Sağır, 2002: 15).

F. R. Atay, düşünüp duyduklarımızı yazı ile derli toplu aktaramamamızın nedenini ‘anlayabildiğimiz iyi metinler üzerinde çalışmalarla buna alıştırmamış’ olmamızla açıklar (Akt: Binyazar, 1983: 57). Metin alıştırmalarının verimliliği ilk önce o metnin anlaşılabilirliğine bağlıdır. Anlaşılabilirliğin ölçütü ise ders kitaplarındaki metnin hitap ettiği öğrencilerin gelişim düzeyi ile ilgilidir. Sözcükler, cümleler ve paragraflar sınıf düzeyine uygun olmalıdır. Sözcükler öğrencilerin sözcük dağarcığı göz önüne alınarak seçilmeli; cümleler doğru kurulmuş olup, cümleler uzun olmamalıdır. Cümleler fazla uzun olursa anlama güçleşebilir. Ayrıca metinde ve paragraflarda planlılık olmalıdır.

Ders kitaplarına seçilecek metinlerin yazarlarının belirlenmesi de önemli bir konudur. “Türkçe’yi elbetteki yıllarca Türkçe yazıp konuşan, bu topraklar üzerinde doğup büyümüş kendine özgü üslubu olan, anadiline hakim yazarlarımızla öğretebiliriz.” (Küçük, 1996: 13). Ders kitaplarına seçilecek metinlerin, ilk önce ana diline hakim, ana dilini yetkin kullanabilen yazarların eserlerinden örnekler olması gerekmektedir. Çünkü öğrencilere Türk dilini sevdirmenin ve bu dile ait kuralları sezdirmenin en iyi yolu, Türk dilinin en güzel örneklerini sunarak mümkün olur.

İlköğretimin ikinci basamağında, öğrenciler Türkçe dersleri yardımıyla edebiyata ilk adımlarını atarlar. Dil bilincinin kazandırılması yanında, öğrencilerin estetik beğeni ve zevk yönünden de geliştirilmeleri gerekmektedir. Çocuğun estetik zevkinin geliştirilmesi için ulusal ve evrensel edebiyata iz bırakmış şair ve yazarların eserleri öncelikli olmalıdır. Ulusal duygu ve düşünceleri, kültürel öğeleri, toplumun niteliklerini barındıran eserlere yer verilmelidir. Çünkü çocuk kendi çevresini, ulusal olanı tanımadan evrensel olanı anlayamaz.

Düşünce yazılarında (bilgilendirici metinlerde) seçilecek metinlerin güncelliği elinde tutması gerekmektedir. Güncel olmayan, zaman aşımına uğramış metinler dil açısından da öğrenciye bir şeyler katmaz. Bu yüzden metin seçiminde güncellik ön planda olmalı.

Yazılı anlatım türlerinin ders kitaplarındaki çeşitliliği öğrencilerin beğeni ve zevkleri için alternatif olacak; konular aynı olsa da farklı üslup ve bakış açılarıyla fikir dünyalarını zenginleştirecektir. Her türden eser ile karşılaşan öğrenciler dili kullanma ve ifade becerilerini geliştirecektirler.

Genel olarak, metin seçiminde göz önünde bulundurulması gereken noktalar şöyle özetlenebilir:

1. Dil ve anlatım açısından çocuğa görelilik ilkesine uygun olmalı.
2. Çocuğun sözcük dağarcığını geliştirecek, dil gelişimini destekleyecek nitelikte olmalı.
3. Çocuğun ifade edebilme gücüne katkı sağlamalı.

4. Çocuğun beklenti ve ihtiyaçlarına cevap verebilecek nitelikte olmalı.
5. Çocuğu gerçek hayattan uzaklaştırıp, hayali dünyaya itmemeli.
6. Çocuğun içinde bulunduğu sosyal ortam ile bağları kuvvetli, kültürel öğeleri taşıyan eserlere öncelik verilmeli.
7. Ulus sevgisini ve ulusal değeri besleyici olmalı. Bu milli değeri onu evrenselliğe götürmeli.
8. Eleştirel düşünmeye, muhakeme ve mukayese gücünü geliştirmeye yönelik olmalı.
9. Nasihat amacını taşımamalı.
10. Eğitsel iletiler, onun kişilik gelişimini, sosyal gelişimini destekleyici nitelikte olmalı.
11. Öğrenciler ders kitapları aracılığıyla birçok yazınsal türler ile karşılaşmalı.
12. Edebî alanda başarılı olmuş sanatçıların eserlerine öncelikle yer verilmeli. Sadece ulusal değil, dünya edebiyatı eserleri de ders kitaplarına alınmalıdır.

2.1.5. DÜZ YAZI

Düz yazı sözdizimi kuralları gözetilerek kurulan, basit veya bileşik yapılı cümlelerin art arda sıralanmasıyla oluşan bir anlatım şeklidir (Güneş, 1999: 89).

2.1.5.1.Kurgusal Türler

Bir yazarın estetik kaygı taşıyarak, yaratıcılık gücüyle belli bir kurgu içinde yazdığı yazılar kurgusal türler veya yaratıcı yazılar olarak adlandırılabilir (Yakıcı vd., 2004: 293)

2.1.5.1.1. Masal

Masalın tarihi gelişim sürecine bakılırsa ilk önceleri sözlü olduğu görülür. Masal daha sonra yazıya aktarılmıştır. Masal, halkın yarattığı, kuşaktan kuşağa sürüp giden, çoğunlukla insanların başından geçen olağanüstü olayların anlatıldığı hikayelere denir (Akt: Güleriyüz, 2003: 218). Başka bir deyişle masalı, yer ve zamanı belli olmayan,

olağanüstü kişi kadrosuyla, bir olayın olağanüstülükle gerçekleşip sonuçlandığı, tekerleme ile başlayıp tekerleme ile biten eserler olarak da tanımlayabiliriz. Bu türde olağanüstülük kişiler, mekan ve olay bakımından en belirgin özelliştir. Masallarda olağanüstülüğün varlığı, onu hikaye ve romandan ayırır.

Masallar, ortaya çıkışları bakımından iki ana kümede toplanabilir:

1- Halk Masalları:

Halkın meydana getirdiği, anonim olan, sözlü olarak aktarılmış, yakın yüzyılda yazıya geçirilmiş olan eserlerdir. Hem konuşma hem yazı dilinin özelliklerini taşırlar. Ortaya çıktığı ve geliştiği medeniyetin hem kültürel hem de tarihi özelliklerini içinde barındırır.

2- Edebî Masallar:

Edebî masalları halk masallarından ayıran en önemli özelliği yaratıcısının belli olmasıdır. Buna rağmen yazarı halk masallarından ilham alır ve ona göre yazar. Edebî masalın ortaya çıkışı ya derleme ya da özgün olarak ortaya koyma şeklinde olur. Edebî masallarda yazarlar birtakım ahlakî amaçlar güderler ya da bir düşüncenin aktarılmasına çalışırlar.(Oğuzkan, 2001b: 21; Yalçın ve Aytaş, 2002: 54).

Masallarda plan diğer kurgusal yazı türlerine benzer: (Kıbrıs, 2000: 37).

1- Döşeme Bölümü

2- Gövde-Gelişme Bölümü

3- Sonuç Bölümü

2.1.5.1.1.1.Masalların eğitime katkısı

Masalın eğitimdeki yeri büyüktür. Basit bir hayal kurgusu değildir; kaldı ki masallardaki olağanüstülüklerin bir kısmına teknolojik gelişmelerle sahip olunması önceki yüzyıllara göre daha gerçekçi kılar.

Birçok eğitimci, masalların, çocuğu bir hayal dünyasının içine iteceği, gerçekler ile ilişkisinin tamamen kesileceğı görüşündedir. Oysa ilk önce çocuğun hayal gücünün genişliğı göz önüne alınmalıdır. Masallarda karşısına çıkan olağanüstü durumlar onu şaşırtmaktan çok heyecan ve serüven yaşama hissini aktif hale getirecektir. Çocuk, gerçekleri tanıdığı andan itibaren hayalle ilişkisini tamamen kesmemesi gerekmektedir. Çünkü hayal gücü geniş ve beslenmiş olan çocuk sorunlara, farklı çözümler üretebilme gücüne erişecektir.

Masallarda, ‘yüzyılların birikmiş irfanı’, ait olduğı toplumun hayat görüşü, kültürel mirası, kendini gösterir. Masallar “yaşamak zorunda olduklarımızla yaşamak istediklerimizi bir arada kendine has bir atmosferde ve üslupla, kendi mantık silsilesi içinde geleneksel motiflerle anlatılan masallar, sözlü anlatım türlerinin en çekici olanıdır.” (Günay, 1987: 130). Masallar, gelenekselliğın aktarılması, kültürel öğelerin yaşanması, toplumun ortak bilinci ve deneyimlerinin taşınması görevini üstlenir. Masallar yalnızca bir hayal ürünü değildir. Sözlü anlatım yoluyla eski zamanlardan günümüze kadar gelmiş, halka mal olmuş eserler olan masallar, ait oldukları toplumların, zaman ve mekan çeşitliliğı içinde ki yaşamsal deneyimlerini, inanışlarını, kültürel özelliklerini taşıyıp, aktarması yeni ufuklar açabilmesi bakımından önemlidir.

Masallar, iyilerin ödüllendirildiğı; kötülerin cezalandırıldığı bir ortamı sunar. İyilerin ödüle ulaşmaları sabır ve çalışma ile olur. Masaldaki iyi olan tipler güzel, kötü olan tipler çirkin olarak betimlenir. Fizikî betimlemeler yaşanacak olaylara ön hazırlık olarak düşünülebilir.

Bu dönem çocukları zihinsel süreç bakımından soyut işlemler devresine geçmiştir. Soyut işlemler dönemine yeni geçmiş bir çocuk artık kavramların sadece görünen yanına bağılı kalmaz, görülmeyen yanlarını da içine gelişmeler yaşamaktadır (Yeşil, 2000: 248). Bu sebeple ilköğretim 6., 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarına seçilecek masal metinlerinin Yavuz’un (2000: 292) belirlemesi göz önünde tutularak, 12 yaş grubundan sonrası için hazırlanacak olan masalların uluslar arası masal tasnifinde yer alan “Gerçekçi Masallar” sınıfından seçilmelidir.

2.1.5.1.1.2. Ders kitaplarına alınacak masallarda bulunması gereken özellikler

İlköğretim 6., 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarına, çocukluğun masala yönelik devresinin bitmesinden dolayı fazlaca yer verilmemektedir. Seçilecek masalların ise belli özelliklere sahip olması gerekmektedir (Güleryüz, 2002: 225; Oğuzkan, 2001b:26).

- 1- Dili sade ve anlaşılır, anlatımı açık ve akıcı olmalıdır.
- 2- Döşeme bölümündeki söz dizimi akıcı, ilgi çekici olmalı, düğüm bölümü ustaca işlenip, olaylar beklenmedik biçimde sonuçlanmalı.
- 3- Masalda olaylar hareketli ve canlı olmalıdır.
- 4- Betimlemeler, kahramanların tutum ve davranışları, beğenileri; çocuklarda iyilik, güzellik, yardımseverlik vb. gibi istendik davranışların gelişmesine yardımcı olmalı, duygusal dünyalarına katkıda bulunmalıdır.
- 5- Konu, hayata dair olanlardan seçilmelidir. Çocuğun neşeli olmasını, hayata olumlu bakabilmesini sağlayıcı nitelikte olmalıdır.
- 6- Mizah öğesi taşınmalıdır.
- 7- Çocuğu incitecek, duygularını sömürecek türde olmamalıdır. Trajedi, şiddet öğeleri bulunmamalıdır.
- 8- Çocukları boş inançlara, kaderciliğe ve uyuşukluğa itecek türde fikirler telkin edilmemeli.
- 9- Masallarda sürekli bir sorun çözülmeli, olumlu tiplere yer verilmeli.
- 10- Ulusal ve evrensel değerlerle uygunluk içinde olmalıdır.

Ders kitaplarına alınacak masallar gelişigüzel seçilmemeli; dil, anlatım, konu ve eğitsellik açısından çocuğun içinde bulunduğu gelişim düzeyi özelliklerine göre, dönemin zevk ve ilgilerine göre düzenlenmelidir.

2.1.5.1.2.Fabl

Manzum ya da düzyazı olarak yazılan, öğüt ve ders verilen, alegorik masal ya da hikayelere fabl denir. Fablda, insanlar arasındaki olay ya da ilişkiler, hayvan bitki veya cansız varlıklar arasında geçiyormuş gibi gösterilir (Kantarcıoğlu, 1991: 12). Bu yolla doğru ve yanlış olan, iyi ve kötü olan davranış örnekleri övgü ya da yergi ile ifade edilerek öğüt verilir. Fabllar, dört ana bölümden oluşur (Yalçın ve Aytaş, 2002:113):

1. Giriş Bölümü
2. Gelişme Bölümü
3. Sonuç Bölümü
4. Ders Bölümü

Soyut olan kavramların somutlaştırılarak, sembollerle zenginleştirilerek olaya dayalı biçimde aktarılması, ilgi çekicilik ve akılda kalıcılık açısından fablın eğitimde yararlanılan bir kaynak olmasını da beraberinde getirmiştir.

2.1.5.1.3. Destan

Eski zamanlara ait kahramanlık hikayelerini, ulusların, ünlü yiğitlerin serüvenlerini, savaşlarını, başarı ve zaferlerini içeren uzun anlatılara destan denir (Oğuzkan, 2001b: 68). Destanlarda manzum ve mensur bölümler vardır.

Destanlar oluşumlarına göre ikiye ayrılır:

- 1- Doğal Destanlar
- 2- Yapma Destanlar

Doğal destanlar, tümüyle toplumsal yaratmalardır. Mitoslara inanıldığı zamanlarda oluştukları için gerçek olaylarla mitoslar iç içe girer. Yapma destanlar ise yakın zamanlardaki bir tarihsel olayın, bir sanatçı tarafından destan kuralları gözetilerek yazılmasıyla oluşmuştur (Akt: Nas, 2002: 244).

Destanlarda olağanüstülük vardır. Bir ulusun ortaya çıkışı, tarihsel süreç içindeki yaşayış biçimini, olağanüstü olay ve kahramanlarla anlatır. Tarih bilinci, kültürel yapının izleri destanda somut olarak bulunur. Anlatımdaki en önemli özellik abartının fazlaca bulunmasıdır. Kahramanlar ile ait bulunulan toplum ya da ulus yüceltilir. Belli bir ulusun ve ırkın üstünlükleri, kahramanlıkları mübalağalı biçimde anlatılmış olsa da kahramanlık, güçlülük, zayıf olana yardım etme, merhamet, ulus sevgisi, cesaret gibi duygular işlendiği için çocuk için yararı büyüktür (Oğuzkan, 2001b: 69).

İlköğretimin ikinci basamağındaki ders kitaplarına alınacak destan metinlerinin ilk önce dil ve anlatım bakımından düzeye uygun hale getirilmesi gerekmektedir. Destanın tümü alınamayacağı için, alınacak kesit hareketli olayları içermelidir. Yardımseverlik, yiğitlik, dürüstlük, yurt sevgisi gibi motifler ön plana çıkarılmalıdır. Ayrıca Türkçe dersi öğretmenlerinin işlenecek destan metnindeki sembol ve simgeleri anlamlandırabilmeleri için öğrencilere yardımcı olmaları gerekmektedir.

2.1.5.1.4.Efsane

Efsaneler, anonim halk edebiyatı ürünleridir. Tarih, toplum ve doğa olaylarının olağanüstü veya akıl dışı açıklama ve yorumlarla anlatıldığı hikayelerdir (Oğuzkan, 2001b: 70). Efsaneler genel olarak bir inanışın olağanüstü sonuçlara dayandırılmasıyla ortaya çıkar. Toplumun ortak ürünü olduğundan dolayı toplumun kültürel öğelerini, örf adetleriyle inanışlarıyla, kurallarıyla ilgili özelliklerin taşıyıcılığını da yapar.

Halkın yaratma gücünden doğan bu eserler, olağanüstülük açısından masal ve destanla benzerlik gösterir. Efsanelerin, renkli ve ilgi çekici bir anlatımı vardır. Bu açıdan, bu dönem öğrencilerinin sıkılmadan okuyabilecekleri, hissettirmeden bazı tarihi bilgileri kazanabilecekleri bir sözlü edebiyat türüdür (Oğuzkan, 2001b: 72).

Efsaneler, kültürel, sosyal ve ahlaki değerleri sunmaya yönelik olsa da, bazıları, yanlış veya batıl inanışlara yönlendirmeleri açısından riskli olabilmektedir (Yalçın ve Aytaş, 2002: 100).

2.1.5.1.5.Öykü

Yaşanmış ya da yaşanması mümkün olay ya da durumların belli bir plan dahilinde kurgulanarak estetik bir dil ile anlatıldığı metinlere öykü ya da hikaye denir.

Öyküler türlerine göre:

- 1- Durum öyküleri
- 2- Olay öyküleri, olarak ikiye ayrılır.

Olay öyküleri serim, düğüm ve çözüm şeklinde planlanır. Serim bölümünde olay ile ilgili birtakım ipuçları, düğüm bölümünde okuru içinde sürükleyecek bir gerilim noktası ve çözüm bölümünde ise, okuru etkileyecek bir sonuç vardır. Yani bu tür öykülerde bir olay başlar ve biter.

Durum öykülerinde ise temelde olay yoktur. Bunun yerine yaşamdan bir kesit sunan ya da belli bir insanlık durumunu belli bir ortam içinde veren öykü biçimidir (Özdemir, 1999: 234-236).

Yalçın ve Aytaş (2002: 129), yaşlara göre çocuklara verilecek öyküleri üç bölümde incelemiştir. Belirlenen bu sınıflamanın 3. basamağı, bir önceki dönemin uzantısı olması açısından ‘ilköğretimin ikinci devresi’ olarak değiştirilmiştir.

1- Okul Öncesi Dönem: Bu dönemdeki çocuk masal çağındadır. Seçilecek öykülerin de masala yakın olması uygun olur.

2- İlköğretim Birinci Devresi: Çocuk önceki devreden, daha farklı ve gelişmiş sosyal ortamın içindedir. Yeni kişilerle karşı karşıya gelir. Sosyal ortam değişip genişleyince, karşılaşılan durum ve olaylar yenileşir ve zenginleşir, daha kompleks hal alır.

3- İlköğretimin İkinci Devresi: Bu, dönem zihinsel gelişim aşamalarından, soyut işlemler döneminin başlangıç yıllarına denk gelir. Gerçekçilik bir önceki döneme göre artmıştır.

2.1.5.1.6. Roman

Roman, hayattan alınmış veya hayal edilmiş olayların ve durumların tasarlanmasıyla kurgulanan edebî metinlerdir. Roman, öyküye benzemesine rağmen daha ayrıntılı ve geniş bir kurguya sahiptir. Romanda, öyküdeki gibi tek bir olay yerine, birçok olayın bir araya gelerek oluşturduğu olay halkaları bulunur. Olayın birden çok olması, kahramanların olaya yönelişi, olayın karakterler üzerindeki etkisini daha kapsamlı hale getirir.

Romanlardaki kahramanlar iki şekilde ortaya çıkar.

- 1- Karakterler
- 2- Tipler

Karakterler, davranış, huy ve mizaçlarına göre daha gerçekçidirler. İnsani vasıfları taşırlar. Başarıları ve başarısızlıkları, zayıf ve güçlü yönleri vardır. Tipler ise, güzel veya çirkin özelliklerin bir insanda toplanmasıdır. Tiplerde aşırılık vardır. Yuvarlak karakterler ise tipleşme gösteren karakterlerdir.

Çocuklarda özellikle 10-11 yaşlarından sonra, roman okuma kuvvet ve isteğini duyarlar. Bunun sebepleri ise artan okuma hızları, zihinsel gelişmenin hızlanması, kavram zenginliği, sözcük dağarcığının gelişmişliği, gelişen ruhsal imkanlarıdır (Demiray, 1975: 26).

2.1.5.1.6.1.Ders kitaplarına alınacak öykü ve roman metinlerinde bulunması gereken özellikler:

Ders kitaplarına alınacak öykü ve roman metinlerinde bulunması gereken özellikleri çeşitli kaynaklardan yararlanarak şöyle sıralanabilir (Kıbrıs, 2002: 123. Demiray, 1975: 26; Oğuzkan, 2001b: 109):

- 1- Konu ve dil açısından sınıf düzeyine uygun, çocukların ilgi, hazır bulunuşluk durumlarına ve kavrayış güçlerine göre olmalıdır.
- 2- Dili yalın, açık; anlatım akıcı olmalıdır.
- 3- Olaylar hareketli olmalıdır. Çünkü bu dönemde çocuklarda macera duygusu ön plandadır.
- 4- Ayrıntılar somut, doğru olmalı fakat dikkati dağıtmamalıdır.
- 5- Çevre iyi belirtilmelidir.
- 6- Tema açık olmalıdır.
- 7- Anlatılan kişiler ve olaylar çocuğun aklını karıştırmamalı, onun içinde bulunduğu dünya ile çelişmemelidir. Kahramanları, özellikleri iyi anlatılan, gerçekliğe uygunluğu bakımından hiç kuşkuyla yer vermeyen kişiler olmalıdır.

8- Paragraflar kısa olmalı.

9- Diyaloglar bulunmalı.

10- Tasvirler ve tahliller, anlatım gücü geliştirme bakımından önemlidir. Fakat bu dönem öğrencilerinin gelişim düzeyleri dikkate alınarak, karmaşık tasvirler, derin ruh çözümlemeleri içeren öykü ve roman metinleri tercih edilmemelidir.

2.1.5.1.7.Tiyatro

Tiyatro, ortaya çıkışı çok eski zamanlara dayanan bir türdür. İnsanoğlunun, yaşamını sözle ve eylemle gösterme sanatıdır. Tiyatro hem söze hem de olaya dayalı bir türdür. Gücünü eylemden alır (Özdemir, 1999: 345). Sahnede oynamak amacıyla yazılmış, yaşanmış ya da yaşanabilir olayların edebî bir dil ile anlatılmış metinlere tiyatro metni denir (Ağca, 2003:165). Tiyatroda olaylar sözle değil, şahıslar tarafından hareketle anlatılır. Tiyatroda olayları yazar, kendi sözleriyle nakletmez; yarattığı karakter ya da tipler bu olayları canlandırır. Eşyalar betimlenmez; sahne açıklamaları ve mizansen bölümüyle takdim edilir.

Tiyatro, aracı ve amacı insan olan kitle sanatı olup, eğlendirirken eğitir. İnsanın yaşaması bireysel ve sosyal olarak sahne üzerinde eylem ile aktarılır. Bu özelliği ile tiyatro birçok yazınsal türden yaygınlık ve etkinlik yönüyle farklıdır. Bireyi kendine anlatır. Tiyatronun, eğlendirme, eğitme, estetik zevk kazandırma gibi işlevlerinden başka çocukta paylaşma, grupla iş yapma gücü kazandırır. Bundan başka çocuğun “düşünme, düşleme, duygulanma yeteneklerini geliştirir, kişiliğinin oluşmasına yardımcı olur. Çevresiyle uyum sağlamasına yardımcı eder. Karar verme yetisini geliştirir, olayları çok yönlü değerlendirmesini öğretir.” (Nas, 2002: 358; Karaca, 1987: 569).

Tiyatro bir tür dramatizasyon etkinliğidir. Çocuklar belli bir yaş ve olgunluktan sonra dramatizasyon etkinliklerini yazılı eserleri canlandırmakla sürdürmek isterler. Tiyatro bu isteği karşılar. İfade becerilerinin gelişmesi, çeşitli sosyal durumlarla, sosyal ilişkilerle karşılaşma fırsatı bulurlar. Genel anlamda çocuğa yönelik tiyatro eserleri ile yetişkinlere yönelik tiyatro eserleri arasında fark yoktur. Temel öğeleri, benzer olsa da yetişkinler için yazılan her eser çocukların ilgi ve ihtiyaçlarını karşılayamaz. Çocuklar

için yazılan tiyatro eserlerinde hareket çok önemlidir. Bu nedenle konuşmaların kısa olmasına özen göstermek gerekir. Uzun diyaloglar çocuğu sıkar. Didaktik bir tutum olmamalı. Sözcükler yaş grubuna göre aşırıya gidilmeden seçilmelidir, sözcükleri çok eleyerek oluşturulma yoluna gitmek, eseri zorlar ve edebî değerini düşürebilir (Oğuzkan, 2001b: 269).

Kurgusal türlerin hemen hepsi, dil açısından ve eğitselliği açısından öğrencilere katkısı açısından büyük önemi vardır. “Okuyucu bu eserlerdeki dünyaya girer, yeni olaylara şahit olur, yeni insanlarla tanışır, farklı bir zamana ve mekana taşınır, hoşuna gidenleri alır, hayatına mal eder; beğenmediklerini reddeder, benzer bir olayla karşılaştığı vakit nasıl davranması gerektiği hususunda bocalamadan karar verir, yanlış yapmaktan kurtulur. Okuyucu eserlerdeki ‘gerçeğimsi’ dünya ile kendi dünyası arasında münasebet kurar, eserlerdeki kişilerde kendisini arar, iyi olanı alır, kötü olanı reddeder; tecrit eder.” (Karakuş, 2002: 189). Bu yönüyle kurgusal eserlerin doğrudan bilgilendirici eserlere göre özellikle ilköğretim düzeyindeki öğrencilerde eğiticilik bakımından daha verimli olacağı söylenebilir. Göktürk, Sözün Ötesi (2002: 15) adlı eserindeki “Doğrudan doğruya somut bilgiler veren metinlerde okurun tepkisi, çoğunlukla tekdüze, düşünsel bir tepkidir. Oysa bir romanı, şiiri, oyunu okuyan kimsenin tepkisi yalnız dışarıdan, edilgin bir kavrayış değil, içli dışlı bir yaşantı, varoluşsal bir deneyimdir.” sözü bu, görüşümüzü destekleyici niteliktedir.

2.1.5.2.Gerçek Yaşamdan Kaynaklanan Yazılar

2.1.5.2.1.Anı

Bir kimsenin geçmişte yaşadığı ya da tanık olduğu olayın ya da durumun incelikli bir dille anlatıldığı yazılardır. Yalın bir dil, içten bir anlatım anıyı çocuğa yönelik bir tür haline getirir.

Çocuklar, gerçekçi düşünmeye başladıkları bu dönemde (soyut işlemler dönemi), anı türünden yararlanabilecek ve hoşlanacaklardır (Güleryüz, 2002: 339). Anı türünün ilgi çekiciliği, birçok türle olan benzerliğidir. Yazarın başından geçen ya da

tanık olduğu bir olayın anlatılması bakımından, günlüğe; yazarın hayatından bir parça olması bakımından biyografiye; yaşanan olayın öyküleyici anlatım biçimiyle anlatılması bakımından da öyküye benzer. Anı türündeki eserler de bilgilerde eksiklik olabilmektedir.

2.1.5.2.2. Günlük

Yazarın, yaşadığı veya tanık olduğu bir olayı, beraberinde gösterebildiğı ya da gösteremediğı tepkilerini, duygularını, heyecanlarını ele aldığı, günü gününe, tarih belirterek yazdığı yazılara günlük denir. Günlükler sadece yazar hakkında değil, o döneme ait ipuçları da taşır.

Soyut işlemler dönemindeki çocuklar için günlük ideal bir türdür. Çünkü yazarın yaşamından bir kesiti, ona ait bir gizi ya da hayali paylaşmak, çocuğun merak duygusunu harekete geçirir. Günlükler, yazarın kendi kendisiyle konuşmasıdır bu sebeple içten bir anlatımı vardır. Önemli olan, günlüklerde bilgilerin yanıltıcı olmamasıdır.

2.1.5.2.3. Mektup

Teknolojinin ilerlemesiyle mektup, kullanımı yok denecek kadar azalmış olan bir anlatım türüdür. Fakat edebî mektupların geçerliğı halen devam etmektedir. “Edebî mektuplarda insanlar, bilgi, görüş, düşünce ve durumlarını birbirlerine aktararak; istek ve dileklerini birbirlerine ileterek gelecek için önemli bir belge bırakmaktadırlar. Edebî mektupta mektubu yazanla alanın özel tarihleri için önemli oldukları kadar yazıldıkları dönem hakkında bilgiler taşımalarıyla da sonraki yıllar için kaynak niteliğı kazanırlar.” (Yakıcı vd, 2004: 383).

Bu tür metinler de ilköğretim ikinci kademedeki öğrenciler için uygundur. Yapılan araştırmalarda bu türlerin gerçeğe çok yakın ve gerçek yaşayışın bir kesiti olması nedeniyle daha ilginç ve benimsenir olduğı anlaşılmaktadır. Çünkü bu tür

anlatımlarda bulunan samimi itiraf, çocuğun hem ilgisini çekmekte hem de eğitim açısından ilginç gelmektedir (Yalçın ve Aytaş, 2002: 34).

2.1.5.2.4. Biyografi/Otobiyografi

Tarihte önemli yer edinmiş kişiler, bilim adamları, devlet adamları veya sanatçılar gibi ünlü kişilerin hayatlarını anlatan, kronolojik olarak belli olayların üzerinde durulduğu yazılara biyografi denir. Eğer kişi kendi hayatını kendi anlatıyorsa bu otobiyografi olur. Biyografiler, iki ana gruba ayrılır:

- 1- Özgün Biyografiler
- 2- Hikayeleştirilmiş Biyografiler

Bunlardan ilki, daha çok sosyal psikolojik bir araştırma olarak bilimsel bir yöntemle yapılmıştır. Diğerinde ise yazarı edebî bir metin gibi kurgulanmıştır. Hikayeleştirilmiş biyografilerde özgün biyografiye göre yazarın dil ve sanat becerisinin gündeme gelir (Yalçın ve Aytaş, 2002: 156). Biyografi yazabilmek için tam, doğru ve objektif bilgilere ihtiyaç vardır.

Çocuklar, bilim, fen, sanat, spor, siyaset gibi alanlarda başarılı olmuş, tarihe ve dönemine damgasını vurmuş, liderlik etmiş şahsiyetlerin hayatlarını merak eder. Bu istek, ders kitaplarına yönelik olduğunda en iyi biyografi ya da otobiyografilerle karşılanabilir (Oğuzkan, 2001b: 159).

Kaplan (1999: 72), biyografilerin eğiticiğini şöyle açıklar: “Bir milletin yetiştirmiş olduğu büyük kahramanlar, din adamları, şairleri, mimarlar, ressam, musikişinaslar, devlet adamları, hatta olgun vatandaşlar, ustalar, zanaat erbabı da onun milli kültürüne dahildir. Keza bir milletin büyük adamları ve sade vatandaşları da onların yarattıkları eserler gibi tanınmaya, korunmaya ve çoğaltılmaya değer varlıklardır. Çeşitli sahalarda yetişmiş büyük adamlarımızın biyografilerini yazmalıyız. Onlara ait her şeyi, meziyetleri kadar kusurlarını da bilmeliyiz. Zira kusurlar da bize bir şeyler öğretir.”

Biyografilerde kişiler bir tip olarak değil, bir insanın bütün yönleriyle, başarı ve başarısızlıklarıyla ortaya konmalıdır. Kişilerin başarısızlık yönleri anlatılırken ayrıntıya gidilmemelidir. Kahramanın bir tip olarak anlatılmaması, çocuğun onunla özdeşleşmesini, onu ulaşılmaz olmadığını, istenirse onun gibi olunabileceğini görmesini sağlar (Tuncer, 1998: 135).

Biyografiler 12-14 yaş arası çocukların ilgisini çekebilecek türdeki eserlerdir. Çünkü bu dönemde kişilik gelişimi açısından kimlik edinmeye karşılık kimlik karmaşası içinde olan çocuk için model oluşturma açısından, yön gösterici bir edebî türdür.

2.1.5.2.5. Gezi Yazısı

Yazarın gezip gördüğü yerleri, okurun ilgisini çekecek olan önemli özelliklerini ön plana çıkarıp anlattığı yazılara gezi yazısı denir. Gezi yazısı okumak bir anlamda, anlatılan o yerlere gitmek gibidir.

Anlatılan olaylar, yapılan gözlemler, belirtilen izlenimler doğru ve inandırıcı olmalıdır. Üzerinde durulan konular, çocukların ortak ilgi ve merakları bakımından olduğu kadar yaşantılarıyla da ilişkili bulunmalıdır (Oğuzkan, 1998:137).

Gezi yazıları 12-16 yaş grubu çocukların ilgisini çekebilecek bir türdür. Çocuğun bilgi dağarcığının ve kişiliğinin gelişmesinde önemli bir yere sahiptir. Gezi yazıları, çocuğun bilgi ve düşünce basamağına seslenir (Yalçın ve Aytaş, 2002: 169). Genel kültürün zenginleşmesi bakımından bu türün önemli bir yeri vardır. Gezip, gördüğü yerlerde nelere dikkat etmesi, nasıl gözlem yapması gerektiği hakkında fikir verir. Gezi yazısı türü çocukta yeni yerler tanımanın merakı uyandıracak; anlatılanları hayal gücüyle tamamlayacaktır.

Anıların ve özellikle gezi yazılarının ortak özelliği olan yazarın yaşanmışlıkları eğitimde de kullanılabilir olmasını, Karakuş (2002:189) bunu şöyle açıklar: “Hatıralar

ve gezi yazıları, yazarının yaşadıklarını, şahit olduklarını, gözlemlerini yansıtır. Okuyucu, hatıra yazılarındaki mekanı tanır, olaya şahit olur, o anı yaşar, gezi yazılarında görülen tarihi ve coğrafi yerleri tanır, güzellikleri öğrenir buradaki dünya ile kendi gerçek dünyası arasında bir bağlantı kurar ve kendine göre üçüncü bir dünya yaratır. Bu eserlerdeki mekan, zaman, olay ve kişileri tanıyarak, yaşayarak gerçek hayatına yön verir. Bir insanın aynı anda farklı zamanlarda, farklı mekanlarda, farklı olayları yaşaması mümkün değildir.

Hatıra ve gezi yazıları okuyucuyu metinde anlatılan mekana taşır, mekanı tanıtır, burada yaşananları öğretir, farklı bir dünyadan haberdar eder. İnsan, hareket ve davranışlarında eserlerdeki dünyadan etkilenecek değişiklik yapar veya eserlerdeki kahramanların hareket ve davranışlarını taklit ederek yeni davranışlar kazanır. Zaten eğitim de, insanın hareket ve davranışlarında değişiklik yapma süreci değil midir?"

2.1.5.3.Bilgilendirici Yazılar

2.1.5.3.1. Makale

Makaleler, düşünce yazılarıdır. "Herhangi bir fikrin, delillere dayandırarak açıklamak, bir görüşün doğruluğunu, yanlışlığını ispatlamak amacıyla yazılan düzyazılarda denir." (Ağca, 2001b: 161).

Makaleler insanları bilgilendirme amacı taşırlar. Yazar makale ile toplumu eğitir, bilinmeyeni ortaya koyup, açıklar, bir iddianın doğruluğunu ya da yanlışlığını tartışır, ya da yeni bir görüş ortaya atar (Oğuzkan, 2001b: 277).

Yazar görüşünü ispat etmek için sağlam delillerle fikrini destekler. Yazarın, bir fikri ortaya atması ve bunu ispatlama yoluna gitmesi için konu hakkında geniş ve doğru bilgi sahibi olması gerekmektedir. Makalede fikirler açık ve tutarlı bir biçimde ortaya konmalıdır. Mantıksal bütünlük ve tutarlılık bulunmalıdır.

2.1.5.3.2. Eleştiri

Eleştiri, bir fikir, eser, durum ya da olayın doğru ya da yanlış yönleri ile açıklanıp tartışıldığı eserlerdir. Eleştiri açıklayıcı ve kanıtlayıcı anlatım tarzı ile biçimlenir. Eleştiri olumlu ya da olumsuz olarak tek yönlü yapılmaz yani sadece övgü ya da yergi niteliğini taşımamalıdır. Eleştiride örneklendirme yoluna gidilir. Yanlışlıklara dair alternatif çözüm önerileri de yapılır.

Eleştiriler, çocukların ilköğretim 6., 7. ve 8. sınıflarda okuyabilecekleri türlerdendir. Çocuk eleştiri yazılarıyla eleştirebilme gücünü kazanır. Eleştirmeyi saldırgan yönde değil yapıcı olarak kullanabilir. Nesne, olay, durum veya fikirleri çok yönlü görebilir.

2.1.5.3.3. Deneme

“Özgürce seçilen bir konuda gelişen, düşünsel boyutları içeren, bir konuşma havası içinde biçimlenen, genellikle orta uzunlukta bir düz yazı biçimi olarak tanımlanır.” (Özdemir, 1999: 178). Deneme de bir düşünce yazısı olduğu halde, makaledeki kanıtlama çabası olmaksızın yazılır. Bilimsel bir ciddiyet yoktur.

Denemede dil ve anlatım önemlidir. Dil ustaca kullanılır fakat yalın ve anlaşılırdır. Anlatımının en önemli özelliği ironidir (ince alay). Denemenin oluşumunda kişisel deneyim ve birikimler önemlidir.

2.1.5.3.4. Sohbet

Yazarın bir konu hakkındaki düşünce ve duygularını, karşısındakiyle konuşuyormuşçasına samimi ve canlı bir anlatımla ele aldığı düzyazılara sohbet denir. Sohbetlerde gelede güncel olaylar konu edilir. Sade ve anlaşılır bir anlatımı vardır. Sohbetler olay ağırlıklı türlerle duygu ve düşünce ağırlıklı türler arasında bir köprü vazifesi görür (Ağca, 2003: 170).

2.1.5.3.5. Fıkra (Köşe Yazısı)

Fıkralar, biri kurgusal, diğeri düşünce yazısı olan iki türün ortak adıdır. Düşünce yazısı bağlamında fıkra genelde yazarın gündelik konuları seçerek, bu konu hakkındaki fikirlerini bildirdiği düzyazılardır (TDK, 1981: 294). Fıkralar kısa yazılardır. Gazete ve dergilerin belli sütunlarında bulunan bu yazılar, toplumun her kesimine hitap ettiği için anlaşılır bir anlatımla yazılır. İddia ve ispat amacı taşımazlar.

Fıkranın bundan başka “ince ve işlek bir zekanın ürünü” olarak nitelendirilen (Ağca, 2001b: 199) kısa ve özlü anlatımlı, nükteli, güldürücü hikâyecik, anekdot” anlamına gelen türler için de kullanılır (TDK, 1981: 294).

2.1.5.3.6. Röportaj

“Tanınmış, veya bir alanda uzmanlaşmış kişilerle yapılan görüşmelerin anlatılışı, bu görüşmelerde alınan cevapların aktarıldığı gazete ve dergi yazılarına röportaj denir.” (Yakıcı vd, 2004: 387). Röportaj soru cevap yöntemiyle oluşturulur. Röportaj yapacak kişinin önceden konuya ve kişiyle ilgili bir araştırma yapması, önem derecelerine ve merak edilme durumlarına göre belirler ve sıralar.

Edebî türler içinde doğrudan düşünce geliştirme, birbiriyle karşılaştırarak doğrusunu bulma ve yorum yapabilme becerisine dayalı makale, deneme, sohbet, fıkra, eleştiri ve röportaj temel eğitim okullarında 6-8. sınıfların eğitim programında yerini almaktadır.

İlköğretimin bu devresinde Türkçe ders kitaplarına düşünce yazı türlerinin örnekleri alınırken dikkat edilmesi gereken en önemli husus, öğrencilerin zihinsel gelişim düzeyleri göz önüne bulundurularak, seçilip dengeli bir şekilde dağıtılmasıdır. Çünkü düşünce yazılarının hepsi aynı güçlük derecesinde değildir. Düşünce yazıları özellikle 6. sınıf döneminde ki çocuk için ilgi çekici gelmeyecektir. Sohbet ve deneme dilinin, anlatımının yalın ve anlaşılabilir olması, kanıt amacı taşımaması, bilimsel ağırlığın olmaması bakımından bu dönem öğrencilerinin düşünce yazılarını sevdirmesi aşamasında ilk basamak olarak kullanılmalıdır. Bu türlerde soyut ifadeler, makale ve eleştiriye göre daha azdır. 7. ve 8. sınıflarda ise yine zihinsel ve dilsel gelişim düzeyleri

göz önüne alınarak makale ve eleştiri türüne ağırlık verilmelidir. Makalelerin çok uzun ve soyut ifadelerle dolu olmamasına özen gösterilmesi gerekir.

Ders kitaplarına alınacak, düşünce yazılarının, çocuklara dil zevkini aşılayabilecek nitelikte olmasına dikkat edilmelidir. Çünkü yazının içinde taşıdığı anlam ve düşünce derinliği ve karmaşıklığı ile cümlelerin karmaşık yapısı bir araya gelirse çocuk hem anlamakta güçlük çeker, hem de ona sıkıcı gelir (Yalçın ve Aytaş, 2002: 180). Fikirlerde mantıksal tutarsızlık, kapalılık olmamalıdır. Gerçekleri tartışan yazılar olmalıdır. Konuları açısından metinler güncelliğini kaybetmemelidir.

2.1.5.4. Diğer Türler

Bu başlık altında sözlü anlatım çeşidi olup, yazılı metin halinde ders kitaplarına alınmış türler ile günlük iletişimde kullanılan yazılı türlerden, haber yazısı ele alınmıştır.

2.1.5.4.1. Söylev

Genelde değişik özelliklere sahip insan topluluğuna, belirlenen bir konuda açıklamada bulunmak, fikir vermek, yöneltmek ya da bir inancı aşılama amacıyla yapılan konuşmalara verilen addır (Ağca, 2001b: 52).

2.1.5.4.2. Konferans

İlmi yahut son derece teknik bir konuda uzman kişilerin konuyla ilgili düşüncelerini açıklamalarını ve herhangi bir meseleyi fikir planında çözmeyi amaçlayan sözlü anlatım türüdür (Ağca, 2001b: 52).

2.1.5.4.3. Haber Yazısı

Gazete ve dergilerde halkı, güncel olaylar konusunda bilgilendiren yazılara haber yazısı denir. Haber yazıları belirli kurallara göre eksiksiz ve doğru bilgilerin

verilmesi en önemli şarttır. Ayrıca haber yazıları, ne, nerede, ne zaman, nasıl, neden ve kim sorularına cevap verecek nitelikte olmalıdır (Ağca, 2001a: 246).

Tüm bu yazılı anlatım türleri, çocuğun gelişim dönemleri ve bu dönemlerin özellikleri doğrultusunda, ders kitaplarında, sınıflara ve çocuklara uygunluğu açısından değerlendirilip alınmalıdır. Çünkü çocuğun, ilgilendiği türler ve konular yaşlarına göre değişir ve çeşitlenir. Bu sebeple, çocuğun gelişim dönemlerini bilmekte fayda vardır.

2.1.6. ÇOCUĞUN GELİŞİM DÖNEMLERİ

‘Çocuk’, ana hatlarıyla, sürekli gelişen ve değişen insan yavrusu olarak tanımlanabilir. Çocuğun erişkin bir insana göre değerlendirilmesi veya erişkin insanın küçük bir örneği olarak görülmesi yanlıştır (Yörükoğlu, 1980: 9). Baltacıoğlu’na göre çocuk “gücü ve alışkanlıkları bulunan bir toplama değil, parçalanması ve sıraya dizilmesi mümkün olmayan canlı bir bütün, kişi, varlık” anlamını taşır. Temel Britannica’nın ‘çocuk’ maddesinde çocukluk çağı 18. aydan, ergenlik döneminin başladığı 12-14 yaşlarına kadar sürer. Bu dönem 18. aydan 6 yaşına kadar ilk çocukluk, 6 ile 12-14 yaşlarına kadar son çocukluk diye adlandırılır. MEB 3-12 yaşı, UNESCO ise 3- 15 yaşı çocukluk olarak kabul eder (Akt: Karakuş, 2002: 65-66). Oğuzkan ve Alaylıoğlu’na göre çocuk, süt emme dönemini bitirmiş, ergenlik dönemine ulaşmamış, yaklaşık 2-14 yaş arası insan yavrusudur (Akt: Kıbrıs, 2000: 2).

Çocuk bebeklik ile ergenlik arasındaki dönemi kapsayan bir süreç olmasına rağmen çocukluğun her dönemi farklı gelişim özelliklerini içermektedir. Bu gelişim özellikleri genel hatlarıyla şöyle açıklanabilir:

2.1.6.1. Bilişsel Gelişim ve Dil Gelişimi

Biliş, bilme kökünden gelir, bilme işi olup; terim olarak “insanın duyum yoluyla gelen uyarıcıları algılamasını, kavramlaştırmasını, bunlarla düşünmesini, sorunları çözmesini sağlayan beyinsel güç” olarak tanımlanabilir (Akt: Başaran, 2005: 131).

Bilişsel gelişim, bu beyinsel gücün yetkin hale getirilmesi veya canlının bir nesne veya olayın varlığına ilişkin bilgi sahibi olması ve bilinçli duruma gelmesi süreci diye tanımlanabilir (Demirel, 2001: 20).

Bilişsel gelişim ile ilgili birçok kuram ortaya atılmıştır. İncelememizde Piaget'in bilişsel gelişim kuramı temel alınmıştır. Piaget'e göre insan gelişiminde çevre ve kalıtım önemli rol oynar. Bunlarla beraber bilişsel gelişimi etkileyen ilkeler şunlardır (Senemoğlu, 1998: 39):

- 1- Olgunlaşma
- 2- Yaşantı
- 3- Uyum
- 4- Örgütlenme
- 5- Dengeleme

Piaget bilişsel gelişimi dört dönemde inceler. Her dönem, belli yaş aralıklarında başlar ve sonlanır. Dönemler sırasıyla yaşansa da bireysel farklılıklar ya da çevre sebebiyle, dönemin başlama ya da bitme yaşı değişebilir. Her öğrencinin aynı yaşta, bir üst döneme geçmesi beklenemez. Bazı öğrencilerde bir alt dönemin özellikleri de görülebilir.

Piaget'in bilişsel gelişim dönemleri ve bu dönemlerin özellikleri ana hatlarıyla şöyle ifade edilebilir:

1- Duyusal-Motor Dönem (0-2 Yaş): Bu dönemde bebek, bilinçsiz, refleks türü hareketlerle, dünyayı ve etrafındaki nesneleri tanımaya çalışır. Kendini dünyadan ayırt eder. Bebek, çevresini tanıırken, 'emme' ve 'tutma' gibi refleksif eylemleri kullanır. Zamanla bu davranışlar refleks olmaktan çıkıp amaçlı hale gelir.

Bu dönemin belirleyici özelliği, nesnelerin değişmezliği kavramının oluşmasıdır. Bir yaşına doğru bebek artık görebileceği yerden kaldırılan nesnenin yok olmadığını anlar ve onu aramaya başlar. Artık iç temsil süreci başlamıştır.

Duyusal-motor döneminde problem çözümü deneme yanılma ile başlar. Çocuk zamanla edindiği yaşantılara bağlı olarak, çözüme planlı olarak ulaşır (Cüceloğlu, 2000: 346; Senemoğlu, 1998: 47).

2- İşlem Öncesi Dönem (2-7 Yaş): Nesneleri ancak duyuşal özelliklerine göre sınıflandırır. Çocuk, işlemleri tersine çeviremez. İşlemleri tersine çevirememesi, düşüncenin daha başlamadığının göstergesidir. Ayrıca bu dönemde nesnenin korunumu gelişmemiştir (Cüceloğlu, 2000: 348).

3- Somut İşlemler Dönemi (7-12 Yaş): Önceki dönemden farklı olarak çocuk, nesnelerin korunumu kazanılmıştır. İşlemleri tersine çevirebilir. Düşünce başlamıştır fakat çocuk, var olan nesneleri gösteren sembollerle düşünür. Nesnelerin sadece dış özelliklerini değil, iç özelliklerini de kavrayabilecek düzeye gelir. Bu gelişme, onun ‘sınıflama yapabilme’ becerisini de beraberinde getirir.

Benmerkezci düşünce geride kalmıştır. Çocuk artık diğer insanların gözüyle görebilmeyi başarır (Başaran, 2005, 160; Cüceloğlu, 2000; 350).

4- Soyut İşlemler Dönemi (12 Yaş ve üstü): On iki, on dört yaşları, Piaget’in bilişsel gelişim kuramındaki son bilişsel basamak olan soyut işlemler dönemine denk gelir.

Soyut işlemler devresindeki çocuk düşünce düzeyine varmıştır. Kavram ve genellemeleri kullanarak, hipotezler geliştirip, bunları deneyerek belirli bir sorunu çözebilir. Yani genel olarak önceki dönemdeki somut nesnelerle, sembollerle düşünme yerini akıl yürütme sürecine bırakmıştır. Sadece var olanla değil, muhtemel seçenekler üzerinde de düşünebilir (Cüceloğlu, 2000: 352; Başaran, 2005: 160).

Bu dönemin temel özelliklerinden biri değişkenleri birleştirmedir. Birkaç değişkenin ya da özelliğin ele alınıp, tek tek test edilip, sonra bunların tekrar birleştirilmesini gerçekleştirebilir (Erden ve Akman, 1998: 95). Yine bu dönemdeki çocuğun, değişkenleri birleştirme ve ayırmayı yapabilmesi, onun mantıksal çıkarımlarda bulunabilmesini de sağlar. Ayrıca, bireysel farklılıklar göz ardı edildiğinde artık bu dönemdeki öğrenci soyut kavramları düşünebilir: milliyetçilik, ahlak, demokrasi gibi.

2.1.6.1.1. Bilişsel gelişimin bu basamağı göz önüne alınarak, ders kitaplarına seçilecek metinlerde olması gereken nitelikler:

Bilişsel gelişimin son basamağı olan soyut işlemler dönemine geçmiş olan ilköğretim ikinci kademe öğrenciler artık yetişkin dünyasıyla tam bir iletişime girmeye hazırdır. Fakat yine de bir önceki dönem olan somut işlemlerin etkisi de göz önüne alınmalıdır.

Bilişsel bakımdan soyut işlemlere hazır hale gelen birey, çevreden bu yönde uyarım ve teşvik görürse gelişimini tamamlar. Aksi durumda ise toplumsal çevre bu düşünsel gelişmeyi desteklemiyor, beğenmiyorsa ve birey kendini mantıksal düşüncesinden dolayı topluma yabancılaşmış hissediyorsa, bu tip düşünmeden uzaklaşır (Cüceloğlu, 2000: 353). Bilişsel gelişimin son aşamasına yeni geçmiş olan çocukların ilk önce soyut işlemlere yönelik faaliyetlerinin desteklenmesi gerekmektedir.

Soyut işlemler dönemindeki çocuk sözcük dağarcığı bakımından gelişmeye yatkındır. Metinler, sözcük dağarcığını geliştirici nitelikte olmalıdır. Sanatlı ifadelerle yer verilmesi, ifade zenginliğini kazandırmak açısından faydalı olacaktır.

Dönemin bir diğer özelliği olan “fikir dünyasıyla aktif olarak ilgilenme ve düşüncesini etkinliklerine yansıtma” da (Senemoğlu, 1998: 46) başarı sağlanması için düşünce yazılarına yer verilmesi ve bu yönde sınıf içi tartışmaların yapılması da yararlı olabilecektir. Seçilecek düşünce yazılarında, çocukların, probleme farklı çözüm yolları üretmeye, alternatif fikirler geliştirmeye başladıkları bu süreç doğru değerlendirilmelidir.

İlköğretim 6., 7. ve 8. sınıfların Türkçe ders kitaplarındaki metinler, çocukların karşılaştırma yapabilme, yargıda bulunma, yaratıcılık ve eleştirebilme güçlerini harekete geçirebilecek yeterlikte olmalıdır.

Bu dönemde çocuk soyut işlemler devresine geçmiştir. Fakat ilköğretim 6., 7. ve 8. sınıf öğrencileri bu dönemin başlarında olduğu için soyut kavramların bu sınıflarda öğretiminde, somutlaştırma ve örneklendirme yollarına gidilebilir.

Zihinsel gelişim bakımından ilerleme öğrencilerin zekice esprilere, şakalara yönelmesini de sağlamıştır. Onlardaki mizah ve espri duygusuna hitap edecek türlere de yer verilmelidir. Fıkralar, tiyatro eserlerinden komedi türüne yer verilebilir.

2.1.6.2. Kişilik Gelişimi

Kişilik, sözcük anlamı olarak bir kimseye has, onu diğer bireylerden ayıran nitelikler, bir kimsenin taşıdığı ruhsal özelliklerin bütünü olarak tanımlanabilir (Şemseddin Sami,1985: 725).

Kişiliğin gelişimi ise insanın kendi eğilimlerine, yeteneklerine göre gelişmesi, hayatta karşılaştığı durumlara göre izleyeceği yolu, vereceği tepkileri, alacağı duruşu tayin edebilme gücünü kazanması demektir. Yine başka bir deyişle kişilik gelişimi, insanın sorunlara doğru ve uygun çözümler üretme, duygularını kontrol etme, uygun biçimde gösterme, sosyal çevreye uyum sağlama, kendine sosyal konum sağlama gibi kişinin yaşadığı süreç olarak değerlendirilebilir (Kavcar, 1999: 4; Sever, 2003: 47).

Bu çalışmada Erikson'un kişilik kuramı temel alınmıştır. Erikson, kişilik gelişim sürecini 8 evrede inceler. Her dönem, farklı yaşlardan dolayı farklı karmaşaları meydana getirir:

1. 0-1 yaş: Güvene Karşı Güvensizlik

Bebeğin bu dönemdeki en yakın ilişkisi 'anne' ile dir. Güven duygusu, annenin ona gösterdiği sevgi ve ilgi ile gelişir. Bebeklik döneminde, çevresindekilerle olan ilişkilerinin niteliği çocuğun temel güven duygusunu etkiler. Bu dönemde bebek sevildiğini ve ilgilenildiğini ihtiyaçlarının karşılanmasıyla anlar. Sevilip ilgilenilmesi ise onun güven oluşturmaya imkân sağlar.

2. 1-3 yaş: Özerkliğe Karşı Kuşku ve Utanç

Bu dönemde çocuklar tümüyle başkalarına bağımlı kalmak istemezler. Önceki dönemi başarıyla tamamlamış olan çocuk şimdi kontrolün kendi elinde olması için özgürlük ve bağımsızlık duygusunu yaşamalıdır.

3. 3-6 yaş: Girişkenliğe Karşı Suçluluk

Önceki yaşlara göre zihin, dil ve psiko-motor bakımdan gelişen çocuğun sosyal çevresi daha da genişlemiştir. Bu sayede çocuk fiziksel ve sosyal çevresini daha fazla araştırır, daha girişken olur. Doğal merakından dolayı azarlanırsa, yanlışlıklarından dolayı sıkça cezalandırılırsa suçluluk duyar.

4. 6-12 yaş: Başarılı Olmaya Karşı Yetersizlik

İlköğretimin ilk kademesinde başarı ya da aşağılık duyguları çatışır. Arkadaşlar ve öğretmen aileden daha etkin rol oynar. Çocuk için “iş planlama, işbirliği yapma ve işi başarma” konuları önemlidir. Başardıkça çalışma isteği artar. Başarısızlıkları ise yetememe ya da aşağılık duygusuna kapılmasına neden olur.

5. 12-18 yaş: Kimlik Edinmeye Karşı Kimlik Karmaşası

Bu dönemde çocukların arkadaşları ön plandadır. Aile etkisi azalmış, akranlarının etkisi artmıştır. Gelecekte alacağı eğitim, seçeceği mesleğe uygun alanlar yönelme kaygısı taşır. Fiziksel değişimleri de yaşıyor olması baskı altında hissetmesine yol açar. Arayış devresi de denebilir.

Bu karmaşaları yaşayan bireye en büyük yardım aileden ve öğretmenlerden gelebilir. Ona bir yetişkin gibi davranmak, saygı sevgi ve güven ortamında onun problemlerine, birlikte çözüm aramak uzun öğütlerden daha faydalı olup, onun aileden uzaklaşması engellenebilir. Aksi takdirde içe kapanıklık ve anti-sosyal davranışlar baş gösterir. Yine 12-18 yaşlarındaki bireyler, doğru ya da yanlış kendilerine en yakın buldukları kişileri model alacaklardır.

Eğer yaşanan karmaşa olumlu biçimde sonuçlanırsa özgüveni tam, kararlı, tutarlı kişilik geliştireceklerdir. Aksi takdirde çözülemeyen bu karmaşa sadece ergenlik döneminde değil, yetişkinlik döneminde de bireyin hayatını olumsuz yönde etkileyecektir.

6. 20-40 yaş: Yakınlığa Karşı Yalıtılmışlık

18-26 yaşlarını kapsar. Önceki dönemde kimlik problemi aşılmıştır artık birey sosyal çevresine yönelir. Karşı cinsle olan ilişkiler ve yakın dostlukla ön plana çıkar. Bu

dönem sağlıklı atlatılırsa sağlam dostluklar kurabilen, sevgiyi verip alabilen yapıya sahip olur. Aksi takdirde, ilişkilerinde tutarsızlık bireyi çevreden uzaklaştırır, yalnız kalmaya kadar sürükler.

7. 40-65 yaş: Üretkenliğe Karşı Durgunluk

Önceki karmaşalar sağlıklı atlatılmış ise bu dönemde birey verimlidir, topluma faydalı işler yapar. Aksi durumlarda ise bireyde bir işe yaramama duygusu gelişir böylece durgunluk dönemine girer.

8. 65 yaş ve üstü: Benlik Bütünlüğüne Karşı Umutsuzluk

Kişilik gelişimindeki son evredir. Bu dönemdeki birey olgunlaşmış, uyumlu, eksikliklerinin farkındadır, ya da geçimsiz ve aksidir. “Bu dönem, üretken geçen bir yaşamın sağlamış olduğu doyum ile yıllarını anlamsız geçirmenin umutsuzluğu arasındaki çatışmadır.” Tüm bunların yanında bu yaşlarda ölüm kavramı ile yüz yüze kalma umutsuzluk duygusunu da beraberinde getirir (Senemoğlu, 1998: 86; Erden ve Akman, 1998:).

Erikson’un psiko-sosyal gelişim kuramına göre 6., 7., 8. sınıf öğrencilerinin kazanabilecekler olumlu ya da olumsuz kişilik özelliklerinden en önemlisi kimlik duygusu içinde, gelecekle ilgili rol tercihlerine yönelme ya da bu tercihleri belirleyebilmedir. Bu durumun karşıtı ise tarafı da kimlik karmaşası yaşama, geleceğini belirleyecek bir tercih yapamamadır. Bu karmaşaya önerilebilecek çözüm; olası toplumsal rollerin araştırılmasına imkan tanıma, başarılı bireyleri model olarak göstermedir (Can, 2002: 123).

2.1.6.2.1. Kişilik gelişiminin bu basamağı göz önüne alınarak, ders kitaplarına seçilecek metinlerde olması gereken nitelikler:

12-14 yaş dönemi Erikson’un kuramında ‘kimlik edinmeye karşı kimlik karmaşası’ olarak adlandırılmaktadır. Bir önceki dönemde yaşanan ‘başarılı olmaya karşı yetersizlik’ karmaşasının etkilerinin devam edebileceği de göz önünde bulundurularak onu yaşadığı bu çatışmalarda olumlu bir sonuca ulaştıracak faaliyetlere yönlendirilmelidir.

Bu yaşlarda birey iç denetimlerini sağlayabilir; hata ve başarılarından kendilerinin sorumlu olduğunu düşünürler. Çocuklara karşılaşılan sorunlara çözüm üretebilme, karar verme, değerlendirme, toplumsal çevreye uyum sağlayabilme, eleştirme ve iç denetimi geliştirme gibi eğitimle kazandırılacak davranışların önemini sezdirenen, yaşamın değişik güzelliklerini yansıtan metinler de okutulabilir (Sever, 2003: 54).

Öğrenci, ebeveyninden kayan ilgisini ve beğenisini seçtiği ülküsel kahramanlara, ünlü sporculara, sanatçılara, yazarlara yönlendirmeye başlar. Seçtiği bu kişilerin bazı davranışlarını kendine örnek alır, bazılarını da olduğu gibi öykünür (Başaran, 2005: 248). Özendirme yoluyla model alabilecekleri onaylanmış, takdir toplamış evrensel ya da ulusal şahsiyetlerin hayatları anı ya da biyografi türü metinler aracılığıyla gösterilebilir.

2.1.6.3. Sosyal Gelişim

İnsan toplumla vardır ve tek başına hayatını sağlıklı bir şekilde devam ettiremez. Her zaman diğer bireylere de ihtiyaç duyar. İnsan, çocukluk döneminden itibaren, bireysel gelişimine devam ederken, aileden farklı olarak yeni bireylerle karşılaşır. Yaşadığı toplumdaki bireylerle olan ilişkilerinde de belli kural ve normlar devreye girer. Toplumda kargaşanın baş göstermemesi için bu kural ve normlar göz ardı edilemez.

Bireyi sosyal çevreden ayrı tutamayız. Birey olmadan toplumdan söz edilemez, toplum olmadan da bireyin yaşaması mümkün değildir. Toplumsallaşma, bireyin sosyal çevresine uyumunu ifade etmektedir. Başka bir ifadeyle, “insanın içinde yaşadığı toplumun amaçlarına, getirdiği ilkelere, kurallara ve davranış kalıplarına uygun olarak davranmasını; toplumsal sorunların çözümüne katılmasını; toplumun değerlerini benimsemesini ve çevresini oluşturan insanlarla ilişki kurmasını öğrenmesi ve uygulamasıdır.” (Başaran, 2005: 238).

Çocuk psiko-sosyal ve kültürel bir varlıktır. O, kültürel şartlar içinde sosyalleşir. Fertlerin birbiriyle olan ilişkileri, ferdin, toplumun ve kültürün yapısını etkiler. Çocuk sürekli bir oluşum içinde büyür, gelişir, olgunlaşır ve herhangi bir şeyi öğrenmeye hazır hale gelir (Özdemir, 1996: 10).

Kişilik gelişimi ile toplumsallaşma birbiriyle doğrudan ilişkilidir. Kişiliğin toplumsallaşmaya; toplumsallaşmanın da kişiliğin gelişimine etkisi vardır. Birey toplumun genel geçer kurallarına, davranış kalıplarına; toplumun amaç, ilke ve hedeflerine uyum sağlamaya çalışırken bunları belleğine de ister istemez sindirir. Toplumun tarihsel gelişim sürecinde oluşup gelişen gelenek ve görenekleri, kültürel değerleri bireyin kişilik özelliklerine doğrudan ya da dolaylı olarak etkide bulunur. Başaran (2003; 237) bunu, ‘toplumsal gelişimin iki yönlü amacı’ olarak açıklar. Bu amaçlardan biri, insanın yaşamsal gereksinmesini kendi başına gideremediği için kişiye; diğeri ise toplumun amacının kendi yaşamasına yönelik olduğudur.

Sosyal gelişim sürecinin devrelerine göre eksiksiz tamamlanması önemlidir. Eğitimciler bunun, bireyin doğumundan itibaren başladığı konusunda hemfikirdirler. Sosyal gelişimin tamamlanmasında sevgi, güven, ihtiyaçların karşılanmasındaki tatmin gibi destek duygular çocuğun kimlik kazanımında önemli rol oynayacaktır. Onaylanan veya onaylanmayan, olumlu veya olumsuz davranışlara karşı tepkiler, bu destek duygulara ve etkileşimde bulunduğu modellere bağlıdır.

Çocuğun eğitim ve öğretim dönemlerinde özellikle temel eğitim döneminde öğretmenler en önemli modellerdir (Selçuk, 2000: 54). Bunun yanında modeller, öğrencinin yalnız gerçek hayatta karşılaştığı bireyler olmayabilir. Çocuk hikaye, roman, tiyatro gibi türlerdeki kahramanlarla da özdeşim kurabilir. Güçlü olan, saygı gören, varlıklı olan, başarılı olan kahramanlar çocuğun bulmak istediği kimliklerdir.

2.1.6.3.1. Sosyal gelişimin bu basamağı göz önüne alınarak, ders kitaplarına seçilecek metinlerde olması gereken nitelikler:

Bu dönemdeki çocuklar, edebiyatın ilgi alanına giren, sanatçı duyarlılıkla işlenmiş eserlerle karşılaştırılabilir. Çocuğun ilgi ve merakları çerçevesinde edebî türlerin hemen her çeşidiyle karşılaştırılmalıdır (Sever, 2003: 60). Özellikle öykü, roman ve tiyatro gibi kurgusal metinler yoluyla öğrencilere farklı sosyal ilişkiler ve ortamlar gösterilip tanıtılabilir.

Toplumsallaşma amacı, metinlerin konularında da gözetilmeli sosyal konuları içeren, aile, çevre ve arkadaşlık gibi sosyal öğeleri barındıran, bu öğelerle olan sosyal ilişkilerin düzenlenmesine yardımcı olacak metinlerin yer alması gerekmektedir.

Çocuğa yönelik yayınlarda ve ders kitaplarındaki metinlerde ele alınan konular çağın ve yaşamın gerçekleriyle ilişkili olmalı, çocuğa, onun toplumun bir parçası olduğunu ve ondan soyutlanamayacağı bilinci verilmelidir (Sever, 2000: 644).

2.1.6.4. Ahlak Gelişimi

Ahlak bireyin doğru ile yanlış ayırt edebilmesini sağlayan ilkeler ve değerler bütünüdür. Ahlak eğitiminin amacı ise, insana davranışlarının iyiliğini, kötülüğünü, doğruluğunu, yanlışlığını denetlemesine yardım edecek ilke ve kuralları kazandırmaktır (Başaran, 2005: 280).

Piaget, ahlaki gelişim sürecini ahlak öncesi dönem, dışa bağımlı dönem, özerk dönem olmak üzere 3 ana evrede incelemiştir. Ona göre çocuk, bilişsel gelişimde soyut işlemler dönemine doğru ilerledikçe, ahlaki olarak dışa bağımlı dönemden özerk döneme geçmeye başlar. (Erden ve Akman, 1998: 116).

Çalışmamızda, Piaget'in ahlaki gelişim kuramını temel alıp geliştiren Kohlberg'e ait kuram temel alınmıştır: (Can, 2002: 131; Akbaba, 2001: 42).

1. Düzey: Gelenek Öncesi (3-9 yaş)
 - 1.1. Evre: Cezadan kaçmaya yönelik boyun eğme: okul öncesi eğitimi dönemine rastlamaktadır. Otoriteye itaat, cezadan kaçınmak olduğu için iyi olandır.
 - 1.2. Evre: Bireysel yarar, karşılıklı çıkar ilişkisi: Değiş-tokuş ahlakı olarak da nitelendirilen bu dönemde, saf çıkarıcı eğilim var olup, iyi, somut karşılığı olandır.
2. Düzey: Geleneksel (9-14 yaş)
 - 2.1. Evre: Başkalarının sosyal kabule yönelik beklentileri: "İlköğretim döneminin son üç yılında yaşanan bir evredir. 6., 7. ve 8. sınıflarda

birey kendisinden beklenen roller doğrultusunda davranır. İyi olan, onay getirendir.”

2.2. Evre: Toplum düzeniyle ilgili yasalar, kurallar: Birey, lise çağında ulaştığı bu evrede, sosyal sistemi korumayı vicdani bir sorumluluk sayar. Bu dönem için iyi olan, yasalara ve geleneklere, sosyal düzen uygun olandır.

3. Düzey: Gelenek Ötesi (14 yaş ve üstü)

3.1. Evre: Sosyal sözleşme: yüksek öğretim çağındaki bireyin ulaşabileceği bir dönemdir. Göreli olan yasaların, sosyal anlaşmanın aracı olarak bilindiği, iyi olanın ise, sosyal anlaşmazlıkları önlemek, çoğunluğun hakkını korumaktır.

3.2. Evre: Evrensel ilkeler: Daha ileriki yaşlarda ulaşılabilen bir evre olan bu dönemde, kabul edilmiş olan insan değeridir. Ulaşılabilen bu en son evrede, birey vicdanını ve evrensel ilkeleri ön planda tutar.

6., 7. ve 8. sınıf öğrencileri bu sınıflamaya göre geleneksel ahlak anlayışı düzeyindedirler. Bu düzeyin birinci aşamasında, ‘iyi çocuk olma davranışı’ merkezdir. Ahlaki davranış, başkalarına yardım etmek veya onları mutlu etmektir. Onay gören davranışları uygularlar. Diğer insanların beklentileri önemlidir (Senemoğlu, 1998: 72).

Ahlak gelişimi sürecinde önemli bir nokta da bireylere, onların hem kendi düzeylerine uygun hem de bir üst döneme hazırlayıcı ve destekleyici bir eğitimin verilmesidir. Bu sebeple bir üst dönemin özelliklerini bilmede fayda vardır.

Bu dönemin bir üst evresi, çocuğun aile sınırlarını aşan algılaması, toplumu kapsar. İyi olan davranış; görevini yapmak, toplum düzeniyle ilgili olan yasa ve kurallara uymaktır (Cüceloğlu, 2000: 354).

2.1.6.4.1. Ahlak gelişiminin bu basamağı göz önüne alınarak, ders kitaplarına seçilecek metinlerde olması gereken nitelikler:

12-14 yaşları arasındaki çocuklar ahlaki gelişimin 2 evresini yaşarlar. Öğretmenler gerek ilköğretimin ilk yıllarında gerekse bu dönemlerde çocukların hazır

bulunuşluk düzeylerine uygun bazı güncel olayları, gerçek ya da yapay durumları ele alarak tartışmalarına zemin hazırlamalıdır (Senemoğlu, 1998: 76). Metinler daha üst düzeydeki ahlaki düşünceyi geliştirmeye yönelik olmalıdır. Empati yapabilme yetenekleri geliştirilmelidir.

2.1.7.ÇOCUĞA GÖRELİK

Çocuk edebiyatı hedef ve özellikleri, işlevlerinin yanında, çocuğun kimliği, nasıl bir gelişim seyri gösterdiği, yaşlara ve dönemlere göre nelere ilgi duyduğu, nelere eğilimli olduğu dikkate alınarak, çocuklara yönelik eserlerin oluşturulması veya elde olan eserlerden eğitimde faydalanılması için ‘çocuğa görelilik’ ilkesinin benimsenmesi gerekmektedir.

“Çocuğa görelilik ilkesi, eğitimde çok kapsamlı bir ilkedir; bir ölçüde diğer ilkeleri de içerebilir. Hatta o derece ileri götürülebilir ki eğitimde bir tek ilke vardır o da çocuğa görelilik ilkesidir. Çocuğa görelilik ilkesi, eğitimin çeşitli yönleri açısından ele alınabilir. Fiziksel, zihinsel, duygusal, toplum ve törel gelişim ile öğrenmenin çeşitli yönlerini kapsar.” (Binbaşioğlu, 1988: 61).

Temelde çocuğa görelilik çocuğun merkeze alındığı her alanda olduğu gibi çocuk edebiyatında da geçerli bir ilkedir. Çocuk kimliği, ona uygun olarak ortaya konacak eserlerin özelliklerinde yardımcı olacaktır.

Çocuğa görelilik ilkesinin uygulama alanındaki en önemli iki yönü öğretimde güncellik ve öğretimin hayata taşınabilirliğidir. Selen (1979: 11-13), çocuğa görelilik ilkesinin sağlanması için dikkate alınması gerekenleri dört maddede toplamıştır:

- 1- Çocuğun hayatta kazandığı tecrübeleri ihmal etmemek.
- 2- Çocuğun ilgi alanının dikkate alınması.
- 3- Çocuğun kavrama kudretinin ve zihni kabiliyetlerinin dikkate alınması.
- 4- Çocuğun iş görme temposunun ve tahammülünün dikkate alınması.

Çocuğa küçük yaşta okuma alışkanlığının kazandırılması ve edebiyat zevkinin aşılması için onun anlayıp, ilgi duyabileceği çocuk edebiyatı eserleri, çocuğa yönelik yayınları ile mümkündür. Bu sebeple çocuklara yönelik eserlerin ve yayınların ‘çocuğa göre olma’ özelliğini taşıması gerekmektedir.

“Çocuğa göre, deyince, çocuklar için yapılacak edebiyatın çocuğun büyüme ve gelişme çağlarına, psikolojisine, sözcük ve kavram bilgisine, algılama dünyasına uygun bir duyarlık anlaşılmalıdır.” (Şirin, 1998: 19).

Yurttaş ise çocuğa göreliği “Çocuğun düşlem gücüne seslenen, onun rahatça ve tat alarak okuyup anlayabileceği dili ve anlatımı içinde barındıran, ilgi duyabileceği konuları işleyen, onu duygu ve düşünce yönünden besleyen, kurgusu ve olay örgüsü karmaşık olmayıp onun kavrayabileceği bir düzende olan...” şeklinde ifade eder (Akt: Nas, 2002: 79).

Kısaca çocuğa görelilik ilkesinin çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarının, gelişim psikolojisinin, dilsel yeterliliğinin, olayları, hayatı algılayış biçiminin belirlediğini söylememiz mümkündür.

Çocuk için eser ortaya koymak zordur. Çocukluk, yazar için hatırlanması sadece bir iki anıdan ibaret olan çok uzak bir devredir. Yazarın empati yapabilmesi oldukça önemlidir. Çocukların nelerden hoşlanıp hoşlanmayacaklarını, neleri ilgi çekici bulacaklarını düşünüp, onları da göz önünde bulundurması gerekmektedir.

Bir esere ‘çocuğa göredir’ denilebilmesi için, çocuksu duyarlığı başarıyla yansıtması ve çocuk kalbinin duyarlılıklarıyla özdeşleşmesi gerekmektedir (Şirin, 1998: 31). Sanatçı eğer çocuğa göre eser oluşturmak istiyorsa çocuk gerçekliğine inanmalı ve bunu bir sorumluluk olarak hissetmelidir. Sanatçının kendisini anlatması, anlatılacak olanı bulması ve bunu nasıl anlatacağını belirlemesi çocuk gerçekliğine dayalıdır (Sever, 2003: 22). Çocuk gerçekliği, çocuğun hisleri, çocuğun duyarlılıkları en belirleyici özellikler olarak karşımıza çıkar. Bunlar çocuğun istediğinin, istemediğinin, ihtiyaç duyduğunun, eğilimlerinin ve hayal dünyalarının farkındalığı olarak düşünülebilir.

Çocuğun merkeze alınması, onun önemsenmesi anlamına gelmektedir. Yersiz ve basit espriler, görünüşte komik olmaya çalışılmış doğallıktan uzak, zihin gücünü devreye sokmayan mizahi unsurlar taşıyan eserler çocuğun hafife alındığının göstergesidir. Bunun yerine doğruluk, dolaysızlık ve sadelik çocuğun edebî esere ilgi duymasının sağlayacaktır.

Çocuğun tüm gelişim alanları ve evreleri dikkate alınarak, onlar için oluşturulacak eserler ve ders kitaplarına alınacak metinler içeriksel özellikler bakımından 2 maddeye uygunluğu açısından incelenmiştir:

- 1- Konu ve Tema Açısından Çocuğa Görelik,
- 2- Dil ve Anlatım Açısından Çocuğa Görelik

2.1.7.1.Konu ve Tema Açısından Çocuğa Görelik:

Her metin, edebî değeri olsa da olmasa da bir konu üzerine kuruludur. Metnin oluşması için konu şarttır, konusu olmayan yazı ya da konuşma yoktur. İşlenen bir konu ve dolaylı ya da direkt olarak verilmek istenen bir mesaj vardır. Edebiyat Terimleri Sözlüğüne göre, konu, üzerinde söz söylenen, yazı yazılan, ya da eser meydana getirilen fikir ve madde olarak tanımlanır (1972: 112). “Bir metnin okuyucu üzerinde bıraktığı duygusal izlenime tema denir.” (Yakıcı vd. , 2004: 212). Tema, konudan farklı ama konu ile birinci dereceden ilişkili olan bir terimdir.

“Konu, romanda, oyunda, resimde ya da filmde canlandırılan somut olaydır. Buna karşılık, bir yapıttaki tema denince, burada anlatılmak istenen şey, o yapıtta tartışılacak etiksel, siyasal, dinsel, felsefi ve estetiksel türden, özgül bir yaşamsal sorun, yapıtta ortaya atılacak ve şu ya da bu şekilde yanıtlanacak, yaşamdan alınan bir soru’ dur. Tema kavramı, daha genel anlamda bir şeyi; konu kavramı ise daha tikel olan, somut olan bir şeyi kapsar. Son olarak konu, sanatın kendi araçlarıyla yeniden yaratılacak olan fizik, maddi süreçtir. Buna karşılık, tema toplumsal yaşamın akışından çıkarsanacak manevi sorundur; etiksel, dinsel, felsefi ya da bir başka mahiyetteki insan ilişkilerinin manen çatışmasıdır.” (Kagan, 1982: 405).

Konu ve tema açık, anlaşılır olmalıdır. Gerek yetişkinler gerek çocuklar için yazılan eserlerin konusunu oluşturan düşünce, olay ve durum unsurlarının ‘tema’ ile sıkı ilişkisi vardır. Tema ve konu ilişkisi zayıf ve belirsiz eserlerden çocukların ne sanat yönünden ne de eğitsel yönden kolayca yararlanmaları mümkün değildir (Oğuzkan, 2001b: 367).

Çocuğa göre olan bir eserin ya da metnin konusunun inandırıcı olması, çocuğun kavram düzeyine uygun olması; temasının ise değer taşıyan bir ana fıkre sahip olması gerekmektedir (Tuncer, 1998: 46).

Çocuğa görelik ilkesine göre, metinlerin konuları onların ilgisini çekebilecek nitelikte olmalıdır. Yaşlarına, cinsiyetlerine, gelişim dönemlerine paralel olarak, ilgi ve yönelimleri değişip zenginleşecektir. Onları edebiyata hazırlamak ve ısındırmak için verilecek eser ve metinlerin konu açısından uygunluğu şarttır. Konular güncel hayattan kopuk olmamalıdır. Muhakkak ki olağanüstülüğü içeren birçok türde eser ve metinle karşılaşacaktır ki, masallar, fabllar, efsaneler bunlardandır. Fakat bu türlerde dahi, konu bakımında güncel yaşamla bağdaştırılabilecek bazı unsurlar bulunabilir.

Konu, çocuğa göreliği açısından düşünüldüğünde göz önünde tutulması gereken önemli noktalardan biridir. Yetişkinlik dönemine kadar ki eğitim sürecinde uygun ve doğru konuları seçmekte özen gösterilmelidir. Çocuğun gelişim dönemleri, ilgi ve yetenekleri, eğitsel açıdan çocuğa sağlayabileceği faydaları açısından, konu seçimine ve temanın niteliğine dikkat etmek gerekir.

“Çocuk kitapları gelişim süreçleri de göz önünde bulundurularak gittikçe çeşitlenen bir konu dağarcığına ulaşmalıdır. Konular, değişik edebiyat türleri içinde, yalın ve anlaşılır olandan karmaşığa, somut olandan soyuta doğru bir sıra izleyerek işlenmelidir.” (Sever, 2003: 113). Ders kitaplarına alınacak metinlerde de aynı şekilde, bu öğretim ilkelerinin izlenmesi gereklidir.

Ders kitaplarına alınacak metinlerin konuları işleniş açısından, onların güvenlerini artırıcı, geleceğe ümitle bakmalarını sağlayan, insan ve tabiat sevgisi gibi değerleri pekiştirici inançlar yerleştirebilecek özellikte olmalıdır. Ulusal değerlere önem veren, öğrencilerin demokratik anlayışa sahip ve saygın bir kişiliğe sahip olmalarına

özen göstermelidir. Seçilen temalar onları eğlendirip dinlendirirken, onların yeni duygu ve düşüncelerin kazanmaları da ihmal edilmemelidir (Yalçın ve Aytaş, 2002: 32).

İlköğretim 6. , 7. ve 8. sınıf dönemlerinde çocukların ne tür konuları tercih edecekleri de ders kitaplarına metinlerin seçiminde göz önünde bulundurulma, onların ilgi ve zevklerine yakın konularda metinler üzerinde çalışılması eğitim ve öğretimde verimliliği sağlar. Bu dönem okuma zevki, kitap seçimi açısından değerlendirilirse “Macera Dönemi” olarak adlandırılmaktadır. “Bu dönem 12 yaşında başlamakta ve 15 yaşına kadar devam etmektedir. Çocuk bu dönem ergenlik öncesi gelişim aşamasındadır. Yavaş yavaş kendini bulmakta; meydan okuma ve bağımsız olma dönemine girmektedir. Bu yaşlarda grup kurma ve sertlik gösterilerine ilgi artmakta, okuma ilgisi de bu doğrultuda olmaktadır. Bu dönemde aşırı duygusallık ve kendini ön plana çıkarma görüldüğünden macera kitapları, duygusal aşk romanları ile seyahat kitaplarına yönelmeler görülmektedir.” (Akt: Güneş, 2000: 344).

2.1.7.2. Dil ve Anlatım Açısından Çocuğa Görelik

2.1.7.2.1. Dil açısından çocuğa görelik

Dil, insanı insan yapan en önemli özelliklerden biridir. İnsanoğlu iletişimini dil ile sağlar. Arzusunu, sıkıntısını, üzüntüsünü, heyecanını dil ile karşılar. Bugüne kadar dil konusunda birbirinden pek farklı olmayan tanımlar yapılmıştır. Bunlardan bazılarını şöyle aktarabiliriz:

Ergin (1993, 16) dili, “insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli anlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimai bir kurum”, Aksoy (1975: 11) “toplucu yaşamak zorunda bulunan insanların anlaşma aracı olarak kullandıkları işaretler ve özellikle ses işaretleri dizgesi”, Martinet (1998:13) ise “insan deneyiminin topluluktan topluluğa değişen biçimlerde, anlamsal bir içerikle sessel bir anlatım kapsayan birimlere, başka bir deyişle anlambirimlere ayrıştırılmasını sağlayan bir bildirişim aracı” olarak tanımlar. Bu tanımlardan yola çıkarak, dilin ortak niteliklerini şöyle belirleyebiliriz:

- Dil ses işaretleri dizgesidir. Her dil belli gramer kurallarına bağılı olarak işler.
- Dil doğup, gelişip ve sonunda ölür; başka bir deyişle dil canlıdır.
- Dil sosyal bir olgudur, insana bağılı bir şekilde sürer.
- Dil bir anlaşmalar sistemidir.
- Dil iletişimin temel aracıdır.

Dil bir toplumun ürünü olup nesilden nesle aktarılma özelliğine sahiptir. Dil bu aktarılma sürecinde ise sosyal, siyasal ve kültürel etkilenmelerle değişerek, gelişir. Bu sebeple dilde, ait olduğu milletin birçok özelliğini bulmak mümkündür.

Eğitim, insanın hareket ve davranışlarda gelişme ve müspet manada değişiklik sağlama sürecidir. Eğitim dil ile yapılır. Eğitimde başarının sağlanması, anadilin iyi öğretilmesine bağılıdır (Karakuş, 1997: 373). Anadilini tam ve doğru olarak öğrenmemiş bireyin, yabancı dili öğrenmesi veya diğer alanlarda başarılı olması güçtür.

Dil edinimi sürecinde Türkçe derslerinin önemi büyüktür. Milli Eğitimin genel amaçlarından biri, “Öğrencilere, Türk dilini sevdirmek, kurallarının sezdirmek, onları Türkçe'yi gelişim sürecinde bilinçle, özenle ve güvenle kullanmaya yöneltmek” tir (MEB, 2000: 7). Türk dilbilgisi kurallarının sezdirilmesi, dilin doğru kullanımlarını görmeleriyle olacaktır. Tüm bunları gören bir öğrenciden dil açısından beklenen en son nokta ise Türkçe'yi doğru kullanabilmesidir.

Eğitim büyük ölçüde dil aracılığıyla bilgi, tecrübe ve değerler aktarma süreci olduğuna göre, iletişim aracı olan dilin tam ve doğru olarak öğrenilmesi bu süreci kolaylaştıracaktır. “Çağdaş dilbilim ışığında bütün ulusal diller, bilgilendirici, açıklayıcı, kurgusal ürünlerde, temel olarak iletişim, bu bağlamda da eksiksiz iletişimi amaçlarlar. Bu amaca ulaşmada ise öncelikle metin dilbiliminden yararlanılmaktadır. Metin dilbilim, iletişim için metni temel alır. Dil eğitimi ve öğretimi de bu gerekçeden ötürü, öncelikle metin oluşturma/çözümleme öğretimi ve eğitimi üzerinde durur.” (Oymak, 2002: 103).

Edebî metinlerin okunması ve bu metinler üzerinde yapılan çalışmalar öğrencilerin sözcük dağarcıklarını zenginleştirecek, doğru ve sağlam cümle kurabilme davranışlarını geliştirmelerine imkan sağlayacaktır.

İlköğretim 6., 7. ve 8. sınıfların dilbilgisi özel amaçlarından biri öğrencilerin sözcükleri gerçek, mecaz, terim anlamlarında ve sesteş, anlamdaş, karşıt anlamlı sözcükleri, deyimleri anlatma etkinlikleri içinde doğal kullanabilmelerine yöneliktir (MEB, 2000: 21). Bu sebeple, metinlerin sözcükler bakımından sınıf düzeylerine, öğrencilerin dil yaşantılarına uygun olması gerekmektedir. Öğrencilerin dil yaşantılarına uygunluğunu onların günlük dilde sıkça rastladıkları sözcükler olmasıdır. Yabancı dilden dilimize geçmiş fakat ulusça hazmedilmemiş, kullanımı yaygın olmayan sözcüklerin olmamasıdır. Ya da önceden dilimize geçmiş, yabancı kökenli sözcüklerin, daha sonrada Türkçe karşılığının kullanılmamasıdır.

Bu dönem öğrencileri bilişsel gelişim basamaklarından somut işlemler dönemini geride bırakmış, soyut işlemler dönemine yeni geçmiştir. 6. sınıftan başlayarak, soyut sözcük ve ifadeler artırılarak metinlerde kullanılmalıdır. Bu dönemde metinler zorluk derecelerine göre basitten karmaşığa, somuttan soyut olana doğru seçilmelidir.

İlköğretimin ikinci dönem sınıflarında, metinlerdeki cümleler kısa olmalıdır. Birleşik ve girişik cümlelere yer verilebilir. Yine de bu tür cümlelerde de aşırıya gidilmeyip, her sınıfta artırılarak verilmelidir (Kıbrıs, 2000: 30).

Öğrencilerin sözcük dağarcıklarını zenginleştirebilmelerinin en önemli etkeni, karşılaştıkları ve öğrendikleri sözcüklerin anlamlarını kavrayabilmelerine, yeni sözcüklerin metinde yeri geldikçe kullanılmasına, değişik cümlelerde değişik görevlerde kullanışlarıyla karşılaşmalarına, temel, yan ve mecaz anlamlarını, eş ve karşıt anlamlarını öğrenebilmelerine bağlıdır. Bir sözcüğün temel anlamları dışındaki anlamlarının da öğrenilmesi, bireyin anlatımında ifadenin zengin imkanlarından yararlanmalarını sağlar.

Metinlerdeki atasözleri ve deyim zenginliğinin de dil eğitiminde önemli bir yeri vardır. Atasözleri yol gösterme, ders çıkarma ve ibret alacak durumlara yer verme

açısından önemlidir. Deyimlerin ise bir kavramı hoş benzetmeler veya mecazi ifadelerle kalıplaşmış sözlerle anlatır (Yeşil, 2000: 245).

Atasözleri ve deyimler kültürel miraslardır. Bu nedenle atasözü ve deyimlerin kavratılması, aynı zamanda kültürel mirası bir sonraki nesle aktarılması, dolayısıyla yaşatılması anlamına gelecektir. Atasözü ve deyimlerin kullanıldığı metinler anlatım bakımından yoğun, veciz ve estetikdir. Bu sebeple seçilecek metinlerde atasözü ve deyim zenginliği göz önünde bulundurulmalıdır.

2.1.7.2.2. Anlatım açısından çocuğa görelik

Dilin temel ögesi, sözcükler; anlatımın temel ögesi ise cümlelerdir (Sağır, 2002: 16). Dil, anlatmanın aracıdır, anlatma işi dil ile yapılır. Dil gramer özellikleri göz önüne alınınca genel, kullanımı açısından bakılınca özeldir.

Bir duygunun, fikrin, zihinde tasarlanan bir konunun söz ya da yazı ile bildirilmesi işine, anlatım denmektedir (Özkırımlı, 2002: 181). Üslup, yazarın vermek istediklerini anlatma tarzıdır. Üslup diğer bir söyleyişle biçim, Türkçe Sözlük'te (1981:824) oluş, deyiş ya da yapış biçimi; ikinci anlam olarak sanatçıya ya da bir çağa özgü teknik, renk söyleyiş ve biçimlendirme özelliği olarak tanım bulur. Safa (1970:86). üslubun şekillenmesini "işleme ve hareket halinde bulunan şuur ve umumiyetle ruh muhtevalarının ifade şekli üslubu vücuda getirir." şeklinde açıklar.

Üslubun temel vasfı öznelliğidir; kişiye ait olduğu için de orijinaldir. Üslup bir tarz, bir biçimdir. Kişinin düşünce ve duygularının dilsel unsurlarla bütünleştirilerek öznel bir tarzda anlatımıdır. Sözcükleri seçmek ve onları kullanmak sanattır.

Cümle düzeni, sözcüklerin soyut ve somutluğu; sıfatlar, adlar eylemlerin kullanımı, karşılaştırmalar, eğretilmeler, mecazlar, simgeleştirmeler, kişileştirmeler ve canlılaştırmalar gibi dilsel yapılanmalar tümüyle öz anlatıyı oluşturur (Özdemir, 1999: 27).

Anlatım, yazarın insiyatifindedir. Bununla birlikte anlatımı direkt ya da dolaylı olarak etkileyen başka etmenler de vardır. Anlatıcının mizacı, kültürü, psikolojisi,

niyeti, alıcı durumundaki insan ve insanlarla ilişkisi, sosyal çevresi, onun, dili ne yönde şekillendireceğini belirler (Aktaş, 1986: 9). Anlatımın kişiye göre farklılıklar göstermesi, ele alınan konuların işlenme biçimini de değiştirir. Edebiyatta seçilen konular sınırlıdır. Aşk, ölüm, güçlükleri yenme gibi birçok konu bugüne kadar işlenmiştir. Ama her eserde bu konular farklı formlarda işlenmiştir. Konunun nasıl işleneceğine de yazar kendi karar vermiştir.

Anlatım, eser sahibinin yani sanatçının, ki bu her sanat dalı için söylenebilir, karakter özelliklerini, bakış açısını, ruh halini, bilinçaltını bünyesinde barındırır. Üslubun oluşumunda yazarın bireyselliği dışında, yaşadığı dönem, o dönemin izleri ve fikirleri, kendine uygun bulup seçtiği, takip ettiği akim ya da akımların özellikleri, etkilenmeleri de etkindir. Eserlerde seçilen konuların sınırlılıkları olsa da, üslubun kesin sınırları çizilemez. İnsan varlığını devam ettirdikçe üslup çeşitlenecek ve farklılaşacaktır.

Recaizade Mahmut Ekrem sağlam bir üslubun oluşması için yazarın 6 özelliğe dikkat etmesi gerektiğini bildirir (Akt: Oğuzkan, 2001a: 200):

- 1- Dil bilgisine uygunluk,
- 2- Açıklık,
- 3- Doğallık,
- 4- Duruluk,
- 5- Akıcılık,
- 6- Uyumluluk.

Dil bilgisine uygunluk konusunda söylenebilecek en önemli özellik dil, imla ve yazıma uygun olarak yazmaktır. “Dil bilgisine uygunluk için, yabancı dil kurallarına Türkçe anlatımda yer vermemek, sözler arasında karışıklık, kopukluk, söz sanatlarına düşkünlük sonucu, sözü anlaşılmaz hale getirmemek, tamlamaları uzun kurmamak, sözcük tekrarıdan kaçınmak, çirkin ve kötü sözlere yer vermemek, İstanbul Türkçe’sini esas almak gereklidir.” (Akt: Oğuzkan, 2001a: 200). Sağlam bir anlatımın kazanımı uzun bir sürece yayılır. Dile geniş çapta hakimiyet, onu düzgün kullanım, yavanlıktan ve sığıltan kurtarılmış bir anlatımı oluşturacaktır. Yersiz tekrarlar, basmakalıp ifadeler niteliği düşürür.

Hedef kitlesi çocuk olan ya da çocuğun dil ve edebiyat eğitimini destekleyici ders kitaplarına alınacak metinlerin anlatım açısından dikkatle gözden geçirilmeleri gerekmektedir. Çocuk ne tür eserlerle karşılaşır, ne tür eserlere aşına olursa dil edinimi ve estetik zevki o çerçevede yön bulacaktır.

Türkçe ders kitaplarına alınan metinler, anlatım açısından çocuğa görelilik ilkesine uygun olmalıdır. Türkçe öğretiminin “Öğrencilerin görüp izlediklerini, dinlediklerini, okuduklarını tam ve doğru olarak anlama gücü kazandırmak” (MEB, 2000: 7). Genel amacı paralelinde düşünüldüğünde, 6. sınıf öğrencisine hitap edecek metinlerin ilk olarak yalın bir anlatıma sahip olması gerekmektedir. Karmaşık, sembollere boğulmuş, ağır, bir anlatım, edebiyat ile tanışması yeni sayılabilecek çağdaki bir öğrenci için itici gelebilir. Anlaşılmaz olan, bireyi korkutur ve uzaklaştırır. Bu okuma için de geçerlidir. Yalın, sade bir biçim ise öğrencinin okuduğunu, dinlediğini tam ve doğru anlama gücünü kazandıracaktır. Ayrıca edebî eserlere duyulan ilgiyi doğurur, besler, keşfetme ilgisi ve merakını kamçılar.

Açıklık “Anlamda mutlak açıklık, netlik, kesin anlaşılabilirlik demektir. Sözün ve yazının, dikkatsiz dinleyici ve okuyucunun bile hemen anlayacağı derecede olmasıdır.” (Oğuzkan, 2001a: 202). Anlatımın açık ve net olması, onun anlaşılabilir olmasını sağlar. Türkçe öğretiminin genel amaçlarından, bir önceki maddede ele alınan anlama gücü kazandırmanın yanında öğrencilere görüp izlediklerini, dinlediklerini, okuduklarını, incelediklerini ve düşündüklerini, tasarladıklarını söz ya da yazı ile doğru ve amaca uygun olarak anlatma beceri ve alışkanlığını kazandırılmasına sağlam zemin hazırlanır. Anlatımın sağlam olabilmesi için, nitelikli eserlerle karşılaşmalıdırlar. Böyle eserlerle, böyle biçimle karşılaşan çocuğun fikirleri, belli bir sistematige oturacak, ifade gücü gelişecektir.

Sanatsal söyleyiş kaygısıyla yapmacılığa düşmek doğallığı engeller. Doğal, yapma olmayandır. Dildeki yapaylık, fikirlere de yansıyabilmektedir. Yapaylığın en doğal sonucu abartıdır. Abartılı olan bir fikrin veya hissin ise okuyucuyu etkilemesi zordur.

Anlatımda duruluk, ifadelerde gereksiz sözcüklere yer vermemek demektir. Duru bir anlatımda az sözcük ile anlatılmak istenen eksiksizce dile getirilir (Oğuzkan,

2001a: 205). Laf kalabalığı, anlatılmak istenenin karışık verilmesi, esere farklılık ya da orijinallik vermez, onu zorlaştırır.

Öğrencilere anlama ve anlatma gücünü kazandırmak ayrıca, ‘Türk dilini sevdirmek kurallarını sezdirmek, onları Türkçe’yi gelişim süreci içinde bilinçle, özenle ve güvenle kullanmaya yöneltmek’ amacına ulaşılabilmesi için açık, doğal ve bunların yanında duru anlatıma sahip olan eserler okutulmalıdır. Duruluk özelliği, gereksiz sözlerden arındırılmak olarak ele alınmışsa da anlatılmak istenen sadece bu değildir. Yabancı dillerden alınmış fakat Türkçe’ye yerleşmemiş sözcük ya da sözcük gruplarından uzak durulması gereği olarak da düşünülebilir. Çünkü bu yabancı sözcük ve sözcük grupları dilde sivrilir ve estetik düzeni bozar.

Akıcılık, söz akımı ile düşünce akımı arasında tutarlı bir ilişkinin yer aldığı anlatımlardaki özelliktir. Bir anlamda düşüncenin ve sözün kontrolü olarak düşünülebilir (Güneş, 1999: 84). Akıcılık özelliğinin sağlanması için gerekli bazı ölçütler (Oğuzkan, 2001a: 206):

- Sesçe uyumlu sözcüklerin kullanılması,
- Açık anlamlı kolay sözcüklerin seçilmesi,
- Aynı sözcüklerin sıkça tekrar edilmemesi,
- Aynı edat ve fiilleri çok kullanılmaması,
- Aşırıya gidilmeden secilerden yararlanılması,
- Aliterasyon ve asonanslardan faydalanılması.

Bir anlatımın uyumluluk özelliğine sahip olması, anlatımın duygu ve düşüncelerle, konuyla uyumlu bir biçimde ilerlemesidir (Oğuzkan, 2001a; 208). Çocukların anlatımda uyumun sağlanabildiği eserlerle karşılaştırılması, onların duygu ve düşüncelerini mantıksal sıra ile aktarabilmelerini gerçekleştirecektir.

Ders kitaplarındaki metinlerin, anlatım bakımından ilk önce açık ve anlaşılabilir olması gerekir. İlköğretimin ikinci kademesi, öğrencilerin edebiyatla tanışma safhasıdır. Bu nedenle söz konusu dönem ders kitaplarındaki metinlerde estetik ifadeleri, söz sanatları, semboller barındıran cümleler olmalıdır.

Kurgusal metinler paragraf çalışmaları için elverişli örneklerdir. Öğrencileri tarafından daha kolay anlaşılan olay paragrafı, örnekleri bu tür eserlerde bolca bulunur. İlköğretim ikinci kademedeki olay paragraflarına uygulanan planın değerlendirilmesi, benzer anlatımların ve benzer kiplerin kullanıldığının gözlemlenmesi ve özellikle de bunların öğrenciye keşfettirilmesi, anlatım sanatında ‘güzel’ in ne olduğunu anlatmaya yönelik çalışmalara imkan sağlar (Cemiloğlu, 1998: 27).

Bilgilendirici türdeki metinlerde ise, fikri çelişmelerin, mantıksal tutarsızlıkların bulunmaması gerekir. Ayrıca bu tür metinler, ansiklopedik bilgi olarak değil; estetik ifadelerle kurulu olması gerekir.

2.1.8. DİL ve İLETİŞİM

“İnsan jest ve mimiklerini en iyi kullanan, gelişmiş refleks ve içgüdülerinin yanında dili de içine alan çok karmaşık öğrenilmiş davranışlarla iletişim yapan yegane varlıktır.” (Ergin ve Birol, 2000: 17).

Dil ve iletişim birbirinden soyutlanamaz iki kavramdır. Dilin iletişim işlevi, iletişimin en önemli ve en karmaşık bir ögesi haline getirmiştir. Dilin iletişimdeki rolü için ilk önce iletişim kavramına değinmek gerekmektedir.

2.1.8.1. İletişimin Tanımı

İnsanın sosyal bir varlık olması, yakın ve uzak çevresiyle ilişki ağı içerisinde bulunması, onu, doğrudan iletişim ihtiyacı içine sokar.

“İnsanoğlunu öteki yaratıklardan ayıran en büyük özelliği zekasının ve düşünme yeteneğinin varlığıdır. Zeka, duygu ve düşünce sistemi insanın iç benliğini kuran öğelerdir. Hayal eden, düşünen, duyan kimse, bunların sonuçlarını davranışlar veya söz olarak kendi benliğinin dışına aktarır.” (Akt: Gülensoy: 1995: 3).

İnsanlar yaşamları boyunca yeme, içme, barınma gibi fiziksel ihtiyaçlarından başka, aşk, üzüntü, kıskançlık, statü elde etme gibi duygusal ve sosyo-psikolojik

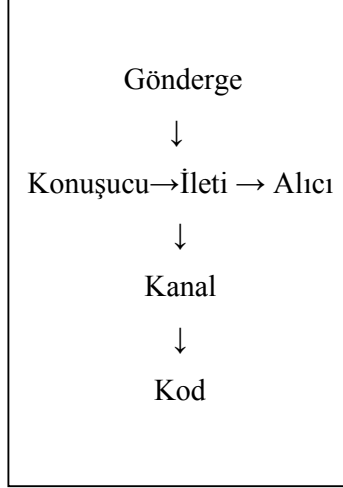
ihtiyaçlarını da giderme çabası gösterirler. Fiziksel olsun sosyo-psikolojik olsun insan varlığı için zorunlu olan tüm ihtiyaçlar için iletişim gereklidir. Bunlar bir anlamda iletişimin nedenleri olarak da düşünülebilir. Ayrıca söz konusu bir iletişim aynı anda hem fiziksel hem de ruhsal ihtiyaç giderme amacı taşıyabilir (Erdoğan, 2002: 54). Bu aktarma işlemi ise etkin olarak dil ile yapılır.

Dil iletişimin en önemli aracıdır. İnsan istek ve ihtiyaçlarını, düşünce ve duygularını dil ile belirtir. İletişim dilden başka yollarla da yapılır; jestler, mimikler, trafik işaretleri gibi. Fakat bunların hiçbiri doğal insan dilinin yerine getirdiği işlevleri tam olarak karşılayamaz. Vendryes (2001: 46), doğal insan dilinin en etkin anlaşma sistemi olduğunu basit bir örnekle somutlaştırmıştır: “Arıların danslarıyla birbirlerine belli uzaklıkta ve belli yönde balz, ektozu bulunduğunu anlattıklarını Von Frish göstermiştir. Gene de bildirmenin güçlüğünden yakınırsınız. Çünkü arılara yeten bildirişme bize yetmez.”

İnsan hayatında dilin önemi büyüktür; insanlar birbirleriyle konuşma yoluyla anlaşabiliyorlar, eğer uzakta iseler yazışma yoluyla birbirlerine istedikleri fikir ve duyguları iletiyorlar. Konuşma ve yazma dilin iki biçimidir. Dilin anlaşmayı sağlaması söz ile veya yazı ile olur (Baymur, 1994: 203).

2.1.8.2.Dilsel İletişimin ğeleri

İletişimin sağlanması için iletişim öğelerinin eksiksiz olarak görevini yerine getirmesi gerekmektedir. Bu öğeler ve öğelerin yerleri, Jakobson’un oluşturduğu şemaya göre şöyle tespit edilmiştir: (Akt: Kıran, 2002: 75).

1. Konuşucu (Yazar): Konuşucu iletiyi gönderen kişidir. İletmek istediklerini söz veya yazı yardımıyla ifade eder. Yazılı anlatımda konuşucu yazardır. Kendisini ‘ben’ ya da biz adıyla gösterir. Bu ‘ben’ her zaman kişi özelliği gösterir, özelliğini değişik biçimlerde ortaya koyar. Bir metinde birden fazla kişi söz aldığında birbirinden farklı konuşuculardan söz edilir (roman, tiyatro, öykü, masal). Bağlam bu farklı kişilerin ayırt edilmesini sağlar. Ben adının kullanıldığı değişik türde metinler vardır: mektup, biyografi, anı, deneme, itiraf, şiir vb. Bir yapının içinde, örneğin bir anlatıda görünmeyen ya da ölmüş yazarın binlerce okura seslenmesidir. Yazar ve okur gerçek kişidir. Oysa anlatıcı, yazarın yarattığı kurmaca bir kişidir, kimi zaman bir roman kahramanı olarak yazar tarafından öyküyü anlatmakla görevlendirilmiştir.” (Kıran, 2002:78).

2. Alıcı (Okur): Alıcı, “iletişim sözlüğü’nde, iletişim sürecinde göndericinin karşısına konumlanan ve iletilen mesajın ulaşması amaçlanan kategori” (Mutlu, 1998: 31) olarak tanımlanmıştır.

3. İleti: İletişimin önemli bir yönü mesaj ya da ileti gönderme ve alma sistemi olmasıdır. Mesaj ya da ileti, konuşucunun amaçladığı, ya da arzuladığı sonucu taşır (Erdoğan, 2002: 37). İleti tanım olarak “bir ya da birden fazla kişinin bilişsel, duyuşsal ya da psiko-motor davranışlarda değişiklik yapmak amacıyla düzenlenen işaretler örüntüsüdür. Başka bir söyleyişle kaynağın alıcısıyla paylaşmak istediği düşünce, duygu ve davranışları temsil eden sembollerdir.” (Erdi, 2002: 15).

Yazılı iletişimde ileti, sözce ya da metindir. Örneğin öykü metni bir iletidir (Kıran, 2002: 83). İletişimin sağlıklı olması, iletinin doğru ve eksiksiz olarak gönderilmesine ve alınmasına bağlıdır. İletinin doğru ve eksiksiz gönderilmesi ve alınması ise bazı şartlara bağlıdır.

İletinin istenildiği biçimde gönderilmesi ve alınması ilk önce göndericinin amacı ve alıcıyla olan ilişkisine bağlıdır. İletiyi gönderenin yani konuşucunun hitap ettiği kitle yani alıcı mesajın alınması açısından belirleyici bir öğedir. “Yazar, kime seslenmek istiyor? Metnin göndericisi ile alıcısı, yazarı ile okuyucu arasındaki kişisel ya da toplumsal ilişkinin niteliği de önemli bir etkindir.” (Göktürk, 2002: 21). Yazarın metinle neyi amaçladığı da yazarın göndericiyle olan ilişkisi kadar önemlidir. Yine iletinin doğru veya yanlış algılanmasında dilin kullanımı da etken unsurlardandır.

3.Gönderge: Gönderge kendisinden söz edilen nesne, kişi ya da kavramdır. Bir anlamda 3. kişidir. Konuşucu veya yazar (ben), alıcı ya da okur (sen) adılarını örtük de olsa taşıırken, gönderge ise (o) adılını taşır ve her zaman bir kişiyi göstermez (Kıran, 2002: 80).

4. Kanal: Kanal, “bir sinyal taşıyan herhangi bir fiziksel araç” (Mutlu, 1998: 245) örnek olarak Türkçe ders kitabı bir kanaldır.

5. Kod: İletişim sözlüğünde, kod, “insanların anlamlı mesajları değiş tokuş etmeleri için sisteme aşına olmalarına olanak verecek şekilde düzenlenmiş bir göstergeler sistemi” olarak tanımlanmıştır (Mutlu, 1998: 245). Yazılı iletişimde kod, dildir.

Edebî olsun olmasın her yazıda ya da eserde, doğrudan ya da dolaylı olarak okuyucuya iletilmek istenen bir fikir ya da bilgi vardır. Bu fikir ya da bilgiye ileti diyebiliriz. Ya da başka bir tanıma göre ileti, amacın yoğunlaştırılarak bir yargıya dönüştürülmesine, bir önerme biçiminde yazıda belirtilmesine denir (Özdemir, eleştirel okuma: 58). İleti ile ana düşüncenin birbirlerinden pek bir farkı yoktur. Eserde belirgin olarak hissettirilen iletiye temel ileti diyebiliriz. Bir metin tek bir ileti üzerine kurulmayabilir. Temel iletinin yanında, onun kadar baskın olmayan diğer iletiler yan ileti veya ek ileti olarak adlandırılabilir.

Eğitim ve öğretim sürecinde ders kitaplarında rastlanılan her metin taşıdığı iletiyi açıkça ortaya koyar. Bu yüzden ders kitaplarının kuruluşundan söz edilir. Fakat edebî metinler göz önüne alınırsa durum farklı olur. Edebîlik ölçütlerine uyan ürünlerde verilmek istenen temel ve yan iletiler olaylarda ve olayların çözümlerinde gizlidir. Bu giz perdesini ise okuyucu yani öğrenci kaldırmalıdır.

“Yazınsal iletinin belirleyici özelliği, gerçek yaşam dünyasından birtakım somut bilgileri doğrudan doğruya aktarmaya yönelik olması, bildik gerçek verilerden yararlanarak, bir kurmaca dünya aracılığıyla işlev görmesidir.” (Göktürk, 2002: 25).

2.1.8.3.İletilerin Eğitsel Boyutu

Türkçe ders kitaplarında yer alan metinler ansiklopedik bilgiler dışında edebîlik niteliği taşır. Edebî bir eser ya da metnin asıl hedefi eğiticilik değildir. Asıl hedef olmasa da edebiyatın eğitime büyük bir katkısı vardır.

Edebî ürünlerin eğitime olan katkısı genel olarak özellikle kurgusal yazılarda doğrudan değildir. Yazarın gönderdiği şey örtmecesel bir nitelik taşır, öğretici yazılarda olduğu gibi belirtik değildir. Bunun için de okuyucu özel bir çaba göstermelidir (Özdemir, 1999: 24).

2.1.8.5.Ders Kitaplarındaki Metinlerde Eğitselliğin İzlenmesi

Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin eğitsellik açısından nasıl bir yol izlemesi gerektiği düşünüldüğünde, ilk olarak bu metinler, öğrencilere muhakeme ve mukayese edebilme gücünü kazandırmalıdır. Eleştirebilme güçleri böylelikle gelişecektir. Doğru ile yanlış olanı karşılaştırabilme imkanını bulacaktır.

Türkçe dersinin genel amaçlarında, öğrencilere “bilimsel, eleştirici, doğru, yapıcı ve yaratıcı düşünme yollarının kazandırılması” gereği belirtilmiştir (MEB, 2000: 7). Öğrenci Türkçe ders kitabında birçok edebî türle karşılaşacaktır. Bu türlerden özellikle kurgusal metinlerde şahıs kadrosu ve olay, olayın nedenleri ve sonuçları, hem yaratıcı düşünceyi harekete geçirmeli hem de öğrencinin soruna çözümler bulabilme,

alternatif fikirler oluşturabilme, bir durum ya da olayı birçok açıdan değerlendirebilmesine imkan tanınmalıdır.

İletilerin, öğrencilere ne gibi katkılar sağlaması gerektiğinden başka, bu iletilerin nasıl sunulduğu da oldukça önemlidir. Çünkü çocuğa göreliliğin bir özelliği, nasihatın kalıcılığı sağlayamayan yöntem olmasıdır. Çocuklara kazandırılması istenilen davranışları doğrudan, didaktizm yoluyla vermekte büyük faydalar sağlanamaz. Nasihat, öğüt tarzı yaklaşım çocuğun hoşuna gitmez. Bunun aksine öğrenciye hissettirebilmek daha etkili olacaktır. “Çocuklara kuru bilgiler ve sloganlar öğretmek uzun vadede daha bilinçli yurttaşlar yaratacağını gösteren hiçbir kanıt rastlamadık.” (Şahin ve Aksu, 1980: 81).

Çocuklara şunu yap, bunu yapma denilmesinden çok yapılması ya da yapılmaması gerekenler sezdirilmelidir. Davranışların sonuçları üzerinde düşünce üretilmeye yönlendirilmeli, davranışların sonuçları üzerinde düşünce üretilmeye yönlendirilmeli, davranışları ve eylemlerinin başkaları üzerinde yaratacağı sonuçlar öğrencilerin kendilerinin bulmaları sağlanmalıdır (Sever, 2003: 14).

Yazınsal metinler içerdikleri kurgusalılık, olay ve karakterleriyle iletiyi yansıtır. İyi hazırlanmış bir eser çocuğun bilgi edinmesini ve öğrenmesini sağladığı gibi, onun eleştirel ve imgesel düşünmesini, kahramana özenmesini, hayallerini, duyarlıklarını, istediklerini bu burada bulmasını sağlar (Aşılioğlu, 2000: 435). Çocuk kurgusal dünyaya girer, kahramanlarla kendini özdeşleştirir. İlgisini çeken kahramana yaklaşır ki, bu genellikle iyi özellikleri bünyesinde toplayan, zoru başarabilen, herkes tarafından onay gören kahramandır. İyi olanın yanında, yazar karşıt güç olarak zıt karakterde de şahısları esere ya da metne alır. Ne kadar güçlü gösterilirse gösterilsin, onay görmeyen ve sonu hezimetle biten karakterler çocuğun beğenisini kazanamaz.

“Çocuklarımıza haksızlık, kötü adam, dalavere, karaborsa, zulüm örnekleri gösterilse bile bunları yapanlara karşı, çocukların gönüllerine acı, kin yerleştirilmemelidir. Çünkü kin bulaşıcı bir hastalıktır. Sonunda döner dolaşır, yine de içine kin yerleştirilen kişinin ruhunu yakmağa gelir... Şu halde, her şey çocuklara masallardaki gibi bir maç, zeka, irade, macera, iyilik yarışması şeklinde verilmelidir (Kabaklı, 1987: 228).

2.1.8.6.İletilerin Sınıflandırılması:

Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin iletilerinin nitelikleri ve öğrenciye faydaları açısından sağlıklı bir biçimde incelenmesi amacıyla aşağıdaki sınıflama maddeleri oluşturulmuş, bu maddelere göre iletiler bulgular kısmında düzenlenmiştir.

1.Sunuluş Biçimlerine Göre İletiler

- 1.1. Dolaylı Yoldan Aktarma
- 1.2. Doğrudan Aktarma

2. Amaçlarına Göre İletiler

- 2.1. Kişisel Gelişimi Destekleme Amaçlı İletiler
- 2.2. Sosyal Gelişimi Destekleme Amaçlı İletiler
- 2.3. Ahlaki Gelişimi Destekleme Amaçlı İletiler

3. İçeriklerine Göre

- 3.1. Ulusal İletiler
- 3.2. Evrensel İletiler

2.2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde, Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin, çocuğa göreliği ve taşıdıkları iletilerle ilgili özellikleri konusunda, daha önceden yapılmış olup bu araştırmaya doğrudan veya dolaylı olarak ışık tutabileceği düşünülen araştırmalara yer verilmiştir.

Bu araştırmaları şöyle özetleyebiliriz:

Küçük (1993), ortaokulların birinci sınıfları için yazılan Türkçe ders kitapları üzerine yaptığı incelemesinde, ders kitaplarına seçilmiş olan metinlerin seçiminde bazı problemler olduğunu tespit etmiştir. Bu problemlerin ise ilk önce metinlerin günlük hayatla bağlantısının kopuk olduğu yönündedir. Metinlerden öğrenilenler, günlük hayata taşınamamakta, metinlerin milli kültürün kavratılmasındansa öğrencileri bazı kavram ve değerlerden soğutucu nitelikte olduğunu saptamıştır.

Çakır (1997), 4 ve 5. sınıf Türkçe ders kitaplarını eğitim ve öğretime uygunluğu bakımından, öğrenci ve öğretmen görüşlerini de destek alarak incelediği bu

çalışmasında, ders kitaplarında, konuları bakımından değerlendirildiğinde, metinlerin dengeli olarak seçilmediği ve dağıtılmadığı; konuların hayat tecrübelerini artırıcı nitelikte olmadığı; ilgi ve gereksinimlere göre düzenlenmediği, öğrencileri düşünmeye sevk edici, yaratıcı kılıcı özelliklere sahip olmadığını tespit etmiştir.

Sezgin (2000), ilköğretim 6. sınıf Türkçe ders kitaplarının niteliği üzerine yaptığı incelemesinde, ders kitaplarında bulunan tercüme metinlerde dil ve anlatımın Türkçe'ye uygun olmasına özen gösterilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Aydoğan (2001), Türkçe ders kitaplarının niteliğinin belirlenmesi amacıyla yapmış olduğu, ankete dayalı araştırmasında, Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin, öğrencilerin okuma alışkanlığı kazandırma açısından yetersiz olduğunu bunun sebebinin de yer alan metinlerin güncel hayattan kopuk, modern olmayan, öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarını karşılamayan türden olmasına bağlamıştır. Ayrıca metinlerin dağılımında tema ve türlerin belli bir denge içinde olmadığını, yazarların kendi amaçlarına göre ahlaki iletileri benimsetmeye çalıştıklarını, iyilik, güzellik, doğruluk gibi belli iletilerde yoğunlaştıklarını tespit etmiştir.

Güler (2001), “İlköğretim II. Kademe Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Türkçe Öğretimi Bakımından Değerlendirilmesi” adlı çalışmasında, Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin, Türk dilinin incelik ve güzelliklerinin sezdirilmesi olarak tanımlanan asli işlevinde yeterli olmadığını, amaca ulaşmada bazı sıkıntıların yaşandığını tespit etmiştir.

Akbaba (2001), “Farklı Öğretim Kademelerinde Okutulan Masalların Kohlberg’in Moral Gelişim Evrelerin Açısından İncelenmesi” adlı ders kitaplarından alınan masalların taşıdığı mesajlar, üzerinde yapmış olduğu çalışmasında, okul öncesi kurumlarında okutulan masalların düzeye uygun fakat ilköğretimde okutulan masalların ise % 50’sinin düzeye uygun, % 50’sinin ise yanlış seçildiğini tespit etmiştir. Bunun diğer türlerde de görülmesi ihtimalinin olduğunu da belirtmiştir.

Küçükavşar (2002), 7. sınıf Türkçe ders kitapları üzerine yaptığı incelemesinde Türkçe ders kitaplarının dil ve anlatım yönüyle metinlerin konuları bakımından öğrencilerin ilgisini çekici özellikte olmadığı ve çocukların gelişim özelliklerinin ve dünyasının dikkate alınmadan metin seçiminin yapıldığı sonucunu ortaya koymuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu araştırmada, ilköğretim 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki düz yazı metinleri, çocuğa görelilik ilkesi paralelinde dil ve anlatım açısından, metinlerin konuları ve içerdiği iletiler, çocukların gelişim dönemlerine göre ve bu gelişimleri destekleyici özelliklerine göre İlköğretim Okulları Türkçe ders programı da destek alınarak incelenmiştir.

Bu bölümde, araştırmanın modeli, evren ve örneklem, verilerin toplanması ve verilerin çözümlenmesine ilişkin bilgiler sunulmaktadır.

3.1.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli, “geçmişte ya da halen varolan bir durumu olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır.” (Karasar, 2002: 77)

3.1.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu tarafından 2003-2004 eğitim-öğretim yılında ilköğretim okullarının 6, 7, 8. sınıflarında okutulmak üzere 2549 sayılı Tebliğler Dergisi’nde önerilen 6. 7. ve 8. sınıfların her biri için önerilen 12 ders kitabından Türkçe ders kitaplarında yer alan düz yazı metinleri oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemine ise Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi tarafından hazırlanmış 6., 7. ve 8. Türkçe ders kitapları dahil edilip, bu kitaplardaki 79 düz yazı metni incelenmiş, serbest okuma parçaları incelemeye alınmamıştır.

Örnekleme alınan Türkçe ders kitapları şunlardır:

Kitabın Adı	Kitabın Yazarları	Kitapta Bulunan Düzyazı Metni Sayısı
İlköğretim Türkçe Ders Kitabı 6	Meral ÜNAL, M. Yavuz ÖNER, Nevin BAYRAK	25
İlköğretim Türkçe Ders Kitabı 7	Süheyla DOĞRUEL, Selçuk KURTER, MuzafferGÜNDOĞDU	26
İlköğretim Türkçe Ders Kitabı 8	Ahmet SARAÇOĞLU, Cengiz ÇİMEN, Yunus GÜZEL	28

3.1.3. Verilerin Toplanması

Bu araştırmada konuyla ilgili olarak başta Fırat Üniversitesi Kütüphanesi olmak üzere, Yüksek Öğretim Kurulu Tez Tarama ve Milli Kütüphanedeki kaynaklar incelenmiştir.

Kaynaklar taranarak, kaynakça listesi oluşturulmuştur. Toplanan kaynaklar konu başlıklarına göre fişlenmiş, her fişlenen not yeri geldiğinde kullanılmıştır.

Araştırmanın örneklemine dahil olan her kitaplardaki metinler şekil, tür, konularına göre tasnif edilerek sayılmış, her metnin iletisi ve dil ve anlatımı türlerine göre ayrılarak incelenmiştir.

3.1.4. Verilerin Çözümlemesi

İnceleme kapsamına alınan ders kitaplarındaki düz yazı metinler konu, yazar, şekil, tür, bakımından tablolar halinde tasnif edilmiş. Toplam metin sayısı, düz yazı metinlerinin sayısı, konular, yazarlar karşılaştırmalı olarak verilmiştir. Dil ve anlatım incelemesi sınıf sırasına göre, eğitsel iletilerin tespiti ise türlere ayrılarak yapılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR ve YORUM

Bu bölümde ilköğretim 6., 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki düz yazı metinleri türleri, konuları, yazarları, dil ve anlatım ve içerdiği eğitsel iletiler açısından incelenmiştir. Bu incelemede çocuğa görelilik ilkesi ve çocuğun gelişim süreci esas alınmıştır.

4.1. Birinci Alt Amaca İlişkin Olarak Elde Edilen Bulgular

Bu bölümde, ilköğretim 6., 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki toplam metinlerin şekillerine göre, şiir ve düz yazı olarak dağılımı, ayrıca düz yazı metinlerinin kendi içinde türlerine göre dağılımları tablolar halinde verilmiştir.

4.1.1. Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerinin Şekillerine Göre Dağılımına İlişkin Bulgular

Bu başlık altında 6., 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki serbest okuma parçaları haricindeki tüm metinlerin şekillerine göre dağılımı, ders kitaplarında düz yazının yerini tespit etmek amacıyla Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1: 6., 7. ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Şekillerine Göre Dağılımı

	6. Sınıf		7. Sınıf		8. Sınıf	
Şekil	Adet	Yüzde	Adet	Yüzde	Adet	Yüzde
Şiir	11	31.0	11	30.0	7	20.0
Düz yazı	25	69.0	26	70.0	28	80.0
Toplam	36	100.0	37	100.0	35	100.0

Tablo 1’de 6., 7. ve 8. sınıfların Türkçe ders kitaplarındaki toplam metinlere ait bulgulara adet ve yüzde oranları belirtilmiştir. 6. sınıf Türkçe ders kitabında toplam

metin sayısı 36, 7. sınıf Türkçe ders kitabında toplam metin sayısı 37, 8. sınıf Türkçe ders kitabında ise toplam metin sayısı 35'tir. Düz yazı metni 6. sınıfta % 69'luk oranla 25 adet olup, şiir ise % 31'lik oranla 11 adettir. Yine 7. sınıfta 26 adet düz yazı metni % 70'lik oranı kapsar, şiir ise 11 adet olup, % 30'luk bir orana sahiptir. 8. sınıfta şiir ve düz yazı arasındaki fark belirgin derecede açılmaktadır. Düz yazı 28 adet ile, % 80'lik orana sahiptir. Şiir ise 7'ye düşerek, toplam metnin %20'sini kapsamaktadır.

4.1.2. Türkçe Ders Kitaplarındaki Düz Yazı Metinlerinin Türlerine Göre Dağılımına İlişkin Bulgular

Düz yazı metinlerinin türlerine göre incelemesinde ilk önce kurgusal yazılar, gerçek yaşamdan kaynaklanan yazılar ve bilgilendirici yazılar başlıkları altında genel dağılımı tespit edilmiştir. Bu dağılıma göre alt başlıklar altında, türler değerlendirilmiştir.

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Düz Yazı Metinlerinin Türlerine Göre Dağılımına İlişkin Bulgular

Altıncı sınıf Türkçe ders kitabındaki düz yazı metinlerinin türlere göre dağılımına ilişkin yapılan inceleme sonucunda ulaşılan bulgular Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2: 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Düz Yazı Metinlerinin Türlerine Göre Dağılımı

Türler	Adet	Yüzde %
Kurgusal Türler	7	28.0
Gerçek Yaşamdan Kaynaklanan Yazılar	8	32.0
Bilgilendirici Yazılar	10	40.0
Toplam	25	100.0

Tablo 2'de görüldüğü gibi, 6. sınıf ders kitabında % 40 oranıyla en geniş yer bilgilendirici türdeki yazılara verilmiştir. Bilgilendirici yazıları, % 32'lik oranla gerçek yaşamdan kaynaklanan yazı türleri ve % 28'lik oranla kurgusal yazılar takip eder.

İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin dil becerilerinin geliştirilmesinde ve farklı yaşantılarla karşılaşmasında büyük önemi olan kurgusal ve gerçek yaşantıya dayalı metinlerin bilgilendirici metinlerden daha az yer alması, Türkçe ders kitapları için eksiklik sayılabilir.

Tablo 3: 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Kurgusal Türlerin Dağılımı

Türler	Adet
Masal	1
Fabl	-
Efsane	-
Destan	-
Öykü	2
Roman	1
Tiyatro- Seyirlik Oyun	3
Toplam	7

Tablo 3 incelendiğinde 6. sınıf ders kitabında, kurgusal türdeki yazılardan en fazla 3 adet ile tiyatro türüne yer verilmiştir. Öykü 2 adet, roman ve masal da 1 adettir. Fabl, efsane ve destan türüne yer verilmemiş olması 6. sınıf dönemindeki öğrencilerinin hayal güçlerini, yaratıcı düşünce güçlerini geliştirmeye yönelik metinlerin göz ardı edildiğini göstermektedir.

Tablo 4: 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Gerçek Yaşamdan Kaynaklanan Yazıların Dağılımı

Türler	Adet
Anı	3
Gezi yazısı	2
Mektup	1
Biyografi	1
Günlük	1
Toplam	8

Altıncı sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin, gerçek yaşantıya bağlı olan türdeki yazılarında anı ve gezi yazısı yeterli sayıdadır, günlük, biyografi ve mektup türlerinde ise 1 örnek bulunmaktadır.

Tablo 5: 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Bilgilendirici Yazıların Dağılımı

Türler	Adet
Makale	3
Deneme	4
Sohbet	2
Fıkra	1
Röportaj	-
Eleştiri	-
HaberYazısı	-
Toplam	10

Düşünceye, bilgiye dayalı olan düz yazı metinlerinde deneme en fazla yer alan türdür. Düşünce yazılarına adım atmada tercih edilmiş en doğru seçimdir. Denemeler diğer türlere göre daha kolay anlaşılır, ispat amacı olmayan yazılardır. Denemeyi 3 adet ile makale takip eder. Daha sonra 2 sohbet yazısı, 1 fıkra yer alır. Makale bilimsel bir yazı türüdür. Bilgilendirici yazı türlerinin içinde en ağır ve ciddi anlatıma sahip olan makale daha kolay ve akıcı olan sohbet ve fıkra da fazla yer almıştır. Bilgilendirici türlerde kolaydan zora ilkesi göz önünde bulundurulmamıştır. Eleştiri ve röportaj türüne yer verilmemiştir. Güncel yazı türlerinden örnek olarak haber yazısı metninin de bulunmayışı, türler arasında dengeli bir dağılım olmadığını göstermektedir.

7. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Düz Yazı Metinlerinin Türlerine Göre Dağılımına İlişkin Bulgular

Yedinci sınıf Türkçe ders kitabındaki düz yazı metnlerinin türlere göre dağılımına ilişkin yapılan inceleme sonucunda ulaşılan bulgular Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6: 7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Düz Yazı Metinlerin Türlerine Göre Dağılımı

Türler	Adet	Yüzde %
Kurgusal Türler	7	26.9
Gerçek Yaşamdan Kaynaklanan Yazılarda	5	19.2
Bilgilendirici Yazılar	14	53.8
Toplam	26	100.0

Tablo 6 incelendiğinde, %53.8’lik bir oranla bilgilendirici yazıların fazla olduğunu, sonra %26.9’luk oran ile kurgusal yazıların, % 19.2’lik oran ile gerçek yaşamdan kaynaklanan yazıların takip ettiği görülmektedir. Bilgilendirici yazı türlerinin fazla oluşu, buna rağmen kurgusal ve gerçek yaşamdan kaynaklanan yazıların ise yetersizliği öğrencilerin Türkçe derslerinin yaşama hazırlayıcı işlevinin geri planda kaldığını ortaya koymaktadır.

Yedinci sınıf Türkçe ders kitabındaki kurgusal, bilgilendirici ve gerçek yaşama dayalı yazılar, türlerine göre Tablo 7, Tablo 8 ve Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 7: 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Kurgusal Türlerin Dağılımı

Türler	Adet
Masal	-
Fabl	-
Efsane	-
Destan	-
Öykü	3
Roman	2
Tiyatro/Seyirlik Oyun	2
Toplam	7

Tablo 7’de 7. sınıf kitaplarında kurgusal yazılardan, 3 tane öykü, 2 tane roman, tiyatro ve seyirlik oyun türlerin yer almasına karşın, masal, destan, efsane ve fabl türünden örneklerin bulunmayışı, 7 sınıf Türkçe ders kitabının kurgusal türlerdeki eksikliğini daha da belirgin olarak gösterir.

Tablo 8: 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Gerçek Yaşamdan Kaynaklanan Yazıların Dağılımı

Türler	Adet
Anı	2
Gezi yazısı	1
Mektup	1
Biyografi	1
Günlük	-
Toplam	5

Tablo 8, 7. sınıf Türkçe ders kitabında hem tür olarak eksikliğin var olduğu, seçilmiş olan türlerin ise ölçülü dağıtılmadığı sonucunu göstermektedir. Günlük bu

dönem öğrencilerinin anlama güçlerine ve beğenilerine hitap eden kolay ve zevkli bir tür olmasına rağmen ders kitabına alınmamıştır.

Tablo 9: 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Bilgilendirici Yazıların Dağılımı

Türler	Adet
Makale	6
Deneme	2
Sohbet	2
Fıkra	2
Röportaj	1
Eleştiri	-
Haber yazısı	1
Toplam	14

Bilgi ve düşüncenin aktarıldığı metinlerden en fazla 6 metin ile makaleye yer verilmiştir. Makale sayısı bu dönem için fazla olup dengeli dağılımı engellemiştir. Sohbet, deneme ve fıkradan, 2; röportajdan 1 örnek vardır. Gazeteden alınmış bir de haber yazısı bulunmaktadır. Öğrencilerin, eleştiri türündeki metinlerle karşılaştırılmaması, eleştirebilme ve olaylara çok yönlü bakabilme gücünün kazandırılmasının dikkate alınmadığını göstermektedir.

8. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Düz Yazıların Türlerine Göre Dağılımına İlişkin Bulgular

Sekizinci sınıf Türkçe ders kitabındaki düz yazı metnlerinin türlere göre dağılımına ilişkin yapılan inceleme sonucunda ulaşılan bulgular Tablo 10'de verilmiştir.

Tablo 10: 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Düz Yazı Metnlerinin Türlerine Göre Dağılımı

Tür	Adet	Yüzde
Kurgusal Türler	6	22.0
Gerçek Yaşamdan Kaynaklanan Yazılar	5	18.0
Bilgilendirici Yazılar	17	60.0
Toplam	28	100.0

Tablo 10’da diğer sınıflarda olduğu gibi % 60’lık oranla bilgi veren düşünce yazılarının fazlalığı görülmektedir. % 22 oranında kurgusal yazılara, % 18 oranında gerçek yaşama dayalı yazılara yer verilmiştir.

8. sınıf Türkçe ders kitabındaki kurgusal, bilgilendirici ve gerçek yaşama dayalı yazılar, türlerine göre Tablo 11, Tablo 12 ve Tablo 13’te sunulmuştur.

Tablo 11: 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Kurgusal Türlerin Dağılımı

Türler	Adet
Masal	-
Fabl	1
Efsane	-
Destan	1
Öykü	2
Roman	1
Tiyatro/Seyirlik Oyun	1
Toplam	6

Tablo 11’de diğer sınıflara göre türler arası dağılımın daha dengeli olduğunu görmekteyiz. Önceki sınıflardan farklı olarak destan ve fabl türleri ders kitabına girmiştir. Masal ve efsane türüne yer verilmemiştir.

Tablo 12: 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Gerçek Yaşamdan Kaynaklanan Yazılar

Türler	Adet
Anı	2
Gezi yazısı	1
Mektup	1
Biyografi	1
Günlük	-
Toplam	5

Tablo 12’de gerçek yaşantıdan kaynaklanan yazıların hemen her türünden örneğe (günlük hariç) yer verilmesi ders kitaplarındaki tür bakımından çeşitli olduğunu göstermektedir.

Tablo 13: 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Bilgilendirici Yazıların Türlerine Göre Dağılımı

Türler	Adet
Makale	5
Deneme	-
Sohbet	2
Eleştiri	1
Fıkra	2
Röportaj	1
Haber yazısı	1
Söylev	4
Konferans	1
Toplam	17

Düşünce veya bilgi aktaran türlerde ise 5 metin ile makale türünün fazlalığı dikkati çeker. Sohbet ve fıkradan 2; eleştiri ve röportajdan 1 örnek yer almaktadır. 1 adet haber yazısı metni ve bilgilendirici olup yazılı anlatım türü olmayan konferans ve nutuk türleri de bu bölümde incelenmiş olup Konferans 1, söylev 4 tanedir. Atatürk'ün görüşlerinden yapılan derlemeyle oluşturulan iki metin söylev başlığı altında incelenmiştir. Deneme türüne yer verilmemiştir.

4.2. İkinci Alt Amaca İlişkin Olarak Elde Edilen Bulgular

Bu başlık altında kuramsal bilgiler ışığında, 6., 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki düz yazı metinlerinin konularına göre dağılımları Tablo 14, Tablo 15 ve Tablo 16'da gösterilmiştir. Türkçe ders programına göre Atatürkçülük ile ilgili konular belirlenen hedefler sırasıyla numaralandırılmıştır ve Atatürkçülük ile ilgili konular bu hedef numaralarıyla belirtilmiştir.

Tablo 14: 6. Sınıf Düz Yazı Metinlerinin Konularına Göre Dağılımı

Konular	Metnin Adı	Metnin Türü
Ahlaki değerler	Küfeci	Öykü
Çalışmak	Perili El	Masal
Çevre bilinci	Temizlik	Fıkra
Doğa sevgisi	Huzur Ülkesi	Gezi yazısı
Doğa sevgisi	Ormanın Bekçileri	Tiyatro
Doğa sevgisi	Yolüstü	Gezi yazısı
Dostluk	Dostluk	Sohbet

Hedef 1	Atatürk'ün Yaşamı	Biyografi
Hedef 2	Atatürk'te Okuma Tutkusu	Makale
Hedef 3	Anılarda Atatürk	Anı
Hedef 4	Atatürk'te İnsan ve Millet Sevgisi	Makale
Hedef 5	Atatürk ve Sanat	Makale
İletişim	İşitmek ve Dinlemek	Deneme
İletişim	Konuşma ve Hoşgörü	Sohbet
İnsan hakları	Hiroşimalar Olmasının	Sohbet
İnsan sevgisi	Sevgi	Deneme
İş başarma duygusu	Yazar Olmak	Anı
İşbirliği yapma	Zeynep'e Mektup	Mektup
Okumanın önemi	Kitapların Kanatları	Tiyatro
Okumanın önemi	Kitaba Hürmet	Deneme
Sosyal ilişkiler	Yılkı Atı	Roman
Sosyal kuralları	Karagöz'le Hacivat	Seyirlik Oyun
Turizm	Bir Günüm	Günlük
Vatan sevgisi	Bayrağımızın Altında	Öykü
Yardımlaşma	Kır Koşusu	Anı

Tablo 14'de verilen konularına dağılımına bakıldığında: **doğaya duyulan sevgi** tiyatro ve gezi yazılarıyla; ahlaki değerleri oluşturan **dürüstlük** ve **hak, adalet** kavramları öykü ile; **çalışkan olma** kavramı masal ile; **iş başarma** ve **yardımlaşma** kavramları anı türü ile; **işbirliği yapma** mektup türü ile; **okuma, kendini geliştirme** tiyatro ile; sosyal ilişkiler roman ve seyirlik oyun türü ile verilmiştir. Çocuğun kendini gerçekleştirmesine yönelik bu olumlu kavramların, kurgusal ve gerçek yaşam kaynaklı yazılarla ifade edilmesi bu kavramların algılanmasını kolaylaştıracak; konuların betimleyici ve öyküleyici anlatım temelinde kurulmuş olması konunun ve kavramların akılda kalıcılığını sağlayacaktır.

Bilgilendirici türlerde, **çevre bilinci** fıkra ile; **dostluk, insan hakları, iletişim** kavramları sohbet türü ile; **okuma, bilgilenme, kendini geliştirme** kavramları, **insan sevgisi** ve **iletişim** deneme türü ile; **Atatürk'ün kişiliği ve Atatürkçü düşünceye** dayalı konuların makale türü ile; **Atatürk'ün hayatı** biyografi türü ile işlenmiştir.

Tespit edilmiş olan bu konulardan başka 6. sınıf ders kitabında öğrencilerin ilgisini çekeceği düşünülen gelenek ve görenek ile ilgili kavramlar, demokratik düşünme, tarihsel konular, aile ve ev hayatı ilgili konular, arkadaşlık ilişkileri, hobiler, hayvan sevgisi konulu metinler yer almamaktadır.

Tablo 15: 7. Sınıf Düz Yazı Metinlerinin Konularına Göre Dağılımı

Konular	Metnin Adı	Metnin Türü
Aile ilişkileri	Beni Dinleyin	Mektup
Atatürk sevgisi	Ben Atatürk'ün Arkadaşım	Anı
Bilimsel-teknolojik gelişmeler	Tek Hapla Tedavi	Haber Yazısı
Doğa sevgisi	Kurşunlu Şelalesi	Gezi Yazısı
Dostluk	Dostluk Derken	Sohbet
Dostluk	Arkadaşım	Öykü
Eğitim	Hacivat ile Karagöz	Seyirlik Oyun
Eğitim	Kızımı da Götür	Röportaj
Hedef 7	Sanat ve Sanatçı	Makale
Hedef 8	Atatürk ve Bilim	Makale
Hedef 9	Ulusal Ahlak	Makale
Hedef 10	Ulusal Kültür	Makale
Hedef 11	Dilin Önemi	Makale
Hedef 12	Atatürk'ün Türk Tiyatrosuna Getirdiği	Fıkra
Kültürel değerler	Nasrettin Hoca	Biyografi
Kültürel değerler	Atasözleri ve Deyimler	Makale
Okumanın önemi	Okuma	Fıkra
Sosyal ilişkiler	Haşmet Gülkökan	Öykü
Sosyal kurallar	Kompozisyon	Deneme
Turizm	Türkiye'nin Turistik Değeri	Sohbet
Ulusal değerler; Bağımsızlık	Mustafa Kemal'in Askerleri	Öykü
Ulusal değerler; Bağımsızlık	Eski Çarıklar	Tiyatro
Ulusal değerler; Cumhuriyet	Cumhuriyet Ağacı	Deneme
Ulusal değerler; Cumhuriyet	Hükümet Şekli Cumhuriyet Olacaktır	Anı
Ulusal değerler; Vatan sevgisi	Yeşil Gece	Roman
Yardımlaşma	Munise'nin Kaçışı	Roman

Tablo 15'de **dostluk**, **sosyal ilişkiler** ve **ulusal değerler** ile ilgili konu ve kavramların öykü türü ile; **vatan sevgisi** ve **yardımlaşma** duygusu roman türü ile; **eğitim** ve **eğitimsizlik** kavramları seyirlik oyun türü ile, ulus bilincine yönelik **bağımsızlık** kavramı tiyatro ile; **Atatürk sevgisi** ve ulus bilincine yönelik **cumhuriyet** kavramı anı ile; doğaya duyulan **özlem** ve **sevgi** gezi yazısı ile; **kültürel değerler** biyografi türü ile, **ebeveyn ve çocuk ilişkileri** ise mektup türü ile işlenmiş olduğu görülmektedir.

Bilgi veren yazılarda ise, **Atatürk'ün fikir hayatı ve kişisel özellikleri** ile **kültürel öğeler** makale türü ile; **okuma** ve **Atatürk ve sanat** ile ilgili konu fıkra ile; **turizm** ve **dostluk ilişkilerine** yönelik kavramlar sohbet türü ile; ulusal değerlerden

biri olan **cumhuriyet** kavramı ve **sosyal düzene** yönelik kavramlar deneme türü ile; **bilimsel ve teknolojik gelişmelere** yönelik yenilikler haber yazısı ile; **eğitim** kavramı ise röportaj türü ile işlenmiştir.

Atatürkçülük ile ilgili konuların beşi makale türü, biri fıkra türü ile ele alınmıştır. Benzer konuların tek tür ile işlenmesi çocuklara, benzer konuların farklı anlatım özelliklerini görmelerine imkan tanımamaktadır. Bilimsel ve teknolojik gelişme ile ilgili konunun haber yazısı ile verilmesi güncellik ilkesine uymamaktadır. Ayrıca bu konulara karşın spor, hobiler, iş ve ticaret, cinsiyet eşitliği, sorumluluk bilinci, tarihsel konular açısından 7. sınıf ders kitabı yetersizdir.

Tablo 16: 8. Sınıf Düz Yazı Metinlerinin Konularına Göre Dağılımı

Konular	Metnin Adı	Metnin Türü
Adalet	Hınk Deyici	Fıkra
Ana dil bilinci	Dil ve Düşünce Birliği	Makale
Ana dil bilinci	Şöyle Falan Olmak	Eleştiri
Bilimsel-teknolojik gelişmeler	Thomas Edison	Biyografi
Bilimsel-teknolojik gelişmeler	Bilgisayarın Yetenekleri	Makale
Çevre bilinci	Başka Karadeniz Yok	Haber Yazısı
Çevre bilinci	Su	Röportaj
Doğa sevgisi	Abant Çağırıyor	Gezi Yazısı
Dostluk	Tasmalı Güvercin	Fabl
Eğitim	Bir Babanın Mektubu	Mektup
Hayvan sevgisi	Son Kuşlar	Öykü
Hedef 13	Büyük Nutuk	Makale
Hedef 14	Cumhuriyetin Onuncu Yıl Nutku'ndan	Söylev
Hedef 15	Atatürk ve Kurtdereli	Anı
Hedef 16	Atatürk'ün Kişisel Özellikleri	Makale
Hedef 18	Atatürk'ün Akılcılığa ve Bilime Verdiği Önem	Makale
Hedef 19	Atatürk'ün Milli Eğitim Konusundaki Görüşleri	Söylev
Hedef 19	Atatürk Diyor ki	Söylev
Hedef 20	Gençliğe Hitabe	Söylev
İletişim	Dinlemek Üzerine	Sohbet
Kültürel değerler	Nasrettin Hoca ve Günlük Yaşamımız	Konferans Metni
Okumanın önemi	Kitap Çağı Geçti Mi?	Fıkra
Sanatın önemi	İhtiyar Çilingir	Öykü
Saygı	Öğretmene Saygı	Anı
Ulusal değerler; Vatan sevgisi	Küçük Ağa	Roman
Ulusal değerler; Vatan sevgisi	Göç Destanı	Destan

Yardımlaşma	Bir Gemi	Tiyatro
Zamanı değerlendirme	Eğer Gençlik Bilseydi	Sohbet

Tablo 16’da **sanatın** önemi ve **hayvan ve doğa sevgisi** öykü türü ile; ulus bilincine yönelik **vatan sevgisi** roman ve destan türleri ile; **yardımlaşma** kavramı tiyatro türü ile; **Atatürk ve spora verdiği önem** ve **öğretmenlik mesleğinin kutsallığına duyulan saygı** kavramı, anı türü ile; bilimsel ve teknolojik açıdan gelişmelere imza atan **bilim adamları** biyografi türü ile işlenmiştir.

Bilgi veren yazı türlerinde ise, **ana dili** kavramı ve **ana dil bilincinin önemi**, **Atatürk’ün kişisel özellikleri ve eserleri** makale türü ile; **zamanı iyi değerlendirme** kavramı ve **iletişim** sohbet türü ile; **okumanın önemi** ve **hak, adalet** kavramları fıkra türü ile; **ana dil bilinci** eleştiri türü ile; **çevre bilinci, çevreye duyarlı olma** röportaj ve haber yazısı türleri ile; **ulusal birlik ve beraberlik** düşüncesi söylev türü ile; **kültürel değerler** konferans metni ile işlenmiştir.

8. sınıf ders kitabındaki metinlerde, öğrencilerinin ilgilerine hitap edeceği düşünülen, tarihsel konular aile ilişkileri ve ev hayatı, hobiler, iş ticaret konuları, sosyal ilişkileri içeren konular eksiktir.

4.3. Üçüncü Alt Amaca İlişkin Bulgular

Bu başlık altında metinlerin ait oldukları yazarları bakımından değerlendirilmiştir. Yabancı veya yerli yazarlardan alınan eser ya da yazılar çocuğun ulusal ve evrensel örneklerle karşılaşma durumlarını ortaya koyacaktır.

Tablo 17: 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Düz Yazı Metinlerinin Yazarlarına Göre Dağılımı

Metnin Yazarı	Metnin Adı
Abbas Sayar	Yılkı Atı
Ali Poyrazoğlu	Kitapların Kanatları
Aydın Su	Karagöz’le Hacivat
Ayhan Atakol	Huzur Ülkesi
Aziz Nesin	Zeynep’e Mektup
Aziz Nesin	Kır Koşusu
Doğan Cüceloğlu	İşitmek ve Dinlemek

Eflatun Cem Güney	Perili El
Enver Ziya Karal	Anılarda Atatürk
Erdal Atabek	Sevgi
Halide Edip Adıvar	Bayrağımızın Altında
Hasan Ali Yücel	Temizlik
İlbeyi Laçın	Atatürk'te İnsan ve Millet Sevgisi
İpek Ongun	Bir Günüm
Komisyon	Atatürk'te Okuma Tutkusu
Komisyon	Atatürk ve Sanat
Meydan Larousse	Atatürk'ün Yaşamı
Nurullah Ataç	Kitaba Hürmet
Oktay Akbal	Hiroşimalar Olmasın
Oktay Akbal	Yazar Olmak
Saint-Laurent	Konuşma ve Hoşgörü
Suna Tanaltay	Dostluk
Talip Apaydın	Küfeci
Ülker Köksal	Ormanın Bekçileri
Ziya Ünsel	Yolüstü

6. sınıf Türkçe ders kitabındaki düz yazı metinlerine bakıldığında 24 yerli, 1 yabancı yazara yer verilmiştir. Komisyonun hazırladığı 2, ansiklopediden alınan 1 metin vardır.

Tablo 18:7. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Düz Yazı Metinlerinin Yazarlarına Göre Dağılımı

Metnin Yazarı	Metnin Adı
Afet İnan	Atatürk ve Bilim
Ahmet Köklügiller	Atasözleri ve Deyimler
Akşam Gazetesi	Tek Hapla Tedavi
Atalay Yörükoğlu	Beni Dinleyin
Ayhan Atakol	Kurşunlu Şelalesi
Aziz Nesin	Nasrettin Hoca
Ceyhun Atuf Kansu	Cumhuriyet Ağacı
Erol Hızarcı	Arkadaşım
Hasan Olalı	Türkiye'nin Turistik Değeri
Hikmet Feridun Es	Kızımı da Götür
Komisyon	Ulusal Kültür
Komisyon	Sanat ve Sanatçı
Komisyon	Ulusal Ahlak
Komisyon	Dilin Önemi
Mahzar Müfit Kansu	Hükümet Şekli Cumhuriyet Olacaktır
Mehmed Kemal	Ben Atatürk'ün Arkadaşıyım
Mehmet Kaplan	Kompozisyon
Memduh Şevket Esendal	Haşmet Gülkokan
Metin And	Hacivat ile Karagöz

Oktay Akbal	Dostluk Derken
Orhan Hançerlioğlu	Mustafa Kemal'in Askerleri
Peyami Safa	Okuma
Reşat Nuri Güntekin	Yeşil Gece
Reşat Nuri Güntekin	Munise'nin Kaçışı
Seçil Akgün	Atatürk'ün Türk Tiyatrosuna Getirdiği
Yahya Akengin	Eski Çarıklar

7. sınıf Türkçe ders kitabında ise 26 düz yazı metni vardır. Tümü yerli yazarlara aittir. Komisyonun hazırladığı 4 metin, Akşam gazetesine ait 1 haber yazısı vardır.

Tablo 19: 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Düz Yazı Metinlerinin Yazarlarına Göre Dağılımı

Yazarın Adı	Metin Adı
A. H. Par-A. Önen	Atatürk'ün Milli Eğitim Konusundaki Görüşleri
Atatürk	Cumhuriyetin Onuncu Yıl Nutku'ndan
Atatürk	Atatürk Diyor ki
Atatürk	Gençliğe Hitabe
Bedri Rahmi Eyüboğlu	Abant Çağırıyor
Beydaba	Tasmalı Güvercin
Bilim ve Teknik Ans.	Bilgisayarın Yetenekleri
Edmondo De Amicis	Bir Babanın Mektubu
Feyza Hepçilingirler	Şöyle Falan Olmak
Haldun Taner	Dinlemek Üzerine
Hilmi Dilibal	Hınk Deyici
İlhan Selçuk	Kitap Çağı Geçti mi?
İlhan Tarsus	Bir Gemi
Kani Sarıgöllü	Atatürk ve Kurtdereli
Komisyon	Atatürk'ün Kişisel Özellikleri
Komisyon	Atatürk'ün Akılcılığa ve Bilime Verdiği Önem
Komisyon	Büyük Nutuk
Mehmet Rauf İnan	Öğretmene Saygı
Memduh Şevket Esendal	İhtiyar Çilingir
N. Sami Banarlı	Göç Destanı
Ömer Asım Aksoy	Dil ve Düşünce Birliği
Sait Faik Abasıyanık	Son Kuşlar
Şevket Rado	Eğer Gençlik Bilseydi
Şükrü Kurgan	Nasrettin Hoca ve Günlük Yaşantımız
Tarık Buğra	Küçük Ağa
Ulaş Özdemir	Başka Karadeniz Yok

Y. Resimli Bilgi Ans.	Thomas Edison
Yaşar Kemal	Su

8. sınıfa ait Türkçe ders kitabında 28 metinden, 26'sı yerli, 2'si yabancı yazara aittir. Komisyonun hazırladığı 3, ansiklopediden alınmış 2 metin vardır.

Yabancı yazarların ve her üç kitaptaki ortak yazarların dağılımı Tablo 20 ve Tablo 21'de gösterilmiştir.

Tablo 20: Yabancı Yazarlar:

Yazar	Çeviren	Metnin Adı	Yer Aldığı Kitap
Beydaba	Bilgi Verilmemiş	Tasmalı Güvercin	8. sınıf kitabı
Edmondo De Amicis	Bilgi Verilmemiş	Bir Babanın Mektubu	8. sınıf kitabı
Saint-Laurent	Cevdet Perin	Konuşma ve Hoşgörü	6. sınıf kitabı

6., 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında düz yazı metinleri göz önüne alındığında toplam 3 yabancı yazar tespit edilmiştir.

Tablo 21: Ortak yazarlar:

Yazar	Metnin Adı	Türü	Yer Aldığı Kitap
Ayhan Atakol	Kurşunlu Şelalesi	Gezi yazısı	6. sınıf kitabı
Ayhan Atakol	Huzur Ülkesi	Gezi yazısı	7. sınıf kitabı
Aziz Nesin	Zeynep'e Mektup	Mektup	6. sınıf kitabı
Aziz Nesin	Kır Koşusu	Anı	6. sınıf kitabı
Aziz Nesin	Nasrettin Hoca	Biyografi	7. sınıf kitabı
Memduh Şevket Esendal	Haşmet Gülkökan	Öykü	7. sınıf kitabı
Memduh Şevket Esendal	İhtiyar Çilingir	Öykü	8. sınıf kitabı
Oktay Akbal	Hiroşimalar Olmasın	Sohbet	6. sınıf kitabı
Oktay Akbal	Yazar Olmak	Anı	6. sınıf kitabı
Oktay Akbal	Dostluk Derken	Sohbet	7. sınıf kitabı
Reşat Nuri Güntekin	Yeşil Gece	Roman	7. sınıf kitabı
Reşat Nuri Güntekin	Munise'nin Kaçışı	Roman	7. sınıf kitabı

Tablo 21'e baktığımızda ortak olan yazarların genellikle aynı türde ürünler ders kitaplarına alınmıştır. Yerli yazarların Türk diline hakim olmalarının öğrencilerin dil becerilerini kazandırmada büyük rolü vardır. Fakat yabancı yazarlarla da farklı kültürlerin, yeni bakış açılarının kazandırılacağı düşüncesi göz ardı edilmeyebilir.

4.4.Dördüncü Alt Amaca İlişkin Bulgular

Bu başlık altında, ilköğretim 6., 7. ve 8. Türkçe ders kitaplarındaki düz yazı metinleri dil ve anlatım bakımından incelenmiş, metinlerin dil ve anlatım özellikleri belirlenmiş, bu dönem öğrencilerinin sözcük dağarcıklarını zenginleştirilmesi, ifade güçlerinin geliştirilmesi amaçlarına ulaşmada gerekli olan çocuğa görelilik ilkesine uygunluğu metinlerin dil ve anlatım özelliklerinden yola çıkılarak tespit edilmiştir. Bulgular her sınıf için ayrı ayrı gösterilmiştir.

4.4.1. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Düz Yazı Metinlerinde Dil ve Anlatıma İlişkin Bulgular

İnceleme sonucunda 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki düz yazı metinlerindeki eğitsel iletilere ilişkin bulgular metinlerin türleri doğrultusunda gösterilmiştir.

4.4.1.1. Kurgusal Türler

4.4.1.1.1. Masal:

“**Perili El**” adlı masal, Eflatun Cem Güney’in “Evvel Zaman İçinde” adlı eserinden kısaltılarak alınmıştır. Masalda, yabancı veya kullanımdan düşmüş sözcükler yoktur. Sözcük ve sözcük grubu bakımından 6. sınıf seviyesine uygundur. Sanatlı söyleyişler vardır ve seviyeye uygundur. Bu estetik ifadeler, öğrencilerin sözcük dağarcığının zenginleşmesi ve dilin incelikli kullanımının kazanılması açısından önemlidir.

Y. A. : “*Peri kızları dizim dizim dizilmişler **yamacına**.*” (s.95)

D. : “*A Gül Kız’ım, demiş ne diye gözlerini **sele veriyorsun!***” (s.95)

“***Demir bile paslanır işlemeye işlemeye.***” (s.95)

“*Bir var ki **ele güne** görünmeğe gelmez bunlar.*” (s.95)

“*Adamcağızın **gözü gönlü açılıp** baktıkça bakası gelmiş.*” (s.96)

“***İki cihanda yüzün ak olsun.***” (s.96)

“*Saadetleri **dillere destan olmuş.***” (s.96)

“*Onlar **ermiş muradına** biz çıkalım kerevetine.*” (s.96)

A. : “İşte o günden beri, güler yüz, **tatlı dil** ile gönül hoşluğu içinde yaşayıp, saadetleri dillere destan olmuş.” (s.96)

Yerel Söyleyiş: ‘gayrı’

Basit cümleler az, birleşik cümleler ağırlıktır fakat anlaşılabilirlik bakımından 6. sınıf seviyesine uygundur:

“Günün birinde hayırlı bir kısmet çıkmış da Gül Kız allı pullu gelin olmuş ancak Gül Kız lüstünde büyütüldüğü için ömründe ne ocak başı görmüş ne tandır aşlı...” (s. 95)

Masaldaki şiirsel, secili söyleyişler masalın anlatım yönünden akıcı olmasını sağlamıştır:

“Varlı vakitli bir evin, yarlı yakışıklı bir kızı varmış.” (s. 95)

“Ne elleri işe yarıyormuş ne parmakları dikişe...” (s. 95)

4.4.1.1.2. Öykü:

Küfeci adlı öyküde sözcük dağarcığını geliştirici dil kullanışları görülmektedir:

T. A. : “Omzunu kesen iplerden **sıyrılarak**, derin bir nefes aldı.” (s.47)

Y. A. : “Sürekli bir zil sesi onu bu düşüncelerinden **sıyırdı**.” (s.48)

Y. A. : “Kesenin **ağzını** iyice büzüp düğümledi.” (s.48)

D. : “O önde, hamal arkada yola koyuldular.” (s.47)

“Siyah saçları gözlerinin üstüne dökülmüş, kara kara parlayan **gözlerinin içi gülüyordu**.” (s.48)

Öyküde, sıfatlar bol kullanılmıştır. Özellikle, öykünün kahramanı Küfeci çocuğun fiziksel görünüşünün betimlenmesinde sıfatlara ve benzetmelere başvurulmuştur:

“Karşısında **inci dişleriyle** gülümseyen küfeci çocuğu görünce şaşırdı.” (s. 48)

Serim bölümü betimleyici anlatımla ortaya konmuşsa da metne öyküleyici anlatım hakimdir. Diyalogların sıklığı anlatımı hareketli kılar. Genel olarak ifadeler somuttur. Öyküdeki basit ruh tahlilleri 6. sınıf öğrencilerine uygundur. Dil ve anlatım özellikleri açısından çocuğa görelilik ilkesine uygundur.

Bayrağımızın Altında adlı öykü, sözcükler bakımından 6. sınıf düzeyine uygundur. Sözcük dağarcığını geliştirmeye yönelik olarak, sözcüğün temel anlamı dışında yan, mecaz ve deyim anlamları ile kullanışları vardır:

Y. A.: “Ortalık **ağarıyordu**.”(s.84)

M. A.: “-Bayrağımızı çok mu seversin nine?

.....

-Sevmek ne demek oğul? Ben elli senedir onu **kovalıyorum**.” (s. 85)

“Bunlardan evvelisi gün ümidimi kesince bir tek oğlumu aldım, size, bizim **bayrağa kaçtım**.” (s. 85)

“Her gün burada ölüverirsem **mezarım bandıra altında kalırsa** diye çıldırıyorum.” (s. 85)

“**Zafer yolunda** unutamayacağım yüzlerden biri Hatice Nine’nin yüzüdür.” ‘Zafer yolunda’ kelime grubu ile Milli Mücadele Dönemi anlatılmak istenmiştir. (s. 84)

D. : “Ama kıymetli bir kösele gibi buruşuk yüzünde, ihtiyar siyah gözlerinde **muradına ermiş** bir ruhun huzuru ve olgunluğu vardı.”(s.84)

“Bunlardan evvelisi gün **ümidini kesince** bir tek oğlumu aldım.” (s. 84)

“Dünyada oğlumdan başka **dikili ağacım** kalmadı.” (s. 85)

“Ayaklarım şişti, **dilim dışarı çıktı** ama onları buldum.” (s.85)

Fiziksel betimlemelerde benzetme sanatından yararlanılmıştır.

B. : “Ama **kıymetli bir kösele gibi buruşuk yüzünde**, ihtiyar gözlerinde **muradına ermiş** bir ruhun huzuru ve olgunluğu vardı.’ (s.84)

Güzel Adlandırma: “Tanrı emanetini istediği dakika alsın” (s.85)

E. : “Halk bir türlü **kabusun** geçtiğine inanamıyor, bir türlü uyuyamıyordu.” (s.84)

Yerel Söyleyiş: ‘**evvelisi gün**’(s.84)

“Bayrağımızın Altında” başlıklı öykü anı türüyle de benzerlik göstermektedir. Anlatım, okuyucuda gerçekten yaşanmış bir olay hissini uyandırır. Sanatlı söyleyişlere bakarak zengin bir anlatıma sahip olduğunu söyleyebiliriz. Vatan sevgisi ve bağımsızlık savaşı sade ve etkileyici bir dil ile anlatılmıştır. Yazar, öyküleyici anlatım biçimini kullanmıştır.

4.4.1.1.3. Roman:

Yılkı Atı adlı roman Abbas Sayar'ın bir eseri olup ders kitabına kısaltılarak alınmıştır. Metinde at ile ilgili birçok terim kullanılmıştır.

Te. A. : 'tırısa kalkma, dötrnala, kısırak, eyer, yular, gem, tımar olmak, doru, kişneme, tay, şahlanmak' (s. 50-51)

Yazar, -ders kitabına alınan bölüm göz önünde tutularak- eserinde dili incelikli kullanmış, birçok sanatlı ifadeye yer vermiştir.

M. A.: “Tayının soluğunu sağrısında duydu.” (s.51)

*D. : “O kış Üssünoğlu İbrahim de kendisine yıllardır hizmet eden, yarışlarda başarı kazanıp **yüzünü güldüren** atı Doru Kısırak'ı yaşlandığı için yılkılığa bırakır. (s.50)*

*“Ürkek heyecanlı taya İbrahim bindi. **Yola düştüler.**” (s.50)*

“Tam üstüne bastık.” (s.51)

“Elimizle koymuş gibi bulduk” (s.51)

*“Kısırak çılginca yavrusunu seviyor, **dünyayı gözü görmüyordu.**” (s.51)*

*“Sıkı tut, şahlanmasına **pabuç bırakma.**” (s.51)*

*B. : “Son tepenin aşımında **ova sofra gibi önlerine açıldı.**”*

*“Üç tepeyi, beş tepeyi ayaklarının gücünde, arkada bırakmalıydı. Ve öyle yaptı, **yel gibi gidiyordu.**”(s.51)*

*A. : “Kış yaramış, **kemikleri kaybolmuş.**” (s.51)*

Yerel Söyleyiş: ‘en tezinden, Üssünoğlu’

Cümlelere bakıldığında, sözcük sayısı ve anlaşılabilirlik bakımından 6. sınıf düzeyine uygundur. Basit cümlelerden kurulu olması anlatımı hareketli ve canlı kılmıştır:

“Mustafa usulcacık yanaştı. Elindeki yular ipini boynuna attı. Her şey oldu bitti sandılar. Kısırak hırsla bir kişneme attı, şahlandı...” (s.51)

Ayrıca anlatımı hareketli kılan sadece cümlelerin kısalığı değil, fiillerin bol kullanılışının da etkisi vardır. Cümlelerin yüklemeleri genellikle fiildir. Metinde, serim bölümü dışındaki bu hareketlilik, metindeki atların hızlanmasıyla hızlanır; yavaşlamasıyla durgunlaşır. Kısaca zaman zaman, fiillere göre anlatım hızlanır veya yavaşlar.

4.4.1.1.4. Tiyatro/Seyirlik Oyun:

Orman Bekçileri adlı tiyatro eseri hem türü itibariyle eğlendirici olması hem de dil ve anlatımdaki sadelik bakımından öğrencilerin ilgisini çekecek bir eserdir. Seçilen sözcükler, günlük dilde kullanılan sözcüklerdir. Öğrencilerin anlamakta güçlük çekecekleri sözcükler yoktur. Genel olarak metinde somut sözcüklerin kullanılmış olması, soyut işlemler dönemine yeni geçmiş olan 6. sınıf öğrencileri için bu tiyatro metninin kolay anlaşılabilir olmasını sağlamıştır. Sözcüklerin, temel anlamı dışında kullanılan anlamları da görülmektedir:

*Y. A.: “Siz ormanı bırakın da kendinizi **düşünün.**” (s. 61)*

*D. : “**Gözleri parlayarak** kendi kendine...” (s. 60)*

*“Hiç unutmam bir keresinde bir köyde kendisine karşı gelenlerin evini **ateşe vermişti.**” (s. 61)*

*“Herkes kendi **başının çaresine baksın.**” (s. 61)*

Basit cümleler ağırlıkta olup, anlaşılabilir ve kısadır:

“Köye de kötülük edecek. Görürsünüz.”, “Benim çoğum yok ki...”

“Mavi çamı kesen onlar. Bizimle alay ediyorlar üstelik.” (s.61)

Konunun bir orman köyünde geçmesi, kahramanların köylü halk olması yazarın dil ve anlatımının sadeliğinin en önemli sebebidir. Buna karşı yerel söyleyişlerin kullanılmaması, çocuğa görelilik ilkesine uygunluk ölçüsüdür. Anlatım hem yazarının üslubuna hem de tiyatro türünün diyaloglardan kurulu olmasına bağlı olarak akıcıdır. Tiyatro eserlerinde jest ve mimiklerin parantez içinde açıklanması, okuyucu için oyundaki kişilerin duygusal durumlarını kavramada ip ucu olur.

Karagöz’le Hacivat mizah unsuru ses ve söz üzerinedir. Karşılıklı söz oyunları, sanatlı söyleyişler, atışmalar, sözcük dağarcığının geliştirilmesi yönüyle düşünüldüğünde önde gelen eserlerimizdendir. Metin deyimler ve benzetmeler bakımından zengindir:

*D. : “**Güle güle giy başında paralansın.**” (s.66)*

*“Yorgunluk atmak için **Karagöz’üme uğrayayım dedim.**” (s.66)*

*“**İçinden hiç eksik olmayınız.**” (s.66)*

*“**Eksik olma Karagöz’üm.**” (s.66)*

Sanatlı ifadelerden en çok benzetmeye rastlanır:

B. : “Amanın ense köküm, sigara tablası gibi kulaklarım.”(s.65)

“Kasırgaya tutulmuş şemsiye gibi ters döndüm.”(s.65)

“Seni gidi iki tarafı birbirine uygun, orta yeri yamru yumru idare fitili kıyafetli herif!” (s.65)

“İki tarafından derileri patlamış davul suratlı adam.” (s.65)

Cümleler basit yapıları olduğundan ve sözcük sayısı bakımından uzun olmadığı için metin hem çocuğa görelilik ilkesine uygundur hem de anlatım açısından akıcılık özelliğine sahiptir:

“Servinin tepesine bin de kuş avla” (s.65), “Güle güle yak. Otur da külün bak.” (s.66)

Metin, türü itibariyle bu dönem çocukları için uygundur. Gölge oyununun, diyaloglardan oluşması anlatılmak istenenlerin daha kolay anlaşılmasına, dramatize edilmesine, mizah unsurlarının varlığı ile mizahi duygunun gelişmesine yardımcı olacaktır.

Kitapların Kanatları adlı metin sözcük dağarcığını geliştirmesi bakımından yetersizdir. 6. sınıf düzeyinin altında olup, ilköğretim 4-5. sınıflar için daha uygundur.

D. : “Birdenbire kayboldun ortalıktan kızım.” (s.107)

A.: “Adalı dostumuzu getir şimdi de...” (s.108)

Benzetme oldukça basit ve yüzeysel olup, estetik değildir. Tüm metinde tespit edilen benzetmeler, aynı sayılabilecek kadar benzemektedir. Anne karakteri anlatacaklarını benzetmelerle aktarmaktadır. Fakat benzetmelerde karmaşıklık vardır:

B.: “Senin kanatların gözlerinde; zihninin de okuduğun kitaplardır kızım... Okumak sihirli bir haliye benzer... Senin sihirli halin hayal gücündür kızım.” (s.107)

Metin çocuğa görelilik ilkesine uymamaktadır. Sözcükler bakımından anlaşılır olsa da anlatımda yapaylığa düşülmüştür. İletilmek istenenlerin her kahraman tarafından sıkça tekrarlanması, dikkatleri nasıl anlatıldığına değil, neyin anlatıldığına çeker.

4.4.1.2. Gerçek Yaşamdan Kaynaklanan Yazılar

4.4.1.2.1. Anı:

“**Yazar Olmak**” başlıklı metin günlük dilde kullanılan, 6. sınıf öğrencilerinin kolay anlayabileceği türden sözcükler kullanılmıştır. Sanatlı söyleyişler sınıf düzeyine uygundur:

*D. : “Arkadaşlar **kulak kesilmiş**.” (s.27)*

*B. : “Heyecan mı, zamanın **silindiri mi**, ezdi götürdü böyle anıları.” (s.27)*

Yazar başından geçen bu anıyı öyküleyici bir anlatım tarzını kullanarak anlatmıştır. Diyaloglar, iç içe bileşik cümleler aracılığıyla verilmiştir. Böylelikle anlatım tekdüzelikten kurtarıp, ona hareket katmıştır. Sanatlı söyleyişler yerine, sade ve yalın bir ifade vardır. Yazar, yazısında çocukluk günlerinden kalan bu anıyı çocuk duyarlığını yakalayarak ifade etmeyi başarmıştır. Dil ve anlatım bakımından bu metin çocuğa göredir.

Kır Koşusu başlık metin aslından kısaltılarak alınmıştır. Sözcük bakımından 6. sınıf öğrencisinin anlayabileceği ölçüdedir. Yabancı kökenli ya da günlük kullanımda olmayan sözcükler yoktur. Deyimler görülmektedir.

*D. : “Bursa asfaltında **göz göze gelince** birden **ters yüzü dönüp** giden Şazi’nin arkasından seslendim.” (s. 136)*

Metinde zarfların sıkça kullanımı dikkati çeker:

*“Cebimdeki yirmi beş lira **bir hafta** dayandı” (s. 136) -zaman zarfı-*

*“**Bugün** Şazi’yi gördüm.” (s. 136) –zaman zarfı-*

*“**Dışarı** çıksam.” (s. 136) –yer, yön zarfı-*

*“Bu soğukta **nasıl** karnımı doyursam.” (s. 136) –soru zarfı-*

*“Kendimizi **biraz** sıkalım.” (s. 136) –azlık çokluk zarfı-*

*“İnsanlar **hızlı hızlı** yürüyorlar.” (s. 136) –durum zarfı-*

Basit yapılı, fiil cümleleri ağırlıklı olmasıyla canlı ve hareketli anlatım sağlanmış. Serim ve çözüm bölümü durgun, düğüm bölümünde ise kahraman ile arkadaşı arasında geçen kovalamacaya uygun olarak anlatım hareketlenmiştir.

Sözcüklerin seçimi, cümlelerin kısalığı, söz sanatlarına gereğinden fazla yer verilmeyişi anlatımı, yalın ve akıcı kılmıştır. Bu metin dil ve anlatım bakımından çocuğa göredir.

Anılarda Atatürk başlıklı metinde iki anı iç içe anlatılmıştır. Metin aslından sadeleştirilerek alınmıştır. Birkaçı dışında sözcükler, 6. sınıf öğrencilerinin düzeyine uygun hale getirilmiştir. Bunlar da Türkçe karşılıkları olan yabancı kökenli sözcükler olsa da günlük dilde kullanılmaktadırlar:

“merhum, inkılap, tezahürat, istirahat, mütevazı”

Estetik ifadeler, sanatlı söyleyişler 6. sınıf düzeyine uygundur:

M. A. : “Anıtkabir’de rahat uyu.” (s. 140)

B. : “Atatürk’ümüze ait beyaz tren küçük, Anadolu kasabasının mütevazı istasyonundan sülün gibi halkın çılgınca tezahüratı arasında geldi.” (s.140)

“Biz senin eserlerinin ve bize emanet ettiğin cumhuriyetin sadık bekçileriyiz.” (s.141)

E. : “Göz pınarlarından süzülen inci taneleri, bembeyaz sakallarını, yüzlerini ıslatır.” (s.140)

A.: “Onu yakından görememenin derin üzüntüsünü hissediyorduk.” (s.140)

Metinde birleşik yapıli cümleler ağırlıklıdır. Birkaç cümle anlaşılabilirlik bakımından sınıf düzeyinin üzerindedir:

“Kasabamızdaki havanın değişmesinden, herkesin sağa sola koşuşmasından olağanüstü bir durum olduğunu anlayarak sebebini araştırdım ve gördüm ki Atatürk’ümüz kasabamızdan trenle geçeceklermiş.” (s. 140)

Anlatım bakımından yalın ve akıcıdır. Yazar anısını anlatırken diyaloglar aracılığıyla kişiler arasındaki konuşmaları aktarmış, yazıyı sıkıcılıktan kurtarmıştır.

4.4.1.2.2. Gezi Yazısı:

Huzur Ülkesi gezilen bir mekanın doğal ve tarihi güzelliklerin anlatıldığı bir yazıdır. Yazıda terimlerin kullanıldığı görülmektedir. Gezilen ve görülen yerlerin coğrafi terimlerinin öğretilmesi bakımından yerinde bir tercihtir:

T. A.: “*koy, kıyı, liman, dağ, tepe, ada, yarımada*”

Özel isimler kullanılmış, yabancı kökenli isimlerin Türkçe karşılıkları parantez ile belirtilmiştir:

“*Gümüşlük Koyu, Bodrum, Tavşan Adası, Myndos, Kral Mousolos*”

Deyimler vardır:

D. : “**Yolunuz** Bodrum’a veya yöresine **düşerse** Gümüşlük’e uğramayı unutmayın.” (s.34)

Sözcüklerin mecaz anlamlarının kullanılması, sözcükler arası aktarmaların yapılması ifadeleri estetik hale getirmiştir:

M. A.: “*Tepedeki eski yel değirmenlerine **merhaba dediğinizde** eşsiz manzaralı Gümüşlük Koyu’na rastlıyorsunuz.*” (s.33)

A. : “*Buranın içinizdeki o **huzur ülkesi** olduğunu duyumsarsınız.*” (s.33)

Betimleyici anlatım biçimi kullanılmıştır; betimlemeler kuvvetlidir. Gezi yazılarında betimlemelerin ön planda olması sıfatların bolca kullanımına neden olur: ‘küçük bir yarım ada, eski yel değirmenleri, berrak deniz, küçük plaj, sessiz, sakin, doyumsuz manzaralı liman köyü’. Yazarın anlatımı oldukça sade ve canlıdır.

Yolüstü adlı metinde çocukların birkaç sözcük dışında anlamını bilmediği sözcük yoktur: ‘regülatör, bük, siluet, şose’. Estetik ifadeler vardır.

M. A.: “*Bir ara Malatya-Adana **demir yolu** hemen yanımıza geldi.*” (s.69)

B.: “*Yamaçlar, kuytu vadiler, akşam karanlığına gömülürken dağlar başında **güneş bir taçtır.***” (s. 70)

“*Yolun da yolculuğun da tadı gizli **kaynaklarından** dökülüp gönlümüzün her yanına yayılıyor.*” (s. 70)

A: “*Boğaziçi **sırtlarında.***” (s. 69)

“*Polat Dağları’nın **eteklerinde.***” (s .69)

“*Kenarlarında yaban otları **bitmiş.***” (s. 69)

Yazar, betimleyici anlatım biçimini kullanmıştır. Sıfatlar bol kullanılmıştır. Gezilen yerler öğrencinin zihninde somutlaşacak kadar etkili betimlemeler vardır:

“*Uzakta mor dağlar. O, şiirlerde okuduğumuz mor dağlar. Henüz güneş gören doruklar parıl parıl, ateş ateş; erimiş maden ışığı gibi gözü alıyor. Yamaçlar, kuytu vadiler, akşam karanlığına gömülürken dağlar başında*

güneş bir taçtır. Vakit geçer, lacivert gökte dağlar kara bir siluettir artık.” (s.70)

4.4.1.2.3.Mektup:

Zeynep’e Mektup adlı metinde yabancı ya da kullanımdan düşmüş sözcükler yer verilmemiştir. Soyut sözcükler yoktur.

Birleşik yapıli cümleler ağırlıklı olmasına rağmen 6.sınıf düzeyinin anlamakta güçlük çekeceği kadar karmaşık ve sözcük sayısı bakımından uzun değildir.

“Bir çocuk romanı yarışması açıldığını daha yeni öğrendim.” (s. 99)

“Düşüncemi uygun bulursan, sendeki mektuplarımı bana hemen uçak postasıyla gönder.” (s. 99)

Yazarın dili ve anlatımı oldukça sadedir ve açıktır. Ara sıra soru cümleleriyle anlatımı hareketlendirip, merak unsurunu ön plana almıştır. Yazar çocuk duyarlılığını yakalayabilmiştir:

“Yarışmaya gidelim dersin sakın bunu kimseye söyleme e mi?

Kazanırsak evdekilere sürpriz yapmış oluruz. Kazanamazsak, yarışmaya katıldığımızı söylemeyiz, ikimizin arasında kalır.” (s. 100)

4.4.1.2.4. Biyografi:

Atatürk’ün Yaşamı başlıklı metin ansiklopedi maddesinden kısaltılarak alınmıştır. Bilgilendirme amaçlı bir metin olduğundan söz sanatlarına fazlaca yer verilmemiştir. 6.sınıf öğrencilerine daha zengin bir anlatımla aktarma yoluna gidilebilir

*Y. A. : “Şemsi Efendi Okulu’nda okurken babasını **kaybetti**.” (s. 38)*

*“1905 yılında bu akademiden kurmay yüzbaşı olarak **çıktı**.” (s. 38)*

*D. : “Bu ulus için canını **hiçe sayıp** bütün yaşamı boyunca mücadele etti.” (s. 38)*

4.4.1.2.5. Günlük:

Bir Günüm adlı günlük, bir grup orta okul öğrencisinin Antalya dolaylarında yaptıkları gezinin bir günlük kısmının anlatıldığı bir yazıdır. Sözcükler ve sözcük

grupları öğrencilerin anlayabileceği seviyededir. Sözcüklerin temel anlamı dışında kullanışlara da rastlanmaktadır. Metinde geçen deyimler ise günlük dilde sıkça kullanılmaktadırlar.

*Y. A. : “Her yerden müzik sesi **yükseliyordu**.” (s. 143)*

*D. : “Birtakım adamlar gemi turlarına müşterilerini toplamak için **avaz avaz bağıyorlardı**.” (s. 143)*

*“Yine bir ören yeri Nami’nin **sabrını taşırması** anlaşılan.” (s. 143)*

Yazıda arkadaş grubunun birbirleriyle olan konuşmalarından, hoşlandıklarını ya da hoşlanmadıklarını dile getirişlerinden yola çıkarak eserde çocuksu duyarlığın yakalanmış olduğunu söyleyebiliriz.

Anlatım doğal ve içtendir. Gezme, görme merakını uyandıracak türden kuvvetli betimlemeler yapılmıştır:

“Deniz kenarına indik, yine çok sayıda restoran, kafe yan yanaydı. Limanda gezi tekneleri bayraklarıyla cıvı cıvıldır. Birtakım adamlar gemi turlarına müşteri toplamak için avaz avaz bağıyorlardı.” (s. 143)

4.4.1.3. Bilgilendirici Yazılar

4.4.1.3.1. Makale:

Atatürk’te Okuma Tutkusu başlıklı metin bu dönem öğrencilerin rahatlıkla anlayabileceği sözcüklerle yazılmıştır. Bilgi veren bir metin olmasının yanında dilin incelikli kullanımına da rastlanılmaktadır.

*D. : “Okuma alışkanlığını çocukken kazanan Atatürk, boş zamanlarında **elinden** tarihle ilgili kitapları **düşürmemiştir**.” (s. 24)*

*B. : “O, okuduğu kitaplardan edindiği **bilgiler ışığında** Türk toplumunu, Türkiye Cumhuriyeti’ne ulaştırmıştır.” (s. 24)*

*“Akıl ve **bilimi** düşünce yaşamında **rehber** edinmiştir.” (s. 24)*

Birleşik cümleler ağırlıklı olup sözcük sayısı bakımından uzundur:

“Atatürk, her büyük girişiminde o konuyla ilgili eserleri okumuş, araştırmacı titizliği ile konuyu incelemiş daha sonra ilgili konu üzerinde tartışmalar açmıştır.” (s. 24)

Metnin anlatımı sade ve açıktır. Fakat anlatımda bütünlük ve planlılık gelişme bölümünden sonuç bölümüne geçiş yapılırken bozulmuş, cümlelerdeki bağlantı kopmuştur. Atatürk'teki okuma tutkusundan bahsedilirken aniden akıl ve bilimin önemine değinilmiştir.

“... Okuma alışkanlığını çocukken kazanan Atatürk boş zamanlarında elinden tarihle ilgili kitapları düşürmemiştir.” (s. 24)

“Hayatta en hakiki mürşit ilimdir.” diyen Atatürk, akıl ve bilimi düşünce yaşamında rehber edinmiştir. Onda okuma bir tutkuya dönüşmüştür.”(s.24)

Atatürk ve Sanat adlı makale, bir önceki makalede gibi günlük dilde kullanılan kolay anlaşılabilir sözcükler ile yazılmıştır. Sözcüklerin temel anlamı dışında farklı kullanışları da görülmektedir:

***Y. A.:** “Çağdaş Türk sanatının oluşması için güzel sanatların tüm dallarında gelişme sağlanması gerektiğini ileri sürmüştür.” (s. 111)*

***M. A. :** “Yüksek bir insan toplumu olan Türk ulusunun tarihi bir özelliği de güzel sanatları sevmek ve onda yükselmektir.” (s. 111)*

“Sanatsız kalan bir ulusunun hayat damarlarından biri kopmuş demektir.” (s. 111)

Birleşik cümlelerden oluşan bu metinde, basit yapılu cümleye rastlanmamaktadır. Birleşik cümleler ve bu cümlelerde “yaşamsal değer, modern teknik içinde yükseltmek” gibi soyut ifadelerin bulunması, metni 6. sınıf seviyesindeki öğrencinin anlamasını zorlaştırabilir.

Fikirler, kanıtlayıcı anlatım biçimiyle ifade edilmiştir. Atatürk'ten alıntılar yapılarak, yazarın anlatmak istedikleri desteklenmiştir. Yapılan her iki alıntı da cümle kuruluşu ve estetik değer bakımından güçlüdür.

Atatürk'te İnsan ve Millet Sevgisi başlıklı metin ders kitabına sadeleştirilerek alınmıştır. Sadeleştirilmesine rağmen, sözcükler açısından 6. sınıf öğrencisinin düzeyinin üzerindedir. Kullanılan sözcüklerin birçoğu Arapça kökenli olup, soyuttur: “manevi, müspet, meziyet, vasf, mevcudiyet, kabiliyet”. Bilgilendirici metin olması sebebiyle estetik söyleyişlere sık rastlanmamaktadır.

*M. A. : “Türk milletinin asaletinden doğan ve benim vicdanımı dolduran **yüksek** ve manevi bir kuvvet vardı.” (s. 130)*

Metinde özlü sözlere yer verilmiş anlatılmak istenenler formülize edilmiştir:

“Türk; övün, çalış, güven!” (s. 130)

Yazarın anlatımı oldukça açık ve anlaşılırdır. Bilgilendirici türde bir metin olduğunda didaktizm üsluba hakimdir. Yazar fikirlerini alıntılar ile desteklemiştir. Alıntıların yapılması ve gereksiz ayrıntılara yer verilmemesi anlatımın özlü olmasını sağlamıştır.

4.4.1.3.2. Deneme:

İşitmek ve Dinlemek adlı metinde anlaşılması güç, kullanımdan düşmüş sözcük ve sözcük gruplarına yer verilmemiştir. Sözcüklerin temel anlamı dışında kullanımlar vardır.

*Y. A.: “İçimden karşımdakini **sarsmak**, onun ilgisini çekmek gelir.” (s.16)*

*M. A.: “Ama **kendi dünyalarımızın içinden çıkıp** birbirimizle ilgilenememiştik.” (s. 16)*

Metinde genel olarak birleşik cümle kullanılmıştır. Cümleler sözcük sayısı bakımından 6. sınıf seviyesinin üzerindedir. 25-30 sözcükten oluşan cümleler vardır:

“Başarılı bir iletişim açısından gerekli olan ‘anlayabilmek için dinleme’, bu durumda kişinin kendisini eğitmesine kalmakta ve bazı kişilerde doğal olan bu nitelik, pek çoğumuz için gerçekten bir eğitim gerektirmektedir.” (s. 163)

Soyut ifadelerin olmasına rağmen yazar örnek olay vererek, anlatmak istediklerini somutlaştırmıştır. Yazar, deneme türünün de bir özelliği olarak, düşüncelerini içten ve özgürce dile getirmiştir. Anlatımda akıcılığı zedeleyecek ifadeler yoktur. Söz sanatlarından yararlanılmamış olmasına dayanarak, yazının sade bir anlatımı olduğunu söyleyebiliriz.

Kitaba Hürmet adlı metin sözcük ve sözcük grupları bakımından 6. sınıf öğrencilerine uygunluk gösterir. Yan ve mecaz anlamalı kullanılışlar vardır:

Y. A.: “Çok okuyan, öykü ve romanlarla geçen saatlerin **kaybolmadığına** inanan insan, ömründe asla yalnız kalmaz.” (s. 121)

M. A.: “Sizi bir **kitap dostu** olmaya davet ediyorum.” (s. 121)

Cümleler açısından bakıldığında, yapı bakımından birleşik cümlelerin ağırlıklı olduğu tespit edilmiştir. Anlamlarına göre soru cümlelerinin de sıklığı dikkat çekicidir. Yazar metne soru cümlesiyle başlar. Böylece okurun dikkati konu üzerinde toplanacaktır.

Metinde somut ifadelerin kullanılmış olması, çocuğun anlama düzeyine uygundur. Fikirler mantıksal bir sıralama izlemiş, fikirler arasında kopukluğun olmamasına dikkat edilmiştir.

Sevgi başlıklı metin, sözcük seçimi bakımından 6. sınıf öğrencisinin anlamakta güçlük çekmeyeceği türdendir. Yabancı kökenli sözcükler yerine öz Türkçe sözcükler kullanılmıştır. Öz Türkçe olmasına rağmen çocukların günlük konuşmalarında yer almayan “yılgın, varsıl, yeti” gibi sözcükler vardır. metinde tekrarların sık kullanılması dil ve anlatıma zenginlik katmıştır:

“Sevgi insana güç verir, cesaret verir, hayata katılma isteği verir, üretme isteği verir.” (s.124)

“Kitapları seversiniz, hayvanları seversiniz, insanları seversiniz , ağaçları seversiniz.” (s.124)

“Sevgiyle yaşamamanın, sevgiyle çalışmanın, sevgiyle üretmenin, sevgiyle yaratmanın gücünü anlayabilseydik.” (s.124)

Dil ve anlatımı orijinal kılan başka bir özellik ise metinde baskın olarak kullanılan “sevgi” sözcüğüdür. Başlıktan itibaren metin boyunca özne, yüklem, zarf tümleci ve nesne göreviyle karşımıza çıkar. Aynı sözcüğün farklı görevlerde kullanılmış olması, öğrenciye cümlelerin öğelerini kavratılmasında yararlı bir örnek olacaktır.

Özne: “Sevgi, yaratmanın gücü.” (s.124)

Zarf Tümleci: “Sevgiyle yaratmanın gücünü anlayabilseydik.” (s.124)

Nesne: “Bencil insanda sevgiyi görmedim.” (s. 124)

Temel anlamı dışında kullanılmış sözcükler vardır.

M. A.: “Sevgi sizi **büyütür**.” (s. 124)

Metin genel olarak basit yapıli cümlelerle kuruludur. Bununla beraber cümlelerin anlaşılır ve açık olması deneme türünün de bir özelliğidir. Ancak genel dil

kullanımının dışında deneme türünün imkanları içerisinde kurulmuş cümle yapıları da görülmektedir:

“Sevgi belki de insan duygularının en güzeli. İnsana en yakışanı.”(s.124)

Metnin anlatımı yalındır. Gereksiz sözcük ve cümlelere, gereksiz ayrıntılara yer verilmemiştir. Yazar fikir, duygu ve dileklerini içten ifadelerle aktarmıştır. Fakat de bağlacının yanlış kullanımından doğan bir anlatım bozukluğuna rastlanmaktadır :

“Bu duygumuz daha da gelişse de “sevgi dolu bir toplum” da; “sevgi dolu bir dünya” da yaşayabilsek.” (s. 124)

4.4.1.3.3. Fıkra:

Temizlik başlıklı fıkra, öğrencilerin düzeyine uygun sözcükler ile oluşturulmuştur.

*Y. A.: “Denizi kirletmemek duygusuna **yükselmek** için yurdun her köşesini kendi evi gibi benimsemek gerekir.” (s. 57)*

Cümleler açısından bakıldığında, birleşik cümlelerin fazla ve sözcük sayısı bakımından uzun olduğunu söyleyebiliriz:

“Ailenin küçük çocuğuna tatlı bir sürpriz yapmak için evliden alıp cebine koyduğu çikolatadan bir paket çıkarıyor, kağıtları soyuyor, çikolatasını çocuğa uzattıktan sonra kağıtlarını da buruşturup denize fırlatıyor.” (s.57)

Anlatım açısından yazar, hem öyküsünü hem de fikirlerini yalın net bir ifade ile sunmuştur. Yazarın örnekleyici anlatım biçimini kullanması verilmek istenen fikirlerin somut olarak göz önüne serilmesini sağlamaktadır.

4.4.1.3.4. Sohbet:

Hiroşimalar Olmasın başlıklı sohbet türü metin, seçilen sözcükler ve sözcük grupları 6. sınıf öğrencilerinin yaşantılarına uygundur.

*D.: “İnsanoğlunun acılarından, kanlı çarpışmalardan hiçbir **ders almadığını** göstermiyor mu?” (s. 9)*

Metinde yapı bakımından basit cümlelerin ağırlıklı olması anlamayı kolaylaştıracak bir özelliktir. Bununla birlikte kurallı cümleler yerine devrik ve eksilteli cümleler dikkati çeker.

“Sanıldı ki insanlık bir ders alacak Hiroşima’dan, savaştan...” (s. 9)

“Kırk beş saniyelik bir zaman parçası.”, “Yüz bin de yaralı.” (s. 9)

Ayrıca, sonuç bölümünde kullanılan soru cümleleri, giriş bölümünden beri hissedilen coşkuyu artırır:

“Boşuna mı bunca çaba, bunca kitap, bunca barış çılgılığı?” (s. 9)

Yazarın savaş konusundaki umutsuzluğu, anlatımında hissedilmektedir. Yazarın okurla hislerini ve düşüncelerin paylaşıyor olması, doğrudan bilgilendirme amacı taşımaması, yazarın dertleşiyormuş gibi ifade etmesi, bu dönem öğrencilerinin hoşuna gidecek bir yaklaşımdır. Bilgilendirici bir tür olmasına rağmen, didaktizm belirgin değildir.

Dostluk, doğal bir dille, günlük dildeki sözcüklerle, yabancı sözcüklere başvurulmadan yazılmış bir sohbet yazısıdır. Sözcüklerin temel anlamları dışında kullanılışları görülmektedir:

D. : “Yine de her şeyden önce kendisine güvenmeli insan; sorunları büyütmeden, abartmadan, gerçek boyutları içinde çözmeye çalışmalı, yere sağlam basmalı, paniğe kapılmamalı.” (s. 91)

““Bunu senin için yaptım.” demeden yapıyor, içtenlikle; yaptığını başınıza kakmıyor.” (s. 91)

*Atasözü: “Yine atalarımız “**Düşenin dostu olmaz.**” demişlerdir.” (s. 91)*

*A. : “ “Felaketiniz dostlarınızı sizden uzaklaştırır.” diye **acı bir söz vardır.**” (s.91)*

“En kara gününüzde üzüntülerinizi paylaşan kimse, bu sözlerin çok ötesinde kalır.” (s.91)

*“Bu dostların **sıcak davranışları** karşısında tepeden tırnağa ısınıyor.” (s.91)*

Metinde birleşik cümleler fazla olup, sözcük sayısı bakımından sınıf seviyesinin üzerinde uzun cümleler vardır:

“Çağımızın en büyük bunalımı olan yalnızlıkla baş başa kalmanın ürpertisindeki insan, bu dostların sıcak davranışları karşısında tepeden

tırnağa ısınıyor, ısıyor, aydınlanıyor sanki; bir soranı, arayanı, yakını olmanın güvencesini duyuyor iliklerinde.” (s. 91)

Yazar, düşüncelerini ve duygularını samimi bir üslupla dile getirmiştir. Cümlelerin çok uzun olması anlatımdaki açıklığı olumsuz yönde etkilemiştir.

Konuşma ve Hoşgörü, Fransızca’dan çevrilmiş bir sohbet metni olup sözcükler açısından 6. sınıf öğrencilerin uygun olduğu söylenebilir.

*D. : “Bize bunları söyleyen hiç **kafa yormadı mı** acaba? (s. 127)*

Metinde birleşik, sıralı, bağlı yapıda cümleler, basit cümlelerden fazla kullanılmış olsa da anlaşılması zor cümleler yoktur.

Yazar metni konuşma havası içerisinde yazmıştır. Tanımlayıcı anlatım biçimiyle konuşmaya girmiştir. “Hoşgörülü olmak nedir?” sorusuna cevap niteliğinde giriş yapmıştır. Daha sonra sorular sorarak, okuyucuyu düşündürmüş ve böylece esas noktaya dikkat çekmiştir. Yazar fikirlerini içtenlikle, dolaylı yollara sapılmadan, direkt olarak verilmiştir. Çelişkili fikirler, ve gereksiz ayrıntılar yoktur. İki cümlede anlatım bozukluğu vardır.

*“**Başkasının söyledikleri** sözlerde doğru olan tarafları kabul etmek konusunda zorluk çekmeyeceksiniz.” (s. 127)*

*“Birtakım **peşin yargılara**, kişisel düşüncelere kapılarak, artık başkalarını kızdırmayacaksınız.” (s. 127)*

4.4.2. 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Düz Yazı Metinlerinde Dil ve Anlatıma İlişkin Bulgular

İnceleme sonucunda 7. sınıf Türkçe ders kitabındaki düz yazı metnindeki eğitsel iletilere ilişkin bulgular metinlerin türleri doğrultusunda gösterilmiştir.

4.4.2.1. Kurgusal Türler

4.4.2.1.1. Öykü:

Arkadaşım adlı öyküde yabancı veya kullanımdan düşmüş sözcüklere yer verilmemiş olması, dili bakımından bu dönem öğrencilere uygun olmasını sağlamıştır. Sanatlı ve estetik ifadeler vardır:

Y. A. : “Çocukluğun ateşli hastalıklarından kızamığa **yakalanmışım**.”
(s. 53)

M. A. : “Babam kızamık geçirip geçirmediğini anımsamadığı için uzak duruyordu benden. **Aramızda kızıl benekler vardı.**” (s. 53)

D. : “Bazen sevgi insanı **şaşkına çeviriyor. Elini ayağına dolaştırıyor.**”
(s.53)

Öyküde yapı bakımından birleşik cümleler ağırlıktadır. Cümleler sözcük sayısı bakımından uzun değildir. Yazar öyküde çocuksu duyarlılığı dil ve anlatım yönüyle yakalamıştır. Yapmacık duygular ve ifadeler yoktur. Öyküleyici anlatım biçimi kullanılmıştır.

Mustafa Kemal’in Askerleri, adlı metin sözcükler bakımından 7. sınıf dönemdeki çocukların yaşantılarına uygundur. Sözcüklerin temel anlamı dışında kullanılışlarına rastlanmaktadır.

Y. A. : “Beyoğlu’nda Rumeli Hanı’nın caddeye **bakan** bir dairesinde otururduk.” (s. 80)

“Sultanahmet Meydanı’na **bakan** evlerden birinde bir oda kiraladım.”
(s.81)

B.: “Annemle beraber avizeden dökülen **ışık yağmurundan** kamaşan gözlerimizle kapıya baktık.”

A.: “Babam **elektriği** eliyle kapadı.” (s.81)

Cümleleri bakımından incelendiğinde basit ve birleşik yapı ve çeşitlerindeki cümlelerden oluştuğu görülmektedir. Basit yapı cümleler oldukça kısa, birleşik yapı cümleler ise anlaşılması güç ve oldukça uzundur:

“Ordu gelecek... Anadolu’dan Mustafa Kemal’in askerleri geliyor yarın...” (s. 81)

“Bunu söyleyen beyaz sakallı, gözlüklü, sırtındaki hafif kamburu daha kolay taşıyabilmek istermişçesine bastonuna dayanarak yürüyen ve her haliyle etrafındaki iki kız çocuğuna korku değil de sokulmak gittikçe daha fazla sokulmak duygusunu aşılayan sevimli bir ihtiyardı.” (s. 80)

Öyküde betimlemeler kuvvetli, sıfatlar boldur. Anlatım akıcıdır, diyaloglara yer verilmiştir.

Haşmet Gülkokan adlı metin gündelik yaşamdan bir kesitin sunulmasının da etkisiyle sözcük seçiminde de günlük dilin özelliklerini taşır. Sözcüklerin temel anlamı dışında kullanılışları açısından çeşitlilik ve zenginlik gösterir.

Y. A. : “Bense atlatacağsın diye. Bu ne yüzüzlüktür, ne kepezeliktir a şekerim!.. diyecektim.” (s. 86)

M.A.: “Haşmet Gülkokan gün olur ki evine **sular karardıktan**, ışıklar yandıktan, geceden de biraz geçtikten sonra varabilir.” (s. 85)

D.: “Araştırıp ucuzunu bulmadıkça dükkanlarda **çene çalmadıkça** çanta dolmaz!” (s. 85)

“Merak etmediklerini Haşmet de bilir, acele etmez, **ağırdan alır!**” (s.86)

“Ama artık **çok oluyorsun**, yürü bakayım eve, dedi.” (s. 87)

“Ne? Hazır mı? Hay **ömrüne bereket.**” (s. 87)

“**Hangi dağda kurtlar öldü!**” (s. 87)

“**Eksik olma** gülüm, almış kadar oldum.” (s. 86)

A.: “gülüm, şekerim” “ince hesap”

B.: “Çocuk değil, **ay parçası**” (s. 87)

Öykü, basit ve birleşik yapıli cümlelerden kuruludur. Giriş bölümünde Haşmet Gülkokan adlı kahramanın fiziksel ve ruh tahlilinin yapıldığı cümleler dışında, cümleler sözcük sayısı, anlaşılabilirlik bakımından 7. sınıf öğrencilerinin düzeyine uygundur. Cümlelerin kısa olması akıcılığı sağlamıştır.

Serim bölümü Haşmet Gülkokan’ın betimlemeiyle başlar. Gelişme bölümünde ise kahramanın, konuşmalarından nasıl bir kişi olduğu ortaya çıkar. Diyaloglar bol kullanılmıştır. Kahramanlarla ilgili ayrıntılı derin, ruhsal çözümlemelere gidilmemiştir.

4.4.2.1.2. Roman:

Yeşil Gece adlı metin, Reşat Nuri Güntekin’in Yeşil Gece romanının sonuç bölümünden kısaltılarak alınmıştır. Metinde yabancı sözcükler yok denecek kadar azdır çünkü bölüm aslından sadeleştirilerek alınmıştır: “başmuallim, başöğretmen; maarif müdürü, milli eğitim müdürü; dirayet-anlayış, mektep, okul; sükunet, sessizlik” olarak

değiştirilmiştir. Sözcüklerin temel anlamları dışında kullanılışlarına rastlanmaktadır. Deyimlerin bol kullanılması anlatımın zenginliği sağlamaktadır.

*M.A.: “En tehlikeli zamanlarda bile koruduğu **sessizliğini kaybederek**, kendini savunmak istedi.” (s. 152)*

*“Herhalde şu işgal zamanında **sarık sararak** Yunan hizmetine giren Şahin Hoca olmayacaksınız.” (s. 152)*

*D.: “Ne kadar yüz­süz olsa da Sariova’ya **ayak basmaya** cesaret edemez sanırım.” (s. 152)*

*“Fakat öğretmenliği **aklından çıkar**” (s. 152)*

*“Şahin Efendi nihayet derdini anlatmaktan **ümidini kesti**.” (s. 152)*

*“Neredeyse bu fiskosun **kokusu çıkardı**.” (s. 152)*

*A.: “Bağlar arasında bir saatten fazla yürüdükten sonra **dört yol ağzına** vardı.” (s. 152)*

*“Şahin Efendiye başıyla **soğuk bir selam vererek** dışarı çıktı.” (s. 152)*

Basit ve birleşik yapı­lı cümlelerden oluş­an metin, cümlelerin anlaşılabilirliği bakımından 7. sınıf düzeyine uygundur. Türk dilini ustalıkla kullanan bir sanatçının eserinin ders kitabında yer alması, öğrencilerin dilin doğru, tam ve estetik kullanımını görmeleri açısından yerinde bir seçimdir. Sözcüklerin seçimi, cümlelerin anlaşılabilirliği ve sanatsal söyleyişler Türkçe’yi, doğru ve güzel kullanabilme amacına yöneliktir. Metinde öyküleyici anlatım biçiminin yanında beraber betimlemeler de yapılmıştır. Anlatım zengindir.

Munise’nin Kaçışı, Reşat Nuri Güntekin’in Çalıkuşu romanından kısaltılarak alınmış bir bölümdür. Metindeki sözcükler öğrencilerin dil yaşantılarına göre sadeleştirilmişse de bazılarının dokunulmamıştır: “*fer, minnet, akis, munis, sefil, emniyetsizlik*”. Dilin incelikli kullanımına güzel bir örnek eserdir.

“Kapı açılır açılmaz içeriye karlı bir rüzgar doldu.” (s.156)

“Karanlıkta kollarımın içine buz gibi donmuş bir vücut düştü.” (s.156)

M.A.: “Ah şu çocuk gözlerindeki minnet!” (s.156)

“Biraz sonra çocuğun parlak gözlerine bir gölge düştüğünü, parlak neşesinin sönmeye başladığını fark ettim.” (s.157)

“İçimde sönük bir ümit yok değildi.” (s.157)

“Ben bu satırları yazarken Munise yatağında sarı saçlarında ocağın mesut kızılığı titreyerek uyuyor.” (s.157)

D.: “Gözlerine fer gelmeye başlıyordu.” (s.157)

“İhtiyar kadın, gözlerini ocağa dikmiş düşünüyordu.” (s.157)

“Çok güzel bulduğumuz için hiçbir zaman elimize geçmeyecek sandığımız şeylere karşı duyulan o ümitsiz ümit.” (s.157)

B.: “Fırtına içinde viran bir gemi teknesi gibi sallanan bu sefil ve karanlık oda, ocağın kızıl akisleri içinde birdenbire öyle munis ve mesut bir yuva olmuştu ki.” (s.157) ‘kızıl akisler’ ifadesinde istiare vardır.

E.: “Karanlıkta kollarımın içine buz gibi donmuş, küçük bir vücut düştü” (s.156)

Metinde şiirsel ifadeler, estetik söyleyişlere sıkça rastlarız:

“Kapı açılır açılmaz içeriye karlı bir rüzgar doldu, ihtiyar kadının elindeki mum birdenbire söndü.” (s.156)

“Kollarımda ara sıra için çekiyor, kim bilir hangi acı ile için için ağlıyordu.” (s.156)

“Fırtına içinde viran bir gemi teknesi gibi sallanan bu sefil ve karanlık oda, ocağın kızıl akisleri içinde birdenbire öyle munis ve mesut bir yuva olmuştu ki biraz evvel hayata gösterdiğim emniyetsizlik için kendi kendiden utanıyordum.” (s.156)

Birleşik cümleler ağırlıklı olarak kullanılmıştır. Metne genel olarak baktığımızda dil ve anlatım yönünden çocuğa göreliği uygun olup, dil ve anlatım becerilerini geliştirebilecek zenginliktedir. Öyküleyici ve betimleyici anlatım biçimleri kullanılmıştır. Betimlemeler kuvvetlidir. Betimlemelerde aktarmalar yapılmıştır. Mesut kızılık, dolu dolu öksürmek, sefil oda gibi. Anlatım yoğun ve zengindir, aynı nesneler farklı biçimlerde anlatılmıştır. “ocağın kızıl akisleri, ocağın mesut kızılığı”. Yazar ruhsal çözümlemelere de yer vermiştir.

4.4.2.1.3. Tiyatro/Seyirlik Oyun:

Hacivat ile Karagöz adlı metin aslından kısaltılarak ders kitabına alınmıştır. Öğrencilerin anlamakta güçlük çecekleri sözcük yoktur, çünkü sözcükler dil yaşantılarına uygundur. Sözcüklerin temel anlamları dışında kullanılışları vardır:

D.: “**Sabırım tükeniyor.**” (s.161)

“Şöyle **can kulağıyla dinle** de bu iş olsun bitsin.” (s.161)

“**Huyum kurusun** seni okşamadan içim rahat etmez.” (s.160)

“Demek bunu söyledim mi **aklım her şeye erecek**, öyle mi?” (s.161)

“Anlaşıldı bu tekerlemeye senin **dilin dönmüyor.**” (s.161)

Ö. S.: “**İnsan için öğrenmenin yaşı yoktur.**” (s.161)

A. S.: “Söz temsili, **işin ayna** demek.” (s.161)

Cümleler sözcük sayısı bakımından kısadır:

“**Mendebur kargalar gözünü oysun.**” (s. 160)

“**Dikkat et, başlıyorum.**” (s. 161)

“**Bu da olmadı birader...**” (s. 161)

Metin türü itibariyle diyaloglardan oluştuğu için akıcı ve canlıdır. Hacivat ile Karagöz arasındaki konuşmalarda, Karagöz’ün cahilliği sebebiyle söylenileni yanlış anlaması veya birbirlerini kızdırmak amacıyla yaptıkları konuşmalarda güldürücü durumlara sahne olmaktadır; 12-14 yaş çocuklarının mizah beklentilerini karşılayabilmektedir.

Eski Çarıklar adlı piyes metni Yahya Akengin’in Eski Çarıklar adlı eserinden kısaltılarak alınmış eseridir. Öğrencilerin dilsel yaşantılarına uymayan, anlamakta güçlük çekecekleri sözcükler: “mütareke, terhis, nefer”dir. “manda” sözcüğünün her iki anlamının da mizahi unsurlarla kullanılması akılda kalıcılığı sağlayabilir. Sözcüklerin temel anlamları dışında dil kullanışlarına rastlanmaktadır.

M.A.: “**Biz bu vatana ayak vermişiz çok mu?**” (s.169)

“**Perişan kıyafetleri altında çarpan yüreklerde olanı; şu çoraplar anlatır biraz...**”(s.170)

“**Mr. Tom, bu kadınlar kan ağlayan yürekleriyle görünürde çorap örüyorlar, gerçekte ise bağımsız bir vatanın haritasını dokuyorlar.**” (s.170)

D.: “**Milletten ümit kesenler...**” (s.169)

“**Niceleri canını verirken biz bu vatana ayak vermişiz çok mu?**” (s.169)

“**Niyazi’nin foyasını meydana çıkarır.**”(s.170)

*“Mr. Tom, bu kadınlar **kan ağlayan** yürekleriyle görünürde çorap örüyorlar, gerçekte ise bağımsız bir vatanın haritasını dokuyorlar.” (s.170)*

*Yerel Söyleyiş: “Benim erim de **Çanakkalasında** şehittir Müdür **kardaş.**” (s.169)*

*“Hakaret ediyorlar bana **Müdür Beg.**” (s.169)*

Ulusal duygu ve düşüncelerin aktarılması ise şiirsel ve etkileyicidir.

“Mr. Tom, bu kadınlar kan ağlayan yürekleriyle görünürde çorap örüyorlar, gerçekte ise bağımsız bir vatanın haritasını dokuyorlar.” (s.170)

Türkçe ders kitaplarında çocuğa görelilik ilkesi düşünüldüğünde, bu ilkeye uygun olmayan bazı noktalar vardır:

1- Sözcüklerin söylenişi değiştirilmiştir:

*“İftira... **Laporum** var.”*

2- ‘gavur’ ve ‘topal’ sözcüklerinin hakaret maksadıyla kullanılışı yanlıştır.

Toplumları ve kişileri rencide edici sözlerin kullanılmaması gerekmektedir.

3- Yine sonuç bölümündeki özet paragrafı, şiddet ve düşmanlık içerdiği için çocuğa görelilik ilkesine uymamaktadır:

*“Fakat, Kurban **onu vurur**. Böylece Niyazi’nin foyasını meydana çıkarır ve eski çarıklar gibi hala işe yaradığını görerek sevinir. Çünkü askerler cephedeki düşmanlarla savaşıırken o da **cephe gerisindeki bir pisliği temizlemiştir.**”*

4.4.2.2. Gerçek Yaşamdan Kayanlanan Yazılar

4.4.2.2.1. Anı:

Hükûmet Şekli Cumhuriyet Olacaktır başlıklı yazı, ders kitabına kısaltılarak alınmıştır. Sözcükler, öğrencilerin dil yaşantılarına uygundur.

D.: “Paşam, başarılı olacağımıza inanıyorum. Buna inancım tamdır. Bunun için de emriniz altında bulunuyorum.” (s. 35)

Metnin sade ve açık bir anlatımı vardır. diyaloglar kullanılmıştır. sadedir, anlatılmak istenenler okuyucuya net ifadelerle ulaşır. Estetik bir dil ile ifade edilmemiştir.

Ben Atatürk'ün Arkadaşım başlıklı metin küçük bir çocuğun Atatürk ile ilgili anısını ve izlenimlerini anlattığı bir yazıdır. Günlük dilde kullanılan sözcükler seçilmiştir. Sözcük dağarcıklarını zenginleştirici ifadeler vardır:

Y. A.: “Çankaya’da **sıkıldığı** zaman okulumuza gelir.” (s.105)

“Avrupa’ya **okumaya** yolladığını duyardık.” (s.105)

M.A.: “Yöneticileri **bir hüçün kaplamıştı**.” (s.105)

“Yokuşun ortalarından görkemli bir yapı **yükseliyordu**.” (s.105)

D.: “Atatürk’ün öldüğü, bayrağın onun için yarıya indirildiği kara haber **kulaktan kulağa dolaştı**.” (s.105)

Anıda ağırlıklı olarak birleşik cümleler görülmektedir. 7. sınıf düzeyinin üzerinde uzun ve karmaşık cümleler yoktur. Yazar öyküleyici anlatım biçimi ile, içten samimi olarak düşünce ve duygularını dile getirmiştir. Çocukluğundan kalan anıyı, akıcı ve sade bir anlatımla, çocuk heyecanını da yaşayarak sunar.

4.4.2.2.2. Gezi Yazısı:

Kurşunlu Şelalesi başlıklı gezi yazısı günlük dilde kullanılan ve 7. sınıf düzeyi öğrencilerinin dil yaşantılarına uygun sözcüklerle yazılmıştır. sözcüklerin temel anlamı dışında kullanımları da görülmektedir.

M.A.: “Gezegemizin babası Güneş, Torosların karlı zirvelerinden sabahın ilk ışıklarını atmakta yeryüzüne.” (s39) Güneşin Toros dağlarının ardından doğuşunu, karlı zirvelerden atılan ışıklar olarak anlatmıştır. Güneşin Toros dağlarının ardından doğuşunu, karlı zirvelerden atılan ışıklar olarak anlatmıştır. Güneşi gezegenin babası olarak ifade etmesi ise dünyanın yaşam kaynağı olduğunu, güneşsiz yaşamın olamayacağını belirtmek istemesidir.

“Doğa yaşamın **türküünü söylemeye** başlamıştır. Kurşunlu şelalesinde gün doğmuştur artık.” (s.39)

B.: “Yemyeşil bir **incidir Kurşunlu Şelalesi**.” (s.39)

“Alabalıkların oynadığı göletleri birçok ‘bitki tüneli’ kuşattıyor.” (s.39)

*E.: “Yüzlerce kuşun sesini dinlemek, insanın ruhundaki tüm **tortuyu** kaldırmaya yetiyor.’*

Yapısına göre birleşik cümleler, sözdizimine göre devrik cümleler sık kullanılmıştır. Anlaşılması güç, karmaşık cümleler yoktur.

Yazar en basit doğa olaylarını, gözden kaçan ayrıntılarını sanatsal ifadelerle mükemmelleştirerek sunar. Doğayı bu farklı algılayış okuyucuda merak duygusunu, gezip görme isteğini artırır. Gezi yazısı türündeki her metinde olduğu gibi burada da betimleyici anlatım biçimi kullanılmıştır. Yerinde ve bol kullanılan sıfatlar anlatımı etkileyici ve canlı kılar.

4.4.2.2.3. Mektup:

Bir çocuğun ağzından, kendi düşüncelerini, istek ve duygularını dile getirdiği **Beni Dinleyin** adlı mektup türünde, 13 yaşındaki bir çocuğun anlayabileceği sözcükler seçilmiştir.

*Y. A. : “Beni korkutup sindirerek, suçluluk duygusu **aşilayarak** uslandırmaya çalışmayın.” (s.13)*

*M.A.: “Ancak birbirinize sevginizin azaldığını görmek beni **yaralar** ve sürekli tedirgin eder.” (s.13)*

*D.: “Beni **köşeye sıkıştırmayın.**” (s.13)*

*“Küçük yanılgılarımı **başına kakmayın.**” (s.13)*

*“Bütün **duygu** ve düşüncelerimi **dile getirebilseydim**, size şunları söylemek isterdim.” (s.13)*

*“Bana **ayak uydurmakta** güçlük çekebilirsiniz.” (s.13)*

Birleşik cümleler ile yazılmıştır. Anlaşılabilirlik açısından 7. sınıf düzeyine uygundur.

Mektupta, yer alan fikir ve duygular açıkça dile getirilmiş, isteklerin sebepleri bildirilmiştir. Metinde yapmacıklık yerine, ebeveyn ile çocuk arasındaki bağı sezdirecek bir samimiyet ve doğallık vardır. Yazarın, çocuk psikolojisinde uzman olması çocuğun dilek ve istekleri ancak onun ifade edebileceği biçimde dile getirilmiştir.

4.4.2.2.4. Biyografi:

Nasrettin Hoca, adlı metin 12-14 sınıf öğrencisinin anlayabileceği sözcükler seçilerek ile yazılmıştır. sözcüklerin temel anlamları dışında kullanımları vardır.

*Y. A.: “Nasrettin Hoca bundan yedi yüzyıl önce Sivrihisar ilçemizin Hortu Köyü’nde doğmuş, bir süre Sivrihisar’da **bulunmuş**.” (s.113)*

*“Ama Türk halkı Nasrettin Hoca’yı öyle benimsemiş, öyle özümsemiş; Nasrettin Hoca’yı kendisi, kendisini de Nasrettin Hoca **saymış**.” (s.113)*

*M.A.: “Ölümünden sonra da **yaşamış** insan kimdir?” (s.113)*

*“Türk halkı yedi yüzyıldan beri kendi düşüncelerini, duygularını **Nasrettin Hoca’nın ağzından** söylemiş” (s.113)*

Yazar Nasrettin Hoca ve hayatını, ansiklopedik bilgi şeklinde değil, daha estetik ifadelerle, farklı anlatmıştır. Biyografi türü, yazarın kendine has üslubu ile, daha canlı ve akıcı bir hal almıştır. Ansiklopedik bilgilere benzemeyişi çocukların ilgisini çekecek, onları biyografi türüne daha da yakınlaştıracaktır.

Örnekleyici anlatım biçimi kullanılarak, Nasrettin Hoca’nın Türk kültüründeki yeri ve önemi belirtilmiştir. Bunun yanında tanımlayıcı anlatım biçimi de kullanılmıştır.

Yazıda, anlatım çocuğa görelilik ilkesi uygundur. Özellikle giriş ve sonuç bölümlerinde yazar çocuklarla sohbet ediyormuş gibi bir anlatım izlemiştir:

“Nasrettin Hoca’nın Sevgili Çocukları!

Size şöyle bir bilmece soracağım: Ölümünden sonra yaşamış insan kimdir? Düşünün bakalım bilerseniz dünyayı size vereceğim.

...

Bilmeceyi bildiniz. Sözümde durup dünyayı size veriyorum sevgili çocuklarım; bu güzel, bu yaşanması dünya sizin olsun. Yaşadığınız dünyanın sizin olabilmesi için onun güzelleşmesi ve iyileşmesinde katkınızın olması gerekir.” (s. 113-114)

4.4.2.3. Bilgilendirici Yazılar

4.4.2.3.1. Makale:

Ulusal Kültür adlı makale seçilen sözcükler 7. sınıf öğrencilerinin dil yaşantılarına uygundur. Sözcüklerin temel anlamları dışında kullanımları vardır.

*Y. A.: “Türkiye Cumhuriyeti’nin **temeli** kültürdür.” (s.31)*

*“Bundan dolayı, kültürümüzün her alanda **yükselmesini** sağlamak görevimiz olmalıdır.” (s.31)*

*M.A.: “Geleceğe güvenle **bakmayı** sağlar.” (s.31)*

Cümleler birleşik yapıdadır ve anlaşılabilirlik bakımından 7. sınıf düzeyine uygundur. Ulusal kültür ve kültürel değerlerin işlendiği bu makale konu için yetersiz kalmıştır. Bir paragrafta hem ulusal kültürün temelleri hem de ulusal kültürün nasıl korunacağı ile ilgili düşünceler sadece birer cümle ile ifade edilmiştir. Makale Atatürk’ün kültür konusundaki fikirlerinden yapılan alıntıların açıklamasından öteye gidilmemiştir.

Sanat ve Sanatçı adlı makale anlaşılması kolay, sade bir dille yazılmıştır. Bazı yabancı kökenli sözcükler, Türkçe karşılıklarıyla birlikte aynı metinde kullanılmıştır: ‘modern, çağdaş’, ‘hayat, yaşam’. Eş anlamlı sözcüklerin öğrenilmesi bakımından uygun olan bu kullanım anlatım için uygun değildir. Metinde yabancı kökenli olup fazla kullanılmayan ya da kullanımdan düşmüş sözcükler yoktur.

*Y. A.: “Sanat ve sanat eğitimi sorunlarına **eğilerek** İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi’nin yeniden düzenlenmesini sağlamıştır.” (s.68)*

*B.: “Sanat ulusun **yaşam kaynağıdır**.” (s.68)*

Metinde örnekleyici anlatım biçimi kullanılmıştır. Atatürk’ün sanat ve sanat eğitimi üzerine söylediği sözlerden alıntılar yapılmıştır. Metinde, sanat ve sanatçının önemli olduğu tekrarlanmıştır. Fakat nedenlerine değinilmemiştir. Bireye ve topluma faydaları olduğu söylenmiş, ama açıklanmamış olduğu için ifadeler soyut kalmıştır. Yazı anlatım bakımından açık ve değildir. Akıcılığı ve açıklığı bozan anlatım bozuklukları vardır:

*“**Daha sonra** modern batı sanatının bazı üstatlarının Avrupa’dan getirtilerek sanat eğitimimizin çağdaş bir yapıya ve anlayışa ulaştırılmasına öncülük etmiştir.” (s.68)*

‘daha sonra’ sözcük grubu fazladır; ‘bazı üstatlarının’ sözcük grubu ise ‘bazı üstatları’ biçiminde değiştirilirse anlatım daha açık olacaktır.

“Bu düşüncesini uygulayış şekillerinden biri de Ankara Devlet Konservatuarı’nın kurulmasıdır.” (s.68)

Ankara Devlet Konservatuarı’nın kuruluşu bir uygulayış şekli değil, örneğidir.

“Yarattığı sanat eserleri ile ulusal kaynakları çağdaş kuralları ile işler, insanı evrenselliğe ulaştırır.” (s.69)

‘ile’ bağlacı yerine ‘ve’ kullanılırsa, cümle daha anlaşılır hale gelecektir.

Atasözleri ve Deyimler, başlıklı makale, sözcük ve sözcük grupları bakımından anlaşılır bir metindir.

*M.A.: “Atasözlerimiz, atalarımızdan kalan **en değerli miraslar** arasındadır.” (s.92)*

*D.: “Bu sözlerin **göze çarpan** ilk özelliği, kısa oluşlarıdır.” (s.92)*

Birleşik cümleler sık kullanılmış; kısa ve anlaşılabilir cümleler oluşturulmuştur. Metinde tanımlayıcı anlatım biçimi kullanılmış; atasözleri ve deyimlerin tanımı ve özellikleri verilmiş; örneklerle somutlaştırılmıştır. Anlatım bozukluğu vardır:

*“Bazıları da **doğal olayların** nasıl olduğunu anlatır: “Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır.”” (s.92)*

‘doğal olayların’ ifadesi ‘doğa olaylarının’ şeklinde değiştirilmelidir.

Ulusal Ahlak adlı metinde öğrencilerin anlamakta güçlük çekecekleri sözcük yoktur.

*Y. A.: “Ahlakın **kaynağı** ulustur.” (s.101)*

Atatürk’ten alıntılar yapılmış; örnekleyici anlatım biçimi kullanılmıştır.

Atatürk ve Bilim adlı metin, seçilen sözcükler bakımından 7. sınıf öğrencilerinin dil yaşantısı düzeyine uygundur.

*D. : “Bu nedenle, onun düşüncelerinin uygulanması ile Atatürk ilkeleri **hayata geçirilmiş** olacaktır.” (s.121)*

*“Türk toplumunun kurutuluş yolu **akıldan geçer**.” (s.121)*

*“**Dikkat çekmeyi** yararlı bulduğu yerlerde böyle güçlendirici ifadeleri daima kullanmıştır.” (s.121)*

*B. : “O **akıl rehberinin** bilgi, bilim olduğunu benimsemişti.” (s.121)*

Cümleler genel olarak birleşik yapıda olup, sözcük sayısı bakımından uzun değildir. Yazarın anlatımı açık ve yalındır. Yazıdaki fikir ve düşünceler alıntılar ile desteklenmiş ve örneklendirilme yoluna gidilmiştir. Bir cümlede anlatım bozukluğu vardır:

*“Bunun içindir ki daima her yeni teoriyi izlemiş, eskileri **ve** karşılaştırmalar yapmıştır.” (s.121)*

Dilin Önemi, adlı makalede kullanılan sözcükler 7. sınıf öğrencilerinin düzeyindedir.

*M.A.: “Atatürk ulusların doğuşu, sürekliliği ve **yükselişiyle** dil arasındaki bağı çok iyi gördüğü içindir ki dil konusuna önem vermiştir.” (s.128)*

*“Ülkesini, **yüksek** bağımsızlığını korumasını bilen Türk ulusu, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır.” (s.128)*

*B.: “Bunun için dilimiz **kutsal bir hazinedir.**” (s.128)*

Cümleler ağırlıklı olarak birleşik yapıdadır. Sözcük sayısı bakımından 7. sınıf seviyesine uygundur. Yazı dil ve anlatım bakımından yalındır fakat bazı sözcüklerin kimi yerde üst üste tekrarı akıcılığı bozmuştur:

*“Ulusal duygumuzla, dilimiz **bilinçle işlenecek**, daha da zenginleşecektir. Gerçekten de dilimiz, dillerin en zenginlerindendir. Yeter ki **bilinçle işlensin.**” (s.128)*

Ayrıca, aynı anlama gelen zamirlerin beraber kullanılması anlatım bozukluğuna neden olmuştur:

*“Bu yüzdendir ki Atatürk, dilimizin **kendi öz** benliğine kavuşması amacıyla 12 Temmuz 1932’de Türk Dil Kurumunun kuruluşuna öncülük etmiştir.” (s.128)*

4.4.2.3.2. Deneme:

Cumhuriyet Ağacı adlı metinde, 7. sınıf öğrencilerinin anlamakta güçlük çecekleri sözcükler yoktur. Sözcüklerin mecaz anlamlı sözcükler ve benzetmeler kullanılmıştır.

*M.A.: “Yüzlerce yıllık çınarlar vardır yurdumuzda en çok Bursa’da. Toprağı **severek**, güneşi **severek** yaşarlar.” (s.109)*

*B.: “**Cumhuriyet ağacının** yaşaması da koca çınarların yaşaması, yüzyılların sürüp gitmesi gibi; **insanların, yurttaşların güneşine** bağlıdır.” (s.109)*

*“Cumhuriyet ağacı da bakım ister. Onu **sevgilerimizle, emeklerimizle sulamalıyız** değişim korusunun usta bahçıvanları, bakıcıları gibi; kuruyan eskiyen dalları, **düşünceli, ilerlemenin özeniyle budamalıyız.**” (s.109)*

Birleşik cümlelerin ağırlıklı olduğu metinde, cümleler 7. sınıf düzeyine uygun uzunluktadır. Yazar, anlatmak istediklerini karşılaştırmalar yaparak anlatmıştır. Soyut olan kavramları somut olanlara benzetmesi veya somut olanlarla karşılaştırması kavramların tam ve doğru olarak anlaşılabilmesini kolaylaştırır. Yazar, bilgilendirmektense, okuyucunun olaylara ve kavramlara farklı açılardan bakabilmelerini sağlar.

Kompozisyon adlı metin, aslından kısaltılarak alınmıştır. Öğrencilerin anlamakta güçlük çecekleri sözcük yoktur. Eş anlamlarıyla kullanılmış sözcükler vardır.

*“**Doğa ile yaşam**, insanoğlunun şekil vererek güzel ve yararlı eserler meydana getireceği muazzam bir malzeme deposudur.” (s.135)*

*“Bütün **tabiat** ve **hayat** işlenecek konu ile doludur.” (s.135)*

*B.: “**Doğa ile yaşam**, insanoğlunun şekil vererek güzel ve yararlı eserler meydana getirebileceği muazzam bir **malzeme deposudur.**” (s.135)*

*M.A.-K.: “Her taş bir planın içinde yerli yerine konulunca, bina göklere **yükselir** ve **mutluluğun şarkısını söyler.**” (s.135)*

Metin anlatım yönünden açık ve akıcıdır. Yazar anlatmak istediği ‘yaşamdaki düzen’ kavramını, sadece bir yönden ele almamıştır. Bir kompozisyonun güzel sanatlardaki musiki, edebiyat, resim ve müzik alanlarındaki anlamını örnekler vererek anlatmıştır. Tüm bunlar sosyal hayattaki bir örneği ile birleştirilmiştir.

4.4.2.3.3. Fıkra:

Okuma adlı metin, Peyami Safa'nın bir eseri olup, ders kitabına sadeleştirilerek alındığı için yabancı kökenli sözcükler yoktur.

*Y. A.: “Kitaplara ne zaman **yaklaşsanız**, onların uyanık olduklarını görürsünüz.” (s.76)*

*M.A.: “Zevki kitaplarda **arayan** bir insan olarak yaşamayı üstün tutardım.” (s.76)*

*“Kitaplara ne zaman yaklaşırsanız, onların **uyanık** olduklarını görürsünüz.” (s.76)*

*B: “**En iyi arkadaşım** kitaplardır.” (s.76)*

Yazar düşüncelerini desteklemek amacıyla örnekleyici anlatım biçimini kullanmıştır. Okuma sevgi ve alışkanlığını, yazarın çocukluk döneminde kazanmış olması, o dönemlerde okuduğu satırlardan aklında kalanları aktarması, çocuklara örnek olması açısından önemlidir.

Okumanın önemini içten bir anlatımla işlemiştir. Ayrıntılara inmeden anlatması, alıntılar yapması anlatımın özgün olmasını sağlar.

Atatürk'ün Türk Tiyatrosuna Getirdiği adlı metinde tiyatro ilgili metinlerin terim anlamları dışında öğrencinin anlamakta güçlük çekeceği sözcükler yoktur.

Te. A.: “opera, artist, müzisyen, piyes, dekoratör, müsamere, temsil” (s.139-140)

*B.: “**Biz bu adamları çoban sanırdık**. Halbuki operaları bile var.” (s.139)*

*“**Tiyatro bir memleketin kültür seviyesinin aynasıdır**.” (s.139)*

Fıkranın anlatımı açık ve yalındır. Sanatlı ifadelerle fazlaca yer verilmemiş. Yazar örnekleyici anlatım biçimini kullanmıştır. Atatürk döneminde, Atatürk'ün yakın çevresinden aktarılan bir olay ile yazar düşüncelerini somutlaştırmıştır.

4.4.2.3.4.Sohbet:

Dostluk Derken adlı metindeki sözcükler öğrencilerin dil yaşantılarına uygundur.

Y. A.: “Dostunu dünyanın en güvenilir kişisi **bellemiş.**” (s.18)

“Bir an **dinleyin** kendinizi.” (s.18)

D: “Dost bildiğine **sarılmış dört elle.**” (s.18)

“Çoğu kez **düş kırıklığına uğramışsa** da gene de dostluk sürüp gelmiş bugüne dek.” (s.18)

“Yakın dostlarımı **gözümün önüne getiriyorum.**” (s.18)

Birleşik yapıli cümleler ağırlıktadır. Cümleler sözcük sayısı bakımından kısadır. Böylece hem çocuğa görelilik ilkesine uygundur, hem de anlatım akıcıdır.

Metin dil ve anlatım açısından sadedir. Yazar konuyu, okuruyla konuşmuşçasına samimi ve doğal bir anlatım ile işlemiştir. Örnekleyici anlatım biçimi kullanılmış; Montaigne’den alıntı yapılarak, savunulan fikirlere destek sağlanmıştır.

Türkiye’nin Turistik Değeri adlı metinde 7. sınıf düzeyindeki öğrencinin kolay anlayabileceği sözcükler seçilmiş ve kullanılmıştır. Özel isimlere sık rastlanılmaktadır. Sözcüklerin temel anlamları dışında kullanılışları vardır.

M.A.: “Bizans, Selçuk ve Osmanlı uygarlıklarının sayılamayacak kadar çeşitli muhteşem anıtları,yurdumuzun her yerinde bütün canlılığıyla **ayaktadır.**” (s.133)

B.: “Yurdumuz doğa ve tarih zenginliği ile turizm bakımından **eşsiz bir hazinedir.**” (s.132)

“Türkiye bir **turist cennetidir.**” (s.133)

“Çünkü yurdumuzdan kafası, gönlü dolu ve dinlenmiş olarak ayrılan her yabancı, **bizi dünyaya iyi tanıtan gönüllü bir elçidir.**” (s.133)

D.: “Yeryüzünde pek az bir ülke, turist çekme bakımından Türkiye ile **boy ölçüşebilir.**” (s.132)

Cümleler çoğunlukla yapı olarak birleşiktir olup, sözcük sayısı bakımından 7. sınıf düzeyine uygundur.

Yazar, güncel bir konuyu, içten, doğal bir anlatımla ele almıştır, yeri geldiğinde örnekler vermiştir:

“Türkiye bir turist cennetidir: Peribacaları, Pamukkale, Kuş Cenneti, Tortum, Abant, Antalya Şelaleleri vb. doğa mucizeleri burada toplanmıştır.” (s.133)

4.4.2.3.5. Röportaj:

Kızımı da Götür adlı metinde öğrencilerin günlük hayatta kullanmadıkları yeni karşılaştıkları sözcükler vardır: “*misyoner, tip*”. Dilin incelikli kullanımlarına rastlanmaktadır:

*M.A.: “Gittikçe **kabaran dosyalar** durmadan misyoner öğretmenden bahsediyordu.” (s.27)*

*D.: “İş o kadar **dallanıp budaklandı** ki Atatürk meseleyi merak etmişti.” (s.27)*

*“Genç öğretmen **içi içine sığmaz** bir halde Atatürk’ün yanından çıktı.” (s.28)*

*A.: “İki hafta geçmeden genç kız **soluk ışıklar** altında hapisane koşuundaki akşam derslerine başlamıştı.” (s.27)*

*“Avar, doğuda gerçekten **inanılmaz bir isimdir.**” (s.28)*

*B.: “Genç öğretmen Atatürk’ün karşısına çıktığı vakit bir **yaprak gibi titriyordu.**” (s.28)*

*“Git, memleketin içine gir, dağ köylerine uzan, orada bizden **ışık bekleyen yarının annelerini** bulacaksın.” (s.28)*

*“Şimdi, Elazığ, Tunceli, Bingöl çevresindeki halk bu ufacık tefecik kadından **bir azize gibi** bahseder.” (s.28)*

Yazar öyküleyici anlatım biçimini kullanmıştır. Metnin ilköğretim düzeyine aykırı iki özelliği tespit edilmiştir: metinde sıkça ‘*misyoner*’ sözcüğü tekrarlanmıştır, öğretmene ‘*bir azize gibi*’ benzetmesinin yapılmıştır. Bu dönem öğrencilerin farklı kültürel kavram ve değerleri anlaması zordur. Bunun yanında, Avar öğretmenin tanıtılmasında abartıya kaçılmıştır. “*Ben bir insan yaratma mucizesini orda gözlerimle gördüm.*” (s.28) Öğretmene, var olmayanı ortaya çıkarma vasfı yüklenmiştir.

4.4.2.3.6. Haber Yazısı:

Tek Hapla Tedavi diğer metinlerden farklı olarak haber yazısı türündedir. Öğrencilerin yeni öğrenecekleri sözcük ya da sözcük grupları vardır: ‘*prototip, mikro çip, mikro hap, Alzheimer, seri üretim*’. Bazı sözcükler yan anlamıyla kullanılmıştır.

Y. A.: “**Sağlığını yitirdikten** sonra iyileşebilmek için herkesin düşündüğü

‘tek hap’ hayali sonunda gerçekleşti.” (s.125)

“Odacıkların ağzı bir **zarla** kapalı bulunuyor.” (s.125)

“Odacıkların **ağzı** bir zarla kapalı bulunuyor.” (s.125)

Yabancı özel isimlerin Türkçe okunuşları parantezle gösterilmiştir. Yazıda birçok teknik terim vardır. Haber yazısının 5 N ilkesine uymaktadır. Yazara ait kişisel yorumlar yoktur.

4.4.3. 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Düz Yazı Metinlerinde Dil ve Anlatıma İlişkin Bulgular

İnceleme sonucunda 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki düz yazı metnindeki eğitsel iletilere ilişkin bulgular metinlerin türleri doğrultusunda gösterilmiştir.

4.4.3.1. Kurgusal Türler

4.4.3.1.1. Fabl:

Tasmalı Güvercin başlıklı fabl Kelile ve Dimne adlı eserden kısaltılarak alınmıştır. Sözcükler açısından bakıldığında anlaşılabilir ve sade bir dil ile aktarılmış olduğunu söyleyebiliriz. Öğrencilerin anlamakta zorlanacakları sözcük yoktur diyebiliriz.

D.: “Onu gören güvercinler kurtulabilmek için çırpındılar; fakat onların çabaları **boşa gitti**.” (s.129)

“Felakete karşı gelebilmek için aramızdaki **el birliğini** kaybetmeyelim...” (s.129)

“Kendilerini toplayıp **kanat birliği** yaptılar.” (s.129) (=El birliği)

Fabl, *türü itibariyle* kolay okunan ve eğlenceli metinlerdir. Sade bir dil akıcı bir anlatım ile yazılmıştır. sanatlı söyleyişler, süslü ifadeler yoktur. Buna karşın sembol ve imgeler ile anlatılmak istenenler ön plan çıkarılmıştır. Örnek: Tasmalı güvercin’in tasmaı, onu akıl ve cesaret bakımından diğer güvercinlerden farklı tutar, liderlik vasfı yükler.

4.4.3.1.2. Destan:

Göç Destanı başlıklı metin, göç destanının kısaltılarak ve özetlenerek ders kitabına aktarılmış halidir. Türkçe olup günlük dilde kullanılan sözcüklerle ifade edilmiştir.

Y. A. : “İki ırmak arasında yaşayan halk bunu dikkatle **takip etti.**”
(s.120)

“Bu devleti **zayıflatmak** için onu yok etmeli.” (s.121)

“Taşı iyice **kızdırdıktan** sonra üzerine keskin sirke dökerek parçaladılar.” (s.121)

D.: “Halk **rahat yüzü görmedi.**” (s.121)

Dolaylama: “**Toprak çatladı, yiyecek vermez oldu.**” (kıtlık)

A.: “Onun zamanında memleketteki ehli, vahşi bütün hayvanların, bütün kuşların, bütün çocukların, hatta bütün cansızların “Göç!... Göç!...” diye derin üzüntüyle bağırıkları duyuldu. Uygurlar bu **manevi işarete** uyararak toplandılar.” (s.121)

Destandan alınan bu bölümün sözcük sayısı bakımından cümlelerle ifade edilmiş olması, anlaşılmayı kolaylaştırmıştır. Cümlelerin büyük bir çoğunluğu, tek fiilli ve kısadır. Ayrıca basit cümlelerin fazla olması anlatımın yalın ve akıcı olmasını sağlar.

4.4.3.1.3. Öykü:

İhtiyar Çilingir Memduh Şevket Esendal’ın bir öyküsüdür. Öyküde sözcükleri 7. sınıf düzeyinin kolaylıkla anlaması mümkündür. Bir deyim kullanılmıştır.

D.: “**Gözüm ilişti,** dükkanın önünde kaldım.” (s.9)

Cümleler diyaloglarda basit, öykülemde ise birleşik yapıdadır. Yazar öyküleyici anlatım tarzını kullanmıştır. Öykü önce mekan ve kişi betimlemeleriyle başlamıştır. Öyküde betimlemelerin yapılması sıfatların bolca kullanılmasını sağlamıştır. İhtiyar çilingiri bir cümlede önemli özellikleriyle anlatılmıştır:

“İhtiyarlamış, küçülmüş, ak sakallı, küçük yüzlü bir adam, gözünde çift gözlük, mini mini halkaları ateşte ısıtıp zincir bağlıyordu” (s.9)

Son Kuşlar adlı öykü Sait Faik Abasıyanık'ın bir eseridir; ders kitabına kısaltılarak alınmıştır. Öyküde 7. sınıf öğrencisinin yeni karşılaştığı ya da anlamını bildiği fakat kullanmadığı birçok sözcük vardır: *'iskete, saka, flurya, lodos, ökse, zahire, mütevazı, mülayim, tirşe, teşrin'* gibi. Ayrıca kuşlarla ilgili birçok sözcüğün de kullanılması, öğrencilerin sözcük dağarcığını zenginleştirmesi açısından önemlidir. Yine kavramların birçok farklı sözcükle ifade edilişi sözcük dağarcığını geliştirici özelliktedir, sonbahar mevsimi *'eylül sonları, sonbahar, güz, teşrinlerin sonu'*; *kuşlar, 'esmer damlacıklar, esmer lekeler'* farklı farklı ifade edilmiştir. Dilin incelikli kullanımına örnek cümlelere rastlanılmaktadır.

D.: *"İçim cız ederci."* (s.149)

*"Bir kuş civıltısı duysam **kanım donuyor**, yüreğim atmıyor."* (s.149)

B.: *"Kendi halinde, hesaplı yaşayan biriydi. Ama güz mevsiminde birdenbire böyle **canavar** kesilirdi."* (s.149)

E.: *"Günün birinde yol kenarlarında toprak anamızın **koyu yeşil saçlarını** da göremeyeceksiniz."* (s.149)

A.: *"Havada ve denizdeki tirşe maviliğin üstünde birtakım **esmer damlacıklar** görünürdü."* (s.149) (kuşlar)

*"Bizim **pilavlıklar** geldi derdi."* (s.149) (kuşlar)

*"Konstantin Efendi'nin bulunabileceği **sırtları** hesaplayarak yollara çıkıyorum."* (s.149)

M.: *"**Bin tanesi iki yüz elli gram et vermeyen sakaları, isketeleri, fluryaları, aralarına karışmış serçeleri gökyüzüne toplardı.**"* (s.149)

Cümleler basit cümleler ağırlıktadır. Cümlele sözcük sayısı bakımından da 8. sınıf öğrencilerinin rahatlıkla anlayabilceği uzunluktadır. Yazar, öyküleyici anlatım biçimi kullanılmıştır. Betimlemelerin kuvvetli olması hem öyküyü ilgi çekici kılmıştır, hem de ifade zenginliğine örnek olmuştur:

"Kalın tüylü bilekleri, geniş göğsü, delikleri kapanıp açılan, üstü kara kara benekli burnu, deriyi yırtmış da fırlamış gibi saçları, kısa kısa bir yürümesi, kalın bir gülmesi..." (s.148)

Öykü, anlatım bakımından zengindir, dolaylı anlatımlar vardır:

"Halbuki, sonbahar, koca yemişleri, beyaz esmer bulutları, yakmayan güneşi, durgun maviliği, bol yeşili ile kuşlarla beraber olunca; insana

barış, şiir edebiyat, müzik, mes'ut insanlarla dolu, anlaşılmış, kavgasız bir dünya düşündürüyor.” (s.149)

4.4.3.1.4. Roman:

Küçük Ağa Tarık Buğra'nın eserinin kısaltılarak alınmış bir bölümüdür. Sözcükler, 8. sınıf düzeyine uygun olup, anlamayı güçleştirecek sözcükler yoktur.

Y. A. : *“Ve bir gün Küçük Ağa, **kendisini**, Garp Cephesi Karargahı olan Akşehir'in yolunda **buluverdi**.” (s.158)*

M. A.: *“Tren masmavi bir mayıs sabahı son virajı aldığı zaman, karşısında beliriveren vadiyi görünce, **kalbinin nasıl çatlamadığına**, Küçük Ağa yıllar sonra bile şaşacaktır.” (s.158)*

*“Kalbi yüreğini güm güm **yumrukluyordu**.” (s.159)*

*“**Gözleri yana yana, onu öptü**.” (s.159)*

D.: *“**Dili çözülüverdi**.” (s.158)*

*“Bir vaaz verdi mi **yer yerinden oynar**, Konya bile sallanırdı.” (s.158)*

*“**Ellerinden tutan çok oldu**.” (s.159)*

*“Mehmet'in üstüne atılmak, kollarına alıp **bağrına bastırmak** istediği halde, karşı karşıya gelince **donup kalmış**, bütün adaleleri kaskatı kesilmiştir.” (s.159)*

B.: *“Ovada sanki bir göl buharlaşıyor, **Emir dağları bir gemi gibi sallanıyor**, sarsılıyordu.” (s.159)*

Yerel Söyleyiş: *“Sonunda kadıncağızı hali vakti yerinde bir yaşlı adama **veriverdiler**.” (s.159)*

Cümleler diyaloglarda basit yapıda, öyküleme kısımlarında ise ağırlıklı olarak birleşik yapıda cümleler vardır. Metinde betimlemeler kuvvetli olup renkler ön plana çıkar: *‘masmavi bir mayıs sabahı, sabahın morumsu griliği, isli sis beyazı’* gibi. Yazar ruh tahlillerine geniş yer vermiştir. Küçük Ağa'nın, kasabaya dönüşünde, oğlu ve karısı hakkında sorular sorduğunda ve oğluna ilk rastladığındaki sevinci, üzüntüsü, heyecanı, hayal kırıklıkları açık ve etkileyici biçimde ifade edilmiştir. Yazar öyküleyici anlatım baskın olmakla birlikte, betimleyici anlatımı da kullanmıştır.

4.4.3.1.5. Tiyatro/Seyirlik Oyun:

Bir Gemi adlı tiyatro metni İlhan Tarsus'un çocuklara yönelik yazdığı piyesten kısaltılarak alınmış bir bölümüdür. Bu sebeple sözcük açısından çocuğa görelilik ilkesine dikkat edilmiştir.

Y. A. : “*Bana hiç **dokunmasanız.***” (s.27)

M.A.: “***Emekli olmuş gemi** bu işte!*” (s.26)

D.: “*Tıpkı bir gemi kamarası. **Gözlerime inanamıyorum.***” (s.26)

“*Vallahi bilmiyorum beyim. Kasabada **kulağımıza çalınmıştı.***” (s.27)

“***Kendisini kaybetmiş** bir halde hızla dışarı çıkar.*” (s.28)

B.: “*Sen maşallah bizden daha **sağlamsın. Aslan gibisin.***” (s.27)

E.: “***Böyle bir aslan,** bu dağ başında sudan çıkmış balık gibi oturamaz.*” (s.28)

İmla yanlışları konusunda, ders kitaplarına girecek metinlerin dikkatle gözden geçirilmeleri, öğrencilerin yanlış bilgilendirilmemeleri açısından önemlidir. ‘*terkedilmiş su değirmeni*’ (s. 26) kelime grubundaki ‘terkedilmiş’ kelime grubunun terk edilmiş şeklinde yazılması gerekirdi.

Yazar temelde öyküleyici anlatım biçimini kullanmıştır. Mekan betimlemeleri de vardır. Eserin diyaloglardan oluşması, karakterlerin duygulanmaları, jest ve mimikleri, hareketleri gerektiğinde parantez içerisinde anlatılmıştır. Bu sebeple öğrenciler açısından anlaşılması kolaydır. Bununla beraber ifade edilmek istenenlerin aktarımında sorun yoktur.

Anlatımda yoğunluk ve derinlik olduğunu söyleyebiliriz: “*Aslan gibisin. Sana gerekli olan bir gemi!...*” (s.27) cümlesine baktığımızda iki kısa cümle ile birçok şey anlatılmıştır. Kaptanın çaresizliği doktor tarafından dile getirilmiştir; denizlere açılacak bir gemisinin olmayışı sebebiyle mesleğinden uzak kalması, teknesiyle beraber kaybettiği altı çocuğunun özlemi, hayatındaki önemli varlıkları kaybetmesiyle yaşadığı yalnızlık. Doktor, “*Bir gemi*” derken, kaptanın acılarına son verme dileğini belirtmiştir. Görüldüğü gibi yazarın derin ve yoğun anlatımı vardır ve bu da öğrencilerin anlama ve anlatmadaki becerilerini derinleştirip yoğunlaştırmalarını sağlayacaktır.

4.4.3.2. Gerçek Yaşamdan Kaynaklanan Yazılar

4.4.3.2.1. Anı:

Öğretmene Saygı adlı anıda, sözcükler 8. sınıf seviyesine uygundur. Söz sanatları, deyimler kullanılmamış, sade bir dille yazılmıştır.

Metin, cümleler bakımından incelendiğinde, sözcük sayısı bakımından düzeye uygundur. Cümleler en fazla 12 sözcük içermektedir.

Yazar yaşamış olduğu bir olayı, anısını anlatmıştır. Öyküleyici bir anlatım biçimi kullanmıştır. Diyaloglar kullanılmış, geçen zaman dilimleri birkaç cümleyle özetlenmiştir. Metin anlatım açısından, sözcüklerin seçilişinden de anlaşıldığı gibi sadedir. Fakat birkaç cümlede, anlatımdaki akıcılık ve açıklık zedelenmiştir.

*“Bir kağıdı ile ve zorlukla Kayseri’ye, oradan da **hemen, o günlerde henüz** gelmiş olan trenle Ankara’ya gittim” (s. 40)*

Cümlesine bakıldığında, ‘bir kağıdı ile ve zorlukla’ sözcük grubunda bağlaçların kullanılışı; ‘oradan da hemen, o günlerde henüz gelmiş olan trenle’ sözcük grubunda ise ‘o günlerde, hemen, henüz’ sözcüklerinin art arda kullanılışı, anlatımdaki akıcılığı zarara uğratar.

Atatürk ve Kurtdereli adlı metinde anı ve mektup türü iç içedir, sözcükler bakımından anlaşılır bir metindir.

*A.: “**Parlak başarılarının** sırrını da şu sözle izah ettiğini öğrendim.” (s.44)*

Metnin kısa cümlelerden kurulu olması anlamayı kolaylaştırır. Cümlelerin büyük çoğunluğu basit yapıdadır.

Anlatımda akıcılığın bozulduğu bir cümle vardır. Özel ismin başına gelmiş olan sayı sıfatı gereksizdir.

*“Çocuk Esirgeme Kurumu, 1931 yılında Ankara’da **bir** Türkiye Güreş Birinciliği Müsabakası düzenlemişti.” (s.44)*

4.4.3.2.2. Gezi Yazısı:

Abant Çağırıyor Bedri Rahmi Eyüboğlu'na ait olup, ders kitabına kısaltılarak alınmıştır. 8. sınıf öğrencilerin dil yaşantılarına uygun olmayan sözcükler yoktur.

*M.A.: “Bu canım gölü, dağın başında, ormanın ortasında **yapayalnız** bırakıp gitmişiz.” (s.56)*

*“İyi bir araba ile yarım saat süren, insanı gittikçe daha **sıkı sıkı kucaklayan** orman yolu.” (s.56)*

*“**Nilüferlerin keyfinin bozmadan**, yüzülecek yerlere çekidüzen vermek işten bile değil.” (s.56)*

*“Tabiat ananın özene bezene hazırladığı **büyük ziyafete** beş on kişi gelmiş.” (s.57)*

*D.: “Bu kocaman güzellik yapayalnızken **içimize sinmedi**. Bizim **gözümüzü, gönlümüzü doyurup** geçen güzelliği...” (s.57)*

*B.: “Kıyıda dört beş metre kadar **suyun dibi ayna gibi** görünüyor.” (s.56)*

*“Sonra **nilüferlerin örgüsü** başlıyor.” (s.56)*

*E.: “İnsan bir göle, bir de gölü çepeçevre kuşatan **ulu çamların uygun adımlarla kıyıya inişine** bakarken duyduğu sevinci bölüşmek istiyor.” (s.57)*

*E.: “Adıyla sanyla **asitfenik kokan yerlere**. Yüzümüzü, gözümüzü **kana kana yıkamayan, hırlayan, öksüren, hıçkıran, püsküren musluk başlarına.**” (s.56)*

Yazar eserinde, söz sanatlarına, estetik ifadeler başvurmuştur. Benzetmeler oldukça etkilidir. Kullandığı betimleyici anlatım biçimini bu benzetmeler kuvvetlendirmiştir. Yazar, cansız varlıklara his ve duygu yüklemiştir. Gezilen çevredeki önemli varlıkları ön plana çıkarmıştır: Abant gölü, çamlar ve nilüferler vurgulanan varlıklardır. Metin, okuyucuda gezme ve görme merakını, isteğini uyandırır.

4.4.3.2.3. Mektup:

Bir Babanın Mektubu adlı metin, Edmondo de Amicis'in Çocuk Kalbi adlı kitabından alınmış bir bölümdür. Metnin bazı cümleleri çıkarılmış, bazıları da

değiştirilmiştir. Sözcükler, 8. sınıf öğrencisinin anlayabileceği düzeydedir. Benzetmeler vardır.

*M. A.: “Hiçbir zaman **korkak bir asker** olma Enriko’cuğum.” (s.103)*

*B.: “Eğer bu akış durursa, insanlık **vahşet ve ilkeliliğin pençesine** düşer.” (s.103)*

*“Bu uçsuz bucaksız ordunun **küçük bir eri olarak** sana cesaret dilerim.” (s.103)*

Cümleler ağırlıklı olarak birleşik yapıdadır. Bazı cümleler 35-40 sözcükten ibarettir. Fakat, ifadeler soyut olmadığı için anlaşılması güç değildir. Çeviriden kaynaklandığını düşündüğümüz anlatım bozukluğu, deyimın yanlış kullanımından kaynaklanmıştır:

*“Buzlar üstünde ise kızaklarla vadilerden tepelerden aşarak okullarına koşan milyonlarca çocuğu şöyle bir **gözünün önünde canlandır.**” (s.102)*

Yazar, betimlemeleri bol kullanmıştır. Zıtlıkların olması, betimlemeleri kuvvetli hale getirmiştir:

“Rusya’nın karlarla kaplı okullarından, Arabistan’ın hurma ağaçlarıyla gölgelenmiş okullarına kadar...”, “sis bulutlarını yararak veya kızgın güneşin altında yürüyerek...” (s.102-103)

4.4.3.2.4. Biyografi:

Thomas Edison başlıklı metin ansiklopedi maddesinden alınmış biyografi metnidir. Thomas Edison’un icatlarının da anlatıldığı bu metinde öğrenciler yeni sözcüklerle karşılaşır: ‘*patent, fonograf, kinetoskop*’ gibi. Yine ‘buluş, icat, mucit’ gibi sözcüklerin kullanılması sözcük dağarcığını zenginleştirmesi bakımından önemlidir. Sözcük ve sözcük grupları birkaç örnek dışında temel anlamlarıyla kullanılmıştır:

*M. A.: “Bugünkü **sinema makinesinin dedesi** olan kinetoskop adlı cihazı yaptı.” (s.61)*

*D.: “Yoksul bir ailenin çocuğu olduğundan, küçük yaşlarda **hayata atılmak** zorunda kaldı.” (s.60)*

Yazı bilgilendirme amaçlı olduğu için ve ansiklopediden alındığı için sanatlı söyleyişler yoktur. Sade bir anlatım vardır.

4.4.3.3. Bilgilendirici Yazılar

4.4.3.3.1. Makale:

Dil ve Düşünce Birliği Ömer Asım Aksoy'un Gelişen ve Özleşen Dilimiz adlı eserinden alınmış bir bölümdür. Dil bakımında sade bir makaledir. Sözcükler öğrencilerin rahatlıkla anlayabileceği günlük dilde kullanılan sözcüklerdir. Giriş paragrafındaki tanıtımda geçen '*dizge*' sözcüğü terim anlam olduğu için sıkça kullanılmamaktadır. Bu sebeple, öğrencilerin sözcük dağarcığına ilk defa gireceğini söyleyebiliriz. '*Dil*' sözcüğünün, metinde ele alınan konu paralelinde tanımı verilmiştir. Metinde sıkça geçen '*dil*' sözcüğün birçok yan anlamının, dil ile ilgili sözcük grubunun olması ve bunların öğrencilere sezdirilip öğretilmesi de, onların sözcük dağarcığına katkı sağlayacaktır.

Cümleler birleşik cümleler ağırlıktadır, sözcük sayısı bakımından 8. sınıf düzeyine uygundur:

“Bu, ya dilin düşünceyi anlatmaya yetecek oranda gelişmemiş olmasından ya da düşünceyi anlatmaya yeterli olan dilin kullanılmamış bulunmasından ileri gelir.” (s. 18)

Makale, anlatım yönünden açık ve anlaşılırdır. Yazar anlatmak istediklerini karmaşık yollara sapmadan, okuyucuları anlam karmaşasına düşürmeden ifade etmiştir. Anlatım bozukluğu veya imla yanlışı yoktur. Yazar makalesine, dilin tanımını yaparak başlamıştır. Tanımlayıcı anlatım biçimini kullanmıştır. Gelişme ve sonuç bölümünde fikrini desteklemek, fikrinin güvenilirliğini artırmak için alıntılara yer vermiş; Konfüçyüs'ün dil ile ilgili görüşü aktarılmıştır. Burada ise örnekleyici anlatım biçim kullanılmıştır.

Atatürk'ün Kişisel Özellikleri adlı metin seçilen sözcükler bakımından anlaşılırdır. Bazı eş anlamlı sözcüklerin aynı metinde kullanılması, öğrencilerin sözcük dağarcığını geliştirmeleri bakımından önemlidir: '*ulus-millet*', '*barış-sulh*' gibi.

Y. A. : “*Tartışmalar kızıştıktan sonra konuşmaya başlar, herkesi etkisi altına alıverirdi.*” (s. 49)

Kanıtlayıcı anlatım biçimi kullanılmıştır; yazar Atatürk’ün kişisel özelliklerini anlatırken, Atatürk’ün sözlerinden alıntılar yaparak, fikrini kanıtlama yoluna gitmiştir. Açık bir anlatımla, ifade edilmek istenenler net bir biçimde sunulmuştur. Fikir çelişkileri yoktur.

Atatürk’ün Akılcılığa ve Bilime Verdiği Önem adlı makale sade ve anlaşılır bir dille yazılmıştır. Metinde birkaç sözcük yabancı kökenli ve soyuttur: “*mürşit, gaflet, dalâlet, müspet ilim*”. Bu sözcükler dışında 8. sınıf düzeyine uygundur.

B.: “*Benden sonra beni izlemek isteyenler, bu temel eksen üzerinde **akıl ve bilimin rehberliğini** kabul ederlerse manevi mirasçılarım olurlar.*” (s. 133)

“*Türk ulusunun yürümekte olduğu **ilerleme ve uygarlık yolunda elinde ve kafasında tuttuğu meş’ale ilim ve tekniktir.***” (s. 133)

“*Gerçek kılavuzu **bilim** kabul eden bir yöntemle bilimden gereği gibi yararlanmamız istemiştir.*” (s. 133)

Metin, Atatürk’ün akıl ve bilim ile ilgili sözlerinin bir derlemesi niteliğindedir. Alıntılar dışında dikkat çekici bir cümle ya da estetik bir ifade yoktur, sadece yapılan alıntılar açıklanmıştır.

Büyük Nutuk adlı metin, sözcük ve sözcük grupları bakımından 8. sınıf düzeyine uygundur.

D.: “*Nutku **ayak üstü** dolaşarak dikte etmiştir.*” (s.152)

Metindeki bütün cümleler yapı bakımından birleşiktir.

Anlatım, 8. sınıf öğrencilerin anlayabileceği ölçüde yalındır. Gereksiz sözcük kullanımı anlatımda akıcılığı bozar unsurlar vardır.

“*iç isyanların nedenleri ve **bunların** bastırılışı.*” (s.152)

“*Atatürk; Nutuk’ta Türk ulusunun bağımsız bir Türk devleti kurma çabalarını, engellerin nasıl **aşılması gerektiğini**, gelecek kuşakların aynı durumla karşılaştıklarında **nasıl davranacaklarını** ön plana çıkarmıştır.*” (s. 152)

Anlatımda akıcılığın bozulmaması için cümle şöyle düzenlenebilir:

“Atatürk; Nutuk’ta Türk ulusunun bağımsız bir Türk devleti kurma çabalarını, engellerin nasıl aşıldığını, gelecek kuşakların aynı durumla karşılaştıklarında nasıl davranmaları gerektiğini ön plana çıkarmıştır.”

Bilgisayarın Yetenekleri başlıklı makale, sözcük ve sözcük grupları olarak 8. sınıf düzeyindeki öğrencilerin dil yaşantılarına uygundur. Bilgisayar ile ilgili terimlere rastlanmaktadır. Bilgisayar kullanımının yaygınlaşması, bilgisayar ile ilgili sözcükleri de sık kullanılır hale getirmiştir.

Metindeki cümleler birleşik yapılı olup, 8. sınıf öğrencisinin anlamakta güçlük çekebileceği bazı cümleler anlatımı kapalı hale getirir.

“Bilgisayar kullanıcıların çoğu (araba kullananların çoğu gibi) satın aldıkları malın içinde ne olduğuyla değil, yalnızca onu kullanmakla ilgileniyorlar. Bilgisayarıyla, “kendi programını yapmak istemeyenlerin” hazır satılan programlara avuç dolusu üstelikli piyasada ne varsa onu almak zorundasınız.” (s. 163)

Makale türündeki parçada plana önem verilmemiştir. Konuya hazırlık bölümün yapılmadan bilgisayarın özelliğinden bahsedilmiştir. Aynı paragraflarda konunun farklı yönleri tartışılmıştır. Ayrıca metinde geçen “çocuk işi” sözcük grubu ile durumun ya da olayın basite indirgenmesi açısından çocuğa görelige aykırıdır.

“Buradan bir elektronik bilgi merkeziyle temas kurmak çocuk işidir.”(s.163)

4.4.3.3.2. Sohbet:

Dinlemek Üzerine başlıklı sohbet metni sade bir dille yazılmıştır. Birkaç sözcük dışında “tını, nüans, çağrışım” gibi, öğrencilerin dil yaşantılarına uygun sözcükler seçilmiştir. Dilin incelikli kullanımına örnek teşkil edecek cümleler vardır.

*Y. A. : “Bir yandan da hayatının çeşitli **dilimlerini** ona anlatır.” (s. 72)*

*D.: “Konuşan iyi konuşsa, **boş konuşmasa**, dinleyen de iyi niyetle dinlemeye kararlı olsa bile çevredeki radyo, televizyon, trafik ve konuşma gürültüleri dikkatinizi dağıtıyor.” (s .72)*

*“Onun karşısında **diliniz** büsbütün **açılır**.” (s. 72)*

*“İster ki hep dinlesinler. Yalnız onu ... Hiç **karşı koymadan**.” (s.72)*

“Hugo iyi bir dinleyicidir. Kahramanın **içini boşaltmasını sağlar.**” (s. 73)

B.: “Ne de dinleyende **o konuşulanı şurup gibi içme zevki kalıyor.**” (s.72)

“**İyi bir dinleyici mıknaşsa benzer...** Ağzınızdan sözleri mıknaş gibi çeker.” (s.72)

Yapı bakımından birleşik cümleler ağırlıktadır. Uzun ve karmaşık cümleler yoktur. Metinde karşılaştırmalı anlatım biçimi kullanılmıştır. Dinlemenin insan ilişkilerindeki anlatan yazar, iyi dinleyici ile kötü dinleyiciyi karşılaştırır. Bu karşılaştırma sonuçlarını ve kendi fikrini belirtir; daha sonrasını okura bırakır. Eflatun ve Heinrich Böll’den alıntılarla fikirlerine dayanak sağlar. Yazar, okuruyla konuşuyormuşçasına samimi ve içten bir üslupla konuyu ele almıştır. Yer yer esprili anlatımla karşılaşırız:

“O “bayram haftası” der, siz “mangal tahtası” anlarsınız.” (s. 72)

Eğer Gençlik Bilseydi adlı sohbet türü metin, sözcük seçimi bakımından 8. sınıf düzeyindedir. Günlük dilde kullanımdan düşmüş sözcükler ya da yabancı kökenli sözcük yoktur. Dil açısından sadedir. Sözcükler temel anlamları dışında da kullanılmıştır:

T.A./Y. A. : “Bir insanın on dört yaşı ile yirmi yaşı arası, binanın **temelleri** gibi hayatın **temellerini** oluşturur.” (s.113)

B.: “Eğer gençlikte bazı kıymetler kazanmadınızsa, değerlenmemiş bir gençliğin üzerine oturtacağınız hayat, temelsiz bir hayat olur ve böyle bir hayat **zamanın rüzgarlarına, fırtınalarına, boralarına** dayanamaz.” (s.113)

E.: “On dört yaş ile yirmi yaş arasında **esen rüzgarlar** ortasında **rotasını** tayin edebilen **insan**, bu yaşları geçtikten sonra ömrünün sonuna kadar, o rotayı takip edecektir.” (s.113)

Anlatımda kullanılmış olan sanatlı söyleyişler ise 8. sınıf öğrencisinin anlayabileceği düzeydedir. Karmaşık ve anlaşılmaz söz sanatları yoktur. Benzetmelerde ve aktarmalarda çağrışım yapılan nesnelerle ilgili ip uçları vardır. Yazar başlıkta ve giriş bölümünde anlatılanları tek bir özlü söz kullanarak ifade etmiştir: “**Gençlik bilseydi, ihtiyarlık yapabilseydi.**” Gençlik ve ihtiyarlık, güçlülük ve tecrübenin sembolleridir.

4.4.3.3.3. Eleştiri:

Şöyle Falan Olmak 8. sınıf öğrencilerinin kolaylıkla anlayabileceği sözcüklerle yazılmış bir metindir. Yabancı sözcükler yoktur.

*M.A.: “Fakat, ama, yani... diye **kıvranan** bir gencin?” (s.80)*

*D.: “Rahat konuşuyor görünenlerden bir bölümünün ses taklitlerine ne kadar çok yer verdiği de **gözünden kaçmıyor**.” (s.80)*

Cümle kuruluşları sağlam, anlatımı akıcıdır. Açıklayıcı ve örnekleyici anlatım biçimlerini kullanmıştır. Yazarın üslubundaki ironi sonuç bölümünde ifade edilenleri etkili kılar:

“Bu anlatamamak yüzünden bir moda daha hızla yaygınlaşmakta. Şaşkınlığını, sevincini, mutluluğunu, kısaca duygularını anlatmaya çalışan genç, yüzün, gerekiyorsa bedenini o duygunun anlatımına sokup bir çeşit “pantomima” yapıyor: Ben böyle falan oldum.” (s.80)

“Gençlerimize anadillerini ustaca kullanmayı öğretmezken onlardaki gizli tiyatro yeteneğini mi ortaya çıkarıyoruz acaba? ” (s.80)

4.4.3.3.4. Fıkra:

Kitap Çağı Geçti Mi? adlı fıkra öğrencilerin rahatlıkla anlayabilecekleri sözcük ve ifadelerden oluşmaktadır. ‘**Sözcük ve Sözcük Grubu Çalışmaları**’ adlı bölümde yer alan ‘disket, kaset, gramofon, ekran’ gibi sözcükler ise bilgisayar kullanımının gelişmesiyle artık sıkça kullanılmaktadırlar.

M.A.: “İnsanların yakınmalarına bakılırsa kitabın dönemi kapanmış, söz tekniğinin olmuştur.” (s.76)

*“Henüz hiçbir elektrikli ışık kaynağı, incecik bir kitabınki kadar **parlak bir aydınlık** yaratamamıştır.” (s.76)*

*“İkinci dünya savaşında **patlayan** teknik gelişmeyi Stefan Zweig göremedi.” (s.76)*

D.: “Stefan Zweig, çok uzun yıllar önce, bu konuya el atmış, bakın neler yazmış.” (s.76)

*“Belki de ev kitaplıkları **tarihe karışacak**.” (s.77)*

Yazar öğretme, bilgilendirme, nasihat etme amacı gütmeksizin kitap ile teknoloji ilişkisi hakkındaki gelişme ve düşüncelerini aktarmıştır. Stefan Zweig’ın düşüncelerinden yola çıkarak örnekleyici anlatım biçimini kullanmıştır.

Hınk Deyici adlı Nasrettin Hoca fıkrasında bugün yerine farklı sözcükler kullandığımız veya artık kullanmadığımız ‘*kadı, dibek, kese*’ sözcükler dışında 8. sınıf düzeyinin üzerinde ya da günlük kullanımdan düşmüş sözcükler yoktur.

Y.A.: “*Şu gördüğünüz adam, bir kahvehanede kahve dövüyordu.*”

(s.117)

“*Tam kapıdan çıkarken karşısına dikildim.*” (s.117)

Anlatım, fıkranın diyaloglardan oluşmasından ve cümlelerin kısa olmasından dolayı canlı ve akıcıdır. Güldürürken düşündürür, mizah duygusunun gelişmesi ve bu devre çocuklarının mizah beklentilerinin karşılanması bakımından önemlidir.

4.4.3.3.5.Röportaj:

Su başlıklı metinde 8. sınıf öğrencilerin anlamakta güçlük çekeceği sözcük yoktur.

M. A.: “*Tüten sığın altında erimiş, mor, mosmor deve diken çiçeği tarlası... Çölün bir ucundan bir ucuna dalgalanır gibiydi. Sarıyla mor yoğruluyordu. Bu yangından, bu kurakta, bu alabildiğine tüten güneşte yelleri yalım esen çölde deve dikenin kavruk yeşili, deniz gibi dalgalanan moru serap mı?*” (s. 64)

D.: “*Adamın dili damağı kuruyor ama susuzluktan gözü suya doyuyor.*” (s. 65)

“*Gözlerime inanamadım.*” (s.65)

“*Çıkartalı da az oldu. Ama cana can kattı.*” (s.65)

“*Bu köyün eski suyunu görseydiniz, yüreğiniz parçalanırdı.*” (s.65)

“*Bir hay huy almıştı ortalığı.*” (s.65)

A.: “*Çukurova’da, ıssızlıkta, sarı sıcakta, yalnız yalnız esen yellerde sallanırlar.*” (s.64)

“*Böylesi her zaman olmazmış. Büyük sıcakların serabıymış bu.*” (s.65)

Estetik ifadeler boldur. Yazar soyut ifadeler kullanmış; somut nesneleri soyutlaştırarak anlatmıştır. Betimleyici anlatım tarzı kullanılmıştır; sıfatlar boldur. Yazar betimlemelerinde özellikler renkleri kullanışında zenginlik vardır: ‘*sarı sıcak, erimiş morluk, kavruk yeşil, süt beyaz*’. Yazarın yaptığı benzetmeler özgündür. Diyaloglara yer verilmiştir.

4.4.3.3.6. Haber Yazısı:

Başka Karadeniz Yok adlı haber yazısı metninde 8. sınıf düzeyine uygun olmayan, birçok terim vardır: “*literatür, ekoloji, sektör, deniz bandı, kara bandı, hidrojen sülfür*” gibi.

T.A.: “*Canlı türlerinin **yok olmasına** neden olmaktadır.*” (s.166)

Y. A. : “*Artan kirlilik nedeniyle her gün yavaş yavaş **yok olan Karadeniz** bu olumsuz özelliği ile dünya literatürüne girdi.*” (s.166)

Cümleler uzun ve karmaşıktır.

“*Karadeniz’in, 432 bin metre kare alanı ve 2 bin 170 metre derinliğiyle dünyanın en büyük iç denizlerinden biri olduğunu söyleyen KTÜ Çevre Kolu Akademik Danışmanı Yard. Doç. Dr. Mehmet Tüfekçi, Karadeniz’in sorumsuzca kullanılması nedeniyle bu durumun meydana geldiğini söyledi. Tüfekçi, doğrudan ve nehirler yoluyla, artırılmamış kentsel ve endüstriyel atıkların boşaltılmasının Karadeniz’i katlettiğini belirterek şunları söyledi...*” (s. 166)

Ayrıca yukarıdaki cümlede aynı fiilin arka arkaya üç kez kullanılmasından doğan anlatım bozukluğu akıcılığı engeller.

4.4.3.3.7. Söylev:

Onuncu Yıl Nutku cumhuriyetin 10. kuruluş yıldönümünde Atatürk’ün Türk milletine yaptığı konuşmanın metnidir. Eserin dili yazıldığı dönemin sözcük ve dil özellikleri gösterdiği için oldukça ağırdır. Sözcüklerin anlaşılabilirliği açısından, çocuğa görelilik ilkesine aykırıdır. Arapça ve Farsça birçok sözcük vardır; ‘*azimkârâne, mamur, terakki, vasıf, ati, ebediyet, karakter, beşeriyet, fert, muvaffakiyet, mefhum,*

mütemadiyen, kat'iyetle, şer'iyet, 'fitri zeka, müspet ilim, tebarüz ettirmek, inkişaf ettirmek, muasır medeniyet seviyesi' gibi. Dilin incelikli kullanımına örnekler vardır:

Y. A. : “Bu işlerin en büyüğü, **temeli** Türk kahramanlığı ve **yüksek** Türk kültürü olan Türkiye Cumhuriyeti'dir.” (s.31)

“Türk milletinin karakteri **yüksektir**.” (s.32)

B.: “Türk milletinin yürümekte olduğu **terakki ve medeniyet yolunda**, elinde ve kafasında **tuttuğu meşale müspet ilimdir**.” (s.32)

“Asla şüphem yoktur ki Türklüğün unutulmuş büyük **medenî vasfı ve medenî kabiliyeti** bundan sonraki inkişafıyla atının yüksek medeniyet ufkuunda **yeni bir güneş gibi** doğacaktır.” (s.32)

M.A.: “Türk Milleti, **Ebediyete akıp giden** her on senede bu büyük millet bayramını daha büyük şerefle, saadetlerle huzur ve refah içinde kutlamayı gönülden dilerim.” (s.32)

“Bunun için bizde zaman ölçüsü, geçmiş asırların gevşetici zihniyetine göre değil, **asrımızın sür'at ve hareket mefhumuna** göre düşünölmelidir.” (s.32)

Yapı bakımından çoğunlukla birleşik cümleler vardır. Cümleler sözcük sayısı bakımından uzundur ve soyut ifadeler ile yüklü olduğundan öğrencilerin metni tam olarak anlamaları güçtür.

“Bunun içindir ki milletimizin yüksek karakterini, yorulmaz çalışkanlığını, fitri zekasını ilme bağlılığını, güzel sanatlara sevgisini, milli birlik duygusunu mütemadiyen ve her türlü vasıta ve tedbirlerle besleyerek inkişaf ettirmek milli ölkümüzdür.” (s.32)

Metin dili bakımından ağır olsa bile anlatım açısından oldukça akıcıdır. Hitaplar, ünlemli cümleler anlatıma hız ve kuvvet kazandırmış, coşkun bir söyleyiş sağlamıştır ve bunun yanında şiirsel ifadeler de vardır:

“Yurttaşlarım! Türk milleti! Ne mutlu Türk'üm diyene!” (s. 32)

“Asla şüphem yoktur ki Türklüğün unutulmuş büyük medenî vasfı ve medenî kabiliyeti bundan sonraki inkişafıyla atının yüksek medeniyet ufkuunda yeni bir güneş gibi doğacaktır.” (s.32)

Atatürk Diyor ki adlı metin, sözcük ve sözcük grubu bakımından 8. sınıf düzeyine uygundur. Dilin incelikli kullanımlarına rastlanmaktadır.

Y. A. : “Millet sevgisi kadar **büyük bir sevgi** yoktur.” (s.92)

M.A.: “Fakat sen Türk milletini **ölümsüzleştirmek** için verimli ve bereketli kalacaksın.” (s.92)

A.: “Okul **genç kafalara** saygıyı, ulus ve ülke sevgisini, bağımsızlığın üstünlüğünü anlatır.”(s.92)

“Çağımızda en büyük makam, **çalışkanların** olacaktır.” (s.92)

Metin alıntıları birleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Yazarın yorum ve açıklamalarının olmayışı öğrenciler için metni zorlaştırmış, metindeki planlılığı engellemiştir.

Atatürk’ün Milli Eğitim Konusundaki Görüşleri başlıklı metin, sözcük ve sözcük grubu bakımından 8. sınıf düzeyine uygundur. Yan ve mecaz anlamlı kullanımlar vardır:

Y. A. : “Asıl uğraşmak zorunda bulunduğumuz şey, **yüksek** kültürde ve **yüksek** erdemde dünya birinciliğini tutmaktır.” (s. 144)

M.A.: “Çocuklarımıza ve gençlerimize özellikle varlığı, birliği, hakkıyla bağdaştırmayan yabancı öğelerle **savaşma** gereği öğretilmelidir.” (s.144)

“Yeni kuşağın bütün ruhsal kuvvetlerine bu niteliklerin ve yeteneğin **aşılması** mümkündür.” (s.144)

Metin, Atatürk’ün, eğitim konusundaki görüşlerinin içeren sözlerinin bir derlemesidir. Cümleler sözcük sayısı bakımından sınıf düzeyine uygundur. Soyut ifadeler fazladır. Atatürk’ün bu görüşlerini sadece sıralamak yerine, bu düşünceleri kaleme alan bir yazarın fikir ve yorumlarıyla geliştirilebilir, alıntılarla zenginleştirilebilirdi.

Atatürk’ün Gençliğe Hitabesi dil açısından metin, Cumhuriyet devrinin ilk yıllarında yazıldığı için, önceki dönemlerin izlerini taşımaktadır. Arapça ve Farsça sözcük ve sözcük grupları öğrencilerin Atatürk’ün vermek istediği fikirleri tam ve doğru anlamalarını zorlaştırır. Sözcüklerin temel anlamları dışında kullanılışları da bulunmaktadır.

M. A.: “**Muhtaç** olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda **mevcuttur!**” (s.155)

B.: “Birinci vazifen Türk istiklalini ve Türk cumhuriyetini ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir. Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegane temel budur. Bu temel, senin, en kıymetli hazinendir.” (s.155)

Eserinin türünün özelliği olarak, hitapların, seslenişlerin ve ünlemlerin bulunması anlatımın akıcı ve coşkun olmasını sağlar; anlatımı yavanlıktan kurtarır. Bunun yanında estetik ifadeler, söylenenlerin etkileyiciliğini artırmıştır.

“İstiklal ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler.” (s.155)

4.4.3.3.8. Konferans Metni:

Nasrettin Hoca ve Günlük Yaşamımız adlı yazı Şükrü Kurgan’a ait bir konferans metnidir. Günlük dildeki sözcüklerle yazılmış bir metindir. Öğrencilerin rahatlıkla anlayacağı düzeydedir. Sözcüklerin temel anlamları dışında kullanılışlarına da rastlanmaktadır:

M. A.: “Nasrettin Hoca gibi gülümsemek, ciddi olmaya engel değildir.” (s.97)

*A.: “Böyle olduğu için çok sevdiğim öğrencilerimden, saygılı ama canımı yakan **acı sözler** de duymuşumdur.” (s.97)*

*D.: “Çok sevdiğim öğrencilerimden, saygılı ama **canımı yakan** acı sözler de duymuşumdur.” (s.97)*

*“Zavallı hocamız buyruğa **karşı koyamaz.**” (s.97)*

Konferans özelliği itibarıyla, sohbet türüne yakındır. Yazar, anlatmak istediklerini samimi, doğal anlatımla ifade etmiştir. Yazarın karşısındakiyle konuşuyormuş gibi anlatması, diyaloglara yer vermesi, alıntı yapması ve cümlelerin çok uzun olmaması anlatıma canlılık katmıştır. Nasrettin Hoca ile ilgili bir konunun ait bir fıkra ve kendi başından geçen gülünç durumlarla zenginleştirilerek anlatılması 14 yaş öğrencilerinin mizah beklentilerini karşılar.

4.5. Beşinci Alt Amaca İlişkin Bulgular

Çalışmamızda incelediğimiz, düz yazı metinleri içerisinde edebi olanlar gibi edebi olmayan yazılar da mevcuttur. Her metnin, belli bir ileti taşıdığı düşüncesinden hareketle, incelediğimiz metinlerdeki eğitsel iletiler tespit edilmiştir. Bulgular her türde sırasıyla üç sınıf açısından aktarılmıştır.

4.5.1. Eğitsel İletiler ve Sunuluşları

Bu başlık altında tespit edilen temel iletiler, yan iletiler sunulumuştur. Temel iletileri doğrudan veren ya da sezdiren cümleler alınarak gösterilmiştir.

4.5.1.1. Kurgusal Türlerde Eğitsel İletiler ile İlgili Bulgular

4.5.1.1.1. Masal Türüne İlişkin Bulgular:

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Perili El adlı masalda, kişisel özelliklerin farkında olunması konusu üzerinde durulmuştur. Her insan belli bir yeteneğe sahip olduğu, önemli olanın insanın içindeki gücü fark edip, eğilimli olduğu işlere yönelmesi ve o gücü geliştirmesi olduğu düşüncesi telkin edilmiştir. Temel ileti masalda ‘nur yüzlü hatuncuk’ un ağzından aktarılmıştır:

“Yaratan seni yaratırken senin de her parmağına bir hüner vererek yaratmış ama, demir bile paslanır işlemeye işlemeye.” (s. 95)

4.5.1.1.2. Fabl Türüne İlişkin Bulgular

8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Fabl türünün belirgin özelliği, iletinin anlatılacak olayın ya başında ya da sonunda iletinin açıkça verilmesidir. **Tasmalı Güvercin** metninin giriş bölümünde ileti verilmiştir:

“Akıllı kimse dostluğu üstün tutar. Bir sıkışık durumda dostluk bölüşülür.” (s.129)

Tasmalı Güvercinin, dostu olan fareden önce arkadaşlarını kurtarmasını istemesi fablın ana düşüncesini destekleyen davranış olarak gösterilebilir.

“Beni kurtarmakla işe başlarsan belki de yorulur gevşersin. Belki de onları kurtarmakta yavaşlarsın. Fakat ötekilerle işe başlarsan yorulsan bile dostun olan birini ağ içinde bırakmaya razı olmazsın.” (s. 130)

Yan İletiler:

1- Başarıya ulaşmak için grupça çalışmak kimi zaman daha faydalı sonuçlar ortaya çıkarır. Güvercinlerin tek başlarına kurtulamayacakları tuzaktan el birliği ile kurtulmaları bunun örneğidir.

“Felakete karşı gelebilmek için aramızdaki el birliğini kaybetmeyelim.” (s.130)

2- İnsana yaşarken başına iyi veya kötü olan her şey gelebilir.

“Biliyor musun, iyi kötü ne varsa hepsi başa gelebilir; güneş ve ay bile tutulur.” (s.130)

4.5.1.1.3.Destan Türüne İlişkin Bulgular

8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Göç Destanı’ndan alınmış bu bölümde, yurda ait bir avuç toprak parçasını vermenin, bütün yurdu vermeyle eşdeğer; vatanın her karışının aynı derecede önemli olduğu iletisi verilmiştir:

“Hatun Dağı’nın saadeti bu kayaya bağlıdır. Bu devleti zayıflatmak için onu yok etmeli.” (s.120)

“Halbuki bu mukaddes bir taşı; Uygur ülkesinin saadeti, bu tılsımlı taşın, Türk bütünlüğünün ve yurtseverliğinin sembolü olan kayanın yurtta kalmasına bağlı idi.” (s.121)

‘**Kutlu Dağ**’ iletinin çözümlenmesini sağlayan bir semboldür. Anlatılan olaydaki kayanın kutsallık vasfı, onun ulusal bir değer, ulusa ait bir toprak parçası olmasından gelir. Ulusal bir kavramdan bahsedildiği için ulusal yönelik ileti taşıyan bu metin, sosyal gelişimi destekleyici türdendir.

4.5.1.1.4. Öykü Türüne İlişkin Bulgular

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Küfeci adlı öyküde birbirine bağlı iki olay halkası, iki ayrı iletiyi verir. Bu iletilerin birleştiği nokta ise her ikisinin de meslek ahlakı ile ilgili olmasıdır. Her iki ileti de, çocuğun sergilediği erdemli davranışlarla sezdirilir. Sunulan iletilerin ilki, kazanılan paranın veya başka bir şeyin tam olarak hak edilmiş olması gereğidir.

“Genç bayan küfenin içinde fileleri aldı. Çocuk hemen davranarak fileleri kaptı:

- *İçeriye kadar ben götüreyim abla.*
- *Yok yok, sen bırak ben götürürüm.*
- *Olmaz abla, içeriye kadar götüreyim ki aldığım parayı hak edeyim.” (s.47)*

Diğeri ileti ise ‘Doğruluk ve dürüstlük her zaman için güzel bir harekettir.’ Okurun dikkatini küfeci çocuk, ikinci olumlu hareketle tekrar üzerine toplar.

“Çocuğun kendisine doğru uzattığı elli lirayı görünce, şaşkınlığı bir kat daha arttı:

- *Ne ne o?diyebildi. çocuk gülümsüyordu.*
- *Para, merdiven başında buldum inerken. Bana para verirken çantanızdan düşürdünüz herhalde.” (s.48)*

Çocuğa dürüstlük ve hak etme kavramlarını öğretir. Öykü kahramanın önce fiziksel özellikleriyle sonra da davranışlarıyla okuyucuda sempati uyandırması iletinin hemen kabul görmesinin sağlayabilir. Çünkü çocuklar bu yaşlarda model olarak daha kolay öğrenirler.

6. sınıf ders kitabında yer alan diğer bir öykü ise ulusal değerleri ön plana çıkarır. **Bayrağımızın Altında** adlı bu öykü anılardan yola çıkılarak yazılmıştır. Öyküde verilmek istenen temel ileti: İnsan hayatında, kendi vatanında hür ve bağımsız yaşaması kadar önemli olan başka bir şey yoktur. İletin okuyucuya sezdirildiği cümle:

“Döndü ve sıkı sıkı bir daha boynuma sarıldı. Ne yangın, ne facia, ne zarar ve ziyan, ne de işkencenin onca anlamı vardı. Hayatta bir tek

önemli şey vardı: öldüğü zaman cesedinin düşman bandırası altında kalmaması! Basit ve sade.” (s. 85)

Yine ‘yaşlı nine’nin “*Bayrağımız nereden çıktıysa ben de oradan çıktım.” (s.85)* sözü ulus ve ulusu ulus yapan kıymetlerin üstünlüğünü anlatır.

7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Hastalığından dolayı arkadaşlarıyla görüşmesi yasak olan bir çocuk, ve onun yalnızlığını paylaşmak üzere eve alınmış küçük bir kanaryanın dostluğu üzerine kurulu olan **Arkadaşım** adlı öyküde dostluğun ve arkadaşlığın önemi ‘paylaşma duygusu’ öne çıkarılarak vurgulanmıştır.

“Kanarya ilk gün hep sustu. Çok az kıpırdadı yerinden. Sesi soluğu çıkıyordu. Onu anlıyordum. Arkadaşlarımın gelip beni görmesine izin verilmiyordu. Ya kanarya?... Çok küçüktü. Arkadaşları vardı mutlaka. Onu görmeye hiç kimse gelmeyecekti. Yerini bile bilmiyorlardı. ” (s.53)

Yan ileti olarak, insanın sağlığının kıymetini bilmesi ve sağlıklı kalabilmek için dikkatli davranması gerektiği, tespit edilmiştir. Yazar çocuksu duyarlılığı yakalamıştır. Kendi yalnızlığına üzülen çocuk kendisiyle kanaryasını özdeşleştirmiştir. Metin, iletisi bakımından sosyal gelişime yöneliktir. Paylaşma ve yalnızlık duyguları işlenmiş olup, arkadaş kavramı vurgulanmıştır.

Mustafa Kemal’in Askerleri adlı öyküde bağımsızlık kavramı, işgal altında bulunan topraklardaki halkın çektiği sıkıntı ve tek kurtuluşu olarak görülen Mustafa Kemal’e ve onun yönettiği orduya duyulan güven ile anlatılmıştır. Öyküde geçen **Mustafa Kemal’in askerleri** ve **Anadol** sözcük ve sözcük grupları bağımsızlık ve zaferi ifade eder. Tüm bunlarla beraber verilmek istenen temel ileti; insanın kendi vatanında bağımsız ve özgür olmasının her şeyden üstün olduğudur. Öyküdeki temel ileti;

“Yakında Anadolu gelecek... diyen öksürüklü bir sesin çınladığını hatırlıyorum.” (s.80)

“İşte o zaman bu yabancı askerlerin hepsi kaçacak delik arayacaklar, hele bir Anadolu gelsin de... ” (s. 80)

cümlelerindeki ünlemli, heyecanlı ifadelerden sezilir.

Ulusal değerleri içeren bu metinde, sosyal gelişimi destekleyen iletiler vardır. Toplum ve ulus olma bilinci verilmiştir.

Ana kahramanın adını taşıyan **Haşmet Gülkokan** başlıklı öyküde, sosyal ilişkilerden kesitler aktarılmıştır. Öykü kahramanı, aile içi ilişkilerini de sosyal ilişkilerini de sevgi ve saygı temeline oturtmuş bir kişidir. Öykü kahramanın “Gülkokan” soyadı ile davranışları ve kişiliği arasında paralellik, her ikisinin de güzel ve olumlu oluşu dikkat çekicidir. Sosyal gelişimi destekler bir metindir. Ana kahramanın işten eve dönüşünde geçirdiği zaman dilimi ve insanlarla ve ailesiyle olan diyalogu çeşitli sosyal ilişkilerden örnekler serer.

8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

İhtiyar Çilingir adlı öykünün temel iletişi, sanatın duygulanmaların eseri olduğu bu yüzden bir sanatkarın maddi bir değer karşılığında, ilkelerinden ödün vermeyeceğidir.

“- Canım parasıyla değil mi? Sen takıver, ötesine karışma!

- Biz para aşıkılsı değiliz, var başka yerde yaptır.

Para için çalışmadığını iddia eden bu fakir ihtiyar, şüphesiz sanatının aşığtıydı.” (s. 10)

8. sınıf ders kitabında doğa ve hayvan sevgisi, **Son Kuşlar** başlıklı öyküde irdelenmiştir. Öykünün baş kişisi Konstantin Efendi kuşları acımasızca katleden, bunu zevk, eğlence olarak gören bir kişidir. Yazar bu olumsuz kişilik modeliyle, iletişini daha net olarak aktarmıştır. Hayvanların acımasızca katledilmesi bir zevk ya da eğlence olmayıp; aksine doğal dengenin bozulmasına sebep olur, iletişi :

“Günün birinde gökyüzünde, güz mevsiminde artık esmer lekeleri göremeyeceksiniz. Günün birinde yol kenarlarında toprak anamızın koyu yeşil saçlarını da göremeyeceksiniz. Bizim için değil ama çocuklar, sizin için kötü olacak. Biz, kuşları ve yeşillikleri çok gördük, sizin için kötü olacak.” (s.149)

cümlesiyle sonuç bölümünde verilmiştir.

Bu öykü, 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki Küfeci adlı öyküdeki gibi meslek ahlakı kavramı ile birlikte, yapılan zanaatin ilkelerinden maddi karşılıkla dahi ödün verilmeyeceğini işlemiş olup, ileti önce olayla ile sezdirilmiş daha sonra da yazarın kendi ağzından doğrudan verilmiştir. Ana kahraman ihtiyar çilingir olumlu kişilik modeli olarak çizilmiştir. Ahlaki gelişimi destekleyici özelliktedir.

4.5.1.1.5. Roman Türüne İlişkin Bulgular

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Abbas Sayar'ın **Yılkı Atı** adlı romanından bir bölüm kısaltılarak ders kitabına alınmıştır. Romanın tümünün okunma imkanının olmayışı, yazarın vermek istediği iletinin belirsizleşmesine sebep olmuştur. Elde olan bölüme göre değerlendirsek, insanların bencillikleri ve çıkarları uğruna boşa harcadıkları değerli ilişkilere dikkati çeker. Eserde insanın kendisiyle ya da başka insanlarla çatışması yerine insan ve hayvan çatışmasına yer verilmiştir.

7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Reşat Nuri Güntekin'in **Yeşil Gece** adlı romanından kısaltılarak alınmış aynı ismi taşıyan bu bölümde telkin edilen vatana ve ulusa ihanet etmenin yanlışlığı ve eğitim öğretimin yenilikçi olacağı iletisi, Şahin Öğretmeni, atılan iftira yüzünden, onu yanlış tanıyan milli eğitim müdürünün dilinden aktarılmıştır:

“Herhalde şu işgal zamanında sarık sararak Yunan hizmetine giren Şahin Hoca olmayacaksınız. Çünkü bu iftiracı ne kadar yüzüstü olsa da Sariova'ya ayak basmaya cesaret edemez sanırım.” (s. 152)

“Biraz insaf ve anlayışın varsa, sana memleketin bu mübarek toprağında serbestçe gezip dolaşma hakkını veren devletin büyük hoşgörüsüne ve kanununa dua et...Fakat öğretmenliği aklından çıkar... Bu görev, bundan sonra ancak temiz vicdanlı ve yeni fikirli insanlar içindir.” (s. 152)

Munise'nin Kaçışı adlı roman bölümünde yardımlaşma kavramı işlenmiştir. Metindeki iletiyi: 'Çaresiz ve zor durumda kalmış kişilere yardım edilmelidir. Ya da insanlara iyilik etmek güzel bir davranıştır.' olarak ifade edebiliriz. İleti kahramanın yaptığı iç konuşmalarla sezdirilmiştir.

"Ah şu çocuk gözlerindeki minnet! Dünyada bir parça iyilik edebilmekten daha güzel bir şey olmuyor." (s.157)

Yan iletiyi şöyle ifade edebiliriz: İnsan yaşadığı müddetçe ümidi kesmemelidir, çünkü yarının neler getireceğini kimse bilemez:

"Fırtına içinde viran bir gemi gibi sallanan bu sefil ve karanlık oda, ocağın kıvılcık akisleri içinde birdenbire öyle munis ve mesut bir yuva olmuştu ki biraz evvel hayata gösterdiğim emniyetsizlik için kendi kendimden utanıyordum." (s.157)

8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Küçük Ağa, aynı adı taşıyan romandan kısaltılarak alınmış bir bölümdür. Ulusal değerlerin üstünlüğü, ulus ve yurt sevgisinin kutsallığının işlendiği eserin bu bölümünde sunulan ileti, vatanın kurtulması ulusal çıkarların, bireysel çıkarlardan üstte tutulmasına bağlı olduğudur. Ulusal çıkarlar ile bireysel çıkarlar arasındaki tercihi yazar ulustan yana kullanmıştır. İnsan için en önemli diyebileceğimiz, aile ve evlat sevgisinden de yüksek tutulmuştur. Baş kahraman Küçük Ağa, vatani uğruna ailesinden uzak kalmayı bile göze almıştır. Romanın bir bölümünün kısaltılarak alınması, önceki olayların özetlenerek aktarılmış olması öğrencinin sadece elde olan metne göre değerlendirmesine imkan tanır. Küçük Ağa'nın ulusunu kurtarma mücadelesine girmesinden dolayı aile ve evlat özlemi yaşaması sunulan iletiyi hissettirir.

4.5.1.1.6. Tiyatro ve Seyirlik Oyun Türlerine İlişkin Bulgular

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Kitapların Kanatları okumanın önemi konusu üzerine kurulu bir tiyatro metnidir. Kitap okumak, insanı zihinsel yönden geliştirdiği gibi hoş vakit geçirtici, eğlendirici bir etkinliktir. İleti sezdirilmemiş, doğrudan verilmiştir. Anne karakteri ile

masal ve roman kahramanlarının durmaksızın ‘Dilek’ isimli kahramana kitap okumayı telkin etmesi metnin ilgi çekiciliğini azaltmış; metne olaydan çok iletinin hakim olmasına sebep olmuştur. Kitap okumanın önemi ilk önce ‘Anne’nin ağzından aktarılmıştır. Anne, kızına sürekli olarak kitabın ve okumanın yararlarından bahseder.

“Anne: - Kitaplarda göremeyeceğin hiçbir şey, gidemeyeceğin hiçbir yer yoktur. Okumak sihirli bir haliye benzer. Üzerine bindin mi hiçbir zaman gidemeyeceğin yerlere bile uçabilirsin.” (s.107)

“Anne: - İstersen gidebilirsin şekerim... Peter Pan’ın maceralarını anlatan kitabı eline aldın mı, onunla birlikte Peter Pan’ın rüyalar ülkesine uçabilirsin.” (s.108)

“Anne: -İstersen bunların hepsini görebilirsin kızım. Kitapların içlerindeki kahramanların kanatları vardır. Kanatlarına tutundun mu onların gittiği yerlere gidebilirsin.” (s. 108)

Kitabın ve okumanın yararından bahseden diğer kahramanlar ise Külkedisi ve Pinokyo’dur:

“Külkedisi: -Dilek kardeş, bizlerle uçmak istiyorsan...

Pinokyo: -Bütün dünyayı, rüyalar alemini tanımak istiyorsan hikayelerimizi oku.” (s. 108)

Sadece masal ve roman kahramanlarının iletiyi vermesi için konuşturulmasıyla oluşturulmuş bir tiyatro metni 6. sınıf düzeyindeki çocukların ilgisi çekmeyecektir.

Doğa sevgisinin konu alındığı **Orman Bekçileri** adlı tiyatro metninde; ormanda uyum içinde yaşayan halkı zor durumda bırakan, ormanı ellerinden almaya çalışan bir kişi ‘Kara Oduncu’ ile çaresiz kalan orman halkının mücadelesi anlatılmıştır. Doğanın, insan yaşamında büyük bir öneme sahip olduğu; insanların doğayı, kendi çıkarları uğruna katletmelerine müsaade edilmemesi gerektiği düşüncesi verilmiştir. İleti cümleleri, kahramanların ormandaki ağaçların kesimine dur demeye çözüm bulmak için yaptıkları tartışmalarda Mavi Bekçi adlı kahraman ağzından aktarılmıştır. İleri görüşlü olan Mavi Bekçi halkı mücadeleye çağırır; zor da olsa sonunda ikna eder. Vurdumduymazlığa karşı ileri görüşlülük kavramları kişilerle somutlaştırılmıştır.

“Kaşıkçı: -Ben öldükten sonra her şey vız gelir. Deli değilim ben Kara Oduncu ile savaşıyor... Yarını da yarın yaşayacaklar düşünsün.

Mavi Bekçi: -Bir süre sonra Kara Oduncu hiçbirinizi ormana sokmayacak. Yiyeceksiz kalacaksınız. Yakacaksınız, susuz, gölgesiz kalacaksınız. Düşünün biraz. Yarını düşünüy demiyorum, bugünü düşünün.” (s.61)

Sonuç bölümünde ileti, tekrarlanmıştır:

“Memet: -Orman kalmazsa kuşlar da gider.

Ayşe: -Yağmur da yağmaz. Gölge de olmaz.” (s.62)

Karagözle Hacivat adlı gölge oyunundaki temel ileti sosyal ilişkilerdeki durum veya olaylara karşı verilen tepkilerin yanlışlığının insanı komik duruma düşürdüğüdür. Kısaca verilmek istenen düşünceyi ‘Cehalet insanı zor durumlara sokar.’ cümlesiyle ifade edebiliriz.

7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Eski Çarıklar adlı tiyatro metni ulusal değerleri içerir. Başka milletlerin idaresi altında olmak, Türk milletinin tarih boyunca yaşamadığı ve bundan sonra da yaşaması da mümkün olmayacağı bir durumdur. Türk halkı bağımsızlık mücadelesi için elinde avucunda olan maddi manevi her şeyi bu uğurda feda etmiştir. Eserde ‘çarık’ eğitsel iletinin sunulduğu için bir semboldür. Temel fikir, ‘Müdür’ karakteri tarafından manda fikrini kabul ettirmek amacıyla yurdu gezen Amerikalı bir görevliye söylenmiştir:

“Bu kadınlarımızın perişan kıyafetleri altında çarpan yüreklerde saklı olanı, şu çoraplar anlatır biraz... Bunlar, oğullarını, kocalarını, kardeşlerini, Sarıkamış’ta, Çanakkale’de, Mısır’da, Suriye’de, Galiçya’da, Kafkasya’da şehit vermiş kadınlardır. Ama diplerindeki, köşelerindeki son yumak ipliklerini bir araya getirmiş, bağımsızlık ordumuzun neferlerine çorap örüyorlar... Yalnız çorap örmekle harp kazanılmaz diyorsunuz. Şunu söylemek isterim Mr. Tom; bağımsızlık önce kalplerde yer eden bir şeydir. Bizimse kalbimizde onun yer etmesi söz konusu değildir. Zira biz bağımsızlık hissinden ayrı düşmüş bir kalbi hiç taşımadık ki... Mr. Tom bu kadınlar kan ağlayan yürekleriyle görünürde çorap örüyorlar, gerçekte ise bağımsız bir vatanın haritasını dokuyorlar...” (s.170)

Hacivat ile Karagöz adlı gölge oyunu metninde eğitsellikten çok tiplerin ön plandadır. Genel olarak ses ve söz oyunları göze çarpar. Metne yön veren düşünce Hacivat'ın ağzından sunulmuştur:

“Hacivat –Bak Karagöz'üm, insan için öğrenmenin yaşı yoktur.

Karagöz –Öyledir Hacivat, öyle.

Hacivat –Cahil adamsın. Şimdi Karagöz, sana bazı şeyler öğreteceğim.

Hem el şakası yerine dil şakası ile gönlümü alır hem de cahillikten kurtulur bana da bol bol dua edersin...” (s.160)

8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Bir Gemi adlı tiyatro metni hayatındaki birçok değerli varlığı kaybetmiş ‘Kaptan’ı konu alır. Tek uğraşı olan balıkçılıktan da teknesinin deniz batması sebebiyle uzaklaşmış olan kaptana diğer kahramanların yardımcı olma istek ve düşünceleri ana fikri okura hissettirir. Yardımlaşma kavramı üzerinde durulmuş olan eserde verilmiş olan temel iletiyi şöyle ifade edebiliriz: Yardımlaşmak insani bir davranıştır. Zor durumda bulunan insanlara elden ne kadar geliyorsa, azımsamadan yardım etmek gerekmektedir:

“Doktor –Dur telaş etme! Her şeyi halledeceğiz. Bu adamı kurtaralım kardeşim.

Savcı –Kurtaralım doktorcuğum. Kurtaralım ama nasıl? Çaresi ne bunun?

Doktor –Çaresi? Onu yeniden denize çıkarmak. Onu bir gemi sahibi etmek!

Savcı -Bu güç bir iş!

Doktor -Evet, oldukça! Ama olabilir! Çalışacağız...yapacağız öyle umuyorum.

Savcı -Yaşa doktor! Gerçek bir insansın sen! Benden de ne istersen, ne dilersen hazırım! Şimdiden bir maaşımı bu işe koyarım.” (s.28)

İnsanın sevdiği kişilerden veya uğraşılardan uzak kalmasının güç olduğu da verilmek istenen yan iletidir.

4.5.1.2. Gerçek Yaşamdan Kaynaklanan Yazılarda Eğitsel İletiler

4.5.1.2.1. Anı Türüne İlişkin Bulgular

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Yazar Olmak başlıklı anıda heyecanın anlık bir duygu olduğu; yaşanmış ve üzerinden zaman geçmiş olay ve durumlar insanın aklında sadece belli belirsiz iz bıraktığı iletisi verilmek istenmiştir. Yaşanan bir durum ya da olayın ardından hissedilen duygu ya da heyecan, üzerinden zaman geçtikten bir süre sonra aynı şiddetiyle hissedilmez. Yazar temel iletiiyi yaşamış olduğu bir olayı anlatarak sezdirmiştir:

“Hiç unutulmaz bir gündü. Ama unutulurmuş işte. Şimdi bir şey anımsamıyorum. Heyecan mı, zamanın silindiri mi ezdi götürdü böyle anıları. Aklımda kalan, benim yazdığım bir söylevin kalabalık bir salonda okunması.” (s.27)

Anılarda Atatürk, birbirine bağlı olarak iki anının anlatıldığı bir yazıdır. Tarihi ve siyasi bir şahsiyet olan Atatürk’ün konu alındığı bu anıda onun kendi ulusunun ve dünya uluslarının zihninde bıraktığı izlenimlerden bahsedilmiştir. Temel iletiiyi: ‘Türk toplumu, girdiği özgürlük ve bağımsızlık mücadelesinden Atatürk’ün önderliğinde başarıyla çıkmıştır. Bu vatan sevgisi uğruna kazanılan zafer, Atatürk’ü ve Türk toplumunu bütün dünya halkları gözünde yüceltmıştır.’ şeklinde açıklayabiliriz. Yazar anlattığı anılardan sonra kendi yorumunu da katarak vermek istediği düşünciyi açıklar:

“Özgürlük Savaşı’nı dünyaya öğretti. Bugün Afrika’da, Asya’da özgürlük mücadelesi yapanların koynundan, onun resmi çıkmaktadır. O, olmazları olur; yokları var etti. Yeni bir vatan yarattı. Diğer dünya devletlerinin seneler boyu yapamadığı inkılapları kısa zamanda gerçekleştirdi. her sahada dünya devletleri sayesinde erişebilmemiz için her şeyi yaptı ve Türklüğü ile daima övündü.” (s.141)

Kır Koşusu, adlı anıda çaresizlik ve yardıma muhtaçlık kavramları işlenmiş olup, ileti belirgin değildir.

7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Hükümet Şekli Cumhuriyet Olacaktır adlı metinde imkansız gibi görünen zor hedeflere, ulaşılamayacağı düşünülen isteklere azim, inanç ve zaman yardımıyla erişilebileceği; insanın amaçlarında karamsarlığa düşmemesi düşüncesini içerir. Atatürk'ün planladığı inkılapları, imkansız bir hayal, olarak gören yazar ile Atatürk arasında geçen diyalogun şu bölümü iletiyi vurgular:

“O anda istemeyerek kalem elimden düştü. Yüzüne baktım. O da benim yüzüme baktı:

- Neden durakladın? deyince:

- Darılma ama pašam, sizin de hayalperest taraflarınız var, dedim.

Gülerek:

- Bunu zaman tayin eder. Sen yaz... dedi.” (s.36)

Yine bu diyalogda ‘gülerek’ sözcüğü ile Atatürk'ün başarmaya karşı olan inancı sezdirilmiştir.

Ben Atatürk'ün Arkadaşıydım adlı metinde çocukların gözüyle Atatürk sevgisi anlatılmıştır. Atatürk'ün çocuklara değer verip sevmesi, çocukların gönüllerini fethetmiş olması:

“Artık biz de Atatürk de birbirimizin tanıştı olmuştuk. Bazen önümüzden geçerken kimimizin yanağını sıkar, saçımızı okşar, kimimizin adını sorardı.” (s.104)

“Atatürk Çankaya’da sıkıldığı zamanlarda okulumuza gelir, bazı sınavlara girerdi. Sınavlarda sorular sorardı. Lisede, sorulan sorulara iyi yanıt verenleri Avrupa’da okumaya yolladığını duyardık.” (s.105)

cümleleriyle anlatılmıştır. Atatürk'ün geleceğin büyükleri olarak gördüğü çocuklara verdiği önem bu yazı aracılığıyla anlatılmıştır.

8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Öğretmene Saygı, adlı metindeki temel ileti başlıktan itibaren anlaşılmaktadır. Günümüzde sıradan bir meslek olarak görülen öğretmenlik mesleğinin gerçek değerinin

ve kutsallığı ifade edilmiştir. Milli eğitim müdürünün hasta bir öğretmene gösterdiği ilgili davranış bu değeri hissettirir.

Atatürk ve Kurtdereli, dünyaca ünlü bir pehlivanın başarılarını, ulus sevgisine dayandırması konu edilmiştir. Gerçek ulus sevgisinin, o ulus için çalışmayı, başarmayı gerektirdiği düşüncesi telkin edilmiştir:

“Ben her güreşimde arkamda Türk milletinin bulunduğunu ve millet şerefini düşünürdüm!” (s.44)

4.5.1.2.2. Gezi Yazısı Türüne İlişkin Bulgular

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Huzur Ülkesi adlı gezi yazısında şirin bir tatil köyü olan Gümüşlük’e yapılan seyahatin anlatıldığı metinde yazarın asıl amacı gezdiği gördüğü yerleri okuyucuyla paylaşmaktır.

Diğer gezi yazısı örneği olan **Yolüstü** adlı metinde yazar, Malatya-Doğanşehir arasında yaptığı yolculuktaki izlenim ve gözlemlerini aktarmıştır. Konuya geçilmeden önce *“Kışın azıksız, yazın urbasız yola çıkma”* atasözü verilmiştir. Metin aslından kısaltılarak alındığı için bu atasözü ile konu arasında bir bağlantı kopuk kalmıştır.

7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Kurşunlu Şelalesi başlıklı gezi yazısında, doğa güzellikleri ve tarihi kalıntılarıyla Antalya’da bulunan Kurşunlu Şelalesi ve çevresi anlatılmıştır. Metnin türünün gezi yazısı olması itibarıyla doğrudan verilen bir eğitsel ileti yoktur. Fakat öğrencideki gezme görme ve tanıma isteğini artırıcı nitelikte bir yazıdır.

8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Abant Çağırıyor adlı metinde diğer gezi yazılarında olduğu gibi doğal güzelliklerden bahsedilmiş olsa da yazar sadece doğal güzellikleri anlatmakla kalmayıp; doğal olan her şeyin diğerlerinden kıymetli olduğu konusundaki fikrini de belirtmiştir.

Temel iletiyi şöyle dile getirebiliriz: İnsanlar yaşam koşullarının değişmesiyle betonlaşmış şehir merkezlerini, bu ülkeye ait doğal güzelliklere tercih etmiş, bu güzellikleri tamamen unutmuştur.

“Bu canım gölü, dağın başında, ormanın ortasında yalnız bırakıp gitmişiz. Allah’ın kullarına özene bezene hazırladığı, çam sakızına, bal tadına çalan bu mübarek suyu yüzükoyun bırakıp gitmişiz. Peki nereye gitmişiz? Adıyla sanıyla asitfenik kokan yerlere. Yüzümüzü, gözümüzü kana kana yıkamayan, hırlayan, öksüren, hıçkıran, püsküren musluk başlarına.” (s.56)

4.5.1.2.3. Mektup Türüne İlişkin Bulgular

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Zeynep’e Mektup adlı metinde iki arkadaşın daha önceden birbirlerine yazmış olduğu mektupları ile çocuk romanı yarışmasına katılmak istemeleri üzerine yazılmış olan mektup türü metinde insanın elindeki imkanları değerlendirip yararlı bir şeyler ortaya çıkarması gerektiği iletiliştir.

7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Beni Dinleyin adlı mektup, çocuğun dilinden, beklentilerinin anne babalara aktarıldığı bir yazıdır. Mektubun temel fikrini şu cümlelerle ifade edebiliriz: ‘Ebeveynler, çocuğun eğitiminde, çocuğa değer vererek, onun çocuk olma özelliğinden önce, insan olma özelliğini göz önünde bulundurarak hareket etmelidir.’ İleti giriş bölümünde genel çerçevesiyle verilmiştir.

“Sürekli bir büyüme ve gelişme içindeyim. Sizin çocuğunuz olsam da sizden ayrı bir kişilik geliştiriyorum. Beni tanımaya ve anlamaya çalışın.” (s.13)

İstek ve dilekler öğüt tarzındadır, fakat alışık olunandan farklı olarak bu kez ebeveyn ya da bir eğitimciden değil, çocuktan gelir. Bu mektupta çocuğa yönelik, doğrudan sunulmuş ileti yerine onların isteklerinin ve kendi kendilerinin farkında olabilmeleri gücü gösterilmiştir. Kendi kişiliklerini geliştirmelerinde aile ve çevrenin

yapı ve nitelikleri çerçevesinde özgürlükleri olduğunun farkında olabilmeleri sağlanmıştır.

8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Bir Babanın Mektubu adlı metin, ‘Çocuk Kalbi’ adlı eserden alınmış bir mektuptur. Bu mektup, bir babadan, okula istemeyerek giden oğluna okulun eğitimin niçin değerli olduğunun açıklanmasıdır. İnsanlığın okuyup, öğrenmeden ilerleyemeyeceği fikri verilmeye çalışılmıştır.

“Eğer bu akış durursa, insanlık vahşetin pençesine düşer. Bu akış dünyanın ilerlemesi, umudu, şerefidir...Bütün dünya bir çalışma alanı olup gerçekleştirilmesi gereken ödevler ise insanlığın yükseltilmesi ve uygarlaştırılmasıdır.” (s.103)

4.5.1.2.4. Biyografi Türüne İlişkin Bulgular

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Büyük başarılar kazanmış bir lider olan Atatürk’ün hayatını ve çalışmalarını anlatan **Atatürk’ün Yaşamı** adlı biyografiyle öğrenciler bilgilendirilirken onlara bu başarıların inanç ve çalışmayla birlikte kazanıldığı fikri de sezdirilmiştir. Çocuk onaylanmış ve takdir görmüş özelliklerin, ona getireceği yararlar hakkında fikir sahibi olacaktır:

“Gençlik yılları ve öğrenim hayatı Osmanlı Devleti’nin bu sıkıntılı yıllarında geçen M. Kemal bütün yaşamı boyunca ülkesi için çalıştı.” (s.38)

7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Nasrettin Hoca metnindeki temel fikir: insanın sadece hayatta iken değil, öldükten sonra da eser ve işleriyle yaşadığıdır. Yazar fikrini sezdirmek yerine önce soru yöneltmek daha sonra da örnekleme yaparak vermiştir:

“Size şöyle bir soru soracağım: ölümünden sonra da yaşamış insan kimdir?” (s.113)

“Türk halkı Nasrettin Hoca’yı öyle benimsemiş, öyle özümsemiş; Nasrettin Hoca’yı kendisi kendisini de Nasrettin Hoca saymış ki sonunda toplumsal bir kişilik kazanan Nasrettin Hoca Türk halkının kendisi olmuş.” (s.113)

8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Thomas Edison bilim alanında toplumlara, kendisinden sonraki nesillere faydalı olacak büyük bir gelişmeye imza atmış bir kişidir. Böyle bir kişinin biyografisiyle öğrencilere ‘Büyük başarıların kazanılması büyük çabalar sarf etmekle olur.’ iletisi sezdirilmiştir. Edison’un, çalışmalarının zaman zaman başarısızlıkla sonuçlanması, ya da ürettiklerinin değer görmemiş olması; yenilgiler karşısında umutsuzluğa kapılmadan daha azimli davranmak gereği, yan ileti olarak düşünülebilir.

4.5.1.2.5. Günlük Türüne İlişkin Bulgular

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Günlük türüne yalnızca 6. sınıf ders kitabında yer verilmiştir. **Bir Günüm** adlı metin bir öğrenci topluluğunun Antalya ve çevresinde düzenlemiş olduğu gezinin ve geziyle ilgili izlenimlerinin anlatıldığı bir günce türüdür. Yeni yerler görmenin, tarihi ve doğal güzellikleri tanımanın, insana yarar sağladığı iletisi sezdirilmiştir.

“Sonra Düden Şelalesi’ne gittik. Perge bildik ören yeri; kırık sütunlar, taşlar...

“Bu taşları görmekten bıktım artık.” sıcak ve yine bir ören yeri Nami’nin sabrını taşırmıştı anlaşılan.

“Fena mı kültürün artıyor.” dedi Zeynep” (s.143)

4.5.1.3. Bilgilendirici Yazılarda Eğitsel İletiler

4.5.1.3.1. Makale Türüne İlişkin Bulgular

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Atatürk'te Okuma Tutkusu başlıklı makalede, okuma alışkanlığının insanın kültürel ve kişilik yönünden gelişmesine katkı sağlarken, insanı her alanda başarıya götüren ilerletici bir güç olduğu verilmek istenen temel iletidir. Başka bir deyişle okuma, kişisel ve sosyal hayatta büyük bir öneme sahiptir. İleti

“Atatürk, her büyük girişiminde o konuyla ilgili eserleri okumuş, araştırmacı titizliği ile konuyu incelemiş, daha sonra ilgili konu üzerinde tartışmalar açmıştır. O, okuduğu kitaplardan edindiği bilgiler ışığında Türk toplumunu, Türkiye Cumhuriyeti'ne ulaştırmıştır.” (s.24)

cümlesiyle sezdirilmiştir.

Yan ileti olarak, Atatürk'ün tanıtılmış olan kişisel özelliklerinin verildiğini söyleyebiliriz. Onun askeri, siyasi alandaki başarılarının yanında, devrimleri gerçekleştirmesi, akla ve bilime verdiği önem, araştırmacı kişiliği gibi ön plana çıkan olumlu yönleri ele alınmıştır.

İleti olumlu kişilik modeli ile verilmiştir. Hayatının her alanında başarılar elde etmiş M. K. Atatürk'ün, bu başarılarına etki eden, onun okuma alışkanlığı olarak belirtilmiştir. İletiyi etkin kılan fikri destekleyici örnek bir kişinin olmasıdır.

Sanat kavramının, **Atatürk ve Sanat** başlıklı makalede, kişinin ve onun ait olduğu ulusun gelişip kalkınmasındaki en önemli etkenlerden biri olduğu fikri aşılanmıştır. Çünkü sanat, toplumların tarihi gelişim ve değişim süreçlerinin izlerini içinde barındıran en somut örneklerdir. İletiyi en kısa ve etkileyici olarak aktaran cümle Atatürk'ün *“Sanatsız kalan bir toplumun hayat damarlarından biri kopmuş demektir.”* sözüdür.

Bu fikri destekleyici yan iletileri ise şöyle sıralayabiliriz:

- a. Atatürk sanata ve sanatçıya büyük değer vermiştir. Bu yolda, sanatı geliştirecek, sanatçıyı teşvik edip, ona uygun çalışabilme imkanları sağlayacak yenilikler getirmiştir.

- b. Günümüzde sanatımızın modern sanatlar düzeyine çıkabilmesi, onu modern teknikerle buluşturmaya bağlıdır.

Atatürk'te İnsan ve Millet Sevgisi de diğer önceki iki makale gibi Atatürk'ün bir özelliğini konu almıştır. Her üç konu da aynı biçimde işlenmiş, Atatürk'ten alıntılar yapılmıştır. Bu makalede temel ileti, bir milletin ilerleyişinin ve gelişiminin maddi varlıktan çok manevi kuvvetine bağlı olduğudur. Bu manevi kuvvet, insanın kendi milletin tarihi geçmişinden aldığı güç ve milletine duyduğu sevgi ve güvenden oluşur. Yazar sonuç bölümünde fikrini özetleyerek bildirir:

“Atatürk'ün insan ve millet sevgisi hepimiz için örnek olmalıdır.”

(s.130)

Metinde temel ileti dışında tespit edilen yan iletiler de vardır:

- Millete duyulan sevgi, diğer milletlere karşı kin ve nefret besleyecek kadar bencilce olmamalıdır. Tüm insanlığa sevgiyle bakabilmelidir.
- İnsanın sadece geçmişiyle övünmesi fayda getirmez. Önemli olan övünülecek tarihe yakışacak biçimde çalışıp, yükselmektir.

İletiler bireysel, ulusal ve evrensel niteliklidir.

7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Ulusal Kültür adlı makalede ulusal öğelerden biri olan kültür konusu ele alınmıştır. ‘Bir milletin gelişip ilerlemesi kendi kültürüne verdiği öneme bağlıdır’ fikri verilmiştir. Kültür ve kültürel öğelerin kısa bir tanımından hemen sonra ileti doğrudan sunulmuştur:

“Ulusal kültürümüzün yaygınlaştırılması için geçmişteki başarılarımız öğrenilmeli, böylece gelişmeyi sürekli kılmak için kültürden güç alınmalıdır.” (s.31)

Sanat ve Sanatçı, sanatın önemi ve sanatçının topluma kazandırdığı faydalardan bahseder. Verilmek istenen iletiyi şöyle özetleyebiliriz: ‘Sanat insana bireysel ve sosyal, ulusal ve evrensel katkı sağlar. Çünkü ruhsal ve duygusal yönden doyurulmuş bireyler, zihinsel olarak da gelişip büyüyecektir.’ İleti cümlesi Atatürk'ün sanat ve sanatçının önemine dair fikir ve sözlerinden alınmıştır:

“Bir ulusu yaşatmak için birtakım temeller lazımdır ve biliniz ki bu temellerin en önemlilerinden biri sanattır. Bir ulus, sanat ve sanatçıdan yoksunsa tam bir hayata sahip olamaz.” (s.69)

Atasözleri ve Deyimler adlı makalede ise, atasözleri ve deyimler geçmiş kuşaklardan bugüne ve geleceğe gönderilen dil zenginlikleri olduğu iletisi verilmiştir. Atasözleri ve deyimler iki ayrı konu halinde ele alınmış bütünleştirilmemiştir. İleti:

“Atasözlerimiz atalarımızdan kalan en değerli miraslar arasındadır. Onları tanıyıp kullanmak, bizden sonra gelen kuşaklara aktarmak başlıca görevimizdir” (s.92) “Atasözleri gibi, halkımızın gözleme dayanan ince zekasını, bilincini, gerçekçiliğini, ileri görüşlülüğünü, duyarlılığını, kültürünü yansıtır.” (s.92)

cümleleri ile söylenmiştir.

Ulusal Ahlak makalesinde, ahlakın ulusal bir değer olduğu söylenmiş ve ulusal ahlaka yönelik ilkeler belirlenmiştir. Makalede verilmek istenen, ahlakın bireysel ve toplumsal yaşantıları düzenleyen, kutsal olan bir kavram olduğudur. Bu sebeple ulusal ahlaka esas alarak yaşayan kişiler erdemli, bu kişilerden oluşan toplum ise huzurlu olacaktır. İleti cümlesi metinde sadece bir kez değil, birçok defa geçer. İletinin en etkili biçimde dile getirildiği cümle:

“Ulusumuz, varlığını sürdürmek, huzurlu bir toplum olabilmek için ahlaki değerlerine sahip çıkmak gerektiği anlayışını gelecekte de yaşatacaktır.” (s.101)

Atatürk ve Bilim başlıklı makalede bilimin, akıl ve mantığın önemi Atatürk’ün fikir ve görüşleri temel alınarak verilmiştir. Metnin iletisi, akıl ve mantık ile her soruna çözüm bulunabileceğidir; bilim ise akla ve mantığa uygundur. Temel ileti cümlesi giriş bölümünde verilmiştir:

“Akıl ve mantığın çözemeyeceği sorun yoktur.”, “Hayatta en hakiki mürşit ilimdir.” (s. 121)

Metindeki yan iletiler şöyle maddelenebilir:

- 1- Atatürk ilke ve inkılapları akıl ve mantığa dayalıdır.
- 2- Tarih bilgisi, geleceğe atılacak adımların sağlam olabilmesi için şarttır.

Dilin Önemi dil kavramı üzerinde tartışmıştır. Bu makale ile yazar, dilin, ulusal yani kültür, düşünce, duygu, tarih birliğinin sentezi olduğunu ve bu yüzden de bir ulusu en iyi yansıtan kavramın o ulusun dili olduğunu vermek istemiştir. Dilin ulusal kimliği korunması, o ulusun bağımsız olduğunun göstergesidir. Dilin bu özelliği göz önüne alınarak, Türk milletinin de kendi dilini yabancı etkilere karşı muhafaza etmesi ve geliştirilip, zenginleştirilmesi gerekmektedir. İleti cümlesi şudur:

“Ulusal duygumuzla, dilimiz daha bilinçle işlenecek, daha da zenginleşecektir. Gerçekten de dilimiz, dillerin en zenginlerindendir. Yeter ki bilinçle işlensin.” (s.128)

8.Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Dil ve Düşünce Birliği başlıklı makale dil ve düşünce ilişkisi üzerine kuruludur. Makalenin taşıdığı fikir: ‘Dil bireyin ve dolayısıyla toplumun gelişmesine yardımcı olur, çünkü dil ile düşünce ayrılmaz iki parçadır. Dil açısından yetkin olan bir insan düşünce açısından da gelişmiştir.’ İleti cümlesi ise şudur:

“Genel kalkınma, ancak bilgi ve kültür kalkınmasıyla gerçekleşebileceğinden ulusça yükselmemizde dilin çok büyük bir payı vardır.” (s.18)

Atatürk’ün Kişisel Özellikleri adlı makalede her paragraf farklı bir ileti sunar. Atatürk’ün özellikleri anlatılarak, doğru davranış ve düşünce biçimleri ortaya konmuştur. Atatürk’ün özellikleri verilerek, öğrencilerin kendilerine model edinmeleri imkanı sağlar.

1- Atatürk barışçı, idealist ve gerçekçi bir insandır. Kendi hayatını ulusunun mutluluğuna adanmıştır.

2- Başarı kazanılması için, o işin nasıl başarılaacağı, engellerin nasıl aşılaacağı düşünülmelidir.

Kişilik gelişimini destekleyici iletiler sunulmuştur. Yazar, fikrini desteklemek amacıyla, olumlu kişilik modeli oluşturmuştur.

Atatürk’ün Akılcılığa ve Bilime Verdiği Önem adlı makalede toplumların ilerlemesinde büyük önem taşıyan bilim konu edilmiştir. Toplumsal kalkınma için

bilimin gerekliliği, bilimde başarıya ulaşmak için, akıl ve mantığa göre hareket etmenin yarar sağlayacağı fikri verilmiştir:

“Benim manevi mirasım bilim ve akıldır. Benden sonra beni izlemek isteyenler, bu temel eksen üzerinde akıl ve bilimin rehberliğini kabul ederlerse manevi mirasçılarım olurlar.” (s.133)

Büyük Nutuk, Atatürk’ün Nutuk adlı eserinin tanıtımı niteliğindedir. Çocuğa yönelik bir eğitsel ileti yoktur.

Bilgisayarın Yetenekleri adlı makalede teknolojinin insan gücünden ve zamandan tasarruf sağlayıp, yaşamı kolaylaştırdığı ileti verilmiştir:

“Bilgisayarların insan beynini çalıştırmada çok yararlı bir rol oynadıklarını kanıtlamaya gerek yoktur. Kimilerine göre; kaldıracağı, insan vücudu için ne sağlamışsa, bilgisayar da insan zihni için aynı rolü oynayabilir.” (s.163)

4.5.1.3.3. Deneme Türüne İlişkin Bulgular

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Hiroşimalar Olmasın adlı metinde savaşların sadece meydana geldikleri dönemi ve insanları etkilemediği, sonuçlarının gelecek nesiller için de yıkıcı olacağı fikri telkin edilmiştir. İleti soru ile çarpıcı hale getirilip, verilmiştir:

“Şimdi bir kez daha, Hiroşima’dan yarım yüzyıl sonra dünyanın içine düşürüldüğü kanlı çıkmazlar, insanoğlunun acılarından, kanlı çarpışmalardan hiçbir ders almadığını göstermiyor mu?” (s.9)

Dinleme sosyal ilişkilerde önemli bir kavram olmasına rağmen, göz ardı edilmektedir. **İşitmek ve Dinlemek** adlı deneme yazısında sosyal ilişkilerde, iletişimde göz ardı edilen bu kavrama değinilmiştir. Yazar güçlü ilişkiler için, sağlıklı iletişim için konuşma kadar dinlemenin de önemli olduğu fikrini vermeye çalışmıştır. İşitmek ile dinlemenin ayrımını yaparak anlatmak istediklerini netleştirmiştir.

“Başarılı bir iletişim açısından gerekli olan “anlayabilmek için dinleme”, bu durumda kişinin kendi kendisini eğitmesine kalmakta ve bazı kişilerde doğal olan bu nitelik, pek çoğumuz için gerçekten bir eğitim gerektirmektedir.” (s.16)

Yazar iletiyi verirken kendi başında geçen örnek bir olay aktarmıştır. Olay yazarın başından geçer. Yazar doğru olanı göstermeyi amaçlarken, okura emir cümlesiyle hitap etmek yerine okurla dertleşir gibi bir yol izlemiştir.

“Sık sık gözlemlemişimdir: Benim için önemli bir konuyu anlatırken karşımdaki yüzüme bakmakta ve beni işitmekte ama aslında sözlerimi dinlememektedir...Aynı şeyi ben yapmıyorum, diyebilir miyim acaba?” (s.16)

Kitaba Hürmet adlı deneme, başlıktan itibaren iletiyi öğrenciye fark ettirir. Temel ileti, okumanın insan için en önemli faaliyet olduğudur. İnsan okurken öğrenir, okurken farklı yaşantılarla karşılaşır, kahramanlar dostu olur. Kitap öğreticidir, yaşanmışlıkların sentezidir; okuyucuya kahramanlarda kendini bulma imkanı tanır:

“Onlar da sizin dostunuz olacak; en ıstıraplı günlerinizden birinde bir roman kahramanının size geldiğini görebilir, “Bilmez misin? Ben de senin gibi idim!” dediğini duyabilirsiniz. Çok okuyan, öykü ve romanlarla geçen saatlerin kaybolmadığına inanan insan ömründe asla yalnız kalmaz. Okuyun ne bulursanız okuyun; hiç olmazsa bir kere açın. Çok mu fena buldunuz? Bırakması zor değil ya!...” (s.121)

İleti öğüt yoluyla doğrudan verilmiştir. Fakat öğrenciye sıkıcı gelecek türden olmaması, yazarın üslubunun canlı ve akıcı olmasından kaynaklanmaktadır.

Sevgi başlıklı deneme, sevginin insana ait en güzel duygulardan biri olduğu, problemlerin zorlukların üstesinden gelmenin ancak sevgi ile başarılabilceği fikri verilmiştir. Metnin her satırında bir ileti cümlesi bulunduğu sonuc cümlesini temel almaktayız:

“Güçlü zayıf, mutlu mutsuz, varıl yoksul, güzel çirkin, beyaz siyah demeden bütün insanları sevmeyi öğrenseydik. İnsanı sadece insan olduğu için sevmeyi bilseydik. Biz de daha insan olurduk.” (s.125)

Yazar, amaçladığı fikri verirken sıradan ifadeler yerine farklı söyleyişler kullanmıştır. Örnek olarak, sevgisiz insan baskıcı, bencil ve yılgın olur, demek yerine: *“Baskıcı insanda sevgiyi hiç görmedim. Bencil insanda sevgiyi hiç görmedim. Yılgın insanda sevgiyi hiç görmedim.”* (s. 124) demeyi tercih etmiştir. Bunu iletisini pekiştirmek ve daha etkili kılmak amacıyla yapmıştır.

Temel iletiyi destekleyici yan iletiler de bulunmaktadır:

- a. Sevgi bir kişiye verilmez, dağıttıkça büyür.
- b. Sanatlar sevgiyi büyüten ve geliştiren araçlar olmalıdır.
- c. Sevgi olduğu sürece eldeki her imkan özellikle teknoloji iyi niyete hizmet edecektir.

7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Cumhuriyet Ağacı adlı metnin taşıdığı fikir: ‘Türkiye Cumhuriyeti’nin, ona zarar verici etkilerden korunması, varlığını destekleyici unsurların, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları tarafından pekiştirilmesi gerekir’ olarak tespit edilebilir:

“Cumhuriyet ağacı da bakım ister. Onu sevgilerimizle, emeklerimizle sulamalıyız, değişim korusunun usta bahçıvanları, bakıcıları gibi, kuruya eskiyen dalları, düşünceli, ilerlemenin özeniyle budamalıyız... Onun yaşaması, toprağı güneşe, güneşi suya taze dallara, taze sürgün dalları çiçeklere, yemişlere değiştirecek yeni kuşakların gücüne, emeğine, sevgisine bakar.” (s.110)

Bilimden, sanata, sosyal yaşantıya kadar hayatın her alanında düzen şarttır ve bu düzen ilk önce bireyden başlar. Yani yaşamda düzensizliği de düzeni de yaratan insandır, iletisi **Kompozisyon** başlıklı metinde örneklendirilmiştir. İleti cümlesi:

“Fakat insan kafasının içinde bir düzen kurmazsa, dışarıda onu nasıl kurabilir?” (s.136)

Yazar soyut bir kavram olan sosyal düzeni, somutlaştırmak için basit, anlaşılabilir bir örnek vererek iletisini kolay anlaşılır duruma getirmiştir.

“Araçlar, düzenli bir şekilde hareket ederse, caddelerde hiçbir karışıklık olmaz. Hayat canlı bir şekilde akar, gider. Düzene uymayanlar tarafından yol tıkanır, herkesin canı sıkılır.” (s.136)

4.5.1.3.4. Sohbet Türüne İlişkin Bulgular

6.Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Konuşma ve Hoşgörü adlı metinde sunulan ileti, her insanın farklı düşünce biçimi, zevkleri, huyları olduğudur. Bu farklılıklardaki en büyük risk ise insanların arasında olabilecek uyumsuzluktur. Bir kişiyle konuşurken, tanışırken gösterilecek hoşgörü insanlar arasındaki uyumu sağlayacaktır.

“Doğa, insanlar arasında çeşit çeşit huylar, zevkler ve düşünceler yaratmış ki bütün bu tartışmalar sonunda insanlığın hayrına yarayacak fikirler doğsun.” (s.127)

Yan iletiler:

- Tartışmalar ön yargılar, kişisel duygular yer almamalıdır.
- Söylenen her şey beğenilmezse bile belli bir zihin ve duygu gücü ürünüdür. Tümüyle yanlış ya da tümüyle doğru bir fikir olamaz. Her söz belli bir gerçeklik taşır.

Dostluk adlı metin baskın olarak, dostluğun insan hayatındaki karşılıksız birçok fedakarlığın ürünü olduğu fikri telkin edilmiştir:

“Gerçek dostluk, inanç artı, saygı ve güven karışımı bir kavramdır.” (s.91)

“Hep bildiğiniz gibi, “Paylaşılan dertler azalır, paylaşılan mutluluklar çoğalır, büyür” bir tek dostunuz olsa da korkmayın yalnız değilsiniz.” (s.92)

Yan iletiler ise yazarın sağlam bir dostluğun kurulabilmesi için olması gerekenleri anlatmasıyla ortaya çıkar.

- Kendine güvenmek,
- Yapılan iyilikleri başa kakmama,
- Bencil olmama,
- Kişisel çıkarları ön planda tutmama.

İletiler doğrudan verilmiştir. Yazar okuruyla dertleşir gibi fikrini ortaya koyar.

7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Dostluk Derken adlı metinde verilmek istenen temel ileti; dostluk insana güven veren fakat kolay kurulamayan bir sosyal ilişki olduğu için, gereken sevgi, saygı, içtenlik duygularına önem verip, dostluğu bencillik uğruna yıkmamak gerekir.

“Önemli olan şu; tek bir dostunuz bile varsa bilin değerini. Küçük çıkarlar, geçici amaçlar için bozuk para gibi harcamayın. “Dünyada dost vardır.” ilkesini yaratmaya çalışın.” (s.19)

Türkiye’nin Turistik Değeri adlı metindeki temel ileti turizmin geliştirilmesine yönelik çalışmaların, ülkenin kalkınması açısından önemli olduğudur:

“Turizm, uluslar arasında ekonomik, siyasal, kültürel tanışmayı sağlıyor: barışsever kaynaşmalara yol açıyor... Dolayısıyla da turist çeken bir ülke zenginleşiyor.” (s.132)

Yan ileti

1. Türk insanı kendi ülkesinin doğal, tarihi ve turistik güzellikleri yönünden elinde olan imkanları ve bu imkanları doğru şekilde kullanmayı bilmelidir.
2. Turizmin gelişmesi için bir önemli nokta da gelen turistlere karşı güzel davranmayı bir görev bilmektir.

8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Sağlam iletişim kurmak, iletişim engellerini ortadan kaldırmak için iletişim unsurlarının sağlıklı bir biçimde yürütülmesi gerekmektedir. **Dinlemek Üzerine** adlı metinde iletişimin temel öğelerinden biri olan ‘dinleme’den bahsedilmiştir. ‘Duymak dinlemek anlamına gelmez, gerçekten dinlemeyi bilen bir kişi karşısındakini anlamaya çalışır, ona saygı gösterir.’ iletileri verilmiştir. Yazar iletilerini sunarken alıntılardan da yararlanmıştır:

“Gözlemlerle, dinle, sus, az yargıla, çok sor.” (s.72) Eflatun

“Bir insanı dinlemek ona en büyük insanlığı göstermektir.” (s.73)

Eğer Gençlik Bilseydi metnindeki, ‘Bir insan gençlik zamanını iyi yönde değerlendirmelidir, çünkü gençlik gelecek hayatların hazırlığıdır.’ fikri

“Gençlik bilseydi, ihtiyarlık yapabilseydi.” (s.113)

cümlesiyle verilmiştir. Metindeki yan ileti ise pişmanlığın, insan için en acı veren hata olduğu, doğru olanın ise, insanın pişman olmayacağı işleri yapması olduğudur.

4.5.1.3.5. Fıkra Türüne İlişkin Bulgular

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Temizlik başlıklı fıkra (köşe yazısı) insanların, temizlik konusunda doğa ve çevreye sağduyulu olabilmelerine yönelik iletiyi içerir. İletiyi kısaca ifade edersek: ‘İnsan kendi evine ve ailesine gösterdiği özen ve önemi, yaşadığı çevreye de vermelidir. Yurdun ve tüm dünyanın maddi ve manevi zararlardan korunması ancak bu şekilde olur.’ Yazar fikrini sonuç bölümünde açıkça dile getirmiştir:

“Denizi kirletmemek duygusuna yükselmek için yurdun her köşesini kendi evi ve kendi evindeki her şey gibi benimsemek gerekir. Aslında yurt, daha geniş bir ev tanınmalıdır. Bu hudutları ilerlemiş insan, küçüğüne bir kardeş, bir ağabey, bir abla nihayet bir baba, bir anne sevgisi ile bakabilmelidir. O zaman, vatan, düzenli bir aile ve yurdun her tarafı temiz tutulmuş bir yuva haline gelir.” (s.57)

Çocukların temizliğin önemiyle ilgili bu olay dikkatlerini çekebilecek ölçüde etkili olmasının sebebi, olayda çevreyi bilinçsizce kirleten yetişkini, çocuğun ikaz etmesidir. Yetişkinin çocuğu ikaz etmesinden daha ilgi çekici gelebilir.

7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Okuma adlı fıkra okumanın önemi üzerinde durulmuş; okura, kitap okumanın eğlendirici, dinlendirici ve bilgilendirici bir etkinlik olduğu fikri aktarılmıştır. Yazar, yazısında, kitap okumayı yararları bakımından ayrı ayrı değerlendirmiştir.

1- Kitabın bilgilendirici yönü:

“Kitaplara soru sorarsanız sizden bir şey gizlemezler. Eğer bilgileriniz yanlış ya da eksikse sizinle alay etmezler.” (s.76)

2- Kitabın eğlendirici, hoşça vakit geçirtici yönü:

“Benim gibi göreceksin ki kitaplar pastalardan, şekerlerden, bütün oyuncaklardan daha değerlidir. İnsana her çeşit eğlenceden daha çok zevk verir.” (s.76)

Atatürk’ün Türk Tiyatrosuna Getirdiği adlı fıkra; ‘Sanatta ilerlemek isteyen toplumlar için başarılar elde etmek zor değildir, çünkü sanat, insanı düşünsel ve duygusal olarak geliştirir.’ fikri verilmek istenmiştir:

“Tiyatro bir memleketin kültür seviyesinin aynasıdır.” (s.76)

8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Kitap Çağı Geçti Mi? adlı metindeki temel iletiyi şöyle ifade ederiz: Kitap okumak insanı cehaletten kurtarır, gerçek anlamda aydınlanma kitap okuma ile gerçekleşir. Uygarlık böyle bir aydınlanma ile ortaya çıkar. Modern çağda kullanmış olduğumuz son teknikle meydana getirilmiş araç ve gereçlerin kitap kadar aydınlatıcı ve bize gerçeği gösterici bir özellik taşıdığı söylenemez.

“Henüz hiçbir elektrikli ışık kaynağı, incecik bir kitabınki kadar parlak bir aydınlık yaratamamıştır.”(s.76)

Halk edebiyatı ürünü olan güldürücü fıkra türüne de yer verilmiştir. **Hınk Deyici** adlı bu fıkra adalet duygusu mizahi bir dilde anlatılmıştır, insanın ancak emeğinin karşılığını hak etmesi fikri verilmiştir.

4.5.1.3.6. Röportaj Türüne İlişkin Bulgular

7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Kızımı da Götür adlı metinde eğitim kavramı üzerinde durulmuştur. Yazar, ‘Eğitim geliştirici ve değiştirici bir vasfa sahip olduğu için bir ülkenin yükselmesindeki en önemli faktördür. Yaşlı genç, kadın erkek herkesin eğitilmeye ihtiyacı vardır.’ fikri

vermek istemiştir. İleti Atatürk ile Avar öğretmen arasındaki diyalog da geçer, sonuç bölümde ise yazar iletiyi toparlar:

“Git, memleketin içine gir, dağ köylerine uzan, orada bizden ı ışık bekleyen yarının annelerini bulacaksın” (s. 28)

“Şehre, Avar’ın okuluna gelen, kızı bir kere de üç dört yıl sonra görünüz. Ben bir insan yaratma mucizesini orada gözlerimle gördüm.”(s.28)

8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Su adlı metinde yazar, suyu susuzluk ile anlatmıştır. ‘Su, insan hayatı için, doğa hayatı için de en temel kaynaktır. İnsan hayatının devamı, yeşilin artması için su gereklidir.’ fikri verilmek istenmiştir.

4.5.1.3.7. Eleştiri Türüne İlişkin Bulgular

8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Şöyle Falan Olmak adlı metin, kendini ifade edemeyen gençliğin bir eleştirisidir. Ana dilini tam ve doğru kullanamamak, başka dillere olan özentili duymak, dil bilincini kazanamamış olmak, bireyin kendisini ifade edememesine sebep olur. İronik ifadelerle yazar dil yanlışlıklarına değinmiştir:

“Yine, yabancı özentisiyle olsa gerek her tümceden değil, her sözcük öbeğinden sonra “Tamam mı?” diye onaylatma gereği duyuyorlar:

“Süper bir müzik tamam mı; adam parçaya bir girdi tamam mı; yıkılıyor her tarafta tamam mı?” ” (s.80)

4.5.1.3.8. Haber Yazısı Metinlerine İlişkin Bulgular

7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Tek Hapla Tedavi, metninde tıp alanında yapılan bir gelişmeden bahsedilmiştir. Bilim ve teknolojinin gelişimi insan hayatını kolaylaştırdığı, iletisi verilmiştir.

8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Başka Karadeniz Yok başlıklı haber yazısında ise verilmek istenen ileti: Doğanın dengesi teknolojinin yanlış kullanılması sebebiyle bozulması, insan sağlığına ve hayatının akışına olumsuz yönde etkileri olacaktır.

“Kirlilik, sahilin deniz ve kara bandındaki canlı türlerinin hızla yok olmasına, bulaşıcı hastalıkların artmasına, kıyılarda yaşayan insanların denizin ulaşım gibi imkanlarından mahrum kalmasına, turizm ve balıkçılık gibi sektörlerde her yıl milyarlarca dolar zarar neden olmaktadır.” (s.166)

4.5.1.3.9. Söylev Türüne İlişkin Bulgular

8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Atatürk Diyor ki adlı metin söylevden alınmış özlü sözlerden oluşturulmuştur. Genel olarak ulus ve yurt sevgisinin öneminden bahsetmiştir. Fakat tüm bu, sözlerin ortak iletileri eğitimin ve çalışmanın ulusu kurtarıcı bir güç olduğudur.

Atatürk’ün Gençliğe Hitabesi’nde Atatürk, Türk gençlerine Türk milletinin geleceğini, Türkiye Cumhuriyetinin korumalarını ve her bölücü etkiye karşı savunmalarını telkin etmiştir:

“Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklalini ve Türk cumhuriyetini ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.” (s.155)

Onuncu Yıl Nutku vatanı kurma çabasını büyük bir zorluktur. Bu kurulan vatanın gelişerek, büyüyerek devam ettirilmesi ise daha büyük ve zor bir sorumluluktur. Atatürk bu sorumluluğu Türk gençliğine emanet etmiştir.

Atatürk’ün Milli Eğitim Konusundaki Görüşleri adlı metin, Atatürk’ün çeşitli konularda beyan ettiği fikirlerin bir derlemesidir. Verilmek istenen iletileri şöyle sıralayabiliriz:

1-Eğitim bir milletin gelişmesinde ve kalkınmasında rol oynayan en önemli etkidir. Eğitimde kazanılacak başarı diğer bütün işlerine yansıyacaktır.

2- Ulusu, ona zarar vermektan yabancı kültürel öğelerden korumak en önemli görevdir ve ancak milli eğitim ile gerçekleşir.

Metinde iletiler doğrudan, öğüt yoluyla verilmiştir:

“Erkek ve kız çocuklarımızın aynı surette bütün öğrenim derecelerindeki öğretim ve eğitimlerinin pratik olması önemlidir. Ülke evladı, her öğrenim derecesinde ekonomik hayatta etken, etkin ve başarılı olacak surette donanmalıdır. ” (s. 144)

4.5.1.3.10. Konferans Türüne İlişkin Bulgular

8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Nasrettin Hoca ve Günlük Yaşantımız adlı konferans metninde, hayatın her anından bir mutluluk, bir güzellik çıkarmanın önemli olduğu fikri, Nasrettin Hoca’nın hayata gülümseyerek bakan ve hazırcevap kişiliği ile örneklendirilerek verilmiştir.

“Nasrettin Hoca gibi gülümsemek, ciddi olmaya engel değildir.” (s.97)

4.5.2. İletilerin Sınıflandırılması:

İlköğretim 6., 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki düz yazı metinlerinde tespit ettiğimiz eğitsel iletiler hangi değerlere yönelik olduğunu ve hangi gelişim sürecine eğitsel destek sağladığını amaç ve içerik adı altında Tablo 22 ve Tablo 23’te her üç sınıftaki metinlerin başlıklarıyla gösterilmiştir.

Tablo 22: Metinlerdeki eğitsel iletilerin içeriklerine göre dağılımı

Ulusal Değerler	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf
	Bayrağımızın Altında	Mustafa Kemal'in Askerleri	Göç Destanı
	Anılarda Atatürk	Yeşil Gece	Küçük Ağa
	Atatürk'ün Yaşamı	Eski Çarıklar	Atatürk ve Kurtdereli
	Atatürk'te Okuma Tutkusu	Ben Atatürk'ün Arkadaşıydım	Atatürk Diyor ki
	Atatürk ve Sanat	Ulusal Kültür	Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi
	Atatürk'te İnsan ve Millet Sevgisi	Atasözleri ve Deyimler	Onuncu Yıl Nutku
		Ulusal Ahlak	Atatürk'ün Milli Eğitim Konusundaki Görüşleri
		Dilin Önemi	Şöyle Falan Olmak
		Cumhuriyet Ağacı	Nasrettin Hoca ve Günlük Yaşantımız
		Türkiye'nin Turistik Değeri	
		Kızımı da Götür	
		Hükümet Şekli Cumhuriyet Olacaktır	
Evrensel Değerler	Perili El	Arkadaşım	Tasmalı Güvercin
	Küfeci	Haşmet Gülkökan	İhtiyar Çilingir
	Yılkı Atı	Munise'nin Kaçışı	Bir Gemi
	Kitapların Kanatları	Hacivat İle Karagöz	Öğretmene Saygı
	Ormanın Bekçileri	Sanat ve Sanatçı	Bir Babanın Mektubu
	Karagöz'le Hacivat	Beni Dinleyin	Thomas Edison
	Kır Koşusu	Nasrettin Hoca	Dil ve Düşünce Birliği
	Yolüstü	Atatürk ve Bilim	Atatürk'ün Kişisel Özellikleri
	Zeynep'e Mektup	Dostluk Derken	Atatürk'ün Akılcılığa ve Bilime Verdiği Önem
	Bir Günüm	Kompozisyon	Bilgisayarın Yetenekleri
	Yazar Olmak	Okuma	Dinlemek Üzerine
	Hiroşimalar Olmasın	Tek Hapla Tedavi	Eğer Gençlik Bilseydi
	Temizlik	Kurşunlu Şelalesi	Su
	İşitmek ve Dinlemek	Atatürk'ün Türk Tiyatrosuna Getirdiği	
	Kitaba Hürmet		Kitap Çağı Geçti Mi?
	Sevgi		Hınk Deyici
	Konuşma ve Hoşgörü		Başka Karadeniz Yok
	Dostluk		Son Kuşlar
	Huzur Ülkesi		Abant Çağırıyor

Tablo 22'de ulusal ve evrensel değerler açısından iletilerin dağılımı gösterilmiştir. 6. sınıf ders kitabında 6 metin ulusal değerleri, 19 metin evrensel

değerleri; 7. sınıf ders kitabında 12 metin ulusal değerleri, 14 metin, evrensel değerleri; 8. sınıf ders kitabında 9 metin ulusal değerleri, 19 metin evrensel değerleri içeren iletiler sunmuştur.

Tablo 23: Tüm düz yazı metnilerindeki eğitsel iletilerin amaçlarına göre dağılımı

	6. sınıf	7. sınıf	8. sınıf
	Perili El	Hacivat İle Karagöz	Son Kuşlar
Kişisel gelişimi Destekleyici İletileri içeren metinler	Kitapların Kanatları	Hükümet Şekli Cumhuriyet Olacaktır	Atatürk ve Kurtdereli
	Atatürk ve Sanat	Ben Atatürk'ün Arkadaşıydım	Abant Çağırıyor
	Karagöz'le Hacivat	Kurşunlu Şelalesinde	Bir Babanın Mektubu
	Yazar Olmak	Beni Dinleyin	Thomas Edison
	Anılarda Atatürk	Nasrettin Hoca	Atatürk'ün Kişisel Özellikleri
	Huzur Ülkesi	Kızımı da Götür	Atatürk'ün Akılcılığa ve Bilime Verdiği Önem
	Zeynep'e Mektup		Gençlik Bilseydi
	Atatürk'ün Yaşamı		Nasrettin Hoca ve Günlük Yaşantımız
	Atatürk'te Okuma Tutkusu		
	Atatürk ve Bilim		
	Kitaba Hürmet		
Sosyal gelişimi destekleyici iletileri içeren metinler	Bayrağımızın Altında	Arkadaşım	Tasmalı Güvercin
	Yılkı Atı	Haşmet Gülkokan	Göç Destanı
	KırKoşusu	Yeşil Gece	Bir Gemi
	Zeynep'e Mektup	Munise'nin Kaçışı	Dil ve Düşünce birliği
	Ormanın bekçileri	Ulusal Kültür	Bilgisayarın Yetenekleri
	Atatürk'te Millet ve İnsan Sevgisi	Sanat ve Sanatçı	Dinlemek Üzerine
	İşitmek ve Dinlemek	Dilin Önemi	Atatürk Diyor ki
	Sevgi	Cumhuriyet Ağacı	Onuncu Yıl Nutku
	Konuşma ve Hoşgörü	Türkiye'nin Turistik Değeri	Gençliğe Hitabe
			Atatürk'ün Milli Eğitim Konusundaki Görüşleri
	Dostluk	Dostluk Derken	Başka Karadeniz Yok
		Kompozisyon	
		Atatürk'ün Türk Tiyatrosuna Getirdiği	Şöyle Falan Olmak

Ahlaki gelişimi destekleyici iletiler içeren metinler	Küfeci	Eski Çarıklar	İhtiyar Çilingir
	Hiroşimalar Olmasın	Ulusal Ahlak	Küçük Ağa
			Öğretmene Saygı

Tablo 23'te sınıflara göre metinlerdeki eğitsel iletilerin hangi gelişim dönemlerini desteklediği görülmektedir. 6. sınıf ders kitabında 25 düz yazı metin içinden 12 metin kişilik gelişimini, 10 metin sosyal gelişimi, 2 metin ahlak gelişimini destekleyici; 7. sınıf ders kitabında 26 metin içinde, 6 metin kişilik gelişimini, 12 metin sosyal, 2 metin ahlak gelişimini destekleyici; 8. sınıf ders kitabında 8 metin kişilik gelişimini, 12 metin sosyal, 3 metin ahlak gelişimini destekleyici iletiler sunmuştur.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

5.1. SONUÇ

Örnekleme alınan ilköğretim 6., 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki düz yazı metinlerin çocuğa görelilik ilkesine uygunluğunu ve içerdiği eğitsel iletileri belirlemek amacıyla yapılan incelemeye bağlı olarak ortaya konan bulgular doğrultusunda şu sonuçlara ulaşılmıştır:

İlköğretim Türkçe ders kitaplarına seçilen metinlerde, türler bakımından dengeli bir dağılım yoktur. Seçilen kurgusal yazılar içerik bakımından yeterli olsa da, sayı bakımından yetersizdir. Kurgusal yazılarda masal ve fabl türünde birer örnekle yetinilmiş, efsane türüne ise yer verilmemiştir. Soyut işlemler dönemine yeni geçmiş 12-14 yaş düzeyine göre, bilgilendirici yazılar sayı bakımından fazladır. Bilgilendirici türler içinde ağır ve ciddi üsluba sahip olan makale türü, diğer türlere göre fazla yer almıştır. Öğrencilerin dil ve anlatım düzeylerine uygun, ilgi duyabilecekleri tür olan sohbet ve deneme türüne yeteri kadar yer verilmemiştir.

Ders kitaplarında yerli yazarların yabancı yazarlara göre büyük oranda fazla olduğu görülmüştür. 6. sınıf ders kitabında 24 yerli yazar, 1 yabancı yazar; 8. sınıfta ise 26 yerli yazar ve 2 yabancı yazarın eserine yer verilmiştir. 7. sınıf ders kitabında ise metinlerin tümü yerli yazarlara aittir. Yapılan araştırma (Küçükavşar, 2002) sonuçları da ders kitaplarında yabancı yazarların çok az sayıda yer aldığı görüşünü desteklemektedir.

Metinlerin konuları, 12-14 yaş dönemindeki çocukların macera, aile hayatı, hobiler gibi ilgi ve beğenilerine yönelik çeşitlilik göstermemektedir. 6., 7. ve 8. sınıf konuları arasında büyük farklar yoktur. 12-14 yaşları arasındaki çocukların kimlik kazanımları için ulus bilincine yönelik değer ve kavramların kazandırılması gerekmektedir. Ders kitaplarında bu konulara yönelik değer ve kavramlar işlenmiştir. Fakat ulusal değerleri ele alan metinler çoğunlukla makale türündedir. Konuların benzer aynı türlerde ele alınması, ilgi çekiciliği azaltabilir. Bununla birlikte 12-14 yaş dönemindeki çocukların konular açısından ilgi ve beğenileri göz ardı edilmiştir. Ders

kitaplarındaki bazı metinlerde ise kısaltılarak alınmasından kaynakladığını düşündüğümüz konu belirsizliği vardır: “Kır Koşusu” (6. sınıf ders kitabı)

Çocuklar eleştirebilme, yargıda bulunabilme becerilerini kazanmaları açısından 12-14 yaşlarından itibaren eleştiri türü metinlerle sık karşılaştırılmalıdır. 6. sınıftaki öğrenciler eleştiri metinlerini anlayabilecek düzeye erişmiştir. Fakat sadece 8. sınıf ders kitabında “Şöyle Falan Olmak” adlı eleştiri yazısına rastlamaktayız.

Metinlerden güncellik ilkesi özellikle haber yazısı metinlerinde göz ardı edilmiştir. Ders kitaplarına alınmış bilimsel ve teknolojik yenilikleri kapsayan metinler günümüz öğrencileri için hem konu bakımından hem de kullanılan terimler bakımından yenilik özelliğini kaybettiği için ilgi çekici de olmayacaktır: “Bilgisayarın Yetenekleri” (8. sınıf ders kitabı). Daha önce yapılan araştırma sonuçları da ders kitaplarındaki metinlerin güncel olmadığına ilişkin yargıları doğrulamıştır. (Küçük, 1993; Aydoğan, 2001)

Kurgusal yazılar ve gerçek yaşamdan kaynaklanan yazılarda özellikler roman, destan metinlerinin önemli bir kısmı sadeleştirilerek ve kısaltılarak öğrencilerin dil yaşantılarına uygun hale getirilerek ders kitaplarına alınmıştır. Günlük kullanımdan düşmüş ya da yabancı sözcük ve sözcük grupları yoktur. Fakat bazı sözcüklerin mizah unsuru olarak kullanmak amacıyla yanlış söylenmesi çocuğa görelilik ilkesiyle ve ana dilini tam ve doğru olarak kullanma hedefiyle uyuşmadığı; fiziksel kusurların hakaret maksadıyla kullanılması ise çocuğu incitebileceği söylenebilir. “Eski Çarıklar” (7. sınıf ders kitabı) adlı metin bunun bir örneğidir. Yine “Kızımı da Götür” (7. sınıf ders kitabı) adlı metinde bazı sözcükler öğrencilerin dil yaşantılarına ve bulundukları kültürel ortam özelliklerine uymamaktadır. Kurgusal ve gerçek yaşamdan kaynaklanan yazıların Türk dilinde başarılı eserler vermiş olan yazarlara ait olması da dilin incelikli kullanımı görmeleri bakımından yerinde bir seçimdir.

Bilgilendirici metinlerde uzun ve karmaşık cümlelere rastlanmaktadır, bazı metinlerde ise anlatım bozuklukları ve imla yanlışları vardır. Çeviriden kaynaklanan hatalar, yazım yanlışları veya deyimlerin, kalıp ifadelerin yanlış kullanımından kaynaklanan, öğrencilerin yanlış bilgilenmesine sebep olabilecek bu anlatım bozuklukları, anlatımdaki açıklığı ve akıcılığı bozmakla birlikte çocuğa görelilik ilkesini zedelemektedir.

Metinlerde eğitsel iletilerin büyük bir bölümü doğrudan verilmiştir. Bilgilendirici yazı türlerinin varlığı bu yargımızı desteklemektedir. Öğrencilere farklı ve

yeni yaşantı örnekleri ile sunulan eğitsel iletiler, doğrudan veya öğüt yollu verilecek iletilere göre daha etkili olabilmektedir. Kurgusal ve gerçek yaşantıya dayalı yazılar iletilerin sunuluş açısından verimlidir.

Ulusal ve evrensel değerlere yönelik iletilerin tespitinde dengeli bir dağılım gözlenmektedir. Fakat ulusal değerler içinde büyük önemi olan, Türk halkının kültürünü ve geleneksel yapısını içeren iletilere “Nasrettin Hoca” adlı metin dışında yer verilmemiştir.

Eğitsel iletiler her üç sınıfta da çoğunlukla sosyal gelişimi ve kişilik gelişimini destekleyici nitelikte olsalar da ele alınan konular ve irdelenen kavramlarda çeşitlilik olmayıp birbirine benzemektedir. Kişilik gelişimini destekleyici iletiler, çocuğun 12-14 yaşlarında yaşadıkları kimlik bulma ya da kimlik karmaşasını olumlu yönde çözebilecek anlamlar içermektedir. Yine iletiler çocukların sosyalleşmesini sağlayıcı, sosyal yaşamın gerekleri, kurallarını, çeşitli sosyal ilişkileri yansıtabilmektedir. Ahlak gelişimini destekleyici iletilere sahip metinler ise yetersiz sayıdadır. Daha önce yapılan araştırmadan (Akbaba, 2001) elde edilen sonuçlardan da yola çıkarak ders kitaplarında metinlerin, çocukların ahlak gelişimi açısından bulunduğu gelişim düzeylerini destekleyici metinlerin yeterli sayıda ve özellikte olmadığını söylemek mümkündür.

Tüm bu sonuçlara ve daha önce yapılan araştırma sonuçlarından da yola çıkarak, Türkçe ders kitaplarına metin seçimi ölçütleri içinde çocuğa görelilik ilkesinin tam anlamıyla var olmadığı söylenebilir. Dil ve anlatımda yabancı sözcük kullanımında aşırıya gidilmemesi ve dilin zengin kullanışlarına örnek olabilecek metinlerin var olması ana dil bilincinin kazandırılması açısından sevindiricidir. Fakat metinlerin, çocuğa görelilik bakış açısıyla değerlendirilmemesi çocuğun edebiyata ve okumaya yaklaşmasını; konuların dengeli ve çeşitli olarak sınıflara göre farklılaşma göstermemesi, öğrencilerin çeşitli konular ile ilgili yaşantıları kazanıp, hayata hazır olmasını; bilgilendirici türlerin ağırlıklı, bilgilendirici türlerdeki konuların benzer olması Türkçe derslerinin eğlendirirken eğitici olma niteliğini kazanmasını; çeşitli eğitsel iletiler ile çocukların gelişim süreçlerindeki yaşadıkları karmaşalara çözüm yolu göstermesini tam olarak sağlayamamaktadır.

5.2. ÖNERİLER

Araştırmada Elde Edilen Sonuçlara Bağlı Olarak Ortaya Konan Öneriler

Dil ve ifade zenginliği ve kuvveti kazandırma amacı olan Türkçe derslerinin en önemli aracı olan Türkçe ders kitaplarının düzyazı metinleri üzerine yapılan bu içerik değerlendirmesinde ortaya çıkan sonuçlar doğrultusunda şu önerilerde bulunulabilir:

1. Ders kitaplarının öğrenciler tarafından beğenilmesi, o derse ilgi ve motivasyonu artıracak olduğundan Türkçe ders kitaplarının hazırlanışında biçimsel ve içerik yönlerinden gereken önem ve titizlik gösterilmelidir.

2. Türkçe ders kitaplarına seçilecek edebiyat metinlerinde çocuk edebiyatının özellikleri göz önünde bulundurulmalı, edebi türler çocuk edebiyatının hedefleri doğrultusunda düzenlenmeli, çeviri metinlerde Türk dilinin kurallarına dikkat edilmelidir.

3. Metinler türleri bakımından dengeli dağıtılmalıdır. Ayrıca soyut işlemlere yeni geçilmiş olan bu dönemde, kurgusal türlere ağırlık verilmelidir. Kültürel öğelerin ve toplumun hayal gücünün geleceğe taşınması bakımından önemli işlevler gören masal, destan, efsane gibi türlere yer verilmelidir. Bilgilendirici türlerde soyut işlemler dönemine yeni geçmiş olan 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerine ağırlıklı olarak makale yerine, bu tür yazıları sevdireci ve bu tür yazılara ilgiyi artırıcı sohbet ve deneme türleri okutulmalıdır.

4. Metinlerin konu dağılımları dengeli yapılmalıdır. Öğrencilerin ilgi ve beğenilerini esas alarak konu seçimi yapılmalıdır. Aile hayatını, arkadaşlığı, sporu, eğitsel faaliyetleri ile ilgili konulara da yer verilmelidir. Bunun yanında özellikle kurgusal metinlerde serüven ve tarihi konuları işleyen metinler öğrencilerin ilgilerini çekecektir.

5. Türk dilinin, ana dili Türkçe olan yazarların eserleri ile öğretilmesi verimli olacaktır. Öğrenciler ders kitapları aracılığıyla birçok yazarı eseriyle birlikte tanımış

olacaklardır. Farklı yazarları tanımak, bir anlamda farklı üslup ve düşünce, duygu yapılarıyla karşılaşmaktır. Ders kitaplarına sadece yerli değil, yabancı yazarların eserlerinden bölümlere de yer verilmesi çocuğun farklı kültürlerden örnekleri görmesine imkan tanıyacaktır.

6. Ders kitaplarına alınan metinler, anlatım açısından dikkatle değerlendirilmeli, öğrencilerin anlamasında güçlük yaratan uzun ve karmaşık cümleler, metnin bütünlüğü bozulmadan yeniden düzenlenmeli, yazım yanlışları düzeltilmelidir.

7. Seçilecek metinlerin, eğitsellikleri de göz önünde bulundurulmalı. Eğitsel iletilerin nitelikleri, sunuluş biçimleri, hangi gelişim sürecine etkide bulunacakları tespit edilerek dağıtılmalıdır.

8. Metinler güncellik ilkesini taşımalı. Hızla gelişen teknoloji ve bilim geriden takip edilmemeli; bilim, teknik ve sağlık konuları ile ilgili yenilikler, bu konuları içeren metinlerin güncellenmesiyle ders kitaplarına yansılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Adalı, Oya. (1983). Anadili Olarak Türkçe Öğretimi Üstüne. **Türk Dili (Dil Öğretim Özel Sayısı)**. (379-380): 31-35.
- Ağca, Hüseyin. (2001a). **Sözlü ve Yazılı Anlatımda Türkçe'nin Kullanımı**. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- , (2001b). **Türk Dili**. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- , (2003). **Yazılı Anlatım**. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Akalın, L. Sami (1972). **Edebiyat Terimleri Sözlüğü**. İstanbul: Varlık Yayınevi.
- Akbaba, Sırrı. (2001). Farklı Öğretim Kademelerinde Okutulan Masalların Kohlberg'in Moral Gelişim Evreleri Açısından İncelenmesi. **Eğitim ve Bilim**. 26 (21): 41-44.
- Akbayır, Sıddık. (2003). **Cümle ve Metin Bilgisi Okuma Anlama Yorumlama Çözümleme**. Samsun: Deniz Kültür Yayınları.
- Aksan, Doğan. (1998). **Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim**. Cilt:1. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksoy, Ömer Asım. (1975). **Gelişen ve Özleşen Dilimiz**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Akyüz, Hüseyin. (1991). **Eğitim Sosyolojisinin Temel Kavram ve Alanları Üzerine Bir Araştırma**. İstanbul: MEB Yayınları.
- Aktaş, Şerif. (1986). **Edebiyatta Üslûp ve Problemleri**. Ankara: Akçağ Basım Yayım.
- Aşlıoğlu, Bayram. (2000). İlköğretim Türkçe Programının Amaçlarının Gerçekleştirilmesinde Çocuk Kitaplarının Yeri. **1. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu Sorunlar ve Çözüm Yolları (20-21 Ocak 2000 Ankara)** (Yayına Hazırlayan: Sedat Sever): 433-447. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi ve Tömer Dil Eğitim Merkezi Yayınları.
- Aydoğan, Bedia Kartal. (2001). **Türkçe Ders Kitaplarının Hazırlanmasına Yönelik Bir Model Önerisi**. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe'nin Eğitimi ve Öğretimi Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Aytaç, Gürsel. (1999). **Genel Edebiyat Bilimi**. İstanbul: Papirüs Yayınevi.
- Başaran, İbrahim Ethem. (2005). **Eğitim Psikolojisi Gelişim, Öğrenme ve Ortam**. Ankara: Nobel Yayıncılık.

- Baymur, Feriha. (1994). **Genel Psikoloji**. İstanbul: İnkılap Kitabevi
- Binbaşıoğlu, Cavit. (1988). **Eğitime Giriş**. Ankara: Binbaşıoğlu Yayınları.
- Binyazar, Adnan. (1983). Anadili Öğretiminde Yazınsal Alanlara Açılım. **Türk Dili (Dil Öğretim Özel Sayısı)**. (379-380): 57-72.
- Bozdağ, Fahrettin. (2000). Çocuk Kitaplarında Metin Dil ve Resimleme İlişkisi. **1. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu Sorunlar ve Çözüm Yolları (20-21 Ocak 2000 Ankara)** (Yayına Hazırlayan: Sedat Sever): 365-378. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi ve Tömer Dil Eğitim Merkezi Yayınları.
- Can, Gürhan. (2002). **Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi**. (Editör: Binnur Yeşilyaprak)Ankara: Pegema Yayıncılık.
- Cemiloğlu, Mustafa. (1998). **İlköğretim Okullarında Türkçe Öğretimi**. Bursa: Uludağ Üniversitesi Basımevi.
- (2001). **Türkçe ve Yazılı Anlatım ve Anlama Teknikleri Öğretimi**. İstanbul: Alfa Basım Yayım.
- Cüceloğlu, Doğan. (2000). **İnsan ve Davranışı Psikolojinin Temel Kavramları**. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çakır, Fatma. (1997). **İlkokul Türkçe Ders Kitaplarının Eğitim Öğretime Uygunluğunun Değerlendirilmesi**. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Çalık, Temel. (2001). **Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi Türkçe 1-8**. (Editör: Leyla Küçükahmet). Ankara. Nobel Yayın Dağıtım.
- Çelikkaya, Hüseyin. (1997). **Eğitime Giriş**. İstanbul: Alfa Basım Yayım
- Demirel, Özcan. (1999). **İlköğretim Okullarında Türkçe Öğretimi**. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları
- (2001). **Eğitim Sözlüğü**. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Doğruel, Süheyla; Kurter, Selçuk; Gündoğdu, Muzaffer. (2000). **İlköğretim Türkçe 7 Ders Kitabı**. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

- Erden, Münire ve Akman, Yasemin. (1998). **Gelişim ve Öğrenme-Öğretme**. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Erdi, Arzu. (2002). **İpek Ongun'un "Bir Genç Kızın Gizli Defteri" Adlı Romanında Yer Alan Eğitim Amaçlı İletiler**. Bursa: Uludağ Üniversitesi.
- Göktürk, Akşit. (2002). **Sözün Ötesi**. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Gönen, Mübeccel. (1998). **99 Soruda Çocuk Edebiyatı**. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Gülensoy, Tuncer. (1995). **Türkçe El Kitabı**. Kayseri: Bizim Gençlik Yayınları.
- Güler, Fırat. (2001). **İlköğretim II. Kademe Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Türkçe Öğretimi Bakımından Değerlendirilmesi**. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Güleryüz, Hasan (2002). **Yaratıcı Çocuk Edebiyatı**. Ankara: Pegema Yayıncılık.
- Günay, Umay. (1987). Türk Masallarının Hususiyetleri. **Çocuk Edebiyatı Yıllığı** (Yayına Hazırlayan: Mustafa Ruhi Şirin). 130-133 İstanbul: Gökyüzü Yayınları.
- Güneş, Firdevs. (2000). Çocuk Kitaplarının Okunabilirlik Ölçütleri Açısından İncelenmesi. **1. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu Sorunlar ve Çözüm Yolları (20-21 Ocak 2000 Ankara)** (Yayına Hazırlayan: Sedat Sever): 334-350 Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi ve Tömer Dil Eğitim Merkezi Yayınları.
- Güneş, Sezai. (1999). **Anlatım Bilgisi**. İzmir: D.E.Ü. Rektörlük Matbaası.
- Kabaklı, Ahmet. (1987). Romantik Çağ. **Çocuk Edebiyatı Yıllığı** (Yayına Hazırlayan: Mustafa Ruhi Şirin). 226-229 İstanbul: Gökyüzü Yayınları.
- Kagan, Moissej. (1982). **Güzellik Bilimi Olarak Estetik ve Sanat**. (Çeviren Aziz Çalışlar). Altın Kitaplar Yayınevi.
- Kantarcıoğlu, Selçuk. (1991). **Eğitimde Masalın Yeri**. İstanbul. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları

- Kaplan, Mehmet. (1999). **Kültür ve Dil**. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Karakuş, İdris. (2002). **Türkçe Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi**. Ankara: Anıttepe Yayıncılık.
- Karasar, Niyazi. (2002). **Bilimsel Araştırma Yöntemi**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kavcar, Cahit. (1974). **II. Meşrutiyet Devrinde Edebiyat ve Eğitim**. A.Ü. Eğitim Fak. Yayını.
- Kıbrıs, İbrahim. (2000). **Uygulamalı Çocuk Edebiyatı**. Ankara: Eylül Kitap ve Yayınevi.
- Kılıç, Abdurrahman; Seven, Serdal. (2002). **Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi**. Ankara: Pegema Yayıncılık.
- Koşar, Edip. (2001). **Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi Türkçe 1-8**. (Editör: Küçükahmet, Leyla). Ankara. Nobel Yayın Dağıtım.
- Küçük, Salim. (1993). **Ortaokulların Birinci Sınıfları İçin Yazılan Türkçe Ders Kitapları Üzerine Bir İnceleme**. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe'nin Eğitimi ve Öğretimi Bilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Küçükavşar, Aslıhan. (2002). **4306 Sayılı Sekiz Yıllık İlköğretim Kanunun Kabulünden Sora İlköğretim Kurumlarının Yedinci Sınıflarında Okutulan Türkçe Ders Kitapları Üzerine Bir İnceleme**. Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)
- (1996). Türkçe Öğretiminde Metin Seçimi ve Önemi. Dil dergisi, sayı43
- Kürkçüoğlu, K. Edip. (1973). **Tahir'ül Mevlevi Edebiyat Lügatı**. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Martinet, Andre. (1998). **İşlevsel Genel Dilbilim**. (Çeviren Berke Vardar). İstanbul: Multilingual.
- MEB. (2003). 2003-2004 Eğitim ve Öğretim Yılında Okutulacak İlköğretim ve Orta Öğretim Ders Kitapları Genelgesi. **Tebliğler Dergisi**. (2549).
- Nas, Recep. (2002). **Örneklerle Çocuk Edebiyatı**. Bursa: Ezgi Kitabevi.

- Oğuzkan, Ali. (2001a). **Örneklerle Türkçe ve Kompozisyon Bilgileri**. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları
- Oğuzkan, Ali Ferhan. (1985). **Orta Dereceli Okullarda Öğretim (Amaç, İlke, Yöntem ve Teknikler)**. Ankara: Emel Matbaacılık.
- (1998). **99 Soruda Çocuk Edebiyatı**. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- (2001b). **Çocuk Edebiyatı**. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Oymak, Rıfat. (2002). Bilimsiz Dil; Dilsiz Bilim/Toplum, Anadil Eğitimi Ve Öğretimine Dilbilimsel; Dil Öğretiminde Metin Olgusuna Metindilbilimsel Yaklaşım. **İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. 3 (4): 95-114.
- Özdemir, Emin. (1983). Anadili Öğretimi. **Türk Dili (Dil Öğretim Özel Sayısı)**. (379-380):18-30.
- (1999). **Yazınsal Türler**. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- (2002). **Eleştirel Okuma**. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Özdemir, İbrahim, Etem. (1996). “Bayramların Çocuklar Üzerindeki Psikolojik Etkileri”. **Türk Yurdu**.16 (110): 24-27
- Özkırımlı, Atilla. (2002). **Türk Dili, Dil ve Anlatım**. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Safa, Peyami. (1970). **Sanat Edebiyat Tenkit**. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Sağır, Mukim. (2002). **İlköğretim Okullarında Türkçe Dil Bilgisi Öğretimi**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Saraçoğlu, Ahmet; Çimen, Cengiz; Güzel, Yunus. (1999). **İlköğretim Türkçe 8 Ders Kitabı**. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Selen, Fevzi. (1979). Öğretimde Çocuğa Görelik. **Eğitim ve Öğretim Dergisi**. (237): 11-13
- Senemoğlu, Nuray. (1998). **Gelişim Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya**. Ankara: Özsen Matbaası.
- Sever, Sedat. (1998). Demokratik Kültür Bilinci Edinimi Sürecinde Dil ve Edebiyat Öğretimi. **Dünyada ve Türkiye’de Ana Dili Eğitimi Sempozyum Bildirileri**. TÖMER Dil Öğretim Merkezi Yayınları.
- (2000). Çocuk Kitaplarında Dilsel ve Görsel Duyarlık. **1. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu Sorunlar ve Çözüm Yolları (20-21 Ocak 2000**

- Ankara)** (Yayına Hazırlayan: Sedat Sever): 631-646. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi ve Tömer Dil Eğitim Merkezi Yayınları.
- (2003). **Çocuk ve Edebiyat**. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Sezgin, Güler. (2000). **İlköğretim Okullarının Altıncı Sınıflar İçin Yazılan Türkçe Ders Kitapları Üzerine Bir İnceleme**. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe'nin Eğitimi ve Öğretimi Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Sönmez, Veysel. (2001). **Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı**. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şahin, Nail; Aksu, Ayhan. (1980). Çocukta İletişim ve Dil Gelişimi. TRT **Çocuk Yayınları Semineri (26-28 Ekim 1979)**: 64-86. Ankara: TRT Genel Sekreterlik Basılı Yayınlar ve Kitaplık Müdürlüğü Yayınları: 120
- Şemsettin Sami. (1985). **Temel Türkçe Sözlük**. İstanbul: Tercüman Yayınları. Cilt: II
- Şirin, Mustafa Ruhi. (1993). Çocuk Edebiyatı. **Türk Edebiyatı Dergisi**. (241): 32-33
- Şirin, Mustafa Ruhi. (1998). **99. Soruda Çocuk Edebiyatı**. (Hazırlayan: Mustafa Ruhi Şirin). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- TDK. (1981). Türkçe Sözlük. Ankara: TDKY.
- Tuncer, Nilüfer. (1998). **99 Soruda Çocuk Edebiyatı**. (Hazırlayan: Mustafa Ruhi Şirin). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Tezcan, Nuran. (1983). Yükseköğretimde Anadili Öğretimi. **Türk Dili (Dil Öğretim Özel Sayısı)**. (379-380):73-76.
- Tural, Sadık. (1993). **Edebiyat Bilimine Katkıları**. Ankara: Ecdad Yayınları
- Ünal, Meral; Öner, M., Yavuz; Bayrak Nevin. (2002). **İlköğretim Türkçe 6 Ders Kitabı**. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Varış, Fatma. (1995) **Eğitim Bilimine Giriş**. Ankara: Alkım Yayınevi
- Vendryes, J. (2001). **Dil ve Düşünce**. (Çeviren: Berke Vardar). İstanbul: Multilingual.

- Wellek, R.; Warren, A. (1983). **Edebiyat Biliminin Temelleri**. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları
- Yakıcı, Ali; Yücel, Mustafa; Doğan, Mehmet; Yelok, Savaş. (2004). **niversiteler İçin Türk Dili ve Kompozisyon Bilgiler**. Ankara: Bilge Yayınları.
- Yalçın, Alemdar; Aytas, Gıyasettin. (2002). **ocuk Edebiyatı**. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yalçın, Alemdar. (2002). **Türkçe ğretim Yöntemleri Yeni Yaklaşımlar**. Ankara: Akçağ Yayınları
- Yavuz, H. Muhsine. (2000). Çocuklar İçin Hazırlanacak Masal Kitaplarının İçerik, Dil-Anlatım ve Eğitsel zelliklerine Genel Bir Bakış. **1. Ulusal ocuk Kitapları Sempozyumu Sorunlar ve zm Yolları (20-21 Ocak 2000 Ankara)** (Yayına Hazırlayan: Sedat Sever): 285-294 Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi ve Tmer Dil Eğitim Merkezi Yayınları.
- Yeşil, Hülya. (2000). ocuk Kitaplarındaki Atasözü ve Deyimlerin nemi. **1. Ulusal ocuk Kitapları Sempozyumu Sorunlar ve zm Yolları (20-21 Ocak 2000 Ankara)** (Yayına Hazırlayan: Sedat Sever): 244-252. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi ve Tmer Dil Eğitim Merkezi Yayınları.
- Yeşilyaprak, Binnur. (2003). **Eğitimde Rehberlik Hizmetleri Gelişimsel Yaklaşım**. Ankara: Nobel Yayınları.
- Yrkoğlu, Atalay. (1980). **ocuk Ruh Sağlığı**. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

EK 1

**TEBLİĞLER DERGİSİNDE İLKÖĞRETİM 6., 7. ve 8. SINIFLAR
İÇİN ÖNERİLEN TÜRKÇE DERS KİTAPLARI**

TEBLİĞLER DERGİSİNDE ÖNERİLMİŞ OLAN DERS KİTAPLARI

TÜRKÇE 6

- İlköğretim Türkçe 6 M. Ünal-M. Y.Öner-N.Bayrak Millî Eğt. Yay.
- İlköğretim Türkçe 6 M. Aksakal-İ.Savaş-O. M. Çelik Düzgün Yay.-İst.
- İlköğretim Türkçe 6 S.Sarıca-M. Gündüz Fil Yay.-İst.
- İlköğretim Türkçe 6 M. Koyuncu-M. Koyuncu Tutibay Ltd.Ş.-Ank.
- İlköğretim Türkçe 6 Nezihe Yıldız Mahir Yay.-İst.
- İlköğretim Türkçe 6 Y.Yörük-S.Başer-A.İ.Mıhçı-S.Yörük Serhat Yay.-İst.
- İlköğretim Türkçe 6 M. Gül-M. Köktürk Yıldırım Yay.-Ank.
- İlköğretim Türkçe 6 S.Batur-C.Yıldırım Özyürek Yay.-İst.
- İlköğretim Türkçe 6 Veysi Yıldırım Elit Yay.-Ank.
- İlköğretim Türkçe 6 Ahmet Gümüş Altın Kit.-İst.
- İlköğretim Türkçe 6 Ahmet Kapulu Koza Yay. Dağt.-Ank.
- İlköğretim Türkçe 6 E.Öz-S.Öz Ders Kit.-İst.

TÜRKÇE 7

- İlköğretim Türkçe 7 S. Doğruel-S. Kurter M. Gündoğdu Millî Eğt. Yay.
- İlköğretim Türkçe 7 Asım Onat Metinler Matb.-İst.
- İlköğretim Türkçe 7 M. Aksakal-İ.Savaş -O. M. Çelik Düzgün Yay.-İst.
- İlköğretim Türkçe 7 Nezihe Yıldız Mahir Yay.-İst.
- İlköğretim Türkçe 7 M. Gül-M. Köktürk Yıldırım Yay.-Ank.
- İlköğretim Türkçe 7 Ahmet Gümüş Altın Kit.-İst.
- İlköğretim Türkçe 7 Y.Yörük-A.İ.Mıhçı-S. Başer-S.Yörük Serhat Yay.-İst.
- İlköğretim Türkçe 7 S.Batur-C.Yıldırım Özyürek Yay.-İst.
- İlköğretim Türkçe 7 S.Sarıca-M. Gündüz Fil Yay.-İst.
- İlköğretim Türkçe 7 Veysi Yıldırım Elit Yay.-Ank.
- İlköğretim Türkçe 7 M. Koyuncu-M. Koyuncu Tutibay Ltd.Ş.-Ank.
- İlköğretim Türkçe 7 E. Öz-S. Öz Ders Kit.-İst.
- İlköğretim Türkçe 7 Ahmet Kapulu Koza Yay. Dağt.-Ank.

TÜRKÇE 8

İlköğretim Türkçe 8 A.Saraçoğlu-C.Çimen-Y.Güzel Millî Eğt. Yay.

İlköğretim Türkçe 8 Asım Onat Metinler Matb.-İst.

İlköğretim Türkçe 8 M. Ali Külekçi Dörtel Yay.-Ank.

İlköğretim Türkçe 8 M. Aksakal-İ.Savaş-O. M. Çelik Düzgün Yay.-İst.

İlköğretim Türkçe 8 Nezihe Yıldız Mahir Yay.-İst.

İlköğretim Türkçe 8 M. Köktürk-M. Gül Yıldırım Yay.-Ank.

İlköğretim Türkçe 8 Ahmet Kapulu Koza Yay. Dağt.-Ank.

İlköğretim Türkçe 8 S.Batur-C.Yıldırım Özyürek Yay.-İst.

İlköğretim Türkçe 8 Y.Yörük-S.Başer-A. İ. Mıhçı-S.Yörük Serhat Yay.-İst.

İlköğretim Türkçe 8 Veysi Yıldırım Elit Yay.-Ank.

İlköğretim Türkçe 8 Ahmet Gümüş Altın Kit.-İst.

İlköğretim Türkçe 8 M. Koyuncu-M. Koyuncu Tutibay Ltd.Ş.-Ank.

İlköğretim Türkçe 8 S. Sarıca-M. Gündüz Fil Yay.-İst.

ÖZ GEÇMİŞ

1978’de Elazığ’da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Elazığ’da tamamladı. 1997’de Fırat Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nde başladığı yüksek öğrenimini 2001 yılında bitirerek buradan mezun oldu. 12/09/2001 tarihinde Millî Eğitim Bakanlığı’nca Sivas ili Yıldızeli ilçesi Çağlayan Köyü Çağlayan İlköğretim Okulu’na Türkçe Öğretmeni olarak atandı. Burada yaklaşık olarak 6 ay görev yaptıktan sonra 08/ 03/ 2002 tarihinde Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi’nde Araştırma Görevlisi olarak göreve başladı. Hâlen bu görevini yürütmektedir.